

Gepubliseer op:

Deur Christus Alleen

Tuisblad van dr. A.H. Bogaards

www.enigstetroos.org

Van Reformatie Tot Deportatie

Over Jeremia 1-24

Ds. H. Veldkamp

Inhoud

INLEIDING	4
VAN REFORMATIE TOT DEPORTATIE	5
MENS CONTRA PROFEET	9
GODS GROOTVIZIER	12
WAT EEN AMANDELTWIJG VAN GOD VERTELDE	16
DE KOKENDE POT	19
DE LASTBRIEF	22
DE SCHULDIGEN	25
GODEN-RUIL	28
OM DE VRIJHEID	31
HET HELLENDE VLAK	34
ONVERHOORDE GEBEDEN	37
DE ZONDE VAN HET VERGETEN	40
VOORBARIGE CONCLUSIES	43
SCHIJBEEKERING	46
GEPASSEERD	53
ONVOORWAARDELIJKE CAPITULATIE	56
WAT VERDWIJNEN KAN	59
HET ONHERSTELBARE	62
LEVENSVERNIEUWING	65
OORLOG	68
HOUT EN VUUR	73
DE BLIK NAAR BINNEN	76
GECONSERVEERDE ZONDE	79
DE LANKMOEDIGE WIJNGAARDENIER EN DE DRIFTIGE PROFEET	82
MAMMONISME	85
DE ZONDE DER GEDACHTEN	88
UITWENDIGE GODSDIENST	91
DE METAALBEWERKER	94
TEMPELVEILIGHEID OF TEMPELHEILIGHEID	97
ZELFBESCHADIGING	100
HET GASTMAAL ZONDER GASTHEER	103
BIDDENDE BEENDEREN	106
DE CAVALERIE DER ZONDE	109
DE KRANKZINNIGE WERELD	112
MEELEVEN	115
JEREMIA DE STYLIET	118
DE ONBESNEDEN BESNEDENEN	121
VOGELVERSCHRIKKERS	124
EEN GEBED	127
VERBOND TEGEN VERBOND	130
HET KARAKTER VAN DE AANSLAG	133
PROFETENBLOED	136
DE BOZE BUREN	139
DE GELIJKENIS VAN DE LINNEN GORDEL	142
VAN VOLLE WIJNKRUIKEN	145
PASTORALE GEZINDHEID	150
HET GEVAAR DER VERHARDING	153
GASTEN OF KINDEREN?	155

GEEN CLEMENTIE	159
MACHTELOZE VOORBIDDERS	163
DE MOEDELLOZE PROFEET	168
KANN AUCH EIN PASTOR SELIG WERDEN?	172
PAYER DE SA PERSONNE	176
DE ZONDEN DER VADEREN.....	180
DE REMPLAÇANTEN.....	184
ONUITWISBAAR EN VERDWIJNEND SCHRIFT	187
DE ZONDAG	191
MISLUKTE LEVENS	195
HET GEBED OM WRAAK.....	198
EINDELIJK REACTIE	202
BENEDEN DE MAAT.....	206
DE LASTIGE LAST.....	213
TWEEËRLEI WAARDERING.....	217

INLEIDING

Jeremia heeft de boodschap van God overgebracht op het moment dat de geheimzinnige vijand "uit het Noorden" zich gereed maakte tot de beslissende sprong, en "Israël" op het punt stond de nacht in te gaan.... de nacht der ballingschap! Dit is om zo te zeggen Gods laatste appèl.

Daarom is het boek Jeremia zo verschrikkelijk actueel, en van zo aangrijpende ernst.

Want de wijzers van de klok gaan door. Het is avond geworden in deze wereld. De antichristelijke nacht is aanstaande.

Deze nacht is niet het laatste (gelukkig) maar het vóórlaatste... voor die geloven! Voor hen grenst dit donkere dal aan de hoge bergen waarop gerechtigheid woont.... voor altijd. Maar het kan ook anders. Daemonen zijn sterk en listig, en de zeef van satan brengt veel kaf naar boven.

Of wij deze nacht doorkomen, en hoe wij er doorkomen, zal voor een groot deel afhangen van de intensiteit van ons luisteren naar de boodschap des Heren door de mond van Jeremia.

Deze boodschap van God, zoals die in de Statenvertaling voor ons liet, is voor driekwart kortweg onleesbaar.

Toen dit boek voor tweederde klaar was, verscheen tot mijn grote vreugde de "nieuwe vertaling". Hieruit is te verklaren, dat op vele plaatsen nog met het BESTAAN van de Statenvertaling gerekend is.

VAN REFORMATIE TOT DEPORTATIE

Woorden van Jeremia, de zoon van Hilkia, uit het priestergeslacht — dat in Anatot tot in het gebied van Benjamin woonde — tot wie het Woord des Heren geschiedde in de dagen van Josia, de zoon van Amon, de koning van Juda, in het dertiende jaar van diens regering, en verder van Jojakim, de zoon van Josia, de koning van Juda, tot aan het einde van het elfde jaar van Zedekia, de zoon van Josia, de koning van Juda, tot de ontvolking van Jeruzalem in de vijfde maand.

Jeremia 1:1-3.

Dit "opschrift" ¹ is een klaaglied.

Op het eerste gezicht zou men dat niet zeggen.

Ogenschijnlijk bevatten de woorden die boven het boek Jeremia staan, niet meer dan de mededeling dat wat nu volgt uitspraken zijn van de priesterzoon uit Anatot plus enige gegevens omtrent de tijd waarin ze zijn gesproken. Op zichzelf is dat natuurlijk al belangrijk genoeg, omdat de woorden der Schrift eerst perspectief krijgen als men ze houdt tegen het licht der historie. Niettemin zouden we onszelf schade, en de Schrift tekort doen, als we in dit "opschrift" niet meer lazen dan een opsomming van enige data en koningsnamen. Van Josia, de reformator, via Joahas, Jojakim en Jojachin ² naar Zedekia — de laatste van Juda's vorsten — dat is van reformatie tot deportatie. Welk een weedom daarachter ligt, is met woorden nauwelijks te zeggen. Zo pas werd gezegd: dit opschrift is een klaaglied; maar dan een klaaglied in stilheid tot God. Men hoort de profeet alleen maar snikken. Hij heeft zijn volk zo liefgehad. Hij had het zo graag anders gewild. Dat de neergaande lijn een opgaande geweest was. Dat het nu zover moest komen... tot de ontvolking van Jeruzalem in de vijfde maand!

We willen dit alles nu wat nader gaan bekijken.

De tekst hierboven spreekt van de "dagen" van Josia, Jojakim en Zedekia, de epigonen van het Davidisch koningshuis, die nog over Juda regeerden toen het tienstammenrijk allang in ballingschap was weggevoerd.

Wat waren dat voor dagen?

Nu, toen Jeremia tot profeet geroepen werd in het dertiende regeringsjaar van Josia, zag het er nog niet zo best uit in Juda. Er heerste een godsdienstige en zedelijke verwildering zowel onder het volk als z'n leidlieden; de afgoderij had dieper wortel geschoten dan in welk heidens land ook; de zonde was tot systeem geworden. Maar Josia was een belofte. Hij was een vrome koning, die de Here van harte vreesde. Toen Jeremia een jaar of vijf als profeet werkzaam geweest was, kwam er onder Josia's leiding een grootse reformatie, en de profeet

¹ Als opschrift dekt het niet geheel de inhoud, want er staan in het boek Jeremia ook nog "woorden van Jeremia" die te dateren zijn na de "ontvolking" van Jeruzalem. De aard van dit werk gedooft niet, daar dieper op in te gaan. Men raadplege daarover b.v. de "Inleiding" op "Jeremia" in de Korte Verklaring der H.S. door prof. Aalders.

² Deze, en ook Joahas worden in het "opschrift" niet genoemd, wellicht omdat ze maar zeer kort geregeerd hebben.

zal dit zeker als een "zegen" op zijn prediking gezien hebben. Vooral het terugvinden van de totaal vergeten Mozaïsche wetten maakte diepe indruk. Elk toonde ijver voor Gods huis. Met de afgoderij werd grondig afgerekend; in het publieke leven kusten waarheid en gerechtigheid elkaar. En met innige blijdschap heeft vanzelfsprekend Jeremia deze reformatie begroet en gesteund³. Het scheen dus een grote tijd te zullen worden. Temeer, waar deze godsdienstige opbloei gepaard ging met een nationale ontwaking. Wel was Juda nog vazalstaat van het oppermachtige Assyrië, maar de internationale omstandigheden schenen de hoop te wettigen op een herstel van de oude glorie, zoals die er eens onder David was geweest.

Jeremia heeft die verwachting nimmer gedeeld.

Als mens zou hij het ook wel graag gewild hebben, maar als profeet wist hij beter.

Schijnbaar was wel de heerschappij van Assyrië steviger gevestigd dan ooit, maar reeds waren de volkeren op mars. Een wereldoorlog stond voor de deur, waarin de grote mogendheden van die tijd: Assyrië, Babylonië en Egypte, de voornaamste rol zouden spelen. Daar lag nu Juda tussenin als een van de vele kleine rijkjes in Palestina; even makkelijk te overwinnen als een jongen eieren haalt uit een vogelnestje, zoals Jesaja ergens zegt. En dat Juda in die wereldbrand verdwijnen zou, heeft Jeremia van het begin van zijn optreden af voorzien en voorzegd, ook al geloofde niemand er wat van. Niet omdat hij zo'n goed politiek inzicht had, maar omdat God het hem had gezegd. Hij bekeek het wereldgebeuren religieus en hoorde in het wapengekletter de voetstappen Gods, Die kwam ten gerichte. Die het oordeel Gods voltrekken zal, is de vijand uit het Noorden, zoals Jeremia hem eerst nog geheimzinnig noemt. Maar hoe langer hoe duidelijker tekent zich zijn gestalte tegen de horizon van het wereldgebeuren af — het is de geweldenaar der Oudheid: Nebukadnezar, koning van Babel!

De catastrofe komt over Juda in etappes.

Josia sneuvelt bij Meggiddo, wanneer hij meent als vazal van Assyrië de opdringende Egyptenaren te moeten stuiten, en zijn zoon Joahas, die hem opvolgt, wordt reeds na drie maanden door de Egyptische bezetter afgezet, en vervangen door Jojakim.

Zo werd Juda nu een Egyptische vazalstaat.

Waar intussen Assyrië verdrongen was door Babel, en deze nieuw-opgekomen wereldmacht de concurrentie van Egypte in het Zuiden niet kon dulden, kwam het tot een botsing tussen die twee, waarbij 'Egypte het onderspit moest delven. Weer werd het tussen deze beide wereldmachten inliggende Juda de dupe, en het wisselde voor de derde maal van meester: Jojakim werd nu vazal van Babel. Maar Jojakim en zijn opvolgers Jojachin en Zedekia zinnen op herstel der nationale zelfstandigheid. Ze vleien zich voortdurend met de hoop dat de voorgij van Babel niet lang meer zal duren, dat het allemaal weer zal worden als vroeger, en ze verwachten alles van hun sterke bondgenoot — Egypte. Ze blijven, ondanks alle waarschuwingen van Jeremia, met hun politiek gesjacher doorgaan, en dit noodzaakt Nebukadnezar tot het nemen van allerlei drastische maatregelen. Het begint met het zenden van een strafexpeditie onder Jojakim, waardoor Jeruzalem danig geteisterd wordt. Zijn opvolger, Jojachin, wordt met vele anderen naar Babel gedeporteerd. Nog eenmaal probeert Nebukadnezar het met Zedekia. Maar als deze van hetzelfde hout blijkt gesneden, grijpt Nebukadnezar definitief in: Jeruzalem wordt verwoest, Zedekia met bijna heel de bevolking van Jeruzalem weggevoerd — en Juda is van de wereldkaart verdwenen.

Dit dramatisch verloop was het gevolg van de zonde van Juda.

³ Dit staat niet in de historische boeken, maar blijkt duidelijk b.v. uit hoofdstuk 11:2-5.

Het had, dank zij de reformatie van Josia, een schone opgang kunnen hebben, maar het werd een totale ondergang.

Het is moeilijk die zonde van Juda in één woord te typeren. De zonde heeft vele facetten: we zullen er in 't vervolg genoeg van zien. Hoofdzak was, dat de reformatie geen volledige doorbraak van het nieuwe leven te zien gaf. Men rekende wel af met de "goden van de tijd" maar stelde er een andere, veel gevaarlijker afgod voor in de plaats — een vrome afgod: de tempel! In Jeruzalem stond de tempel, en die kon niet verloren gaan! Zo ging men cultus verwarren met religie en uiterlijke godsdienstplichten aanzien voor persoonlijke omgang met God. Hiermede ging gepaard een vals nationalisme (ijverig gevoed door valse profeten), dat de natie stelde boven God, de vrijheid meer verlangde dan de onderwerping aan Gods wil en verootmoediging over de zonde; eerst verlossing en dan... bekering! De trouweloze bruid van vóór de reformatie wordt nu een geraffineerde vleister, van wie de Here klagen moet: "dit volk eert Mij met de lippen, maar hun hart houdt zich verre van Mij". Het is dus een overgang van de ene zonde in de andere en het is niet de grootheid der zonde, maar de *onbekeerlijkheid*, die Juda tenslotte tot de ondergang voerde.

Het dramatische in dit "opschrift" zal nu wel voor ieder duidelijk zijn.

Het tijdvak, daarin genoemd, omspannt minstens 40 jaar.

Al die 40 jaar heeft Jeremia maar staan preken en waarschuwen. Hij heeft geroepen: bekeert u toch en dan zal dat vreselijke niet gebeuren. Want zijn oordeelsprediking was natuurlijk voorwaardelijk. Maar het heeft niet mogen baten. Het had zo mooi kunnen worden, en het werd een snelle afloop der wateren. Van Josia tot Zedekia! Van de hoopvolle reformatie tot de ontvolking van Jeruzalem! De schone droom der reformatie slaat te pletter tegen de hardheid der harten, de glorieuze historie van Juda loopt dood in het slop der deportatie. Het resultaat van een trouwe prediking van 40 jaar is een ontvolkte stad met geblakerde muren.

Men voelt: dit is geen opschrift meer, dit is een klacht. Ik weet niet of Jeremia het er zelf boven gezet heeft. Zo ja, dan zeker niet met een gevoel van leedvermaak, zo iets als: heb ik het niet altijd gezegd?! Maar met tranen in de ogen, en met de klacht in de ziel:

Och, had naar Mijn raad
Zich Mijn volk gedragen.
Och had Israels zaad
Op Mijn effen paân
Ijv'rig willen gaan
Naar Mijn welbehagen.

Maar het is toch nog meer dan een klacht ook. Het is ook een loflied. Een loflied namelijk op Gods geduld. Bijna nergens in de Schrift wordt Gods lankmoedigheid schoner bezongen dan in deze schijnbaar kroniekmatige aantekening van Jeremia's werkzaamheid vanaf de dagen van Josia totdat voleindigd was het elfde jaar van Zedekia. Al die jaren heeft God staan wachten. En ze hebben Hem laten wachten. Wij vragen soms waarom God ons zolang laat wachten op uitkomst. Dat vragen we nooit meer, als we ons eigen leven hebben zien weerspiegelen in Juda van Jeremia's tijd... dat wij God maar rustig hebben laten wachten. Indien iemand het "opschrift" boven Jeremia's boek zou willen paraphraseren, dan zou hij er een psalm van kunnen maken, maar dan niet een psalm die we nu bij voorkeur zingen. Ik bedoel deze woorden: "Veertig jaar heb Ik verdriet gehad van dit geslacht en heb gezegd: zij zijn een volk dwalende van hart, en zij kennen Mijn wegen niet. Daarom heb Ik in Mijn toorn gezworen: Zo zij in Mijn rust zullen ingaan".

Zou dit "opschrift" misschien ook geplaatst kunnen worden boven de rubriek "kerkelijk leven" van de laatste halve eeuw? Men kan niet zeggen, dat het een opgaande lijn geweest is,

hoewel enige jaren geleden de "reformatie" nogal luidruchtig is herdacht. Het gaat niet aan, alle zonden der kerk te noemen, maar met wereldgelijkvormigheid en formalisme zijn de voornaamste wel genoemd. Wereldgelijkvormigheid in de zin van: precies zo denken als de wereld, en formalisme zó, dat uiterlijke vorm plus kerkelijke actie de plaats innam van de persoonlijke omgang met God. Zó ook, dat pogingen om te komen tot verdieping van het geestelijk leven met hoon werden begroet. Door haar gebrek aan geloof werd de kerk machteloos, door haar gebrek aan liefde twistziek, door haar gemis aan hoop materialistisch. Wel wordt er weer van "reformatie" geroepen, en worden er "nieuwe koersen" gewezen, maar dit zijn òf stemmen des roependen in de woestijn, òf ze hebben met "reformatie" slechts de *naam* gemeen.

En zo schuiven we langzamerhand op naar de grote deportatie der kerk naar de catacomben onder de antichrist. De geheimzinnige vijand "uit het Noorden" van Jeremia's dagen is voor ons de grote onbekende achter het stalen gordijn, die de naties ontwricht en de kerken verplettert. De nationale ontwrichting hier en overal is er reeds een voorbode van, want wij kunnen van de profeten leren, dat de oordelen Gods in de historie de gevolgen zijn van de zonden der kerk — het oordeel begint van Jeruzalem.

MENS CONTRA PROFEET

Woorden van Jeremia... tot wie het Woord des Heren geschiedde.

Jeremia 1:1a, 2a.

In het "opschrift" wordt het boek Jeremia aangediend als "woorden van Jeremia". Maar terstond daarop volgt: "tot wie het *Woord des Heren* geschiedde". Men kan daar een zekere zelfcorrectie in lezen. Iemand zou namelijk kunnen vragen met welk recht deze profeet de mensen kon dwingen om naar *zijn* woorden te luisteren. Daarom voegt Jeremia — als wilde hij iets recht zetten, zoals Calvijn opmerkt — er aan toe, dat het niet *zijn* woorden, maar Gods Woorden zijn, en dat hij ze slechts doorgeeft als dienaar des Heren. Toch is het niet zó, dat het laatste kortweg een streep haalt door het eerste. In die hoogstmerkwaardige nevenstelling: "woorden van Jeremia — tot wie het Woord des Heren geschiedde", wordt direct al die spanning voelbaar, die in heel dit boek terugkeert: het conflict tussen mensenwoord en Gods Woord, de worsteling tussen de mens en de profeet in Jeremia.

Men denke zich de moeilijke situatie van Jeremia maar even in.

Hij was geroepen om zijn volk de ondergang aan te zeggen. Ongeluksprofeet te zijn, was zijn smartelijke opdracht. Van meet af wordt hem zijn taak voorgehouden: "om uit te rukken en neer te werpen, te verdelgen en te verwoesten"¹ — afbraak dus, niets dan afbraak! Zeker, daar komt ook nog achteraan: "om te bouwen en te planten" — God had voor zijn volk nog een toekomst, maar dat heil zou toch pas te voorschijn komen uit de smeltkroes der Babylonische ballingschap. Hij had dus maar te zeggen, dat Juda zou ondergaan, ook al zou de ineenstorting van het rijk dienstbaar gemaakt worden aan de toekomstige verlossing.

Dit Woord Gods, dat de *profeet* Jeremia overbrengen moest, strookt in het geheel niet met de wensen en begeerten van de *mens* Jeremia. Had hij *zijn* woorden gesproken, ze zouden heel anders geluid hebben, want hij had zijn volk ontzaglijk lief. Hij heeft de dodelijke dag van Juda niet begeerd², hoewel men hem daar sterk van verdacht. Hij wilde integendeel gedurig voor zijn volk in de bres springen, om als voorbidder zo mogelijk de algehele débâcle af te wenden, maar God verbood hem dat eenvoudig³. *Als* hij in gehoorzaamheid het gericht *moet* aankondigen, dan bloedt zijn hart. Het gaat geheel tegen zijn persoonlijke wensen in. Hoewel het oordeel ten volle verdiend is, schreit hij toch over het lot van zijn volk, zijn vaderland, zijn kudde, en hij zou willen dat zijn hoofd water ware⁴ ... tranen!

Daar komt nog bij, dat zijn ongeluksprofetie hem voortdurend in conflict brengt met zijn volksgenoten. Als de eeuwige pessimist werd hij geschuwd door de mensen, en in vrolijk gezelschap niet geduld. Die boeteprediker met z'n grafstem en z'n lijkbidder-gezicht moeten ze niet! Men zou uit zijn geschriften ook werkelijk de indruk krijgen, dat hij een zwaarmoedige zwartkijker was, maar niets is minder waar. Hij spreekt het zelf herhaaldelijk uit, dat hij ook graag de beker der vreugde gedronken zou hebben, maar God laat het hem niet toe. Hij moet als een eenzame, door iedereen geschuwd, z'n weg gaan. Zelfs mag hij op Gods bevel niet trouwen, en dat Jeremia, die zo graag spreekt over "de stem van de bruidgom en de stem van de bruid"... Zo moet de coelibatair-op-Gods-bevel een wandelende

¹ Hfdst. 1:10.

² Hfdst. 17:16.

³ Hfdst. 7:16; 11:14; 14:11.

⁴ Hfdst. 9:1.

prediking zijn, dat het stichten van een gezin de volksellende maar vergroten zal, want mannen, vrouwen en kinderen zullen ondergaan in het komende oordeel.

Zijn voorzegging van de nationale ondergang bezorgt hem de toorn van z'n "collega's", de valse profeten, die steeds maar spreken van vrede, vrede, en geen gevaar. Zijn profetie, dat zelfs de tempel in die oordeelsbrand niet gespaard zal worden, wekt de gloeiende haat op van de priesters. En helemaal onmogelijk maakt hij zich bij iedereen, als hij tijdens het beleg van Jeruzalem door Nebukadnezar adviseert tot overgave, en zelfs tot overlopen naar de Chaldeëen. Overgave zou redding betekenen, maar blijvend verzet ondergang. O, z'n eigen nationaal bewustzijn zei het zo anders, en als Jeremia zijn eigen woorden had mogen spreken, dan...! Maar het Woord Gods geschiedde tot hem. *Daarom!* Overgave aan de vijand is stellig geen algemene eis in elke tijd, maar wel in *die concrete situatie*. En omdat Jeremia niet anders mocht dan het *Woord* Gods overbrengen, moest hij het zich wel laten getroosten dat men hem schold voor 'n defaitist, 'n volksverrader, 'n lafaard. Men heeft de profeet miskend en gehaat. Herhaaldelijk staat men hem naar het leven.

En ja, dan is het niet te verwonderen — Jeremia was ook een mens van gelijke bewegingen als wij — dat we zo af en toe "woorden van Jeremia" te horen krijgen. Nu eens, doordat hij in verbittering Gods toorn afbidt over z'n vijanden (tot een "Vader, vergeef het hun" kan hij dan niet komen)⁵; dan weer dat hij zelfs niet schroomt tegen God op te staan, Hem beschuldigt van ontrouw en zelfs in heftige termen de dag van zijn geboorte vervloekt⁶. En dat spreekt hij allemaal zomaar eerlijk uit. Hij draagt geen masker. Hij is geen Japannees met een eeuwige glimlach. Hij is geen heilige. Deze "man Gods" staat in z'n zwakheden vlak naast ons. De Bijbel heeft niets te verbergen, zelfs niet, dat deze geroepen profeet een ogenblik gekend heeft dat hij het bijltje er bij neer wilde gooien. Maar hij *kon* niet. Gods Woord werd in z'n binnenste als een vuur. Hij moest blijven spreken⁷.

En dit is nu Jeremia's redding geweest, dat de profeet niet is ondergegaan in de mens, maar de mens in de profeet. Gods openbaring was hem liever dan zijn persoonlijke wensen. In het gedurig conflict tussen mens en profeet, heeft de profeet het gewonnen, omdat hij God gezien heeft van aangezicht tot aangezicht. Nergens meer dan bij Jeremia treedt de persoonlijke godsvrucht naar voren, en tegenover het bezit van God en Zijn Woord verdwijnt voor hem de glorie van Jeruzalem, en het recht der natie. Niet de nationale vrijheid is hem het eerste en het hoogste, maar de heerschappij van Gods Woord over het leven, en de onderwerping aan Zijn wil.

En hier ligt ook het geheim van Jeremia's *trouw*.

Het "opschrift", we herinneren het ons, spreekt van zijn profetische werkzaamheid vanaf het 13e jaar van Josia tot aan de "ontvolking" van Jeruzalem — een tijdperk van ongeveer 40 jaar. Maar tegen dat hij zijn 40-jarig ambtsjubileum zou vieren, werd hij niet gehuldigd door zijn gemeenteleden, maar zat hij in de gevangenis, opgesloten door z'n volksgenoten, die hij zo trouw gewaarschuwd had. Na de inneming van Jeruzalem moest Jeremia kiezen tussen een eervol vrijgeleide naar Babel of blijven bij het armzalig restje in Jeruzalem — hij koos het laatste! Veel plezier heeft hij er niet van beleefd. Ze hebben hem meegesleept naar Egypte, en daar (als de traditie juist is, wat niet onwaarschijnlijk is) gestenigd. Dat gebeurde tegen de tijd dat z'n vijftigjarig ambtsjubileum in zicht was...! "Jeruzalem — gij die de profeten doodt, en stenigt die tot u gezonden zijn!"

Het conflict tussen mens en profeet doet zich bij ieder christen in min of meer scherpe vorm

⁵ Hfdst. 12:1-4; 17:18.

⁶ Hfdst. 15:18; 20:14 v.v.

⁷ Hfdst. 20:9.

voor — de spanning tussen onze eigen woorden en Gods Woorden, onze wil en Gods wil. De Catechismus heeft dat goed gezien, door de bede: "Uw wil geschiede" aldus te verklaren: "geef, dat wij... onze eigen wil *verzaken*, en Uw wil, die alleen goed is, zonder enig tegenspreken gehoorzaam zijn". Wij zijn allen tot profeten geroepen, om Zijn Naam te belijden, d.w.z. Zijn eer boven alles te stellen. De consequentie daarvan is, dat onze eigen naam en eer in het niet verdwijnen. Als profeten hebben we Zijn Woord tot heerschappij te brengen, waarbij onze eigen woorden verstommen. In tijden van nood betekent dit, dat we wel mogen bidden, alleen maar: als het niet tot eer van 's Heren Naam zou zijn, dan zeggen: nee, Here, dan liever niet! Liever al mijn wensen en begeerten de bodem ingeslagen, dan dat Uw wil niet zou geschieden. Dit is het conflict tussen mens en profeet, dat honderdmaal terugkeert in allerlei situaties van ons leven. Sommigen komen aan het conflict niet eens toe, omdat ze alleen maar hun eigen leven willen leven, en hun eigen woorden spreken en tot geldigheid brengen. Maar wie het conflict kent, heeft het er moeilijk mee. Hij brengt telkens weer z'n eigen woorden en gedachten naar voren, die ook even zo veel malen worden doorkruist door dat andere: "het Woord des Heren geschiedde". Welgelukzalig is de mens, in wie Gods Woord het wint van het mensenwoord, en in wie de mens het verliest van de profeet. Dan zwijgt de hoogmoedige, opstandige, eigenwillige mens, en dan spreekt God alleen nog maar, en waar God alleen aan het woord blijft, daar is die ontzagelijk rijke vrede, die alle verstand te boven gaat.

GODS GROOTVIZIER

Ik heb u vandaag aangesteld over de volken en over de Rijken, om uit te rukken en te verdelgen, om te vernielen en te verwoesten, om op te bouwen en te planten.

Jeremia 1:10.

Toen de volken en koninkrijken op het punt stonden tegen elkaar op te botsen, en er veranderingen van wereldhistorische betekenis op til waren, heeft God een onbekende knaap¹, een priesterzoon uit het dorpje Anatot², met de opperste leiding belast. De koningen en de generaals der grote mogendheden van die tijd mogen al gemeend hebben dat *zij* geschiedenis maakten, maar zo was dat niet. Jeremia, een profeet des Heren uit Juda, een man van wie zij waarschijnlijk nooit gehoord hadden, stond aan het roer. Het woord dat *hij* sprak, zou beslissend zijn; zoals hij het zei, zou het geschieden! Wat wij in het eerste hoofdstuk van Jeremia lezen, noemen we gewoonlijk het verhaal van zijn roeping tot profeet, maar dit houdt toch veel meer in, dan we steeds vermoed hadden: uit de woorden die hier boven staan, blijkt dat hij werd "aangesteld" tot een stedehouder Gods, tot Diens grootvizier, die het regiment des Almachtigen in Zijn naam voert en als zodanig over de volken Zijn gerichten of Zijn zegeningen brengt³. We willen deze speciale opdracht even in verband met heel de roeping van Jeremia nader bekijken, om daarna te zien, wat dit alles voor ons en onze tijd te zeggen heeft.

Er was geen speciale roeping voor nodig om in Juda het priesterambt te bekleden. Daarvoor was geboorte uit een priesterlijk geslacht voldoende. Naar qualiteiten werd verder ook niet gevraagd. Priester had Jeremia dus zomaar kunnen worden. Maar profeet niet! Daartoe moest hij door God expres *geroepen* worden, en ook over bijzondere *gaven* beschikken. Van die *roeping* spreken vs 4—10 van dit hoofdstuk: Jeremia heeft zichzelf niet opgedrongen noch tot profeet opgeworpen, maar hij moest door God gedrongen worden; vanaf dit ogenblik is het voor hem: hier sta ik, ik kan niet anders. En wat die *gaven* voor het ambt betreft, nu, daarmee stond het niet zo, dat de Here uitzag naar iemand die over voldoende qualiteiten beschikte, maar Hij maakte Zichzelf een "goed instrument" zoals een beeldhouwer een marmerblok uitzoekt, dat hij bewerken wil. Reeds vóór zijn geboorte was God daarmee bezig, want Hij zegt: "eer Ik u vormde in de moederschoot heb Ik u gekend, en eer gij voortkwaamt uit de baarmoeder heb Ik u geheiligd; tot een profeet voor de volken heb Ik u gemaakt" (vs 5). Hij bestond dus reeds vóór hij bestond in de idee Gods, en daarnaar heeft God hem geboetseerd — "Ik heb u gekend"; daarna is hij door de Here "geheiligd", bestemd voor zijn grote taak, en vandaag is Gods voorbereidend werk klaar. Kom nu, Jeremia! Ik beschik over u! Ik leg beslag op u! Uw enige levensdoel is Mijn knecht te zijn, en Mijn Woord te spreken. Zo is het nu met Jeremia gesteld. Niet zo, dat hij eerst geboren werd en opgroeide, en dat God daarna ook nog een taak voor hem had. Maar de roeping heeft heel z'n ontvangst en geboorte en opvoeding beheerst. Hij heeft geen eigen zelfstandig leven en

¹ In vs 6 brengt Jeremia als bedenking tegen zijn roeping in, dat hij "jong" is. Het Hebr. woord "naär" kan ook kind of knaap betekenen. Het zal moeilijk zijn, precies de leeftijd van de profeet bij z'n roeping vast te stellen, maar vrij algemeen wordt aangenomen, dat hij toen 20 a 25 jaar oud was.

² Uit het opschrift blijkt, dat Jeremia een zoon was van de ons overigens onbekende priester Hilkia. Deze priesterfamilie woonde te Anatot, ± een uur ten N.O. van Jeruzalem gelegen. Het was meer de gewoonte dat de priesters, die in de tempel te Jeruzalem dienst deden, in de omgeving van Jeruzalem woonden als "forensen".

³ Naar Aalders: "Jeremia", in de K.V.

levensdoel, waarvoor al zoveel te doen is, om dan... ook nog wat voor God te doen, maar de enige bestaansgrond voor zijn leven ligt in God. Jeremia was daar niet zo direct klaar mee. Nee, natuurlijk niet: wie stelt zich zo dadelijk ter beschikking, als God roept geheel voor Hem te zijn? We hebben zo onze eigen wensen en idealen, en die laten we ons niet zomaar afnemen. Jeremia heeft er ook eerst tegen gevochten. Dat blijkt wel, als hij later zegt, dat God hem *overreed* heeft, en te sterk geworden is. Maar eerst heeft hij z'n bedenkingen. Hij is te jong, en kan niet spreken en zo. Hij is bang. Dat zegt hij niet, maar waarom moest God anders zeggen: "vrees niet voor hun aangezicht"? (vs 8 m). Jeremia kende zijn tijd en z'n mensen. Hij wist dat het Woord Gods tegenspraak en vijandschap zou verwekken. Zover was het met het "uitverkoren volk" gekomen, dat men het Woord van God niet kon verdragen, en de profeten stenigde. Dat durft Jeremia niet aan. Maar God slaat hem alles uit de hand, door te zeggen: "zeg niet: ik ben jong, want overal waarheen Ik u zenden zal, zult gij gaan, en alles wat Ik u gebieden zal, zult gij spreken" (vs 7). Dat is m.a.w.: wees gehoorzaam! Anders niet!

We lezen niet, dat Jeremia daarna nog tegenwerpingen gemaakt heeft. God heeft door dat ene Woord overwonnen. Gods geroepenen zijn overwonnen door het Woord. Het Woord is hun te sterk geworden. Ze geven er zich onvoorwaardelijk aan over. Er is eigenlijk maar één "kenmerk" van roeping en verkiezing: overgave! Ik mag evenwel niet verzwijgen, dat de Here aan Zijn bevel om niet meer tegen te spreken doch te gehoorzamen, een dubbele belofte heeft toegevoegd. De ene was, dat Hij Zijn Woorden in Jeremia's mond zou geven (vs 9): de profeet hoefde niet te putten uit eigen schatkamers van wijsheid, maar had het Woord van God slechts door te geven. De andere was: "Ik ben met u, om u te redden" (vs 8 b). Dat wilde niet zeggen dat hij geen moeilijkheden zou hebben. Dat is wel anders gebleken in z'n leven. Hij is zelfs gevangen genomen en gestenigd. En toch is z'n leven "gered", want de Here heeft door Jeremia Zijn doel bereikt, en hem tot een grote zegen gesteld voor zijn volk.

Ziedaar enige grepen uit de roeping van Jeremia.

Deze roeping spitst zich vooral toe in het laatste vers, dat daarover handelt, nl. vs 10: "zie, Ik stel u vandaag aan over de volken en over de koninkrijken, om uit te rukken en neer te werpen, om te verdelgen en te verwoesten, om te bouwen en te planten".

Wat hierbij terstond opvalt, is dat de woorden die van vernietiging spreken, ver in de meerderheid zijn. Zeker, Jeremia moest ook heil verkondigen, maar door de afbraak heen; oordeel, verwoesting, omverwerping van het bestaande — ziedaar zijn voornaamste taak. Dat moeten we goed zien. God zegt niet maar dat hij het oordeel moet aanzeggen, maar dat hij is aangesteld om uit te rukken en neer te werpen, om te verdelgen en te verwoesten. God geeft Jeremia een moker in de hand, en overal waar hij komt, richt hij verwoestingen aan. Pas op, mensen, het is gevaarlijk in de buurt van deze breker. Is hij dan een revolutionnair en geen man Gods, geen prediker? Zeker, hij is prediker, drager van het Woord Gods, maar dat Woord Gods is geen ijle adem, die niets doet, maar een reële kracht, die in staat is alles te verdelgen en te vernietigen. God doet het gerichtswoord dat Jeremia spreken zal, daadwerkelijk in vervulling gaan, en zo gaat Jeremia, met dat ontzaglijke Woord gewapend, als een wervelstorm door de wereld, en brengt door dat verkondigde Woord de gerichten teweeg.

Dit zou natuurlijk allereerst voor Juda gelden.

God had Zijn knecht allereerst naar Zijn eigen volk gezonden, en de oordelen Gods beginnen bij Jeruzalem. Daar in Juda had de duivel zijn paleis gebouwd, en hoe zou Gods tempel daar kunnen verrijzen als die niet eerst werd afgebroken? Er moest heel wat worden afgebroken en uitgerukt — de opeenhoping der woorden in de opdracht aan Jeremia, bewijst hoe diep het kwaad daar wortel geschoten had.

Maar dan wordt er uitdrukkelijk aan toegevoegd, dat dit ook gold voor de "volken en koninkrijken".

Men verwondert er zich toch niet over dat het Woord Gods niet bij de grenzen van Juda blijft staan?

God is de God der gehele wereld.

Hij beheerst de geschiedenis der volken.

En daarom hebben Gods profeten het Woord nooit tussen vier kerkmuren kunnen houden, maar zij hebben het neergelegd in de "wereld". Zij zijn mensen van brede blik. De priesterzoon uit het dorpje Anatot is een profeet "den volken", aangesteld als grootvizier over koninkrijken, en de vissers van Galilea predikten het evangelie *allen creaturen!*

Men moet deze profetische opdracht niet aldus verzwakken, dat het Woord Gods niet alleen Juda, maar ook de andere volken, d.i. niet alleen de kerk, maar ook de wereld aangaat, en men moet ook niet volstaan met op te merken, dat Juda's lot zo was saamgeweven met dat der omliggende volken, dat Jeremia geen profeet voor Juda kon zijn, zonder tevens "een profeet den volken" te wezen.

Dat is allemaal wel waar, maar het gaat nog veel dieper.

Het wil zeggen, dat het Woord Gods over de geschiedenis van alle volken en koninkrijken *beslist*. Het *beheerst* heel het mensenleven. Het bepaalt de opgang en de ondergang der volken. Het wordt niet alleen de enkele mens, maar ook vorsten en volken tot een oordeel, als het verworpen wordt. De geschiedenis der volken is geen spel van het lot, niet de uitkomst van de sterkte of zwakte der legers, of de beste politiek, maar *gericht van de levende God*. En als God Jeremia Zijn Woord in de mond legt, het Woord van Hem, Die "als aller Oppervoogd, deez' vernedert, dien verhoogt", dan heeft Hij daarmee die "knaap" uit het onbekende Anatot iets van Zijn goddelijke almacht verleend en hij zou in de geweldige wereldstorm de *leiding* hebben. Zo ongeveer werd het in 't begin gezegd, en de waarheid daarvan zal ons nu wel wat duidelijker geworden zijn. Het is nu nog maar de vraag, of dat ook iets voor ons en voor de onzen betekent, en zo ja, wat dan.

Deze aanstelling van Jeremia is type en profetie van de zalving van Christus, onze hoogste Profet, Wie alle macht gegeven is in hemel en op aarde. Maar krachtens de innige gemeenschap tussen Christus en Zijn gemeente als Hoofd en lichaam, komt het woord: "zie, Ik stel u vandaag aan over de volken en de koninkrijken, om uit te rukken en af te breken, en te verderven en te verstoren, ook om te bouwen en te planten", ook tot *ons*. Bij de kerk van Christus berust de wereldleiding. Zij heeft het lot van volken en koninkrijken in haar hand, want naar het Woord des Heren van vloek of zegen, zoals dat in de kerk gepreikt, en zoals dat in het gebed overgenomen wordt — zo gebeurt het. Nee, het is waarlijk niet zo, dat alles maar komt zoals door de legerleiding der grootmachten wordt beslist, en dat wij in de wereldverwoesting en in de vervolging der kerk geheel hulpeloos staan. Als een toeschouwer met tranen in de ogen. Of als een slachtoffer dat zich niet verweren kan. Nee, zo is het waarlijk niet. Maar wij kunnen door het Woord dat gepredikt en gebeden wordt, *heersen* in de wereld. Maar dan moeten in de prediking natuurlijk niet maar wat stichtelijke woorden gesproken worden over de zaligheid der ziel, maar dan moet de prediking waarlijk *profeteren* zijn: het Woord laten spreken voor volken en koninkrijken: zo zegt de Here. En dan moet het woord dat wij spreken in ons bidden ook maar niet een zelfzuchtig vragen zijn om afweer van alle rampen, want als wij profeterend bidden: "Uw koninkrijk kome", dan zullen wij daarmee de rampen en oordelen juist uit de hemel naar beneden halen over de aarde, want zal Gods koninkrijk komen op de aarde, dan moet er eerst heel wat uitgerukt en afgebroken, en verdorven en verstoord: de hoogmoed der volken en het zelfvertrouwen der koninkrijken.

Zo staat de biddende kerk in deze wereld met moker en hamer.

Zij is de stormbode Gods.

Zij ondergaat het gebeuren niet passief, maar is daarin actief bezig.

Zijn we ons daarvan bewust, of... moet het zo komen, dat wij ook met de grote hoop worden uitgerukt en afgebroken en als waardeloos en nutteloos weggeworpen in de poel des vuurs?

WAT EEN AMANDELTWIJG VAN GOD VERTELDE

En het Woord des Heren geschiedde tot mij: wat ziet gij, Jeremia? En ik zeide: een amandeltwijn zie ik. En de Here zeide tot mij: gij hebt goed gezien, want Ik ben wakker over Mijn Woord om dat te doen.

Jeremia 1:11, 12.

Van de sacramenten heet het o.a. in de Catechismus, dat zij zichtbare tekenen zijn, om de belofte des evangelies beter te verstaan te geven. Zo krijgt nu ook Jeremia in een tweetal "visioenen" aanschouwelijk onderwijs. Door twee heel eenvoudige tekenen, een bloeiende amandeltwijn en een pot met kokende inhoud, onderricht zijn God hem nader over het *Woord*, dat hij zal hebben te spreken. Het eerste "teken" verklaart dat het profetische Woord vast en zeker in vervulling zal gaan, en het tweede licht hem over de inhoud van zijn te houden prediking nauwkeuriger in.

Eerst dan die amandeltwijn.

God had Jeremia gezegd, dat het Woord dat hij spreken zou, beslissend zou zijn voor het lot van volken en koninkrijken. Het staat er niet bij of de profeet persoonlijk in twijfel verkeerd heeft of zijn woorden inderdaad van zo'n geweldige invloed zouden zijn. Onmogelijk is het niet. In elk geval heeft de Here het voor Zijn knecht nodig geacht, de zekerheid van het Woord — ten vloek of ten zegen — te accentueren.

Hij gebruikt daarvoor het simpele boomtakje.

We zullen er nu maar niet over twisten hoe dit precies toegegaan is; of Jeremia op zekere dag met grote aandacht voor zo'n bloeiend takje van een amandelboom heeft staan kijken, en dat God toen na de vraag: "waar kijkt ge zo naar, Jeremia?" en na het antwoord: "ik kijk naar die amandeltwijn", de profeet op een diepere zin opmerkzaam gemaakt heeft, òf dat de Here hem in een visioen zo'n takje heeft laten zien, en daar Zijn goddelijke verklaring aan toegevoegd heeft. Met zekerheid zal dat wel niet uit te maken zijn, in elk geval is het resultaat in beide gevallen hetzelfde: de Here wil hem door dit boomtakje iets zeggen. Niet alleen de hoge hemelen vertellen Gods eer en het machtige uitspansel Zijner handen werk; er zijn in het boek der natuur behalve de grote ook kleine letteren die de onzienlijke dingen Gods te aanschouwen geven. Sommigen letten alleen op het opzienbarende, maar deze profeet is eenvoudig genoeg om zich door een twijgje te laten onderrichten, door het iets van God te laten vertellen.

Welke *is* dan de les, die de Here door deze amandelbloesem aan Jeremia geeft?

We hebben gelezen dat Jeremia een amandeltwijn zag, en dat de Here toen zeide: "gij hebt goed gezien, *want* Ik ben wakker over Mijn Woord om dat te doen". In onze Nederlandse vertaling is dat verband tussen wat Jeremia zag en het verklarende Woord des Heren vrij duister. Dat "want" begrijpen we niet goed, en we vragen onwillekeurig, wat dat "wakker zijn" van God met die tak te maken heeft.

Alles wordt echter terstond duidelijk, als men weet dat er in de Hebreeuwse taal hier een woordspeling gebruikt wordt¹: de woorden voor "amandelboom" en "wakker zijn" hebben

¹ Nl. van "shakēd" (amandelboom) en "shokēd" (ik zal wakker zijn).

ongeveer gelijke klank, en men zou dat in onze taal ongeveer zo kunnen weergeven, dat Jeremia zeide: "ik zie de tak van een wakende boom"², en dat God daarop antwoordde: "zo zal Ik waken over Mijn Woord". Zo'n amandelboom kon ook terecht een waakzame boom genoemd worden: hij bloeide al eind Januari, begin Februari, en als alle andere bomen nog hun winterslaap sliepen, was *hij* al weer wakker. Hij was dus al vroeg op en druk in de weer, die amandelboom, als heel de natuur nog in diepe rust was: inderdaad een treffend beeld van de "Wachter Israëls", Die niet sluimert of slaapt. Als alles nog in rust is, is de waakzame God reeds bezig Zijn Woord in vervulling te doen gaan, "vroeg op zijnde en zendende". Het moge al eens schijnen dat God werkeloos toeziet, maar Hij *is* altijd wakker en op Zijn qui-vive. Hij is er voortdurend op uit, dat wat Hij gesproken heeft, hetzij belofte of dreiging, ook *gebeurt*. Niemand kan Hem dat verhinderen. Niemand is vroeger op dan Hij, zelfs de duivel niet. Jeremia hoefde dus geen ogenblik te denken dat de Here iets zou zeggen en het niet doen. Hij zou zelfs zeer *haastig* doen, precies zoals die amandeltak er al heel vroeg bij was om te bloesemen. Al lijkt het ons soms toe dat de Here helemaal geen haast maakt, en ons veel te lang laat wachten. Maar laat het ons nu eens en voor altijd gezegd zijn door dit ongelijke takje: al wat de Here spreekt, doet Hij. En zo haastig, dat Hij ons geen minuut langer laat wachten dan nodig is: "Ik ben wakker over Mijn Woord om dat te doen".

Dit is voor onze tijd van de grootste betekenis.

We herinneren ons uit het roepingsvisioen van Jeremia, dat het "Woord" waarvan hier sprake is, het Woord des Heren is, dat het lot van volken en koninkrijken bepaalt; dat *God* dus in de wereldgeschiedenis het beslissende woord spreekt. En we vernemen nu, dat Hij er serieus voor waken zal, dat Zijn Woord ook uitkomt. Wij verwachten de beslissingen die een keer zullen brengen in het wereldgebeuren, in de regel van de zijde van mensen. Wij luisteren met gespannen aandacht naar het woord dat Stalin of Churchill of Truman spreken, en wachten niet minder gespannen af, of hun woorden ook uitkomen. En wat zal er in Indonesië gebeuren, en welke zullen de gevolgen zijn van het Marshallplan? Daar hangen naar ons besef de grote beslissingen van af. Het Woord van God? Och, wat zal het Woord van God voor Europa! Dat Woord Gods hebben we in de kerk, en dat spreekt over heel andere dingen dan die van dit "aards rumoer": over de hemel en over onze persoonlijke zaligheid. Is zo niet ongeveer de algemene gedachtengang? En zo hebben we God de beslissende stem in het wereldgebeuren ontzegd, om Hem alleen nog maar te horen spreken binnen de kerkmuren; God is alleen wakker in de kerk, 's Zondags — de kerkgangers niet eens —, maar in de week sluimert Hij, en zwijgt, en heeft Zijn Woord niets te zeggen in het grote wereldgebeuren. Zullen we nu uit deze droom eens wakker geschud worden door de wakkere amandeltwijg? En zullen we nu met grote schaamte ontdekken hoe "wereldgelijkvormig" we in ons denken geworden zijn? De wereld, ja, *die* laat God overal buiten, zij lacht er hartelijk om, dat de wereld afhankelijk is van het Woord dat de Here spreekt. Politici, generaals en tanks en vliegtuigen — ziedaar de goden dezer eeuw, die het lot der volken in handen hebben. Maar God roept het heden voor de oren der wereld en voor Zijn volk uit: "Ik ben wakker over Mijn Woord om dat te doen". Hij slaapt niet, maar waakt en luistert. Hij is in de hoofdkwartieren der legers en op de conferenties der leiders. Hij beslist op het juiste moment. Vaak dwars tegen de gedachten der mensen in. "Geen ding geschiedt er ooit gewisser dan 't hoog bevel van 's Heren mond".

Wij willen dit visioen van de wakende amandeltwijg in gedachtenis houden, ook, ja juist dan, als het schijnt dat de vervulling van Gods Woord op zich wachten laat. Het heeft er soms veel van, dat God toeft te komen, dat Zijn beloften en bedreigingen uitblijven, dat de Here alles

² Gelijk ook inderdaad gedaan is. Volz vertaalt: "ik zie de twijg van een wakende boom". Kroeker: "Ich sehe einen erwachenden Zweig". Calvijn: "ik zie een wachtersroede". Luther: "een wakkere staf".

vergeten heeft. In heftige bewogenheid klagen soms Israëls dichters — en het klinkt ons soms al te gedurfd in de oren — "Here, ontwaak, waarom zoudt Gij slapen?" ³ Als de kerk vervolgd wordt, de gebeden de hemel niet bereiken kunnen, de goddeloosheid straffeloos woedt, het koninkrijk Gods wordt teruggedrongen, het Woord zijn kracht schijnt te verliezen, wat is dat dan allemaal: is God wel wakker over Zijn Woord om dat te doen; laat Hij ons niet in de steek? Het schijnt zo, maar het *is niet* zo. Gelijk de amandelboom er al bij is te bloeien als alles nog slaapt in de natuur, waakt God al, ook al *merken* wij er niets van. Laat ons ophouden God te beoordelen naar wat wij zien van de-uitkomst. Met onze beperkte blik kunnen wij immers maar zo'n klein stukje zien van het geheel. Ons leven is maar een klein bedrijf van het machtige werelddrama. Eén ding staat vast: geen Woord van God valt ter aarde, ook al laat Hij ons wachten. En ook al laat Hij ons wachten, Hij heeft toch veel haast. Wij zouden in deze verschrikkelijke en wrede tijd graag zien dat Christus wederkwam. Dat heeft Hij ook beloofd. Komt Hij daarom vandaag, omdat wij er zo naar verlangen dat alles nieuw wordt? Nee, Hij toeft te komen, omdat, zoals Petrus ergens zegt, Hij niet wil dat sommigen verloren gaan. Zijn uitstel is liefde. Hij wacht nog op mensen die zich nog niet bekeerden. Is het ook niet mogelijk dat mijn gebed om verlossing en uitkomst nog niet verhoord wordt, omdat de Here nog wacht op mijn bekering? Bekering is meer waard dan verlossing, en zij wordt in de druk het best gewerkt. En zo blijft het waar, dat de Here wakker is om te doen, niet alles wat wij maar wensen, maar alles wat Hij *beloofd* heeft. Ook al zien wij het nog niet.

³ Ps. 44:24.

DE KOKENDE POT

En het Woord des Heren geschiedde tot mij ten tweeden male: wat ziet gij Jeremia? en ik zeide: een kokende pot zie ik, waarvan het aangezicht is van de Noorderzij, En de Here zeide tot mij: uit het Noorden zal het onheil losbreken over alle inwoners des lands.

Jeremia 1:13, 14.

Het eerste visioen, van de amandeltwijg, heeft iets gezegd over de *aard* van het Woord des Heren, dat Jeremia moet overbrengen.

Wat nu volgt, van die pot met kokende *inhoud*, bevestigt, dat zijn prediking oordeelsprediking zou zijn¹, en dienovereenkomstig is het beeld dat nu voor zijn profetisch oog opgeroepen wordt, veel minder vriendelijk dan dat van het bloeiende takje. Hij ziet nl. nu een pot, die op het vuur gezet is, en waarvan de inhoud staat te koken en te borrelen. Het is blijkbaar niet een gewone, alledaagse ketel, maar een van reusachtige afmetingen, want als de profeet het gezicht gaat beschrijven, moeten de windstreken er aan te pas komen om de positie van die pot nader aan te duiden: "zijn aangezicht is van de Noorderzijde". We zullen bij het "aangezicht" wel aan de opening of de tuit moeten denken, en ons de situatie zo moeten voorstellen, dat deze reuzenketel iets overhelde, en dat elk ogenblik de kokende inhoud kon worden uitgestort vanuit het Noorden, waar de pot zich bevond, naar de zuidelijk gelegen gebieden, waarheen de tuit zich dreigend richtte.

Ook zonder goddelijke verklaring was dit reeds onheilspellend genoeg.

Het Noorden was voor de Israëliet het duistere, onbekende land, het land waar de zon niet scheen, en vanwaar wie weet wat voor onheilen plotseling naar voren konden springen. En nu doemt daar uit noordelijke richting ineens die verschrikkelijke ketel op, gereed om zijn ziedende, schuimende massa uit te gieten naar het Zuiden, waar Juda lag.

De verklaring die de Here er aan toevoegt, neemt ook de laatste twijfel weg: "uit het Noorden zal het onheil losbreken over alle inwoners des lands". Daar ligt ze nu, onbewimpeld: de gerichts aankondiging.

Het losbrekende onheil wordt in het vervolg nader gespecificeerd.

Het blijkt dat het gericht zal komen in de vorm van geweldige oorlogsverwoesting.

De vijand die Juda en alle kleine Palestijnse rijkjes onder de voet zal lopen, wordt nog wel niet met name genoemd², maar zoveel is wel duidelijk, dat zeer sterke geallieerde legers tegen Juda zouden oprukken, en de landen vernielen, gelijk een kokende watermassa alles verzengt.

Nu moeten we eens goed opletten.

Daar marcheren de vijandelijke colonnes over de wegen. Het is àl wapengekletter en krijgsrumoer. Haat en zucht naar roem, machtswellust, vervolgingszucht en verlangen naar

¹ Men herinnere zich de opdracht in vs 10.

² Slechts in vage bewoordingen wordt aangeduid dat hij uit het Noorden komt. Jeremia heeft destijds de naam der vijandelijke wereldmacht zelf waarschijnlijk nog niet geweten. Later zal blijken dat Nebukadnezar er mee bedoeld is. De woorden uit vs 15: "alle geslachten der koninkrijken uit het Noorden", wijzen reeds in de richting der Chaldeeuwse wereldmacht, die uit vele vazalstaten en nationaliteiten was samengesteld.

wereldheerschappij, dat zijn de motieven die de legers mobiel hebben gemaakt. Maar souverain klinkt het Woord des Heren hoog boven al dit menselijk gedoe uit: "Ik roep deze geslachten der koninkrijken van het Noorden". God heeft ze ontboden. Ze zijn knechten Gods, en nu moeten ze gehoorzamen. De Here had ze nodig als tuchtroede in Zijn hand, om Zijn volk te kastijden. Daar wisten de generaals en hun soldaten en hun regeringen natuurlijk niets van. Ze zouden er hartelijk om gelachen hebben, als 't hun gezegd was. Toch was het zo en niet anders. God voert in dit alles Zijn Baad uit. Koningen, veldheren en legers zijn slechts instrumenten in Zijn hand.

Van die vijanden heet het verder nog, dat zij hun troonzetels zullen opstellen in de poorten van Jeruzalem en in alle steden van Juda. In de poort werd destijds recht gesproken, en nu is de voorstelling dus deze, dat de vijanden niet alleen stad en land bezetten, maar ook de rechtspraak gingen uitoefenen.

We kennen dat.

Op het leger volgt de politie, die de rechtspraak in handen neemt, en dat betekent zoveel als machtsmisbruik, rechtsverkrachting en willekeur. Maar terstond daarop volgt (vs 16): "en *Ik* zal Mijn oordelen over hen uitspreken, om al hun boosheid, dat zij Mij verlaten hebben" — in het *onrecht* Hem door mensen aangedaan, sprak God *recht* over hun zonde van Godverlating.

"Omdat zij Mij verlaten hebben" — ziedaar in een goddelijke klacht, die tegelijk aanklacht is, de oorzaak aangewezen, waarom al die ellende over Juda kwam. Niemand behoefde verbaasd te vragen: wat moet die kokende pot daar met z'n vreselijke inhoud; en wat moeten die dreunende legers op onze vaderlandse bodem. "Omdat zij Mij verlaten hebben" — daarom. Omdat God geen "levensruimte" meer had onder Zijn volk, zouden *zij* geen levensruimte meer hebben in de wereld, en de speelbal worden in de handen der wereldmachten, die veel sterker waren dan zij.

Dit visioen van de ziedende pot is het kort begrip geweest van Jeremia's prediking.

In oneindig veel variaties komt dit motief voortdurend terug: het onheil komt! Hij wist, Jeremia, dat het zo niet langer kon blijven, en dat de Here niet langer geduldig kon toezien, maar Zijn hardnekkig volk zou moeten straffen. Slechts één middel tot redding was er nog: de bekering. Wat zin zou anders de klacht hebben: "zij hebben Mij verlaten", als daar niet achter lag het goddelijk gebed: "keert weder tot Mij"? Om die bekering van zijn volk heeft de profeet gestreden van nu aan met al de kracht van zijn rijke ziel, ten koste van eigen gemoedsrust en levensgeluk, gestreden tegen koningen, priesters en volk en... zichzelf. Gestreden tot het bittere einde toe.

Wij zijn in 1940-'45 met die kokende pot van Jeremia wel goed vertrouwd geraakt. De hete vloed sloeg over ons heen, en het deed verschrikkelijk pijn. De een liep meer wonden op dan de ander, maar we kregen er allemaal wat van.

En nù staan we er weer voor, of eigenlijk — we zitten er midden in. We spreken in verband met de oorlogsellende en oorlogstoerusting en alle gevolgen daarvan nogal eens over de "verdwazing" der volken. De Here wacht erop, dat we daarmee zullen ophouden, en dat we onze eigen dwaasheid zullen gaan belijden. Toen die vloedgolf over Palestina kwam, werden heel wat rijken vernield, maar de oorzaak van alles was de schuld van Juda: "omdat zij Mij verlaten hebben". En het schuldige Juda sleepte al die andere volken mee in de ellende. Zo is het, en niet omgekeerd, dat de "wereld" de schuldige is, en dat wij daar nu ook onder lijden moeten. Als de wereld bloedt, dan is dat om de zonde der kerk. De wereld deelt in de zegeningen van het verbond, maar ondervindt ook mee de gevolgen van onze verlating van de Here. Want dat is onze schuld, kort en goed. We konden 't wel zonder de Here. We waren in alle opzichten zo groot geworden. Maar zonder een god kan niemand en daarom ging het

ons als Juda destijds: we maakten onszelf goden. Het is daarbij principieel precies hetzelfde of men zich buigt voor de zon of de sterren, of voor het eigen lieve "ik", of z'n geld, of ik weet niet wat allemaal meer. Het is na de bevrijding niet beter, maar angstiger geworden. De onbekende X loert achter het ijzeren gordijn.

De grote vraag is nu, wat ons in dit alles het meest drukt en beangstigt. Is het die ziedende pot met z'n vreselijke inhoud van oorlogsrampen? Zijn het de wonden die ons geslagen worden, die ons voortdurend "au" doen roepen: de verarming van ons leven, de verliezen die we lijden? Of is het het oordeel Gods in en achter dit alles dat ons doet beven? Als het dit laatste niet is, dan staat het er nog niet zo best met ons voor. Dan heeft de Here nog steeds Zijn doel niet bereikt. Dan zijn we geslagen, maar hebben we geen pijn gevoeld. Wel lichamelijke pijn, maar niet de smart over de zonde. En dit is het juist wat God wil. Hij beoogt met Zijn volk nog precies hetzelfde als in Jeremia's dagen: bekering. En bekering is meer een weldaad dan een eis. Ze is het leven. Daarom is bekering meer dan geluk. God verheugt zich allermintst daarin, dat we ons wringen van pijn onder het ziedende water van de kokende pot. En dat we bedroefd zijn onder de verarming van ons leven. Maar Hij verheugt zich zeer, als we hartelijk bedroefd zijn, dat we Hem door onze zonde vertoornd hebben. Dat is de allereerste en allerschoonste uiting der bekering. En dan komt verder alles terecht.

DE LASTBRIEF

Gij nu, gord uw lendenen, en sta op, en spreek tot hen al wat Ik u zal gelasten.

Jeremia 1:17a.

Het eerste hoofdstuk van Jeremia, waarin God herhaaldelijk tot Zijn knecht gesproken heeft, wordt besloten met een uitvoerige lastbrief. God heeft dus eerst tot de profeet gesproken, en nu kan de profeet tot het volk spreken. Wie predikt, moet eerst geluisterd hebben. Hij kan het nu niet alleen, maar hij moet ook. Elke mogelijkheid om bij zichzelf te overleggen of hij deze roeping wel aanvaardt zal, is uitgesloten. God geeft hem dan ook terstond na de roeping de lastbrief in handen. Daaruit blijkt, dat hij in z'n spreken gebonden is. Hij ontvangt een zeer belijnde opdracht: "spreek tot hen al wat Ik u zal gelasten". Daarmee is allereerst gezegd, dat hij niet maar alles zeggen mag wat uit z'n eigen hart opkomt. Dat mag zelfs helemaal niet. Het was juist het kenmerkende der valse profeten, dat ze uit hun hart spraken, en het eigen woord uitgaven voor Gods Woord. De ware profeet gaf slechts door, wat God hem had voorgezegd.

In de tweede plaats volgt uit deze opdracht nog iets anders. Het is niet maar zaak *alleen* datgene te spreken wat God hem gelast heeft, maar ook *alles* te zeggen wat God gelast heeft. De mogelijkheid bestaat immers, dat men om de een of andere reden verzwijgt wat beslist gezegd had moeten worden. We vernamen reeds, dat Jeremia zijn volk het oordeel over hun zonden moest aanzeggen, en dat hoort men niet graag. Dat verwekt haat en vijandschap. Daarom bestond er gevaar, dat hij uit vrees voor de mensen een deel van Gods boodschap zou achterhouden, of uit zucht tot lijfsbehoud de scherpe kantjes er wat zou afslijpen. Dat gevaar bestaat nu nog. En daarom is het goed, dat hier heel duidelijk wordt uitgesproken, dat *de Here alleen bepaalt* wat er in de prediking en in de kerk al of niet gezegd zal worden. Daar hebben mensen niets over te zeggen. Ze willen daar wel graag een woordje in meespreken. Zo kregen Petrus en Johannes ook al een preekverbod van het Sanhedrin, en wij hoorden machthebbers in bezettingstijd bepalen wat er vanaf de kansel geboden en gepreikt moest worden, en wat niet. Dit was meer dan een zekere bemoeizucht, het vloeide voort uit het feit dat men het licht van Gods Woord over het volle mensen- en volkenleven niet kon verdragen. Daarom moest het Woord teruggedrongen worden tot het beperkte terrein van de zaligheid der ziel en het hiernamaals. Wie verder ging "verkeerde het volk" — het is de Here Jezus reeds ten laste gelegd. Maar reeds Jeremia leert ons hier, dat de kerk haar volmachten en lastbrieven niet ontvangen kan uit de handen van aardse machthebbers, maar uit Gods hand alleen... "spreek tot hen *al* wat Ik u zal gelasten". En dan ligt er eindelijk in deze opdracht nog een derde element. Spreek "tot hen" staat hier nog vrij vaag en onbepaald, maar uit het vervolg blijkt, dat met deze "hen" bedoeld zijn de koningen van Juda, de vorsten (of ministers), de priesters en al het volk des lands (vs 18). Zonder aanzien des persoons moest hij dus aan hoog en laag de eis van Gods Woord voorhouden. Met z'n lastbrief moest hij verschijnen niet alleen in de straten van Jeruzalem, maar ook in de tempel en in de hoven der vorsten. Door één hartstocht moet hij steeds gedreven worden: drager van Gods openbaring te zijn voor koning en overheid, priester en volk. Deze moeten zich allen zonder onderscheid buigen voor het Woord des Heren.

De aanvaarding van de lastbrief des Heren is een oorlogsverklaring. Het is waarlijk wel iets meer dan beeldspraak, als aan Jeremia bevolen wordt: "gij nu, *gord uw lendenen*, en sta op, en spreek tot hen al wat Ik u zal gelasten". Het gorden der lendenen, d.i. het opschorten van

het hinderlijk slepend gewaad tussen de gordel, was de eerste daad van een krijgsman die ten strijde trok. Aan de profeet wordt geen rustig en gemakkelijk leventje beloofd van gevierd spreker, die zich van stad tot stad spoedt, en van het ene jubileum in het andere valt. Slechts moeite en strijd wacht hem die waarlijk profetisch spreekt. Strijd met de mensen, die zich over de hele linie teren hem zullen keren omdat het Woord Gods nooit naar de mens is. Hij zal geheel alleen komen te staan tegen allen. Zij zullen hem de mond willen snoeren, en naar het leven staan. Strijd zal hij te voeren hebben, ook tegen zichzelf, omdat het Woord dat hij te brengen heeft, zo geheel tegen z'n eigen verlangens ingaat. Waarachtig profeteren is altijd allereerst tegen *onszelf* in roepen, en getuigen tegen alles wat nog aan zelfhandhaving en zelfzucht in het vlees aanwezig is.

Het zal niet het minst met het oog daarop wezen, dat Jeremia de speciale boodschap erbij krijgt, niet verslagen te zijn, "opdat Ik u niet versla". Het is immers altijd zo, dat hoe meer we toegeven aan het vlees, hoe meer we daarin verstrikt raken. Wie niet volledig buigen wil voor het Woord, is een verloren man, en wordt neergetrokken tot de diepte van de hel. Maar omgekeerd, wie wel buigt voor het Woord, wordt opgetrokken tot de hoogte des hemels en God gelijkvormig. De keerzijde van de bedreiging is namelijk de belofte, dat de Here Jeremia zal stellen "tot een vaste stad, tot een ijzeren zuil en tot een koperen muur". Dit zijn de benamingen waarmee God Zelf ook genoemd wordt. Een vaste Burcht is onze God. Een vaste burcht zal Jeremia worden. Wie op God vertrouwt, krijgt iets van de onbeweeglijkheid Gods. Iets van graniet. *Saevis tranquillus in undis*, dat is: rustig temidden der woedende golven.

De lastbrief, Jeremia in handen gegeven, was tegelijk zijn lijdensbeker.

Hij zou er door als een eenzame komen te staan temidden van zijn volk, dat hij liefhad. Men zou of zijn Woord in onverschilligheid voorbijgaan, zodat z'n Woord verklonk als de stem des roependen in de woestijn, of men zou zich in haat en vijandschap tegen hem keren, het volk met z'n leidlieden, allen tegen één.

De strijd zou hem niet bespaard blijven, maar de overwinning zou ook zeker zijn: "zij zullen tegen u strijden, maar u niet overmogen": het wonder voltrekt zich, dat deze van nature zo zachtmoedige en fijngevoelige man met zijn God sterker is dan een wereld vol boosheid, want als gebondene des Heren ervaart hij in de vijandschap der mensen de vriendschap Gods. Wel is Jeremia tenslotte door zijn eigen volksgenoten gedood, maar toen had hij z'n zending volbracht, het door hem gestrooide zaad zou in de ballingschap ontkiemen en rijke vruchten dragen. Het bloed der martelaren werd ook het zaad der kerk, en in de ondergang ligt de overwinning van het Woord.

Ieder voelt terstond, hoe de profeet Jeremia in deze levensgang type geweest is van de Christus. Men behoeft de woorden eenzaamheid en miskennis, strijd en overwinning maar te noemen, en men ziet de Christus Zelf worstelen, strijden en overwinnen in deze man die de ellende gezien heeft.

Maar hiermee is het niet uit.

Wat ons van Jeremia verhaald wordt, herhaalt en voltrekt zich in elke tijd, en in alle gelovigen. Omdat Jeremia zo nauw met Christus verbonden was, weerspiegelde zich het leven van Christus als 't ware in die profeet, en omdat de gelovigen zo nauw met Christus verbonden zijn, komen diezelfde trekken ook telkens weer in hun leven te voorschijn.

Drie trekken zagen wij hier met name naar voren komen.

Eenzaamheid, onbuigzaamheid, onoverwinnelijkheid.

Ieder die de stem van Christus in zijn leven heeft vernomen, en krachtens het ambt aller gelovigen Christus' lastbrief met zich meedraagt, ervaart op z'n tijd de eenzaamheid. Hij

wordt vreemdeling temidden van zijn bekenden, de zonderling die het altijd anders wil en doet, de onbegrepene.

En ieder die in Christus gelooft, krijgt ook iets van Zijn onbuigzaamheid.

Dat wil zeggen, dat hij voor niets en niemand buigt, dan voor God en Zijn opdracht.

Onbuigzaamheid is heel iets anders dan onvriendelijkheid, norsheid of ongenietbaarheid.

Christus was de vriendelijkste der mensenkinderen; nooit schold Hij, ook al werd Hij gescholden; Hij was "als een lam voor het aangezicht zijner scheerders". Hij zeide: "leert van Mij dat Ik zachtmoedig ben". En deze allertzachtmoedigste was tevens de alleronbuigzaamste wat betreft het doen van de wil des Vaders. Niemand heeft Hem ooit een millimeter van dat pad der gehoorzaamheid kunnen afbrengen.

En eindelijk, wie in Christus gelooft, is onoverwinnelijk.

Hij mag dan gehaat, vervolgd of gedood worden, maar zijn leven is geborgen in God.

Wij steken 't hoofd omhoog en zullen d' eerkroon dragen Door U, door U alleen, om 't eeuwig welbehagen.

Als stervenden en zie: wij leven.

DE SCHULDIGEN

De priesters hebben niet gezegd: waar is de Here. De wetsleraars kenden Mij niet; de leiders werden Mij ontrouw, de profeten waren met de geest van Baal bezielde; men volgde de onmachtigen.

Jeremia 2:8 (vert. prof. Volz).

Alles was eens zo mooi geweest tussen God en Zijn volk.

Dat was in de allereerste tijd, in de bruidsdagen, zoals Jeremia zegt¹, toen Israël in volledige overgave het met de Here waagde. Waar Hij voorging, daar volgden zij: door de wateren van de Rode Zee en door de barre woestijn, waar niets te eten was ² ... God zou wel zorgen. Zo was er van de zijde van Israël een gewillig volgen in liefde en geloofsgehoorzaamheid. En de Here van Zijn kant beantwoordde dat met trouwe zorg en machtige bescherming, zodat het volk temidden van vele gevaren volkomen veilig was: "geheilgd was Israël den Here, de eersteling Zijner opbrengst; allen die daarvan wilden eten zouden schuld op zich laden, rampspoed zou over hen komen" ³ ... Zoals de eerste vruchten van akker en hof voor de Here bestemd waren, en in het heiligdom gebracht moesten worden, terwijl ieder die daarvan at, zich zwaar bezondigde en onheil bracht over zijn huis, zo trof ramp op ramp ieder volk dat maar een hand naar het God-geheilgd zaad Israël durfde uitsteken.

De Here laat aan het in Jeruzalem saamgestroomde volk bij monde van Jeremia weten, dat Hij met heimwee aan die tijd der eerste liefde terugdenkt. Zijn hart gaat als 't ware open, als Hij Zich die mooie dagen weer voor de geest roept. Zeker, daar was ook heel veel zondigs en gebrekkigs direct in het eerste begin al in dat volgen van Israël, maar de Here zag daar overheen, zoals de Here Jezus, die door de verloochening van Petrus heen, zag de liefde die heel diep in zijn hart weggedoken lag. Beter nog: de Here verblijdde Zich in Zijn eigen werk, want die oprechte liefde en overgave, die er in het begin toch was, kwam niet uit hun eigen hart op, maar was er door God Zelf ingelegd.

Dat was het schone verleden. Zo was het eens geweest.

Maar nu, op het moment dat Jeremia daar in Jeruzalem staat te preken, is er wat stukgebroken. Dat mooie van het begin van het "huwelijk" is er niet meer. Jeremia spreekt zelfs uitdrukkelijk van een "twist"⁴ die er ontstaan is, zodat de liefdesverhouding wel zeer ernstig is gestoord. Wel is het nog niet tot een volledige uitbarsting gekomen, maar de profeet laat toch duidelijk voelen, dat de Here zozeer in Zijn liefde gekrenkt is, dat het wel tot een breuk moet komen, en dat de gevolgen daarvan tot in verre geslachten zullen worden gevoeld.

Waar ligt toch de oorzaak van deze verandering?

Het is buitengewoon ontroerend, de Here de vraag te horen stellen, of *Hij* soms oorzaak is geweest van de ontstane verwijdering; Hij plaatst Zichzelf als 't ware als beklagde voor de

¹ Vs 2: "Ik gedenk der weldadigheid uwer jeugd, der liefde uwer onder trouw" (St.Vert.).

² Vs 2: "toen gij Mij nawandeldet in de woestijn, in onbezaaid land".

³ Vs 3.

⁴ Vs 9.

vierschaar van Zijn volk, en informeert of *Hij* ze misschien onrecht heeft aangedaan⁵: Heb Ik u soms in de steek gelaten? Ben Ik Mijn beloften niet nagekomen? Heb Ik uw gebeden niet verhoord, zeg toch, wat is er?

Het tegenovergestelde blijkt evenwel het geval te zijn.

De prediker op het tempelplein herinnert er zo even terloops aan (maar deze herinnering moet hen doen wegkruipen van schaamte) hoe de Here hen met vaderlijke en moederlijke zorg geleid had door die vreselijke woestijn, dat steppenland van droogte en duisternis en oneindige eenzaamheid⁶, en hoe Hij hen daarna gebracht had in het Beloofde Land als in een tuin vol weelde⁷.

Men was evenwel geheel vergeten wat de Here voor hen gedaan had.

Israël is de nullen achterna gelopen en *is* daardoor zelf tot een nul in 't cijfer geworden⁸.

Hiermee wordt de zonde allereerst gekarakteriseerd als *ondankbaarheid*, maar vooral ook als *dwaasheid*. De zondaar is niet maar slecht, doch ook dom. Hij gaat aan z'n eigen zonde ten onder. "Zij zijn", zo verwijt Jeremia, "het nietige achterna gegaan, zodat zij teniet zijn geworden". Maar vóór alle dingen is de zonde zo *ongerijmd*. Dat die mooie tijd van overgegeven liefde van Israël tot het *verleden* behoort, dat is Gods smart. God verstaat dat niet, dat Zijn volk Hem verlaten heeft. Dat is Hem — nu heel menselijk gesproken — een raadsel. Wij hebben soms heel wat "problemen", en we zien allerlei raadselen in Gods wereldbestuur, maar wij plaatsen God voor meer raadsels dan Hij ons. Het grootste raadsel, de meest markante ongerijmdheid, is dat de mens God verlaat.

Het is dus wel duidelijk, dat de "twist" niet veroorzaakt is door de Here, maar door Israël.

Het zijn met name de leidende kringen, die als de schuldigen worden aangewezen.

Zij gingen voor, de leidende figuren, op het verkeerde pad, en toen volgde de grote "men" natuurlijk al spoedig. Toch moedig van de jeugdige Jeremia, om daar zomaar in 't publiek de grote heren met de vinger aan te wijzen, en in staat van beschuldiging te stellen.

De *priesters* offerden nog wel, maar vroegen daarbij niet meer naar de wil des Heren — het offer werd tot een plichtpleging gedegradeerd. De wetsleraars, ze kenden misschien de wet nog wel, maar "ze kennen *Mij* niet", klaagt God door Jeremia's mond — de openbaring Gods werd tot een aantal voorschriften gedevalueerd, waaruit het hart der wet: "gij zult liefhebben", was weggenomen. De *herders*, dat zijn de politieke leidlieden, "werden *Mij* ontrouw" — zij gingen politieke bondgenootschappen aan, waardoor ze de Here het vertrouwen opzegden, en de profeten "profeteerden uit Baal", hetgeen wel betekenen zal dat zij zich niet door de Geest des Heren lieten leiden, maar naar heidens voorbeeld door extase en zelfbedwelming. Zo hebben de toonaangevende figuren ieder op hun manier *van de dienst des Heren een caricatuur gemaakt*.

Omdat wij met nauwe banden aan het volk van jeremia's dagen verbonden zijn, en de verhouding van de Here tot Zijn volk in alle eeuwen dezelfde is, zijn deze profetische woorden regelrecht tot *ons* gericht. Zo moeten we er naar luisteren. We moeten Gods Woord niet antiek maken.

En dan staat voorop, dat de Here een twist met ons heeft. Met *ons*, dat is niet maar met de

⁵ Vs 5.

⁶ Vs 6.

⁷ Vs 7a.

⁸ Vs 5b. St. Vert.: "de ijdelheid nagewandeld". De bedoeling is, dat de afgoden niet konden helpen, en dat, hetgeen men bereikt had met de verering van die afgoden, gelijk stond met nul.

verdwaasde wereld, maar ook met Zijn kerk en met ons ieder persoonlijk. In die twist *is* God verschrikkelijk, God, Die verwoestingen op aarde aanricht; het leed en de angst die zich opeenhopen in de huizen en harten is niet te overzien; alle fundamenten worden weggeslagen; het leven dreigt onder te gaan in doffe wanhoop. Wie God verlaat, heeft smart op smart te vrezin. En wij mogen deze God-verlating niet alleen en zelfs niet in de eerste plaats zoeken in de wereld en bij de volken der aarde, maar bij Gods kerk. En in die kerk staan ook nu bij God als schuldigen te boek die voorgaan moesten: Jeremia somt ze op: priesters, profeten, leraars en herders, professoren en predikanten en synodeleden en mannen van naam. Wij — hier zou ook kunnen staan: ik, maar ik spreek nu maar mede uit naam van vele collega's — wij hebben dikwijls gebeden met het formuliergebed "daarentegen wil uitroeien alle valse leraars, grijpende wolven en huurlingen, die hun eigen eer en nuttigheid zoeken, en niet de eer van Uw heilige Naam alleen, noch het welzijn en de zaligheid der arme mensen", en wij hebben bij die grijpende wolven en huurlingen, ja ik weet niet waaraan gedacht, maar niet aan onszelf, en niet ingezien dat wij alsmaar onze eigen eer en nuttigheid zochten, inplaats van de eer van God en het welzijn der arme mensen. We hebben onszelf gecultiveerd en uitgeleefd, heel ambtelijk en netjes en ... werelds. We hebben gepreekt dat het daverde, zodat soms niemand er wat van begreep, maar gingen aan de reële nood der ellendigen voorbij. We hebben de "moeilijkheden en zorgen" er zo wel eens "bijgehaald", maar zagen vanuit ons veilige vaste tractement verder rustig toe. We hebben wat theologenruzies gemaakt, en meenden dat de mensen zich daar even heftig voor interesseerden als wij. We zagen de grenzen van het koninkrijk Gods bij de kerk ophouden, waarin *wij* een heel belangrijke rol speelden, en vergaten dat het koninkrijk zich in de wereld en de praktijk van het dagelijks leven moest realiseren in barmhartigheid en naastenliefde. Wij — ja, wat hebben wij niet; wij hebben gezondigd, onze vorsten, onze leidlieden, onze priesters en profeten. We zeiden tegen de mensen, dat ze zich moesten bekeren, en deden het zelf niet. Het volk was in vele opzichten beter dan z'n leidlieden, maar dat het er met zulke leidlieden niet beter op werd, laat zich verstaan. En omdat wij zo van de dienst des Heren een caricatuur gemaakt hebben, en wel heel goed wisten dat de volgelingen van Jezus zichzelf moeten verloochenen (maar wij maakten daarvan: die Mij volgen wil, die ga tweemaal naar de kerk), daarom heeft de Here een twist met ons, en daarom nam Hij ons veel mooie dingen af, omdat wij daar afgoden van gemaakt hadden en... erger. Omdat we de ijdelheid nagevolgd hebben, zijn we zelf ijdel geworden, en wie zal zeggen hoelang de Here nog door zal gaan met twisten met onze kinderen en kindskinderen.

In elk geval totdat wij allemaal weer kinderen worden.

Deze dingen heeft Jeremia openlijk in Jeruzalem gepredikt.

Zijn taak was, het gericht aan te zeggen — de vijand die komen zou uit het Noorden — maar vooralsnog zocht hij nog door die vergelijking van zoals het vroeger was en nu is, op het gemoed van het volk te werken, opdat zij zich bekeren zouden. Zolang profeten nog spreken kunnen, hebben gericht nog niet het laatste woord. Pas als men de profeten maar praten laat, of ze de mond snoert, zullen Gods gericht zeggen wat men zich door de profeten niet wilde *laten* zeggen.

GODEN-RUIL

Maar Mijn volk heeft zijn heerlijkheid verruild
voor wat geen bate brengt.

Jeremia 2:11b (vert. prof. Aalders).

Om direct maar met de deur in huis te vallen — die "heerlijkheid" (St.Vert.: "eer") van Israël was God Zelf. Het ene volk zocht z'n heerlijkheid in z'n kunstvoortbrengselen, en het andere in z'n militaire macht, maar dat is allemaal niets vergeleken bij de heerlijkheid die het volk Gods bezit. God is zijn glorie. Nog niet eens zijn uitredding en zijn hulp in tijden van benauwdheid. Maar het feit dat Hij, de Schepper van hemel en aarde, hun God is, en dat zij Zijn kinderen mogen zijn. En die heerlijkheid — zo klaagt God — "heeft Mijn volk verruild voor wat geen baat brengt". Die laatste woorden zouden even de gedachte kunnen wekken, alsof ook vanuit Gods standpunt gezien de "baat" het hart der religie was, maar dat is natuurlijk niet zo... het dienen van God brengt meer schade dan voordeel. Jeremia bedoelt niet anders dan een greep te doen naar de conscientie. Hij wil de *dwaasheid der zonde* in het licht stellen. Hij kent z'n mensen, en weet dat ze rekenen geleerd hebben; dat het niet het minst voor een Jood ongerijmd is, iets kostbaars in te ruilen voor waardeloze rommel. Niettemin hebben deze Joden die dwaasheid begaan door hun godenruil: ze hebben God ingeruild voor de afgoden; door het verlaten van God tevens de grote Helper in de nood de rug toegekeerd, en baat ge zocht bij wat geen baat brengen kan.

Een dergelijke godenruil is — zo verklaart Jeremia in de eerste plaats — zonder voorbeeld in de historie.

Ge kunt gaan naar *welk* volk ge maar wilt¹, naar de Grieken² in het verre Westen of naar de Arabieren³ in het verre Oosten, maar geen van hen is ooit van goden verwisseld. Jeremia kent z'n wereld: hij weet dat de heidenen fanatiek-conservatief zijn in het vasthouden aan hun afgoden. Zij nemen er eerder goden bij, dan dat ze er prijsgeven. Ook onze missionarissen kunnen ervan vertellen, hoe taai de band is aan de voorvaderlijke afgodendienst. Dit is trouwens niet iets specifiek heidens, maar iets algemeen-menselijks. Als we ergens ons vertrouwen op gesteld hebben, laten we dat niet zo gemakkelijk varen. Ook niet, als we er teleurstellingen mee opdoen. Want we zijn er nu eenmaal wat te groot voor om te erkennen dat we ons vergist hebben, en dat de grond van ons vertrouwen ijdel was. Vandaar dat het zo heel menselijk, zo echt natuurlijk was, dat de heidenen steeds weer naar hun goden terugkeerden. Israël is het enige volk dat z'n God wèl prijsgeeft. Daarin bekleedt het dus een uitzonderingspositie. Op hun uitzonderingspositie gingen ze nogal prat, die Joden. Ze zagen laag op alle andere volken neer — zij waren iets heel apart. Inderdaad, smaalt Jeremia, iets heel apart, want gij die u ver boven de heidenen verheven waant, zijt lager dan zij gezonken. Gij doet, waar zij nog voor terughuiveren. Zij ruilen hun goden niet — gij wel. Dat is onnatuurlijkheid en dwaasheid in 't kwadraat, want hun goden waar ze met hand en tand aan vasthouden, *zijn* niet eens goden, Hoe roemrijk hun namen ook klinken, Sjamasj en Ishtar, die de wereld beheersen en wier onderdanen de aarde regeren, ze bestaan niet eens. Er bestaat maar één God, de God van het kleine, onbelangrijke Israël, een onderworpen volk; en die

¹ Dit is in 't algemeen de zin van vs 10: "want steekt over naar de kusten en eilanden der Chittiërs en ziet, zendt naar Kedar en slaat er nauwlettend acht op, en ziet of iets dergelijks geschied is".

² Met de kusten en eilanden der Chittiërs zullen wel de Grieken bedoeld zijn.

³ Met de Kedarenen, zonen van Kedar, zoon van Ismaël, worden in 't algemeen de Arabieren aangeduid.

God is de God van hemel en aarde, en die God hebt gij... verlaten. Ik had toen de gezichten van Jeremia's hoorders wel eens willen zien.

De schuldige dwaasheid van Israël heeft Jeremia nog onderstreept door het pakkende beeld van de bron en de bakken: "Mij, de Springbron van levend water, hebben zij verlaten, om zichzelf bakken uit te houwen, gebroken bakken, die geen water houden".

Men moet zich dat eens goed voorstellen. Daar is ergens een bron, waaruit een overvloed van fris, helder water zomaar opborrelt, en nu gaat iemand de aanwezigheid van die bron volslagen negéren, en er vlak naast een put metselen — met alle inspanning daaraan verbonden — om daarin regenwater op te vangen. Zulke bakken werden destijds wel in de rotsachtige bodem uitgehouwen, bij gebrek aan beter, maar het water had altijd een onaangename smaak... het was natuurlijk volslagen gekkenwerk, zo'n put te graven, als er levend bronwater vlak in de buurt was. Dat is dus de eerste dwaasheid. Hier komt nog een tweede dwaasheid bij: bij langdurige droogte gingen ook de meest solide bakken scheuren, en sijpelde ook het beetje onsmakelijke water nog weg... gebroken bakken die geen water houden.

Zo heeft Gods volk de levende Springader verlaten. Hij was de nooit opdrogende Bron van heil. Nimmer kwam Zijn volk tevergeefs tot Hem. Deze ellendige riep, en de Here hoorde. In Hem was het leven, en in het smachtende dal der moerbeziënbomen was Hij een verkwikking voor Zijn volk. Maar deze Levensbron keerden ze de rug toe. Ze negeerden Hem. Ze deden net of Hij er niet was. En ze gingen de afgoden dienen, die natuurlijk op het beslissende moment teleurstelden, zelfgemaakte goden als ze waren — precies als die bakken, die in tijd van droogte leegsijpelden.

Maar Jeremia spreekt van dit gedoe niet als van twee dwaásheden, maar hij noemt het twee boosheden. Daarin is hij de tolk van Gods gekrenkte en jaloerse liefde. God kan het niet hebben, dat Zijn volk Hem verlaat — dat is de eerste boosheid. Hij kan het nog minder hebben, dat Zijn volk andere "goden" naloopt — dat is de tweede boosheid.

Door dit alles heen klinkt de ontroerende smarttoon van Gods gekrenkte hart. Als zelfs de hemelen worden opgeroepen zich te ontzetten⁴, dan blijkt daaruit welk een smartelijke verbazing er is in Gods hart. God had dit niet verwacht van Zijn volk. Hij had het teveel lief, dan dat Hij het van zoiets verdenken kon — de liefde denkt geen kwaad. Nu het inderdaad waar blijkt, dat Zijn volk Hem verlaten heeft, moeten de hemelen zich ontzetten, om zich met God en Zijn engelen te verbazen. *Wij* kunnen dat in de regel nogal rustig aanhoren, dat er bondelingen zijn, die het verbond verbreken, en we zijn daar nogal spoedig overheen vaak, en we schudden het hoofd eens. Maar de Here kan daar niet overheen. Bij elke afwijking van Hem staat Zijn liefde voor een onbegrepen raadsel. En in smartelijke bewogenheid klaagt Hij: "Mijn volk heeft zijn heerlijkheid verruild voor wat geen baat brengt".

Als ik goed luister, hoor ik vandaag God nog klagen, want wat Hij Jeremia's tijdgenoten voor de voeten wierp — dat heeft Hij nu nog tegen u en mij... godenruil. Sommigen hebben dat heel openlijk gedaan; zij ruilden God voor de wereld en werden deserteurs. Dat zich de hemelen ontzetten. Een oud-S.D.A.P.-er zei eens: "als een van mijn geestverwanten zoiets doet, vind ik dat gemeen, malais ik het van een christen hoor, dan krijg ik *angst*; want hij vergooit het beste wat hij heeft". Maar wat sommigen openlijk deden, hebben wij *allen* stilletjes gedaan: wij hebben God, de Springader, Die ons heel ons leven met Zijn liefde gedrenkt had, verlaten, om te drinken uit eigengemaakte bakken, en te vertrouwen op zelfgemaakte goden. Wij ruilden God in voor dollars of voor een behoorlijke provisiekelder. Nee, ik som niet al de afgoden op, waar wij ons vertrouwen op gesteld hebben — 't is een hele

⁴ Zie vs 12.

godengalerij. Het hoeft ook niet, want we weten zelf al te goed of God voor ons het een en het al is of niet. De onrust en de vrees in ons hart zeggen duidelijk genoeg: "Hij is het niet", al zingen we nog zo hard: "een vaste Burcht is onze God". Met uitbundige psalmen en volle kerken hebben wij God verlaten. In de kerk zingen we: "bij U, Heer, is de levensbron". En thuisgekomen, beginnen we weer onze eigen regenbakken te metselen. "Ontzet u hierover, gij hemelen". Want als dat onze blijvende, durende levenshouding is, hoe moet het dan later worden, als wij hen, die ondanks alles aan God bleven vasthouden, zien wandelen langs de eeuwig springende fonteinen, terwijl niet één druppel water onze smachtende tong verkoelt.

Zo er dan *iets* is, wat ons bewegen kan tot terugkeer, dan is het de smart Gods over onze afkerigheid. Zijn smart onderstelt Zijn hevige liefde. Hij verheugt Zich nergens méér over, dan dat wij onze gebroken bakken laten voor wat ze zijn, en ootmoedig bidden:

Verlaat niet wat Uw hand begon,
O Levensbron,
Wil bijstand zenden.

OM DE VRIJHEID

Is Israël dan een knecht ? Is hij een slavenzoon? Waarom wordt hij dan tot een roof?

Jeremia 2:14 (vert. prof. Volz).

Israël is z'n vrijheid kwijt.

Aan z'n fiere onafhankelijkheid, waarop het eens zo prat ging, is op smartelijke wijze een eind gekomen.

In een paar forse trekken ¹ tekent Jeremia het droevig lot van de kleine natie, die in de strijd der grote mogendheden om de hegemonie is doodgedrukt. Het is het slachtoffer geworden van de wereldrijken, die als leeuwen brullen over hun prooi. Verbrande steden, geruïneerde akkers en schuren, een gedeporteerde bevolking, een algehele verarming, een beroving zo grondig als wanneer iemand de schedel kaalgeschoren is². We kennen dit. En we kunnen ons ook zo uitnemend goed indenken, hoe Israël in die rampzalige situatie gekomen is. Zoals Nederland tussen Duitsland en Engeland inlag, lag Palestina tussen Egypte en Assur, als een bufferstaat tussen die twee concurrerende mogendheden van die dagen. Geen wonder dat van beide kanten een begerig oog op Israëls land geworpen werd. Een strikte neutraliteit werd daarbij niet door Israëls leidslieden in acht genomen. Integendeel: als Egypte hun te na kwam, zochten ze aansluiting bij Assur, en als Assur opdrong, leek een bondgenootschap met Egypte voordelig³: een onevenwichtige politiek dus, waarbij Israël tenslotte z'n onafhankelijkheid inboette; het vrije volk van vroeger werd een vazal-staat van de grootmachten, bij wie het beurtelings z'n heil zocht: nu eens van Egypte en dan weer van Assur. Er is dus reden voor de ietwat onthutste vraag in de tekst die hierboven staat, of Israël soms een knecht, een slavenvolk is, overgeleverd aan de willekeur van vreemde overheersers. Of nog erger: of Israël soms een in het huis van zijn meester geboren slavenzoon is⁴, voor wie het dienen een tweede natuur geworden is, en bevrijding geheel uitgesloten... het heeft er alle schijn van, dat Israëls dienstbaarheid van *blijvende* aard is.

Intussen is de vraag, of Israël soms een slavengebroid is, in feite ongerijmd.

De vrager — God Zelf — weet dat ook maar al te goed.

Israël was Gods kind.

En Hij heeft Zijn *zoon* uit Egypte geroepen, opdat hij geheel voor Hem zou zijn, en waarlijk niet, opdat hij weer onderduiken zou in de dienstbaarheid aan vreemde machten. Het is dan ook de vraag der goddelijke, smartelijke verwondering: hoe heb Ik het nu met Mijn volk? God kan die knechtsgestalte niet hebben bij Zijn kind, en Hij kan het niet zien, dat vreemden over hem heersen. En dat hetzelfde volk, dat eens Zijn onaantastbaar eigendom⁵ was, nu weer gebukt bij tichelstenen neerligt — dat is Gods probleem.

¹ Zie vs 15 en 16.

² Dit laatste wordt toegeschreven aan "de kinderen van Noph en Tachpanhes", twee steden in Egypte, waarmee dus in 't algemeen de Egyptenaren bedoeld zijn.

³ Deze draaipolitiek wordt hun door Jeremia voor ogen gehouden, als hij ze in vs 18 verwijt nu eens het water van de Nijl (Egypte) en dan weer dat van de Eufraat (Assur) te drinken.

⁴ De St.Vert.: "Is dan Israël een knecht of is hij een ingeborene des huizes"

⁵ Men lette op het contrast met het begin van dit hfdst., met name vs 3.

Het is niet onmogelijk, dat er in die dagen mensen geweest zijn. die er — op hun manier dan — ook een probleem van gemaakt hebben. Die zich aftobden met de vraag, hoe het toch mogelijk was, dat wrede machthebbers met Gods volk maar konden doen wat ze wilden. Hoe kon God dat toelaten? God was toch hun Vader, en waarom verhinderde die Vader nu niet, dat het kind zo schrikkelijk lijden moest. Het een was toch met het ander in flagrante tegenspraak — dat was het probleem der mensen.

Zo vragen God en mensen zich af, waarom Israël, het uitverkoren volk, z'n vrijheid kwijt is. Wat de mensen betreft, zal men wellicht gewezen hebben op de overmacht der vijanden, en een enkele heeft misschien gefluisterd, dat God dit alles toch wel had kunnen verhinderen. Maar de Here verklaart eenvoudig: "doet gij u dit *zelf* niet aan, doordien gij de Here uw God verlaat" (vs 17) en Hij voegt eraan toe: "uw boosheid zal u kastijden en uw afkeringen zullen u straffen" (vs 19). Merkwaardig. Niet: Ik zal u straffen voor uw zonden; maar: gij wordt met uw eigen zonden gestraft. De Here zegt niet, dat de ellenden die Israël troffen, te beschouwen zijn als Zijn oordelen, maar dat Israëls zonden tegelijk zijn beulen zijn. De zonde *lijkt* zo bekoorlijk, maar ze is zo verschrikkelijk, ze schijnt een vriend, maar ze is een vijand; we worden meestal met onze

kan het misverstand wekken, alsof hier sprake is van een *tegenstelling*. Is Israël een slaaf of een vrije? Aldus ook Calvijn. De bedoeling is evenwel: een in het huis *van een meester* geboren slaaf. Het is dus een climax: de dienstbaarheid van Israël schijnt niet van voorbijgaande, maar van blijvend karakter te zullen zijn eigen zonden gestraft... ze vormen de touwtjes van de gesel, waarmee wij worden geranseld. Men zie het maar aan Israël: de onafhankelijkheidsverklaring van God leidde tot afhankelijkheid van de mensen. Men dong om de gunst der groten en werd... slaaf. Zij lieten Gods hand los en... verdwaalden. Zo werden de zonden waarmee zij speelden, de machten die hen vernietigden.

Wanneer wij, hetzij in ons persoonlijk, hetzij in ons nationale leven, in druk komen, moeten we de oorzaak daarvan niet al te zeer buiten onszelf zoeken. De gerichten komen in de regel niet van buiten af, maar zijn de noodzakelijke gevolgen der zonde, en liggen daar als in kiem in opgesloten.

Wij hebben aan allerlei zondige machten van hebzucht en zelfzucht, leugen en bedrog, zozeer vrij spel gegeven, dat ze tenslotte over ons zijn komen heersen. We kregen onze eigen streken thuis. Wat in ons eigen leven school en tot uiting kwam, nam op lugubere wijze gestalte aan in de chaos waar wij nu in zitten. Zo hebben we zelf het web geweven, waarin we gevangen werden, en de stenen aangedragen, waarvan de muren van onze cel werden gebouwd... uw boosheid zal u kastijden.

Natuurlijk is Gods kastijdende hand daarin.

Hij slaat om te helen.

Als dit doel Gods niet werd bereikt, zou dat het allerergste betekenen.

Het is heel erg, overgeleverd te zijn aan de willekeur en de machtswellust der mensen, maar het is nog veel erger, een dienstknecht der zonde te wezen.

De mogelijkheid bestaat, dat voor vrije mensen in een vrij land de toestand beklagenswaardiger is dan ooit.

Als wij in ons leed en onze druk niets geleerd hebben, en de zondige machten van zelfzucht en geldgierigheid, haat en tweedracht, vrees en zorg, en zoveel meer nog onbelemmerd hun gang kunnen gaan in ons leven, dan is er heden nog plaats voor de vraag van verbazing: "is Israël dan een knecht, of is hij een slavenzoon?" Zitten ze dan nog steeds onder het juk der zonde? Is het nu nog niet genoeg geweest? Heeft alles nog niet mogen baten om de

genadeheerschappij te doen doorbreken in het leven van Mijn volk?

Want vergeten wij niet: "wie de zonde *doet* is een *dienstknecht* der zonde".

En dat kan God niet hebben.

Hij kan het niet verdragen, dat iemand anders heerst over de harten der Zijnen dan Jezus Christus.

Hij brengt liever het ergste leed in ons leven, dan dat Hij ons ten prooi zou laten aan de zonde. Dat leed is dan tenslotte nog de grootste barmhartigheid.

Dit wil natuurlijk niet zeggen, dat wij geheel van de zonde af zouden komen.

Zover brengt zelfs de allerheiligste het niet.

Zij hebben slechts een beginsel dezer gehoorzaamheid.

De vraag is dan ook niet, of wij al of niet zondigen, maar wat er *heerschappij* voert in ons leven, de zonde of de genade, het Woord van God of de stem van ons eigen hart. Wie de overhand heeft, en wie er aan het roer staat, Christus of satan.

De volle vrijheid komt na dit leven.

Op de nieuwe aarde en in de nieuwe hemel zal geen zonde en geen zondaar meer zijn.

En daarnaar gaat het verlangen van Gods kinderen uit.

Dit verlangen van Gods volk is nog veel sterker en veel intenser dan van een volk dat leeft onder vreemde overheersing en uitziet naar de bevrijding.

En ieder weet, hoe sterk reeds dit verlangen kan zijn.

En hoe men snakt naar die dag.

HET HELLENDE VLAK

Hoe kunt gij zeggen: ik heb mij niet verontreinigd, ik ben de Baäls niet achterna gegaan . . . Maar gij zegt: het baat niet, neen, want ik heb) vreemden lief en hen zal ik achterna lopen.

Jeremia 2:23a en 25b.

Hierboven staat een tweetal uitspraken, die Israël door de profeet Jeremia in de mond gelegd worden, en die wel zeer tegenstrijdig aandoen. Het eerste woord is een pertinente ontkenning dat het zich aan afgoderij schuldig gemaakt zou hebben: "ik ben de Baäls niet achterna gegaan".

Dit is nog maar nauwelijks uitgesproken, of er volgt, twee regels verder, een erkenning, maar dit is geen ootmoedige schuldbelijdenis, doch een brutale interruptie, dat de profeet maar moet ophouden met z'n vermaningen, dat het toch allemaal vruchteloos is¹, omdat Israël toch niet luisteren wil en niet luisteren zal: ze hebben nu eenmaal de vreemden (de afgoden) lief, en willen zich daarvan niet losmaken. Ogenschijnlijk hebben deze beide uitspraken niets met elkaar gemeen, lijkt het wel op het vallen van het ene uiterste in het andere, zoals wanneer iemand eerst z'n onschuld stijf en strak volhoudt, maar als dit niet meer mogelijk blijkt, onverschillig wordt en verklaart dat het hem toch niet meer schelen kan. In werkelijkheid evenwel liggen beide verklaringen van Israël in een en dezelfde lijn. Ze strijden niet met elkaar, maar het laatste vloeit vanzelf uit het eerste voort. Israëls brutale erkenning van z'n zondige weg is erger en ergerlijker dan de brutale ontkenning, want het laatste spreekt nog van schaamte, en het eerste niet. Zonder radicale breuk met de zonde moet men van het een tot het ander komen. Dit is het hellend vlak der zonde, zoals duidelijk blijken zal, als we deze woorden in hun verband wat nader gaan bekijken.

Veel plezier heeft God van Zijn kind Israël nooit beleefd.

Van de oudste tijden af heeft het door woord en daad laten blijken, dat het de dienst des Heren als een knellend juk beschouwde, en veel liever naar eigen lust en goedvinden wilde handelen² ... dat begon al met de geschiedenis van het gouden kalf. Niettemin had de Here altijd nog verwachtingen gekoesterd: Hij had Zijn volk immers als een wijnstok in Kanaän geplant, en meende daarom te mogen verwachten dat het vruchten zou voortbrengen van dankbaarheid en gehoorzaamheid³. Het heeft evenwel zo niet mogen zijn. Integendeel is het van kwaad tot erger gekomen, en nu, in Jeremia's dagen, is de verbastering en de ontarding zover voortgeschreden, dat Israël meer lijkt op een wilde wingerd dan op een edele wijnstok⁴. Wel was het onder Josia tot een reformatie gekomen, en scheen het of het land Juda van z'n afgoderij gereinigd was, maar die reformatie was bij de grote massa niet veel verder gegaan dan een uiterlijk polijsten. De zonde zit dieper dan men gewoonlijk meent. Ze is als een bloedvlek, die men niet met loog en zeep wegwast⁵. Men had wel hier en daar andere

¹ St.Vert.: "het is buiten hope". De bedoeling is: het geeft toch niet dat ge ons vermaant, we gaan er toch mee door.

² Aldus in vers 20.

³ Zie vs 21a.

⁴ Vs 21b.

⁵ Vs 22. St.Vert.: "zo bleef toch uw zonde voor Mijn aangezicht *getekend*". Prof. Aalders vertaalt: "al zoudt gij u wassen met loog en veel zeep nemen, dan blijft toch uw ongerechtigheid *als een bloedvlek* voor Mijn oog".

levensgewoonten aangenomen, maar de waarachtige en diepgaande bekering, een haten en vlieden van de zonde, bleef toch nog achterwege. En zo bleef daar ondanks alles de bloedvlek en de bloedschuld.

We staan er toch wel even van te kijken, dat men deze schuld zomaar durft te ontkennen.

De feiten liggen immers zomaar voor het grijpen.

Eerst is al gewezen op de zondige eredienst op de hoogten (vs 10) en hierna herinnert Jeremia aan hun "weg in het dal", waarmee wel het dal Hinnom bedoeld zal zijn met z'n gruwelijke Molochdienst en de daaraan verbonden kinderoffers (vs 23). Maar alsof er niets gebeurd is, zegt men rustig: we zijn de Baals niet achterna gegaan. Dat is toch wel heel kras. We kunnen daar alleen inkomen, als we bedenken welke eigenaardige opvattingen er destijds in Juda gehuldigd werden. Men keerde namelijk God niet openlijk de rug toe, om inplaats daarvan de Baals te dienen, maar aan de dienst des Heren werden allerlei afgodische praktijken vastgekoppeld. Een soort compromis dus. In naam ging al dat gedoe nog voor de ware dienst des Heren door, en zo kon men met de schijn van recht nog beweren, dat aan de voorvaderlijke godsdienst werd vastgehouden. De feiten werden dus niet geloofchend — dat zou ook moeilijk gaan — maar men zei: "dat is geen afgoderij; we gaan de Baäls niet na; wij dienen de Here — wat steekt daar nu voor verkeerd in".

Het is deze samen koppeling van de afgoderij met de dienst des Heren, die onvermijdelijk moet leiden tot algehele loslating van de dienst des Heren. Op het eerste woord moet het tweede volgen: "ik heb vreemden lief en zal hen nalopen". Beter gezegd: die loslating lag in de compromisgedachte al in kiem besloten, want alle zoeken naar een compromis bewijst dat men zichzelf en eigen begeerten nog niet loslaten wil. En wie de zonde niet wil loslaten, *moet* er tenslotte *toe komen*, God los te laten. Daarom werd boven gezegd, dat beide uitspraken van Israëel in dezelfde lijn lagen, en daarom is elk compromis, alle hinken op twee gedachten, zo uitermate gevaarlijk. Hoe dan die zondedrift werkt en doorwerkt, teugelloos en onmatig, dat laat Jeremia zien in een beeld. Hij vergelijkt het volk met een snelle kemelin, die door zinnelijke geslachtsdrift voortgezweept, de wildernis rondzwerft, op zoek naar de mannelijke dieren. Zo wordt het volk des Heren door ontembaar verlangen naar de zonde beheerst. Of nog anders: het volk is als een wellustige vrouw, die haar minnaars naloopt, zólang tot haar schoenzolen versleten zijn en haar keel is verdroogd van dorst⁶. Er is geen houden meer aan. En Israëel erkent dat zelf ook. Houd maar op met uw preken. Wij gaan toch onze gang. Wij kunnen niet anders. Zolang heeft men het zondepad bewandeld, dat het onmogelijk geworden is, zich ervan los te maken. Het hellende vlak. En met dit laatste woord van Israëel is het "gesprek" dat de Here met Zijn volk gevoerd heeft in uiterste lankmoedigheid, afgelopen. Het laatste woord is aan het volk. Het is jammer als God het laatste woord niet heeft.

Wij mogen deze dingen wel goed in ons oor knopen.

Temeer, waar het compromis-christendom, het hinken op twee gedachten, het willen combineren van de dienst des Heren met de dienst van het vlees, nog lang niet uit de mode is. We denken dan, dat we onszelf ook nog wel kunnen handhaven, en onze eigen begeerten best mogen uitleven. Dat is heel goed met onze godsdienst in overeenstemming *te brengen*, en zo nauw moet men de dingen ook niet nemen. En als iemand zou zeggen: kunt ge dat rijmen met uw christen-zijn, dan zoudt ge antwoorden: kom, kom, ik ben toch geen heiden; ik ben de Baäls niet nagegaan. Ik ben heus wel gereformeerd en o zo gehoorzaam. En kerks, niet te vergeten. En zo spelen we daar dan zo'n beetje mee, en willen maar niet begrijpen, dat het christen-zijn geen luchtig spel, maar bloedige ernst is, en dat, als we zo doorgaan, we er straks zo vast in komen te zitten, dat we niet meer van onszelf en van de zonde los *kunnen*

⁶ Zie vs 23-25.

komen.

Een radicale breuk met de zonde is daarom de eerste eis.

Christus heeft nooit iets anders verlangd.

Hij sprak van een verloochenen van zichzelf, van het opnemen van het kruis, om daar de oude mens met al z'n begeerten aan te nagelen; van de pijnlijke zelfoperaties, om het oog uit te rukken, en de hand af te houwen, die tot zonde konden verleiden.

Wie naar deze radicale eis niet luisteren wil, is een verloren man.

Hij kan zichzelf wijsmaken er nog zo'n beetje dóór te zullen schipperen, maar tenslotte moet hij schipbreuk lijden.

Christus stelde niet alleen deze radicale eis, maar Hij verleent ook de kracht ertoe.

De Here geeft alles wat Hij vraagt.

Met goede voornemens is de weg naar de hel geplaveid, en als we 't in eigen kracht proberen, lijden we de ene nederlaag na de andere.

Dat is dus alles tot mislukking gedoemd.

Maar in de gemeenschap met Christus zijn we meer dan overwinnaars.

Door uit Hem kracht te putten, zoals de rank het leven put uit de wijnstok, wordt het onmogelijke mogelijk, en zijn we in staat bergen te verzetten in het hart der zee.

Alleen als Christus de kracht is van onze kracht, worden we bewaard voor het zo in-tragische woord: het baat niet, want "ik heb vreemden lief en hen zal ik achterna lopen". Dat is het dramatisch einde van een mislukt leven buiten Christus. Maar wie Christus liefheeft, en Hem naloopt, zal in der eeuwigheid niet mislukken.

ONVERHOORDE GEBEDEN

Maar ten tijde van hun rampspoeden zeggen zij: sta op en verlos ons.

Jeremia 2:27b.

Als een verwijt voegt Jeremia zijn tijdgenoten toe, dat ze ten tijde van rampspoed, dus in de dag der benauwdheid, tot de Here komen met het gebed: "sta op en verlos ons". We kijken daar wel even vreemd van op. Is dat niet iets wat eer te loven dan te laken is? Stel u voor, dat ze in dagen van rampspoed hun toevlucht *niet* bij de Here zochten, maar in wanhoop neerzaten, zonder ergens uitkomst te zien. Dan zou de profeet daar zeker weer wat op te zeggen hebben. Het is ook nooit goed. Mag dat soms niet, dat men in de nood tot God roept om uitkomst? Natuurlijk mag dat. Het moet zelfs. De Here heeft dat niet slechts toegestaan, maar uitdrukkelijk bevolen: "roep Mij aan in de dag der benauwdheid; Ik zal er u uithelpen, en gij zult Mij eren". Nu, dat doen ze dan, de Israëlieten. En ze doen dat, zou ik zo zeggen, goed. Niet met een ijdel verhaal van woorden, maar kort en dringend: "sta op, Here, verlos ons". Het is een kreet uit de diepte. Het valt zelfs op, dal zij in hun bidden in de Schriftuurlijke lijn blijven, en letterlijk dezelfde woorden gebruiken als hun vader David. Die bad ook ten tijde van zijn rampspoeden, toen "hij vlood voor het aangezicht zijns zoons Absaloms": "sta op, Here, verlos mij, mijn God"¹. Dit bidden, niet met eigen woorden, maar met woorden, aan de Schrift ontleend, draagt dikwijls het stempel van zuiverheid. Als we er helemaal goed inkomen, in ons bidden, komen ons de psalmwoorden vaak zomaar op de lippen. In de ernstigste ogenblikken van Zijn leven heeft de Here Jezus in Schriftwoorden gebeden². Dat Jeremia's tijdgenoten in hun nood bidden met de geijkte termen der Schrift, kan eer vóór, dan tegen hen pleiten. En toch kan het geen genade vinden in de ogen van de profeet. Terwijl David in diezelfde psalm waarin hij zo bad, verklaart: "en Hij verhoorde mij van de berg Zijner heiligheid", moeten deze zonen van David vernemen, dat de Here hun gebed *niet* zal verhoren. Jeremia lacht wat om zulk bidden, en spottend verwijst hij ze naar de afgoden — *die* moeten maar opstaan en hen verlossen³. Zo wordt het nog al vreemder.

De afgoden, waar ze voortdurend tegen gewaarschuwd worden, die moeten ze nu opzoeken?

Waarlijk, er zit wel veel vreemds in dit verwijt.

Wij moeten de verklaring voor deze afwijzing niet zoeken in het feit dat het volk alleen ten tijde van zijn "rampspoed" tot God kwam. Men zou anders kunnen redeneren: het was ook waarlijk geen wonder dat de Here niet horen wilde, want Hij wil niet als noodhulp gebruikt worden. Wie God niet dienen wil ten dage van z'n voorspoed, vindt Hem ook niet ten tijde van z'n rampspoed. Nu, het is inderdaad niet fraai, dat men er alleen in de nood toe komt, z'n handen op te heffen tot God. Maar niettemin is God barmhartig genoeg, om ook dan nog te luisteren en te helpen. Hij gaat zover in Zijn ontferming, dat Hij werkelijk als noodhulp dienst wil doen. Als een mens het overal gezocht heeft, en eindelijk en ten laatste bij God uitkomt in z'n uiterste nood, dan keert God Zich niet af. We zouden kwalijk van Hem spreken, als we 't anders zeiden. Een van onze mooiste psalmen blijft altijd:

¹ Psalm 3:8a.

² Men zie de kruiswoorden.

³ Vs 28b.

Zalig hij, die in dit leven
Jakobs God ter hulpe heeft;
Hij, die door *de nood gedreven*,
Zich tot Hem om troost begeeft.

Door de nood gedreven, goed — laat het dan door de nood gedreven zijn, God wil die nood dan toch gebruiken om Zijn weggelopen kind weer terug te krijgen. De verloren zoon werd tenslotte als door de nood naar huis gedreven — de hongersnood. En hij wordt in de dag van zijn ramspoed niet afgewezen. Er zijn velen, die ook zelfs door de nood nog niet bewogen worden terug te keren. Zelfs de nood der wereld in gericht en benauwing kan-hen niet tot bekering roepen. Nood leert wel eens bidden, maar lang niet altijd. Nood kan ook leren vloeken. En als God dus Zijn doel bereikt, waartoe Hij de nood zond, en de mens leert ten tijde van zijn ramspoed bidden, dan kan het niet anders of dit moet de Here welgevallig zijn. En hiermee wordt het raadsel, waarom God nu van Zijn eigen volk niets weten wil, nog raadselachtiger.

De kwestie *is* eigenlijk vrij eenvoudig.

Had God in hun gebed de scherven horen vallen van een gebroken hart, Hij wàs terstond opgestaan om te verlossen. Maar dit was niet het geval. Zij kwamen wel tot God in hun nood, maar waren helemaal niet van plan bij Hem te *blijven*. Als het onweer voorbij was, gingen ze weer hun afgoden achterna, en daarom moeten die nu ook maar helpen, zegt de Here. Dat bidden was alleen maar een verlegenheidsgebedje, waarbij het hun niet om de Here te doen was, maar om Zijn hulp. Zodra God geholpen heeft, kunnen ze Hem verder wel missen. Er is geen drang tot *bekering*, maar enkel de begeerte naar *verlossing*. Van het lééd wilden ze wel graag af; van de zònde niet. De rampen en oordelen hebben hun veel verdriet berokkend, maar de harten niet geraakt. En ja, nu worden ze in hun nood vroom, en beleggen bidstonden. En in hun bidden kennen ze de termen o zo goed. Ze grijpen naar de oude psalmen Davids terug. Maar hoe weinig ze van de geest van hun vader David hebben, blijkt wel daaruit, dat de verootmoediging ten enenmale wordt gemist. Het is hun geen wonder van genade als ze verlost worden, maar God is het eenvoudig aan Zijn "uitverkoren volk" verplicht. Ze begrijpen helemaal niet, waarom de dag der bevrijding zo lang uitblijft. Dat is hun een probleem. "Sta op en verlos ons", zeggen ze ten tijde van hun ramspoed. Meer niet. Geen enkele schuldbelijdenis. Geen symptoom van berouw. Geen schijn van bekering. Als ze maar uit de nood zijn, en van al die narigheid af. En daar willen ze God dan nog wel om bidden, omdat ze eenvoudig geen andere weg zien. Een gebed dus, boordevol egoïsme. Men zou ze zeggen: hoe hebben ze er nog de moed toe om nu de handen te vouwen en de ogen te sluiten, en zo schijnheilig te doen. En het feit dat de Here ze eenvoudig naar hun afgoden verwijst, en Zijn oor sluit voor zulke gebeden, is ons nu geen raadsel meer. Het probleem der "onverhoorde gebeden" is dus ook veel minder een probleem dan wij denken. De oorzaak is in de meeste gevallen, dat die "gebeden" eigenlijk geen gebeden zijn.

En zo moeten ze wel beschaamd staan te kijken, de Israëlieten, zo beschaamd als een op heterdaad betrachte dief, zegt Jeremia⁴, nu ze noch door God noch door hun afgoden geholpen worden. Door die afgoden natuurlijk ook niet. Ze hadden er wel heel veel... "zo talrijk als uw steden zijn uw goden, o Juda"⁵, maar de profeet heeft die afgoden al eens eerder "nullen" genoemd, en hoeveel nullen men ook naast elkaar plaatst, ze maken nooit één. Wat die afgoden betreft, we horen er even verwonderd van op, dat het volk des Heren zo diep gezonken was, dat ze zeiden "tot een stuk hout: gij zijt mijn vader, en tot een steen: gij hebt

⁴ Vs 26.

⁵ Vs 28b.

mij gebaard"⁶. Bij dat "hout" zullen we wel aan bomen moeten denken die golden als het symbool der vruchtbaarheid, en met die stenen was het iets soortgelijks, want de steen als symbool van de aarde, werd als "moeder aarde" vereerd. Men ziet dus alweer dat er niets nieuws onder de zon is... we hoorden van de "moeder aarde" wel eens meer spreken als een spiksplinternieuwe afgod. Nu, in tijden van hongersnood en ellende wilde men de bomen en de aarde de vruchtbaarheid wel afdwingen, maar het hielp even weinig als het roepen van de Baaipriesters tot hun goden. En God hield Zich ook als doof. En zo staat het volk erbij als een betrapte dief.

Wij voelen ons ook wel eens een beetje zo, als de afgebeden begeerten maar uitblijven, en God inplaats van ons te verhoren, ons naar de vele goden verwijst. Want die hadden en hebben we, ook al doen we niet mee aan de afgoderij. Juist als we zingen: "ze zullen het niet hebben, de goden van de tijd", hebben die goden ons te pakken met huid en haar. Ik ga ze niet opsommen, die goden van geld en genot en eierzucht — "gelijk uw steden zijn uw goden, o Juda".

En als we nu ietwat beteuterd vragen, waarom de Here ons dringend vragen: "sta op en verlos ons", niet hoort, dan moet het antwoord eenvoudig luiden: omdat we enkel verlossing begeren en geen bekering. Het allereerste en allerbeste wat we zouden moeten vragen, daar bidden we niet om. Datgene wat God juist beoogt met onze rampspoed, laat velen nog koud.

Er zijn er, die er eenvoudig niet aan *denken*, zich te bekeren.

Ook aan het "sta op en verlos ons" zijn ze nog niet toe, want ze verdienen zich rijk aan de rampen der wereld.

En ja, ze vinden verschillende dingen wel heel onaangenaam, en ze zouden wel willen dat daar een eind aan kwam, maar hoe *Gods* rechten in deze tijd met voeten getreden worden, dat hebben ze nog nooit gevoeld. De geestelijke nood drong niet tot hen door.

Maar ook anderen, die overigens van betere gezindheid blijk geven, bekeren zich niet.

Als al de ellende voorbij is, halen ze hun goden weer met vlag en wimpel binnen.

De klacht van Johannes op Patmos blijkt nu wel heel actueel, als hij na de lange lijst van rampen en oordelen neerschrijft, dat die op de aarde wonen, zich niet hebben bekeerd van hun goden en geloven in stenen en houten afgoden.

Niettemin is en blijft God een Helper in de nood.

Hij kan en wil en zal in nood,
Zelfs bij het naad'ren van de dood,
Volkomen uitkomst geven.

Dit blijft de roem van Gods volk, dat Hij Die helpt in nood, in Sion groot is, als alle afgoden der wereld als Dagon ter aarde gevallen zijn. Maar dit ervaren alleen zij die zich van harte tot Hem bekeren. En *zij* zullen er zeker ook niet als betrapte dieven bijstaan als de Here komt als een dief in de nacht.

⁶ Vs 27a.

DE ZONDE VAN HET VERGETEN

Vergeet ook een jonkvrouw haar versiersel, of een bruid haar bindselen? Nochtans heeft Mijn volk Mij vergeten, dagen zonder getal.

Jeremia 2:32.

De Here gebruikt vele middelen om Zijn afgedwaalde kinderen weer tot Zich te brengen.

Eén daarvan is de *tuchtiging*.

Daar wordt in het verband van deze tekst ook weer over gesproken. De Here zegt namelijk in vs 30, dat Hij Zijn kinderen geslagen heeft. Welke oordelen daarmee bedoeld zijn, wordt niet met zoveel woorden gezegd, maar het zal wel een zinspeling zijn op de beroving van de nationale vrijheid van Juda. Het viel de Here natuurlijk niet gemakkelijk, Zijn kinderen zo te slaan — welke vader zou daar plezier in hebben. Maar dubbel smartelijk was het voor de hemelse Vader te moeten ervaren, dat de kastijding hoegenaamd niets uitwerkte, en dat het kind Israël rustig op de ingeslagen zondige weg voortging: "*tevergeefs* heb Ik uw kinderen geslagen; zij hebben geen tuchtiging aangenomen". Het tegendeel was zelfs het geval: de profeten, die lastige vermaners, moesten tot zwijgen gebracht worden, en de radicaalste manier om ze het zwijgen op te leggen, was profetenmoord: "uw zwaard heeft uw profeten verslonden gelijk een verscheurende leeuw" (vs 30b).

Een tweede middel dat tot bekering kan leiden is Gods *goedheid*.

Paulus heeft eens aan de Joden gevraagd, of zij niet wisten, dat de goedertierenheid Gods tot bekering leidt ¹ en in dit licht moet ook Gods vraag gezien worden, die onmiddellijk voorafgaat aan het woord dat hierboven staat: "ben Ik Israël een woestijn geweest, of een land der uiterste donkerheid?" Hadden ze 't bij God zo kwaad, dat ze alles ontberen moesten als in een troosteloze woestijn, en was het bij Hem zo donker, dat ze verdwalen moesten? Deze vragen te stellen, is ze beantwoorden. Het was natuurlijk precies andersom, en de historie van Israël was daarvan een langdurig bewijs. De Here was Israël in de woestijn geweest tot een muur rondom, en tot een wolkkolom des daags en een vuurkolom des nachts. Hij deed brood afdalen uit de hemel en water uit de rotssteen. En de rotssteen die volgde was Christus — in Hem was en is God voor Zijn volk weide en overvloed en een stralend licht. En als God *ons* die vraag stelt, krijgen we bijna een brok in de keel. We zouden het wel willen uitschreeuwen: nee, Here, Gij zijt ons nooit een woestijn of donkerheid geweest, maar steeds vrolijkheid en licht. Als het anders was, dan lag het aan onszelf. Er kwam wel leed en verdriet in ons leven, maar de Here keerde het steeds ten beste, en Hij gaf kracht ons kruis te dragen. Juist *in* die duisternis beleefden we onze beste uren.

God bewijst ons Zijn goedheid echter niet, opdat wij het grif zouden toegeven, maar om ons tot *bekering* te leiden. Zijn goedertierenheid is als de stralen van de zon, die de slapenden wakker willen kussen. Als wij er geen andere *mensen* door worden, heeft onze erkenning van Gods goedheid weinig waarde. Want dan hebben wij het eigenlijke *doel* van Gods liefde nog niet gezien. Evenmin als Israël. Want de betoning van Zijn lankmoedigheid heeft even weinig geholpen als de tuchtiging met de roede. En de Here moet klagen: "waarom zegt dan Mijn volk: wij hebben ons vrijgemaakt, wij zullen niet meer tot U komen?" ² Dat hebben ze zo

¹ Rom. 2:4.

² Vs 31b.

natuurlijk niet gezegd, maar hiermee wordt hun innerlijke gezindheid treffend juist weergegeven: vrij te zijn van de dienst des Heren, die ze voelden als een knellend juk; geen zweem van gehoorzaamheid, die het eerste kenmerk der bekering is.

Zo bleef Israël dus ondanks alles onbekeerlijk.

En deze onbekeerlijkheid wordt nu toegespitst in de *zonde van het vergeten*, een zonde die in haar onnatuurlijkheid en onbegrijpelijkheid door Jeremia aan de kaak wordt gesteld in dat ontroerende beeld van de bruid en haar versiersel: "Vergeet ook een jonkvrouw haar versiersel, of een bruid haar bindselen? Nochtans heeft Mijn volk Mij vergeten, dagen zonder getal".

Het meest treft ons in deze klacht de *toon* van goddelijke teleurstelling. We proeven er Gods droefheid in. Het was ook wel wat. Als we ons die beeldspraak goed indenken, schamen we ons tot over de oren. Want met die bruid zijn *wij* net zo goed bedoeld.

We moeten er voor oppassen, dat we dit mooie en fijne beeld van het sieraad niet vervlakken.

De profeet wil ons hier op iets totaal ongerijmds wijzen, en daarom moeten we *niet* denken aan een willekeurige jonge vrouw, die haar sieraden vergeet. In sommige gevallen kon dat ongerijmd en onmogelijk schijnen. Er zijn meisjes, die eerder haar rechterhand zouden vergeten dan haar mooie kleren. Maar er zijn er ook die om opsmuk weinig geven. En de vrouw die waarlijk schoon is, heeft ze niet eens nodig, evenmin als men rozen verft of leliën blanket. In zulke gevallen zou zo'n beeld dus weinig zeggen. Het is daarom meer dan waarschijnlijk, dat Jeremia met de "jonkvrouw" en de "bruid" één en dezelfde persoon op het oog heeft. Nu wordt het al wat anders. Een bruidskleed heeft toch altijd iets apart, en er zal wel nauwelijks één bruid zijn, die daar niet bijzondere aandacht aan besteedt. Maar een en ander krijgt nog meer accent, als we bedenken, dat met dit speciale sieraad of de "bindselen", die Jeremia op het oog heeft, de bruidsgordel bedoeld wordt, een sieraad, dat niet alleen een integrerend bestanddeel van het bruidstoilet vormde, maar dat zij bovendien van haar bruidegom ten geschenke kreeg.

Stel vi nu eens voor, dat de bruid *die* vergat.

Ze zou eenvoudig niet "gekleed" zijn. Ze zou niet als bruid kunnen verschijnen. Het zou onmogelijk wezen, zo haar bruidegom onder de ogen te komen. Nee, de bruidsgordel vergeten, zou de nonchalance ten top voeren. Welke bruid gaat er zo, met haar huishoudschort voor, naar 't stadhuis. Men zou evengoed z'n trouwdag kunnen vergeten als het bruidscostuum. Ja, ik zou haast zeggen, de vrouw die dat vergeet, heeft haar bruidegom vergeten.

Het ondenkbare van zo'n vergeetachtigheid staat ons nu wel helder voor de geest.

Het omgekeerde zal veel eerder het geval zijn, dat zij er *teveel* in te weinig aan denkt. Zij zal er in elk geval geheel door in beslag genomen worden. Zij zal er een eer in stellen, er als bruid zo aantrekkelijk mogelijk uit te zien. En het sieraad, dat zij van haar bruidegom ten geschenke kreeg, is in haar oog het mooiste en kostbaarste van alles. Zou ze dat vergeten?

Bijzonder pijnlijk wordt in het licht van deze vergelijking wel de klacht des Heren: "nochtans heeft Mijn volk Mij vergeten, dagen zonder getal". We hoorden reeds, dat het vergeten van het bruidsgeschenk feitelijk gelijk stond met het vergeten van de bruidegom. Vandaar dat de Here zeggen kan: gij hebt Mij vergeten. En herinneren we ons voorts, dat de verhouding tussen God en Zijn volk steeds en bijzonder door Jeremia wordt voorgesteld als die tussen bruidegom en bruid, dan wordt deze klacht wel vol smartelijke bewogenheid. Hij had Zijn bruid vele geschenken gegeven. Nu ja, dat vergeten van zijn *weldadigheden* is wel erg, heel erg, maar het is nog tot daaraan toe, dat Zijn gaven vergeten worden. Maar dat *Hijzelf*

vergeten wordt. Dat de vrouw haar man vergeet, die haar met zoveel liefde heeft omringd. Dat zij vergeten heeft, wat haar het liefste, het beste, het hoogste moest zijn. Waardoor zij geheel en al in beslag moest worden genomen. Dat is zo onnatuurlijk — zo ongerijmd en zo smartelijk. Smartelijk vooral, omdat vergeten geen zaak van het verstand is, maar van het *hart*. En te smartelijker, omdat ze Hem niet éven vergeten hebben, om dan met schrik tot de ontdekking te komen wat ze verzuimden. Maar "dagen zonder getal". Zo dus, dat ze niet eens ontdekten, dat ze Hem misten, en dat ze heel goed leven konden zonder Hem.

Omdat Israël de Bruidegom vergat, ging het ook met de "sieraden" nogal slordig om. En daarom kwam Israël ook niet als volk Gods, als bruid des Heren uit, omdat het z'n sieraden niet droeg. Dat sieraad, die kroon van Gods volk, is niet wat het zegt, maar wat het doet. Het komt uit in het *leven* naar Gods geboden. Liefde is identiek met gehoorzaamheid. Als wij Gods geboden vergeten en Zijn ordonnantiën in de wind slaan, hebben wij onze glorie en kroon verloren. God vergeten, is niet maar: weinig of niet aan Hem *denken*, maar Zijn geboden veronachtzamen. En God niet vergeten, is: Zijn geboden doen. En daar mankeerde alles aan in Israël. En *wij* komen er niet beter af. Och, we vinden het misschien maar een kleine onachtzaamheid, een onopzettelijk verzuim. De mensen die de hongerigen *niet* hadden gevoed, de gevangenen niet bezocht, de naakten niet gekleed, hadden ook zoveel last niet van hun nalatigheden. Ze hadden 't helemaal vergeten. Maar daar kwam juist hun gebrek aan *liefde* in uit. Wat men liefheeft vergeet men niet. Daarom zei ik al: vergeten is geen zaak van het hoofd, maar van het hart.

Ik sprak in het begin van het *onnatuurlijke* van het vergeten van God en Zijn geboden... We moesten er integendeel elke dag mee bezig zijn, en de Here moest elke morgen onze eerste gedachte zijn. En het gebed voor elke dag: "wat wilt Gij dat ik doen zal".

Er zijn er wel, die dat onnatuurlijk vinden.

Daarvoor zijn er toch veel te veel andere dingen die ons in beslag nemen.

Vooraf jonge mensen vinden zo'n "vroomheid" onnatuurlijk. Dat gaat wel, als we oud geworden zijn, en de dood niet ver meer is, maar in z'n jonge jaren mag men toch wel aan andere dingen denken. Daar komt dan weer die akelige gedachte in naar voren van de scheiding van het "natuurlijke" en het "geestelijke" leven, waarbij het terrein van het "geestelijke" leven liefst zo klein mogelijk, en dat van het "gewone", aardse leven zo breed mogelijk wordt gemeten.

Zulk een scheiding bestaat er niet.

Juist in het "natuurlijke" leven, en de dingen van de dag, hebben wij God te dienen. Niet enige jaren, maar ons hele leven, ook in de jeugd. En dat is niet onnatuurlijk. Het is juist onnatuurlijk als we onze eigen weg gaan. De zonde is het allernatuurlijkste in het mensenleven. God heeft ons geschapen om "geheel voor Hem" te zijn. Zo was het oorspronkelijk ook. Dat sprak in een zondeloze wereld "vanzelf". En de genade in Christus, die herstellend werkt, maakt dat liefhebben van de Here en Zijn geboden weer tot een vanzelfsprekendheid. Alleen de "natuurlijke" mens begrijpt niet hoe onnatuurlijk het is, dat hij zijn Maker. .. vergeet!

VOORBARIGE CONCLUSIES

Nog zegt gij: zeker, ik ben onschuldig; Zijn toorn is immers van mij afgekeerd.

Jeremia 2:35a.

Israël was een theocratisch volk.

Dit betekent niet maar, dat God hun koning was, doch eveneens dat het volk, en met name de koning in zijn regering, Gods beeld moest vertonen. Iets van Zijn goedertierenheid en recht moest ook in hen te zien zijn.

Beide elementen werden vooral in Jeremia's dagen schromelijk verwaarloosd.

Wat het eerste betreft, dat God hun koning was, en dat ze op Zijn beleid alleen moesten vertrouwen, dat raakte in die dagen al helemaal op de achtergrond. Men stelde z'n vertrouwen op de grote mogendheden van die tijd, en richtte nu eens het oog naar Assur, dan weer naar Egypte. Tussen die twee schommelde de politiek, en van die politiek was niet de religie, maar eigenbelang de beheersende factor. Jeremia noemt dat leunen op de wereldmachten afval van God. Nog sterker, het is overspel. Hij verwijt: "hoe wel weet gij uw weg te kiezen om minnarijen te zoeken"¹. Met die "minnarijen" zijn dan bedoeld de lonkoogjes die naar de kanselarijen der mogendheden geworpen worden, en Israël is bepaald geniaal in het aanknopen van dergelijke relaties... in het zoeken van zondige wegen is de mens steeds vindingrijk.

En wat het tweede element der theocratie betreft, dat men in z'n levensopenbaring Gods beeld te vertonen had, daar doet Jeremia ons ook een boekje over open, hoe droevig het daarmee geschapen stond. God wordt ons heel de Schrift door getekend als een God Die Zich neerbuigt tot het ellendige, die de armen en verdrukten recht doet. Maar Gods volk deed precies het omgekeerde: "ja, het bloed van de zielen der onschuldige nooddriftigen is in uw zomen gevonden. Ik heb dat niet met opgraven gevonden, maar aan die alle"². Dat van het bloed der nooddriftigen in de zomen van hun gewaad, zal wel niet letterlijk, maar figuurlijk bedoeld zijn. De profeet wil er in elk geval mee zeggen, dat de armen geheel onbeschermd stonden en schromelijk werden verdrukt en uitgebuit. En dat de Here die roepende zonden niet "bij opgraven" gevonden heeft, zal wel bedoelen, dat ze niet moeizaam aan het licht behoeften gebracht, maar dat ze openlijk en onbeschaamd werden bedreven, niet door enkele schavuiten, maar zó, dat deze zonde algemeen was geworden³.

Zo is het levenspeil dus wel jammerlijk gedaald.

Er was wel heel veel godsdienstig vertoon, maar het leven was gedegenereerd. Men was ontwend aan de gemeenschap met God.

Het ergste was intussen, dat Israël er zich niet eens van bewust was. Ze leefden eenvoudig over hun onbeleden en onbestreden zonden heen. Het was tot een tweede natuur geworden.

¹ Vs 33. Dit is de vertaling van prof. Aalders, die duidelijker de zin weergeeft dan de St.Vert.: "wat maakt gij uw weg goed, daar gij boelering zoekt".

² Vs 34.

³ Sommigen vertalen: "inbraak" inplaats van "opgraven". Dit komt op 't zelfde neer, omdat inbraak geschiedde door het ondergraven van de woning. Weer anderen vertalen: "inbrekers", zodat Jeremia wil zeggen, dat het niet alleen beroeps misdadigers waren, die schuldig stonden, maar heel het volk. De nieuwe vertaling gaat een andere weg, en voegt het slot van vs 34 bij vs 35, dus zó: . . . *en boven dit alles* zegt gij nog: ik ben onschuldig.

Want hoe fel de zonde hier ook getekend wordt, en met naam en toenaam genoemd, Israël zegt doodleuk: "ik ben onschuldig; Zijn toorn is immers van mij afgekeerd". Zij meenden, m.a.w., in het feit dat Gods toorn was afgewend, een bewijs te mogen zien voor hun onschuld. Ik zeg: het *feit*, maar ik kan beter zeggen, het *vermeende* feit. Het was zo: uit de omstandigheid, dat het een beetje beter ging, trokken ze de conclusie, dat Gods toorn was afgewend, en daaruit concludeerden ze weer hun eigen onschuld.

Wat was namelijk het geval.

Totnogtoe had Israël nogal wat van Assur te lijden gehad. Daar waren ze een vazalstaat van geworden met alle nare gevolgen daarvan van geweld en vrijheidsbelemmering. Maar nu begon Assurs macht zelf te tanen. Dit wereldrijk werd van alle kanten bedreigd, en stond op z'n fundamenten te schudden. Dit had voor Juda het gevolg, dat de zware vuist van Ninevé's heerser niet zo meer op hen drukte, en de werelddictator had met andere rijken de handen te vol, dan dat hij zich nog veel met Juda kon bemoeien, en zo zag men dan de dag der vrijheid al glore. En nu was men in Juda nog wel zo "vroom", dat men daar "Gods hand" in zag, en dat Gods toorn, waarvan de profeet gesproken had, van hen was afgewend. Dat laatste meenden ze tenminste. En daar leidden ze weer hun onschuld uit af. Ze voelden zich nu het onschuldig vertrapte volk. Die werelddictator van Assur had hen, Gods volk, geknecht, maar nu zou hij wel anders leren. En nu bleek het wel, dat God toch met hen was, en dat zij altijd zulke brave kinderen van Jahvè geweest waren.

Ik noemde dit in het opschrift hierboven: voorbarige conclusies.

En dat zij al te haastig waren met hun gevolgtrekkingen, blijkt wel in de eerste plaats uit het vervolg.

De Here voorzegt nl. dat Hij met hen in het gericht zal gaan, en dat ze met Egypte, dat nu favoriet was, even beschaamd zullen uitkomen als destijds met Assur. Assur was hun verdrukker geworden, hoewel ze daar destijds alles van gehoopt hadden. Nu do hemel wat op ging klaren, denken ze: nu zal Egypte baat brengen, maar Egypte zal hun ongeluk worden⁴. Dan zullen ze aan den lijve voelen, dat de conclusie: "Gods toorn is afgekeerd" wat al te haastig was. Ze zullen zich dan wel niet meer de verdrukte onschuld voelen. Althans, dat was Gods bedoeling.

Het is altijd fout, uit voorspoed of succes te concluderen, dat de Here met ons is, of ons gunstig gezind is. Ik weet wel, dat zeer velen tot die gedachten geneigd zijn. Iemand die slaagt in het leven, is stellig Gods lieveling. We hebben het niet de eerste de beste horen zeggen, dat "de Voorzienigheid" stellig zijn zijde had gekozen, omdat z'n levensgang zo succesvol geweest was. Arme man, die zo denkt. Arm, al wordt hij dan ook door duizenden toegejuicht en bewierookt. Wij hebben gezien hoe voorbarig die conclusie was. Het is ongetwijfeld waar, dat de Here soms ongedachte voorspoed en zegen wil geven, maar het is niet waar, dat de Here altijd met de voorspoedigen en de sterken is. Tot welke conclusie moeten anders zij wel komen, wier weg met doornen en distelen is bezaaid, en die van de ene tegenslag in de andere vallen? Dat God niet met hen is? Dat Zijn toorn op hen rust? Dat is de verfoeilijke vrienden-van-Job-theorie: die arme lijder moest wel een erg grote zondaar zijn, anders zou God hem niet zo plagen. Gelukkig weten degenen die het kruis moeten dragen, beter. O, zeker, zij weten dat zij het door hun zonden dubbel en dwars verdiend hebben. Maar zij gevoelen juist in de druk, dat God dichtbij hen is. Zij voelen het niet als Gods toorn, maar als de druk van Zijn vaderlijke hand. Hun weg is zwaar, maar het allerzwaarste is er uit weg: de vloek. Die heeft Christus eruit weggenomen, toen Hij Zijn oneindig zware kruisgang moest gaan. God is niet de God der sterken, maar de God der zwakken. Niet de geslaagden

⁴ Vs 35b-37.

zijn Gods lievelingen, maar de geslagenen. "Hij kastijdt een iegelijke zoon die Hij liefheeft". En iemand die heel veel verdriet heeft gehad in z'n leven, heeft daarom eens terecht gezegd: God moet mij dus wel veel liefhebben. Dat is geen voorbarige conclusie. Het is de geloofsgevolgtrekking, waar Gods Woord recht op geeft.

Het schuldige Israël zei: "ik ben onschuldig; Zijn toorn is immers afgewend".

Dit was een leugen.

De bewering steunde op geen enkele goede grond.

Maar welgelukzalig is de mens in wiens mond geen leugen is, en die het op de beste gronden kan beweren.

Het is alleen mogelijk *in Christus*.

Het schijnt wel zeer hoogmoedig te wezen, dat een zondaar zegt: "ik ben onschuldig". Hij is dat ook nooit in zichzelf, maar in de Here. En wie in Christus gelooft, *mag* dat niet alleen zeggen, maar hij *moet* het zeggen. Hij belijdt: "dat ik in Christus voor God *rechtvaardig* ben". Zo rechtvaardig, "evenals had ik nooit zonde gehad noch gedaan, ja als had ik alle gehoorzaamheid volbracht, die Christus voor mij volbracht heeft".

In het kruis is de bliksem van Gods toorn ingeslagen.

Daarom is Zijn toorn van mij afgewend.

Met deze conclusie des geloofs zijn we in de regel nooit te haastig; maar steeds te langzaam. We menen altijd maar weer dat we er te hoog mee grijpen. En dat komt, omdat we van onszelf te hoog denken.

Wie zich het meest schuldig weet, kan het luidst roemen: "ik ben onschuldig".

Wie zich werkelijk gerealiseerd heeft, wat Gods toorn is, kan het hoogst jubelen: "Zijn toorn is afgewend".

Laten wij dus ophouden, met uit de levensomstandigheden Gods gezindheid tot ons te willen peilen — dat Hij ons welgezind zou zijn als het ons goed, dat Hij toornig zou zijn als het ons slecht gaat.

Uit de uiterlijke omstandigheden is niets af te leiden.

Uit Gods Woord is alles af te leiden.

En als we daarnaar te rade gaan, komen we nooit tot voorbarige conclusies.

SCHIJNBEKERING

Als een man zijn vrouw wegzendt, en zij van hem gescheiden is, en met een andere man leeft, mag zij dan tot hem terug? Is niet voor altijd onrein geworden zulk een vrouw?

En gij hebt met vele minnaars gezondigd, en zoudt tot Mij terugkeren?

Richt uw ogen op de hoogten en zie: waar hebt gij geen ontucht bedreven?

Langs de wegen zat gij hen af te wachten, als een rover in de woestijn; gij hebt het land bezoedeld door uw ontucht en door uw boosheid. Gij hebt vele minnaars gehad, u zelf tot val. Maar gij hadt het voorhoofd van een hoer, en wildet u niet schamen. En zelfs nu nog noemt gij Mij: Vader, en: Vriend van mijn jeugd. Zal Hij in eeuwigheid toornen en altijd wrokken? Zo spraakt gij, maar gij bedreeft kwaad, zoveel in uw macht was.

Jeremia 3:1-5 (vert. prof. Keulers) ¹.

Het doel van Gods zegeningen en tuchtigingen is de bekering van Zijn volk.

Die bekering mag natuurlijk geen camouflage wezen... God heeft alleen lust aan *waarheid*.

Als de Catechismus spreekt van de waarachtige bekering des mensen, wordt daarmee de bestaansmogelijkheid van een onwaarachtige bekering erkend. Er zijn inderdaad surrogaten, ook van de bekering. Bekering is een kostbaar ding, en alles wat waarde heeft, wordt nagemaakt in deze wereld — waarom de bekering dan niet?

Over die schijnbekering handelt hier het Woord Gods.

In de dagen waarin Jeremia deze woorden gesproken heeft, moet er zoiets geweest zijn als een beweging naar God toe. We zullen ze wel moeten plaatsen in de tijd toen de reformatie onder Josia begonnen was. De profeet zinspeelt althans bij het voorbeeld van die gescheiden vrouw op een voorschrift uit de Mozaische wet², en gaat er vanuit, dat die wetsregel aan zijn hoorders bekend is — iets wat *niet* het geval was vóór het terugvinden van het wetboek³ in de tempel. Ik sprak met opzet over een "beweging naar God toe", omdat ze nauwelijks de naam van bekering verdient. Daar was ze veel te oppervlakkig voor. Het was over het algemeen meer "vrome ijver" dan volledige overgave aan de Here.

De profeet Jeremia stelt nu in dit Schriftgedeelte het voze van de schijnbekering aan de kaak.

Hij zegt, dat er drie dingen in worden gemist, die in elke waarachtige bekering thuishoren.

Deze drie dingen zijn: een recht inzicht in het verbond Gods; een rechte schaamte over de zonde; een rechte lust om met het kwade te breken.

¹ In: Bijbelse monographieën - Jeremia.

² In: Bijbelse monographieën - Jeremia.

³ Velen zijn van oordeel, dat met dit wetboek Deuteronomium bedoeld is.

Ik ga nu eerst spreken over het gemis aan een recht inzicht in Gods verbond.

Of het kwam door de ramp van de grote droogte, waarover vs 3 spreekt, of doordat de almaar herhaalde boete-prediking van Jeremia enige indruk gemaakt had, in elk geval *scheen* er in de gezindheid van het volk een keer ten goede te komen. Ze riepen God tenminste weer aan als "Vader" (en niet meer een stuk hout, zoals vroeger⁴), en gaven Hem de schone naam van "Echtvriend mijner jeugd", zoals we in vs 4 kunnen lezen.

Profeten hebben echter een scherp gehoor.

Jeremia hoorde daar tenminste een heel valse klank in.

En waar hij ook het geringste symptoom van waarachtige bekering met vreugde zou hebben begroet, daar moet hij tegenover *deze* huidebetuiging een beslist afwijzende houding aannemen. .. "gij spreekt zo wel, maar *gij doet* het kwade" (vs 5). En in diezelfde afwijzende zin moeten we ook het slot van vs 1 lezen. De St.Vert. drukt zich daar positief uit: "keer nochtans weder tot Mij". Maar het is beter, die woorden te lezen als een *vraag*, die een ontkenkend antwoord doet verwachten: aldus: "zoudt gij dus nog tot Mij wederkeren?" Jeremia wil zeggen: Denkt gij dat dat nu zo maar gaat? En dat de Here genoeg neemt met een bekering waar het hart uitgesneden is?

Maar laat mij beginnen bij het begin, en men zal terstond de redelijkheid dezer vraag toestemmen.

De tekst begint in vs 1⁵ met deze andere vraag: "indien een man zijn vrouw verlaat, en zij gaat van hem weg, en wordt de vrouw van een andere man, zal hij dan nog tot haar wederkeren?"

Zo stond het namelijk in de wet, dat de gescheiden vrouw, als zij met een andere man trouwde, en ook dat huwelijk weer ontbonden werd, hetzij door scheiding, hetzij door de dood, niet weer met haar eerste man hertrouwen mocht. Daar lag de schone gedachte aan ten grondslag, dat God het huwelijk wilde veilig stellen. Men moest er geen spelletje van maken. Voor God was het huwelijk onontbindbaar. Het geven van een scheldbrief was *toegelaten* om de hardigheid der harten, maar van den beginne was dat zo niet geweest. Van Gods kant gezien bleef scheiding toch altijd echtbreuk. En als men nu ging trouwen, dan scheiden, vervolgens weer trouwen met een ander, weer scheiden, en tenslotte weer hertrouwen met de eerste, dan was dat een prostitueren van het heilig huwelijk; daardoor werd "het land ontwijld", want het huwelijk was een der fundamente van de samenleving. Als er met het huwelijk zo willekeurig omgesprongen werd, zou er geen behoorlijk volksleven meer mogelijk zijn.

Vandaar deze bepaling.

Terugkeer van een gescheiden of weggelopen vrouw tot haar eerste man was *naar Gods recht niet mogelijk*.

Kan dan de *Here* de gemeenschap zomaar herstellen met de bruid, die niet alleen van Hem weggelopen is, maar die in die tussentijd vele minnaars gehad heeft? ⁶ Daar komen ze nu wel aan, en ze bedelen om Zijn gunst, maar zo gaat dat toch niet.

⁴ Hfdst. 2:27.

⁵ In de St.Vert. begint het met: "men zegt". In de Hebr. tekst staat: "zeggende". Waarschijnlijk begint hier een nieuw onderdeel van Jeremia's prediking, aanvangende met: "het Woord des Heren geschiedde tot mij, zeggende", waarvan dan de eerste woorden: "het Woord des Heren geschiedde tot mij", uitgevallen zijn.

⁶ Daarmee wordt bedoeld op de afgoderij of op het lonken naar de grote mogendheden. *Beide* worden als overspel gequalificeerd.

Zo laat Jeremia de mensen tegen een muur oplopen. Ze moeten nu maar eens goed begrijpen hoe ernstig de situatie is, omdat ze er in hun oppervlakkigheid blijkbaar niets van verstaan hoe de *verbondsverhouding* tussen God en Zijn volk geregeld is.

Want daarnaar wees die wetsregel uit Deut. 24 heen.

Deze bedoelde wel allereerst om de heiligheid van het huwelijk te beschermen, maar dit voorschrift uit de *wet des Verbonds* was tevens profetie hoe de Here Zich het verbond in Christus voorstelde, en hoe Hij wilde dat in Christus de gemeenschap tussen Hem en Zijn volk zijn zou.

Daarin mag geen willekeur heersen. Verbond onderstelt gebondenheid: liefde vraagt trouw. Het gaat niet aan, dat men zich vandaag aan de Here geeft, en morgen z'n liefde weer ergens anders plaatst. Om dan, als dat teleurstelt, het weer met de Here te proberen. Dat fladderen van de ene naar de andere is de Here een gruwel. De liefde geeft zich maar eenmaal, en dan voorgoed. Bij de Here horen, wil zeggen: bij Hem blijven. Ieder die het anders meent, spot met de liefde en ontheiligt Gods verbond. Israël mocht dan in luchthartigheid menen dat het nu wel weer bij de Here kon aankloppen, nu de hongersnood voor de deur stond. Maar zo was het niet. God geeft bij monde van Jeremia belet. Hij is niet meer voor hen te spreken. God heeft Zich eenmaal gegeven in Zijn liefde. Hij kan dat, nu ze weggelopen zijn, niet weer voor de tweede keer doen. Hij wil bovendien niet het smadelijk risico lopen dat ze Hem weer vergeten, als ze goed en wel geholpen zijn.

Daar staan we nu wel even tegenaan te kijken.

We dachten dat het allemaal zo gemakkelijk was, en zo eenvoudig ging. Ja, we hadden wel wat omgezworven, en aan Gods verbond en onze verplichtingen weinig gedacht. We hadden op honderd andere dingen vertrouwd, en onszelf gezocht. En toen de nood kwam, gingen we weer bidden. God was toch zo eindeloos goed, dachten we, en zo vaderlijk trouw. Hielp Hij niet allen die *door de nood* gedreven, zich tot Hem om troost begaven? En dat Hij ons maar liet kloppen, en de nood al zwaarder deed worden, inplaats van hem te verlichten, dat begrepen we helemaal niet.

Maar nu begrijpen we 't toch wel, is 't niet?

God laat niet met Zich spelen, en het verbond der liefde niet ontwijden. Als Hij ons zomaar onze gang liet gaan, was Zijn verbond *weg*. En wie niet met schrik ontdekt heeft, dat het eigenlijk een verloren zaak is, als men de Here eenmaal heeft verlaten, omdat de liefde trouw vraagt, eenmaal en voorgoed en zonder reserve, die heeft de heiligheid van Gods verbond nog nooit verstaan.

Het zou mij niet verwonderen, als iemand vroeg, of dit nu *evangelie* is. Luidt de blijde boodschap niet, dat God in Zijn oneindige barmhartigheid de zwervers altijd weer thuishaalt, en de verloren zonen en dochters omhelst? Als iemand schreit:

Gelijk een schaap heb ik gedwaald in 't rond,
Dat onbedacht zijn herder heeft verloren.
Ai, zoekt Uw knecht, schoon hij Uw wetten schond,

vindt hij dan bij de Here geen gehoor?

Ja, hij vindt dat stellig. God geeft Zich in Zijn barmhartigheid altijd weer en altijd opnieuw, en de uitkomst van ons leven is niet afhankelijk van onze ontrouw.

Dit is het volle, rijke evangelie.

En als ik het nu zo zeg, dan haal ik niet alles wat zoëven gezegd is, omver, maar dan herinner

ik er alleen maar aan, dat Jeremia geredeneerd heeft van de *wet van Mozes uit*. Naar het goddelijk *recht* kan er van herstel der betrekking geen sprake zijn. Dan is terugkeer onmogelijk. Maar wat bij de wet onmogelijk was, is door het wonder van het kruis mogelijk gemaakt. Maar wij moeten dat evangelie dan *als een wonder zien*. Wij moeten maar niet wat speculeren op Gods liefde, en denken: Och, het komt allemaal wel in orde, wat is God toch goed. En intussen maar doorgaan in onze eigen weg. Maar we moeten met grote verbazing bemerken, dat God ons toch niet loslaat, hoewel het een verloren zaak was. Juist omdat Hij de God des Verbonds is, Die niet zei: "laat ons een verbond sluiten", maar: "Ik richt Mijn verbond met u op". En daaraan blijft Hij trouw. Dat is evangelie. En geloof in dit evangelie *brenge ons weer naar de wet toe*.

De tweede trek van de schijnbekering is, dat ze niet gepaard gaat met schaamte over de zonde.

We vernemen dit uit het vervolg van de tekst.

De profeet gaat voort: "hef uw ogen op naar de kale heuvels, en zie: waar hebt ge u niet laten misbruiken? Aan de wegen hebt ge voor hen gezeten, gelijk een Arabier in de woestijn, en ge hebt het land ontwid door uw hoerereien en door uw boosheid".

Daar worden dus nogal harde dingen gezegd.

In de eerste plaats wordt de Israëliet verzocht de ogen goed open te zetten. Menigeen heeft geen oog voor z'n zonde, en zolang de verloren zoon niet "tot zichzelf" kwam, en z'n schuldig verleden niet opensprong, was er geen sprake van, naar huis terug te keren. Ze moeten nu hun oog eens laten gaan, zegt de profeet, over de heuvels, "de hoogten", die bij voorkeur gezocht werden voor de afgodische eredienst — en ze zouden tot de ontdekking komen, dat er bijna geen plek aan te wijzen was, waar ze *niet* gezondigd hadden. Tot die zonden waren ze maar niet verlost, en ze waren er niet door verrast, maar ze hadden die zelf gezocht. Ze hadden er op geloerd, zoals een woestijnrover loert op z'n prooi. Ten overvloede had de Here over al deze boosheid Zijn duidelijk misnoegen te kennen gegeven: "daarom zijn dan de regenstralen ingehouden, en er is geen spade regen geweest"... beide waren levensvoorwaarden voor het Palestijnse land, en de oogst stond dus op mislukken vanwege de grote droogte. Gods oordelen gingen over het land. En ja, werkelijk, *toen* begonnen ze tot de Here te roepen en te smeken, en Hem zelfs met allerlei lieve namen te vleien, en het kwam precies zo uit, zoals de Here reeds gezegd had: "ten tijde van hun rampspoed roepen zij tot Mij" (2:27). Maar een waarachtige bekering was het niet; er ontbrak één ding aan: het verbrijzelde hart. "Gij hebt een hoerenvoorhoofd, gij weigert u te schamen".

Waar het volk Gods van alle tijden één is, zijn deze dingen niet alleen tot Israël, maar ook tot *ons* gezegd. Waar wij ook onze ogen heenwenden, en waar wij ook teruggrijpen in ons leven, we zullen nergens een plaats of een dag of een periode in ons leven vinden, dat het niet helemaal mis was. Als we tenminste *zien* willen. Als we maar niet blind zijn voor onszelf. Als we ons levensboek eerlijk gaan lezen, bladzij na bladzij, en regel na regel, en woord voor woord, dan zullen we tot de ontstellende ontdekking komen, hoe weinig er voor de Here in geweest is, en hoeveel voor onszelf. Dan doemen voor ons op onze jeugdzonden, en we zien hoe we telkens faalden als lid van het gezin, als lid van de kerk, in het doen van onze zaken. Het was zelfzucht en eerezucht en wat niet al. We loerden op eigen levensgenot als een Bedoeï in de woestijn. Ja, dat leven heeft inderdaad veel van een kaal heuvellandschap, zoals Jeremia zegt, en heel weinig van een bloeiende wijngaard, waar de vruchten van geloof en bekering te rijpen hangen.

Niettemin heeft de Here voldoende gewaarschuwd.

Hij is met Zijn oordelen over de wereld en over ons leven gekomen. Hij heeft veel leed en

verdriet over ons gebracht. We zeggen toch niet: dat gaat om die boze wereld te straffen. Het gaat om ons weer terug te krijgen. De storm stak op, om *Jona*, de profeet des Heren, weer op 't rechte pad te krijgen. Niet om die heidense zeelieden. Maar om Jona. Om de kerk.

Zo komt de Here èn door Zijn gerichten, èn nu door Zijn Woord, ons zeggen, hoe bezoedeld ons leven is. Hij houdt bij monde van Jeremia een scherp requisitoir. En we kunnen nu wel gaan roepen en smeken, maar Hij hoort ons toch niet.

Waarom niet?

Is de zonde dan een belemmering om tot de Here terug te keren?

Wordt de weg naar de hemel geblokkeerd door het kwaad dat wij gedaan hebben?

Het tegendeel is waar.

Jezus neemt de *zondaars* aan. Hij is gekomen, niet om de rechtvaardigen, maar zondaren zalig te maken. Het evangelie is niet de blijde boodschap voor de besten en de braafsten, maar voor de armen en ellendigen, de kreupelen en blinden. En Hij wil niet, dat we tot Hem komen, zoals we behoren te zijn, maar precies zoals we zijn.

Als de Here dan ook iemand van ons zou afwijzen, en Zijn oren zou toesluiten, dan zou dat niet zijn omdat hij zondaar, of zij zondares is, maar juist, omdat ze *geen zondaren willen zijn*. Dat is te zeggen, dat ze zich voor God en voor de mensen nog niet diep *geschaamd* hebben.

Het kan best zijn, dat wij in de storm over de wereld de weg tot de kerk terugvinden, maar niet tot God. Dat zich wel onze knieën, maar niet onze harten buigen, dat aan onze "bekering" een ding ontbreekt: de schaamte. En die schaamte is juist het voornaamste element, dat in de ware bekering nooit ontbreken mag. In z'n uiteenzetting van de waarachtige bekering stelt de Catechismus dit voorop: "een hartelijk leedwezen, dat wij God door onze zonden vertoord hebben". En bij de waarachtige beproeving van onszelf stelt het Avondmaalsformulier eveneens voorop: "dat wij onszelf mishagen en voor God verootmoedigen". En het mag misschien niet precies hetzelfde zijn: schaamte - droefheid - leedwezen - verootmoediging — de schaamte is een noodzakelijk element in de door God gevraagde boetvaardigheid. Er is ook in de wereld nog wel zo iets als natuurlijke schaamte (ofschoon ook deze teugel der algemene genade steeds meer schijnt weggenomen te worden, en de zonde steeds schaamtelozer optreedt). Maar deze natuurlijke schaamte is meer een zich schamen voor zichzelf en de mensen, dan voor God. We zijn dan onszelf bitter tegengevallen, en zouden onszelf wel voor het hoofd willen slaan. De gevolgen van onze misstap zijn van dien aard, dat we ons wegschamen voor de mensen, en we ze niet meer onder de ogen durven te komen. Maar de echte schaamte is die, welke ons diep in de ziel brandt, omdat wij God beledigd hebben. Zij maakt ons zo bedroefd, dat we naar buiten gaan en bitter wenen.

Het was deze schaamte, die bij Israël ontbrak.

Indien ze echter bij ons aanwezig is, dan kan ook de veelheid onzer zonden, en de talrijkheid van de kale heuvels in ons leven, waar we Zijn Naam te schande maakten, ons niet verhinderen, dat God ons niet weer in genade zou aannemen. Zodra ik de schandelijkerheid van mijn afdwalen belijd, en tot de Here zeg: ik schaam mij diep voor U; ik schaam mij zo, dat ik U haast niet onder ogen durf komen, en het nauwelijks waag met U te spreken, dan heeft mijn Vader mij reeds omhelsd, en Hij zegt tot Zijn engelen: "weest blijde met Mij, want deze Mijn zoon was verloren en hij *is* gevonden".

Ik moet nu in de laatste plaats nog iets zeggen over een derde euvel van de schijnbekering.

Ook de rechte lust om *met de zonde te breken*, wordt er in gemist.

In de slotwoorden van de tekst heet het namelijk: "roept gij niet van nu af tot Mij: mijn Vader, de Echtvriend mijner jeugd zijt Gij; zal Hij immer de toorn bewaren, zal Hij in eeuwigheid de wrok behouden? Zie, dat *zegt* ge, en ge *doet* het kwade, en maakt er u sterk in".

Zo van de buitenkant af gezien, was alles even mooi.

"Van nu af", d.i. van de tijd aan, dat de grote droogte de velden deed scheuren, lieten ze niet af, de Here aan te roepen. In dichte drommen begaven ze zich naar de tempel. Bidstond na bidstond werd uitgeschreven. De nood had hen naar God gedreven. Hoor, hoe zij Hem aanroepen met de tedere Vadernaam. Zij doen een beroep op de eerste liefde: "Gij zijt toch de Echtvriend mijner jeugd"... "k Zal gedenken hoe voor dezen" mij "de Heer heeft gunst bewezen". Ja, nog veel meer psalmen herinneren ze zich. Psalm 103 bijvoorbeeld: "Hij zal Zijn volk niet eindeloos kastijden, noch eeuwiglijk Zijn gramschap ons doen lijden". Ze zien nu wel in, dat God toornig was en moest zijn, maar met een beroep op Gods eigen toezeggingen, vragen zij: "zal Hij immer de toorn bewaren, zal Hij eeuwiglijk de wrok behouden?"

Zo wordt er in Israël gebeden, gepleit en gezongen.

De Here zou toch al wreed moeten zijn, als Hij voor al deze smekingen Zijn oor toesloot.

Niettemin neemt de Here een afwijzende houding aan.

En als wij ietwat verwonderd vragen: waarom toch? dan krijgen wij het antwoord in het met goddelijke ironie uitgesproken verwijt: "dit *zegt* gij, maar gij *doet* het kwade en maakt er u sterk in".

Hun daden waren dus met hun woorden in strijd.

Ondanks alle smekende gebeden en kostelijke psalmen waren ze innerlijk niet los van de zonde. Ze bleven er aan vasthouden, en zouden zich ook van de Here weinig meer aantrekken, als het gevaar voor de mislukking van de oogst maar eerst geweken was. Al dat bidden en zingen was feitelijk maar mooipraterij. Vleitaal en anders niet. Ze zeiden: daar zijn we weer in de tempel, en nu zal alles wel weer goed komen. In grote lichtvaardigheid speculeerden ze op Gods trouw, zonder zelf trouw te willen zijn. Ze wilden Gods trouw en barmhartigheid alleen maar voor *zichzelf* gebruiken. Om er maatschappelijk beter van te worden. Maar breken met de zonde, wilden ze niet. En in dit licht is Gods afwijzing nu ook niet vreemd meer. God laat Zich niet door de schijn bedriegen. Hij let niet op de buiten- maar op de binnenkant. Wie z'n zonde vasthoudt, mag geen beroep doen op Zijn barmhartigheid en onveranderlijkheid. Dat is spelen met Gods deugden. De Here verfoeit dat. Hij zegt: "doe het getier uwer liederen van Mij" als uw hart er niet in is, en als zich het hart niet met de daden paart

Zo horen we dus de schijnbekering mooie woorden zeggen, zonder te willen breken met de zonde.

De waarachtige bekering is van ander gehalte.

Het is alweer de Catechismus, die ons hier op het goede spoor helpt.

We vernamen reeds van de schaamte over de zonde, die in elke ware bekering aanwezig moet zijn, maar daarbij blijft ze niet staan. Ze is ook, zegt de Catechismus, die zonde hoe langer hoe meer haten en vlieden.

Het haten van de zonde is de innerlijke breuk met de zonde.

Het vlieden is de uiterlijke, zichtbare breuk.

Het valt niet zo licht, de zonde te haten, want van nature hebben wij haar ongemeen lief. We zijn meer geneigd de zonde in een ander te haten, dan die in onszelf, vooral wanneer door die ander ons onrecht en geweld wordt aangedaan. We haten dan meer de zondaar dan de zonde, en die haat is in de diepste grond eigenliefde. Het haten van de zonde is het einde van alle eigenliefde, omdat we hoe langer hoe meer tot de ontdekking komen, dat we van de zonde geheel doortrokken zijn. Het is een walgen van onszelf. Het is niet maar een enkele zonde, maar ook die bepaalde zonde waar we zo aan verknocht waren, niet meer kunnen zien. Hatens van de zonde is het tegendeel van er mee heulen en er mee spelen. We zijn dan wel niet helemaal van de zonde af — we komen er in dit leven nooit van af — maar in beginsel is dan toch de liefde in haat omgeslagen, dat is de principiële breuk met de zonde.

Deze wordt gevolgd door het vlieden van de zonde.

We moeten de zonde niet slechts haten, maar ook *laten*.

We kunnen haar laten zonder ze te haten. We kunnen haar niet haten en toch doen. We zien die uitwendige breuk steeds optreden in de Schrift bij elke bekeerling. Als Jezus in het huis en het leven van Zacheus gekomen is, kan hij geen vervalst grootboek meer *zien*: "indien ik iemand iets door bedrog ontvreemd heb, dat geef ik vierdubbel weder". Wie zo zijn zonde belijdt en laat, die zal barmhartigheid geschieden.

Wie in de zonde *leeft*, zijn gericht zal des te zwaarder worden, maar "als wij somtijds uit zwakheid in zonde *vallen*, zullen wij aan Gods genade niet vertwijfelen, omdat wij een eeuwig verbond met God hebben".

GEPASSEERD

Dies zeide de Here tot mij: de afgekeerde Israël heeft haar ziel gerechtvaardigd, meer dan de trouweloze Juda. Ga heen, en roep deze woorden uit tegen het Noorden, en zeg: bekeer u, gij afgekeerde Israël, spreekt de Here.

Jeremia 3:11, 12a.

De Schrift meldt ons, dat er bij de Here geen verandering is, of schaduw van omkering. Hij zegt niet vandaag ja, en morgen nee. en nog minder ja en nee tegelijk. Des te vreemder doet het ons aan, dat hier in een en hetzelfde hoofdstuk de Here Zichzelf schijnt tegen te spreken. Nauwelijks heeft Hij Juda laten zeggen, dat wederkeren tot de Here toch feitelijk onmogelijk is (vs 1) of Hij draagt Jeremia op, de lokroep te doen horen tot het afgekeerde volk: keert terug tot Mij (vs 12). Als we evenwel het Schriftgedeelte wat nauwkeuriger bezien, blijkt er van tegenstrijdigheid geen sprake te zijn. De *afwijzing* in vs 1 betreft heel *andere* personen dan de *uitnodiging* hier in vs 12. Werd daar het woord gericht tot *Juda*, hier is *Israël* de aangesprokene. Wel worden de namen Juda en Israël dikwijls door elkaar heen gebruikt, om het hele volk aan te duiden, maar in *dit* Schriftgedeelte worden Juda en Israël, het rijk der twee, en dat der tien stammen naast en in zekere zin tegenover elkaar gesteld. De nodiging om tot de Here terug te keren, geldt in dit geval uitsluitend Israël, en de afwijzing van Juda wordt er niet slechts door gehandhaafd, maar er nog door verscherpt. Het is de kennelijke bedoeling, dat wat nu tot Israël gezegd wordt, niet tot Juda gezegd mag worden. Door de uitdrukkelijke opdracht aan Jeremia, om zich tot het tienstammenrijk te wenden, wil God Juda niet alleen beschamen, maar ook passeren. Precies zoals Paulus later zich eerst tot de Joden richt, maar toen deze hardnekkig bleven, tot de heidenen ging.

Men weet, dat al heel spoedig na Salomo's dood het rijk in tweeën uiteengevallen is, het tienstammen- en het tweestammenrijk, gewoonlijk Israël en Juda genoemd. In het begin van de tekst die hierboven staat, wordt er een vergelijking gemaakt tussen deze twee, in godsdienstig opzicht, welke vergelijking, ik mag niet zeggen in het voordeel, maar het minst in het nadeel van Israël uitvalt. Het afkerige Israël, zo heet het daar, "heeft haar ziel gerechtvaardigd, meer dan de trouweloze Juda". Onschuldig was Israël allermint, maar vergelijkenderwijs minder schuldig, en dat is de bedoeling. Zoals een kleurling, vergeleken met een neger nog vrij blank kan schijnen, zo was Israël nog heilig bij Juda vergeleken. 't Is maar de vraag, welke maat men aanlegt: in het land der blinden is éénoog koning. Naar de maatstaf van Gods wet, deugde Israël al evenmin als Juda. Beide zustervolken hadden 't er al heel slecht afgebracht. Ze worden hier dan ook voorgesteld als twee zusters, die allebeide een naam dragen. En die namen zeggen genoeg. In de St. Vert. komt dat zo niet uit, maar feitelijk spreekt Jeremia van "Afkerigheid Israël" en "Trouweloosheid Juda". Israël heet "Meschuba", d.i. afkerigheid, en Juda "Bagoda", d.i. trouweloosheid. Dat zijn zinnebeeldige namen, die de karakters van het "edele" zusterpaar treffend weergeven. Israël heeft zich maar niet afgekeerd, maar zij is de vleesgeworden afkering. En Juda is de verpersoonlijkte ontrouw.

Dat Israël die naam volkomen verdiend heeft, blijkt wel uit hetgeen voorafgaat. Daar wordt in een gesprek, dat de Here met Jeremia voert, een boekje over Israël opengedaan. Zij is een vrouw met een verleden. Zij gedroeg zich als een slet, zoals in vs 6 staat. Dat is figuurlijk bedoeld: de afgoderij, die bij voorkeur op de hoogten en in de bossen gepleegd werd, was in Gods oog geestelijk overspel. Alle roepstemmen der profeten, om van dit heilloos pad terug

te keren, waren vruchteloos (vs. 7a). Totdat de Here, na eindeloos geduld, tenslotte de consequentie trok, en Zijn overspelige bruid de scheidbrief gaf. Zij moest Gods huis, Palestina, verlaten, en werd in ballingschap gezonden. Dit geval was dus nog erger dan met de verloren zoon. Zij liep niet weg, maar werd weggestuurd. Toen was het tussen God en Israël volledig uit. De band was finaal doorgesneden. Het mislukte leven van Israël eindigt in de gevangenis. Zover is het nu met haar gekomen. Op het ogenblik dat deze woorden gesproken werden, had die gevangenschap al 100 jaar geduurd.

Nu verschijnt Juda ten tonele.

Als Juda zichzelf bekeek, was er geen beter dan zij, maar als God de maatstaf aanlegt, is de overspelige Israël er nog een nette juffrouw bij. Mooi wordt deze tweërlei beoordeling getekend in de tekst, waar eerst wordt gezegd, wat Juda zag (vs 7b) en daarna wat de Here zag (vs 8a).

Eerst dan de zelfbeoordeling van Juda... "dit zag Juda, haar zuster".

U ziet haar al kijken, trots, hoogmoedig, eigengereid, ongenaakbaar. Zij bezag de zonde van haar zuster, zoals wij dikwijls de zonde der wereld zien, en we schudden ons hoofd erover, en denken: wat is de wereld toch slecht en goddeloos, zo erg is het bij ons gelukkig nog niet. Ze zag Israël op de zondeweg voorthollen en eindelijk in de gevangenis terechtkomen, en zei bij zichzelf: verdiende loon. Want het tienstammenrijk was immers een scheurkerk, die zich van het wettige Davidshuis losgemaakt had, en eigenwillige godsdienst had bedreven. Maar zij was de kerkelijk gehoorzame, de trouwe, en zij bleef bij de tempel in Jeruzalem. Het was niet allemaal even pluis, maar had er pas niet weer een reformatie onder Josia plaats gehad? Nu, die zonen der reformatie waren zij. Het was vanzelfsprekend, dat God het lichtzinnige Israël gestraft had met ballingschap, maar dat zou háár niet overkomen. Daar diende zij God veel te trouw voor. Zo zag Juda zichzelf. Zij is de voorloopster van de oudste jongen in de gelijkenis, die erg tevreden was over zichzelf, en uit de hoogte op z'n uit-de-band-gesprongen broer neer kijkt. Zij doet sterk denken aan de Farizeër in de tempel, die zich veel voortreffelijker vindt dan die tollenaar. Als Jezus van die tollenaar zegt: "deze ging af, gerechtvaardigd in zijn huis, meer dan die", dan zou ik haast geneigd zijn te denken, dat de Heiland gedacht heeft aan dit woord van Jeremia, waarin gezegd wordt, dat de hoer Israël haar ziel gerechtvaardigd heeft, meer dan de "brave" Juda.

En zo komt ik er vanzelf op, *hoe de Here Juda zag*.

De Here zag, zo lezen we in vs 8, dat Juda precies dezelfde weg opging als haar zuster.

Zij maakt het dus niet *even* bont, maar nog veel erger.

Vooreerst had ze in Israëls lot een afschrikwekkend voorbeeld; vervolgens had de Here aan Juda veel langer tijd gegund; in de derde plaats had Juda veel meer genade ontvangen, want daar stond de tempel, het centrum van Gods openbaring. Maar wat de deur dicht deed, was de hoge dunk die Juda van zichzelf had. Zij zwierf even ver van God af, maar zette niettemin een hoge borst op. Zij pochte van "reformatie", maar God verklaart, dat dit allemaal camouflage is, niet echt, maar bedriegelijk (vs 10). God heeft nog liever met een zondaar te doen, die er openlijk voor uit komt, dan met een schijnheilige. Zo iemand speelt geen eerlijk spel. Daarom krijgt Juda een naam, die nog vreselijker is dan "Afkerigheid", zij heet "Trouweloze".

Zo hebben we beide zusters naast elkaar gezien.

En waar God nu toch op de een of andere manier Zijn liefde kwijt moet, kiest hij Israël!

De profeet krijgt de uitdrukkelijke opdracht, om *naar het Noorden*, daarheen, waar het

voormalig gebied der tien stammen lag, de oproep te doen horen: keert tot Mij terug. Hij verkiest de tot levenslang veroordeelde boven de "deugdzame", de tollenaar boven de Farizeër, de hoer boven de nette dame, de onkerkelijke boven de hoogkerkelijke. God denkt: voor Afkerigheid Israël, hoe diep ze ook gezonken is, bestaat er nog hoop, maar die is er voor Trouweloze Juda niet meer. Daarom betekent de heilroep voor Israël het wee over Juda. Wee u, Juda, want zo in Israël de krachten geschied waren, die in u geschied zijn, zij zou zich in zak en as bekeerd hebben. De uitnodiging tot Israël op dit moment is het ergste wat Juda overkomen kon: zij *wordt gepasseerd*. De genoden waren het niet waardig. Juda is een hopeloos geval geworden. En de deur werd gesloten. De blinden en kreupelen strompelen binnen. Ze komen van Oosten en Westen en van het Noorden, maar Juda moest buiten blijven staan. Evenals de oudste zoon tenslotte ook niet binnenging. Maar de verloren zoon kwam thuis. O, Juda! Wat u verhinderde binnen te gaan, was niet uw afdwaling — zie het maar aan Israël — maar uw hoge hart. Is dat dan zonde? Ja, als daarmee *alles* gezegd is. Dan is God er niet in.

God heeft Juda iets willen leren uit de oordelen over Israël, maar het heeft *niets* geleerd. Zullen wij ook iets leren uit de oordelen Gods van nu?

Laten we maar eerlijk belijden, dat wij aardig op weg zijn om hetzelfde te doen als die mensen, op wie wij laag neerzien. We kopen en verkopen, huwen en worden ten huwelijk gegeven — precies als de wereld. We haten en lasteren precies als de wereld. En dat ondanks de tamelijk goede dunk, die we van onszelf hebben — kinderen der reformatie. Zullen wij nu inzien, dat de zonden der kerk niet even erg, maar erger zijn, zoals trouweloosheid erger is dan afkerigheid? Ik geloof dat in deze tijd juist de kerk het meest te leren, of liever af te leren heeft: haar hoogmoed, en haar uitwendigheid en "doen alsof". Want als wij nu nog niet willen inzien dat wij het hopeloos verknoeid hebben, en nog ons hoofd schudden over "die goddeloze wereld", en *nog* niet met ons *hele hart* ons aan de Here overgeven, dan zou het kunnen gebeuren, dat God Zijn kerk passeerde, en als een hopeloos geval prijs gaf, en de Here beval: roep naar het Noorden en Zuiden, Oosten en Westen, opdat bolsjewisten en communisten, wereldlingen en onkerkelijken de plaats der genoden innemen. Dan zullen die "goddelozen" hun ziel rechtvaardiger maken dan wij. Zoals in gevangnissen en concentratiekampen de afkerigen God vonden. Zal dat ons ook beschamen? En tot jaloezie wekken?

ONVOORWAARDELIJKE CAPITULATIE

Ik zal u niet donker aanzien, want Ik ben genadig, luidt het Woord des Heren; Ik zal niet altoos toornen. Alleen, ken uw ongerechtigheid, dat gij van de Here uw God zijt afgevallen, en uw wegen gericht hebt naar de vreemden onder iedere groene boom, en naar Mijn stem niet hebt gehoord, luidt het Woord des Heren.

Jeremia 3:12 en 13 (vert. prof. Aalders).

Dat de Here Juda wilde passéren en beschamen, had voor Israël de rijkste gevolgen. Tot dit volk, dat reeds een eeuw in ballingschap zuchtte, komt nu de boodschap zo vol van ontferming, als we maar zelden bij Jeremia horen. De diepste tonen van het evangelie worden hier aangeslagen. We willen de *inhoud* van deze blijde boodschap nu nader bezien. Daarvan is het hoogtepunt, dat de Here hen niet meer donker zal aanzien, zoals een betere vertaling luidt¹. Het moet ons opvallen, dat dit de kern dezer prediking is, en dat van een opheffing der gevangenschap, en terugkeer naar het land der vaders, met geen woord gerept wordt. Ook in het vervolg van dit hoofdstuk wordt er zulk een toezegging niet gedaan. Wel wordt daar van een "brengen in Sion" gesproken, maar dit zou niet gelden voor het gehele volk, doch slechts voor een enkeling — "een uit een stad en twee uit een geslacht" — terwijl bovendien daar meer het geestelijk genot onder de komende Messias, dan de aardse vreugde in het Beloofde Land in het oog wordt gevat. Van een massale terugkeer der tien stammen in Palestina is ons dan ook niets bekend. Jeremia nodigt niet tot terugkeer in het *land*, maar tot de *God* der vaders. De omstandigheden zouden dus voorlopig precies dezelfde blijven, maar toch zo heel anders worden, als ze nu weer naar Gods Woord wilden luisteren. De verhouding tussen God en hen zou weer goed worden. Ze zouden middenin hun verdriet en duistere nood Gods nabijheid ervaren. Ze zouden hun ellende niet meer gevoelen als straf; de toorn, de vloek Gods (het zwaarste van de straf) werd er dan weer uit weggenomen, en ze zouden met alle vromen die God in de ogen hebben gezien, weer ondervinden, dat Hij vriendelijke ogen heeft. De lucht was weer opgeklaard. Het was niet meer die drukkende sfeer, die er in het gezin kan hangen, als vader toornig is. Men zou weer kunnen zingen:

Gods vriend'lijk aangezicht
Heeft vrolijkheid en licht
Voor all' oprechte harten
Ten troost verspreid in smarten.

Ik zal u niet donker aanzien.

Het kan niet ontkend worden, dat een dergelijke belofte voor velen min of meer een teleurstelling betekent. Ze zijn geneigd te vragen: is dat nu alles? Wat hen het zwaarste drukt is het verdriet, de zorg, het gebrek, het leed, uitzichtloosheid, onveiligheid, angst, de dreigende oorlog met zijn gevolgen. Als dat alles maar eerst voorbij was, zou alles weer goed komen. Ik stel mij voor, dat er ook in Israël wel geweest zullen zijn, die deze prediking niet zonder enige wrevel hebben aangehoord. Was God dan zo weinig met hun nood begaan, dat Hij daar geen woord aan wijdde? Wat hadden ze aan al die beloften, als alles zo bleef als het was? Ja, zo zijn wij nu eenmaal, dat het ons meer belang inboezemt, dat de maatschappelijke

¹ St.Vert.: "Ik zal Mijn toorn op ulieden niet doen vallen".

en economische verhoudingen goed zijn, dan of de verhouding tot God goed is. Wij letten over 't algemeen meer op Gods *handen* dan op Gods *ogen*. Als Zijn handen ons maar voedsel toereiken en kleding en als die handen ons maar bevrijden van het leed, dan komt het er verder niet zo op aan, hoe Zijn ogen staan. We merken dat meestal niet eens op, omdat we niet gewend zijn te bidden. O ja, we vouwen de handen en sluiten de ogen wel, en roepen wel in de dag der benauwdheid, maar dat is nog geen bidden. Bidden is het *zoeken van Gods aangezicht*; willen weten of Gods ogen goed staan, of Hij in gunst of in toorn op ons nederziet. Maar vaak storen we ons er niet aan, of er iets is tussen God en ons, dat uit de weg moet. Als we 't maar goed hebben.

Ik wil niet ontkennen, dat Gods handen even mild zijn als Zijn ogen vriendelijk.

Ook in het kruis geeft Hij meer weldaden dan wij plegen op te merken.

Met Christus wil Hij ons ook alle dingen schenken voor dit tijdelijk leven.

Maar niet altijd verzadigt Hij met overvloed.

De Here acht het soms nodig, dat we in grote moeite komen.

Het gemis van vreugde en geluk is evenwel het grootste gemis niet. Veel erger is het, als wij dan Gods steunende nabijheid moeten ontberen, Zijn vaderhand niet gevoelen. En wie nu enigermate kan verstaan, wat het betekent, dat de Here ook in de moeilijkste uren troost en helpt, die kan begrijpen wat de belofte inhield voor Israël in de nacht der ballingschap: "Ik zal u niet donker aanzien". Als de Here er maar is, dan is alles goed. Alles mag ons ontnomen worden, maar dat niet. Zijn gunst sterkt meer dan de uitgezochtste spijzen. Beter met Hem in de woestijn dan zonder Hem in het paradijs. Die belofte van het oog des Heren, dat niet meer donker, maar vriendelijk op mij neerziet, is toch wel de schoonste die zich denken laat. Het oog is de spiegel der ziel. Aan Gods oog ken ik de gezindheid van Zijn *hart*. Het is God Zelf. Door Christus, aan Wie Hij Zijn liefdevol oog onttrok, kan en wil Hij mij goedgunstig zijn. Door Zijn toorn op Hem te leggen, wil Hij mij genadig zijn. Dan mag alles komen wat wil, als het zwaarste er maar uit weg is: de vloek. Dan hebben wij Godzelf en dat is meer dan Zijn gave. Als een vrouw haar man liefheeft, dan wil zij hemzelf. Zij kan er niet mee tevreden zijn, als zij geregeld elke week haar huishoudgeld krijgt, terwijl haar man zelf wegblijft. Zij wil liever met hem armoede lijden, als ze hem maar heeft. En zo zullen we blij zijn, als de Here belooft: Ik zal u niet donker aanzien. Dan hebben we Hem weer terug. En ook in de grootste smarten blijven onze harten in de Heer gerust.

Behalve dat de Here hier veel belooft, eist Hij ook iets.

Hij vraagt: "alleen, ken uw ongerechtigheid, dat gij van de Here uw God zijt afgefallen, en uw wegen gericht hebt naar de vreemden onder iedere groene boom, en naar Mijn stem niet hebt gehoord".

Dit lijkt nogal erg eenvoudig. Dit moeten ze "alleen" maar doen. Schuldbelijden, anders niet. God vraagt niet, dat ze eerst allerlei dingen voor Hem moeten *doen* en alles eerst weer in orde maken. Want dat Hij niet meer toornig is, zal niet aan hen, maar aan God Zelf te danken zijn. Om Zijns Zelfs wil, om Zijn verbond kon Hij op dit volk niet meer toornen. Hij kon het wel een tijdlang kastijden, maar niet vernietigen. Nee, het enige wat de Here vraagt, is een belijdenis. Een schuldbelijdenis, die niet met vlotte lippen, maar met een gebroken hart wordt afgelegd. Zo wordt de verloren zoon ook weer in huis opgenomen na de belijdenis: "ik heb gezondigd". Wat hij er nog bij *wou* zeggen: "maak mij tot een van uw huurlingen", zegt hij niet, omdat hij, eenmaal *bij* de vader, wel gevoelt dat dit niet *kan* — hij zou dan de gunst van z'n vader weer willen *verdienen*.

Het wordt Israël ook voorgezegd, *wat* ze belijden moeten.

Er was natuurlijk heel veel te belijden, maar hier wordt blijkbaar alleen datgene genoemd, wat de Here het meest kwalijk genomen had. Wat Hem het meeste verdriet had gedaan. En dat was in de eerste plaats, dat ze van Hem waren weggelopen, en vreemden waren nagegaan. Dat had Gods jaloezie opgewekt. En in de tweede plaats, dat ze naar Zijn stem niet gehoord hadden. Ze hadden natuurlijk de stem der profeten wel gehoord, maar niet gehoorzaamd. Ze hadden dat eenvoudig naast zich neergelegd. En die ongehoorzaamheid, de oudste zonde in deze wereld, was het daarna, die de Vader het meest had gegriefd in dit onzegelijke kind.

Nu, dit alles wordt samengevat in het zware woord: onrechtigheid, en dat moet Israël nu ootmoedig erkennen.

Dit lijkt, zei ik, nogal eenvoudig.

In werkelijkheid is het dat ook. Maar als we zo gewend zijn te zeggen dat de Here als voorwaarde voor terugkeer niet stelt onze werken, maar ons geloof; niet dat we iets doen, maar de belijdenis van een gebroken hart — moeten we toch wel goed inzien, dat dit niet minder betekent dan *onvoorwaardelijke capitulatie*. Daarmee leveren we alle wapens in. We worden er door, zoals men tegenwoordig met een allerakeligst germanisme zegt, "op de knieën gedwongen", We buigen niet alleen het hoofd, maar geven ons zo volledig over, dat we er niet aan *denken*, om ons in de toekomst weer sterk te zullen maken tegen Hem, of ooit weer in opstand te komen.

Een "geveinsdelijk onderwerpen", neemt de Here niet. Als we iets achter de hand houden, om ons straks toch weer sterk te maken tegenover de Here, is de capitulatie van geen enkele waarde. Ons vrede-sluiten met God mag geen kiem van een nieuwe oorlog in zich sluiten. Dat Hij ons zo diep vernederd heeft, en mede door de oordelen tot overgave dwong, mag geen wrok in ons hart vastzetten. Als het goed is, zal juist deze capitulatie blijvende vrede geven met God. Wat altijd weer de diepe vrede met God in de weg staat, is het feit dat we ons nog niet *helemaal* willen overgeven. Dat er nog een terrein is, al is het nog zo klein, waar we zelf heer en meester willen zijn; dat er nog een zonde is waar we niet *geheel* afstand van willen doen.

Welgelukzalig is de mens, die voor God capituleert.

Die ootmoedig belijdt: ik heb gezondigd, en naar Uw stem niet gehoord. Als deze belijdenis meer is dan lippentaai, zal ze een *nieuw* leven tengevolge hebben. Wie veel vergeven is, heeft veel lief. Onze zwerftochten, en alle gevolgen die we daarvan ondervonden hebben, zullen er ons niet toe brengen, de zonde gemakkelijk weer te doen, maar we zullen die van harte haten. Nee, niet alleen en niet in de eerste plaats om die gevolgen, maar omdat we de Here ermee beledigd hebben. Nu het eenmaal weer goed is, moet het ook goed *blijven*. Aan de Here zal het *niet* liggen.

WAT VERDWIJNEN KAN

(Zij) zullen niet meer zeggen: de ark des Verbonds des Heren; ook zal zij in het hart niet opkomen, en zij zullen aan haar niet gedenken, en haar niet bezoeken, en zij zal niet weder gemaakt worden.

Jeremia 3:16b.

Dit allermerkwaardigste woord, dat op het eerste gezicht niet veel van een *belofte* wegheeft (hoewel het dat wel degelijk is), staat midden tussen een hele reeks van beloften in, die stellig meer tot het hart van Jeruzalem gesproken hebben. Het begint met de toezegging in vs 19, dat de Here Israël weer zal aannemen. De ledige plaats, die er door Israëls weglopen ontstaan was, was dus nog niet bezet. De Here had nog een plaats opengehouden om Christus wil. En de Here zou er Zich over verblijden, ook al keerde er slechts één uit een stad, en twee uit een geslacht terug, want er is blijdschap in de hemel over één zondaar die zich bekeert, "meer dan over 99 rechtvaardigen, die de bekering niet van node hebben" (vs 19b).

Hierop volgen dan nog een aantal beloften die, hoewel Oud-Testamentisch gekleurd, toch duidelijk heenwijzen naar wat eerst door Christus werkelijkheid worden zou, ja nog verder reiken, tot de eindtijd, waarin alles nieuw zou worden. Zo wordt beloofd, dat de Here aan het volk herders, d.i. leidlieden zou geven naar Zijn hart... zo geheel anders dan vroeger, toen de een na de ander zichzelf opwierp als koning; die vorsten waren wel naar het hart des *volks*, omdat ze hen voorgingen op de zondeweg, maar nu zal de Here herders geven naar *Zijn* hart, die roepen en leiden op de weg des levens — wie ziet hier niet de gestalte van de goede Herder verrijzen, Die de Zijnen weide en overvloed zal geven? Vervolgens wordt er gesproken van een tijd "wanneer gij vermenigvuldigd en vruchtbaar zult geworden zijn", woorden die niet slechts heenwijzen naar hoge bloei, maar ook sterk herinneren aan de paradijsbelofte: "weest vruchtbaar en vermenigvuldigt u"... het einde zal weer terugreiken naar het begin. In het toekomstige heil van Israël zullen ook de *heidenen* delen (vs 17a); maar wat het mooiste is van alles: de heerschappij der zonde zal gebroken en vernietigd worden, want de volken "zullen niet meer wandelen naar het goeddunken van hun boos hart" (vs 17b), en het gedeelde rijk zal weer één worden (vs 18); eindelijk zullen de broedertwisten ophouden en zal het ideaal der "Una sancta" in vervulling gaan. Maar al deze beloften culminereren in het woord: "zij zullen niet meer zeggen: de ark des Verbonds des Heren; ook zal zij in het hart niet opkomen, en zij zullen aan haar niet gedenken, en haar niet bezoeken, en zij zal niet weder gemaakt worden". Een heiligdom zonder *ark* dus — het is een uitzicht, dat nog wordt verwijfd door Johannes op Patmos, die het nieuwe Jeruzalem zag zonder een *tempel* zelfs. De rijkdom dezer beloften ligt niet zozeer in het aanstaande gemis van ark en tempel, dan wel in wat er voor in de plaats komt. We willen dat nu gaan zien.

Er schijnt op het eerste gezicht weinig aantrekkelijks te liggen in deze belofte. Een stad zonder tempel lijkt ons maar grauw en doods; eindeloze huizenrijen, en wel plaats voor winkels, magazijnen, fabrieken en straten, maar niet voor een kerk. We moeten ons maar eens indenken, welke plaats de kerk inneemt in ons leven — "hoe lieflijk hoe vol heilgenot, o Heer, der legerscharen God, zijn mij Uw huis- en tempelzangen". In dat licht lijkt het gemis daarvan eerder een oordeel dan een zegen. Zo moet, dunkt mij, Israël ook wel gedacht hebben, toen het deze woorden van Jeremia hoorde over de ark. Die ark was het kostbaarste kleinood dat Israël bezat. Niet zozeer om de waarde — het was feitelijk maar een zeer

primitief symbool, een houten kist, met twee stenen er in, en een paar engelenfiguren daarboven. Maar zij was zinnebeeld van de *tegenwoordigheid des Heren*. In de ark woonde de Here Zelf onder Zijn volk, en daaraan ontleenden tabernakel en tempel hun heerlijkheid. Een heiligdom zonder ark was een lichaam zonder ziel. Als dan ook in de strijd met de Filistijnen de ark buitgemaakt wordt door de onbesnedenen, snikt Pinehas' vrouw het stervend uit: "Ikabod" - "de *eer* is weggevoerd uit Israël". David wil zijn koninklijk bewind het liefst uitoefenen in de schaduw van de ark, vlak bij Gods tegenwoordigheid, en laat hem daarom uit Kirjath-Jearim opvoeren naar Jeruzalem. Die ark is zo één met God Zelf, dat David in zijn psalm, bij de gelegenheid van de opvoering der ark gedicht, zingt: "God vaart voor het oog, met gejuich omhoog". Welk een smart moet er dan door het volk des Heren gevaren zijn, toen bij de wegvoering in ballingschap de ark moest worden achtergelaten. Niemand wist, wat er mee gebeuren zou, en de klacht weerklonk: Ach, de ark des Verbonds des Heren! De ark te moeten missen was even erg als de Here Zelf te moeten missen, en ik kan mij best voorstellen dat menige Israëliet niet maar verwonderd, maar pijnlijk verrast heeft opgekeken, toen Jeremia met een glimlach op de lippen kwam vertellen, dat er een tijd zou komen, dat men de ark best zou kunnen missen, en men er zeker niet meer naar talen zou. Degeneratie soms? Zou het verval zulke ernstige afmetingen aannemen, dat zelfs de heugenis aan de heiligste dingen verdween?

Dat Jeremia geen achteruitgang, maar vooruitgang, geen degeneratie, maar regeneratie op het oog heeft gehad, behoeft stellig geen betoog. Hij bedoelt niet te zeggen, dat men de ark *moet* missen, maar dat men haar *kan* missen, omdat de werkelijkheid voor de schaduw, de vervulling voor het symbool in de plaats treedt. In Christus komt God Zelf tot Zijn volk, en door de Pinkstergeest wordt de gemeente een woonstede Gods. Er is nu de rechtstreekse gemeenschap mogelijk met de Vader zonder tussenkomst van enig symbool. "De ure komt en is nu", zei Jezus tot de Samaritaanse vrouw, "dat de ware aanbidders de Vader aanbidden zullen in geest en in waarheid". En de allerschoonste vervulling van deze belofte toeft nog. Door de zonde wordt de gemeenschap met God telkens weer verstoord, doch de storeloze gemeenschap komt, als de tabernakel Gods bij de mensen zal wezen en God alles zal zijn in allen. Dan ziet Johannes zelfs geen tempel meer, omdat alles tempel geworden is. Er is geen scheiding meer tussen het heilige en het profane, maar de meest gewone verrichtingen zijn tot tempeldienst geheiligd. We *gaan* niet meer naar de kerk, want alles is kerkdienst geworden. Het gebed:

God des levens, ach wanneer
Zal ik naad'ren voor Uw ogen,

dat nu telkens weer actueel is, zal dan verouderd zijn, omdat we altijd voor Gods heilige ogen zijn. Alsdan, zegt Paulus, "zullen we altijd met de Here wezen". Hoort ge dus hoe de profeet *troost*, door het gemis van de schone en geliefde symbolen aan te kondigen? Ark en tempel, ze waren het volk dierbaar, zoals ons kerk en Bijbel dierbaar zijn. We zouden ze niet willen missen. Nee, zolang ze nodig zijn, zullen we ze ook niet *behoeven* te missen. Maar als God daarvoor Zichzelf in de plaats geeft, dan houden we ons natuurlijk niet meer krampachtig aan de hulpmiddelen vast, zoals de lamme met vreugde de krukken wegwerpt, zodra z'n *benen* hem dragen kunnen.

Zo zou dus de ark, die onmisbaar leek, toch heel goed gemist kunnen worden, omdat er iets veel beters voor in de plaats kwam.

Ook *wij* zullen er ons op moeten voorbereiden, dat er in de toekomstige wereld verschillende dingen niet meer zullen zijn, die wij hier liefgekreten hebben. Paulus wijst er in 1 Cor. 13 op, dat verschillende kostelijke "gaven" teniet gedaan zullen worden, en dat alleen geloof, hoop en liefde blijven en meegaan in de hemel. De Bijbel, het geschreven Woord Gods, dat ons

zoveel troost heeft gegeven in donkere dagen, zal eens z'n taak hebben vervuld. De kerk, die zulk een grote plaats heeft bekleed in ons leven, zal straks in die vorm niet meer bestaan, noch Doop en Avondmaal. De Heiland zegt ons, dat ook de buik en de spijzen zullen ophouden: het dagelijks brood, dat zulk een allesbeheersende factor was in het menselijk leven, is straks in het geheel geen "kwestie" meer. Maar ook het huwelijk zal ophouden. In de hemel is het getal der uitverkorenen vol, en mede daarom heeft ook het huwelijk geen zin meer. Wij zullen elkander niet meer kennen als man en vrouw, als ouders en kinderen, maar slechts als gelovigen, als leden van het lichaam van Christus. Maar wij zullen het ontberen van al deze dingen niet gevoelen als een gemis, evenmin als een genezen zieke z'n ziekbed zal missen. Voor het Avondmaal komt de bruiloft des Lams in de plaats, en voor de band met onze dierbaren de band met de Here Zelf; wij hebben het licht van de Bijbel niet meer nodig, omdat we altijd wandelen in het licht van het Lam, hetwelk de kaars is van het nieuwe Jeruzalem, en onze kerkgang is overbodig geworden, omdat we altijd en overal waar we zijn, ons bevinden in de tempel Gods. We zullen aan de vorige dingen niet meer denken, en ze zullen niet meer in ons hart opkomen. Wie verlangt naar de verlovingstijd terug, als het huwelijk eenmaal gesloten is?

Wie de gemeenschap met de Here het hoogste goed acht, hoort deze profetie met blijdschap.

Hij ruilt het mindere graag tegen het meerdere in.

Maar er zijn ook anderen.

Er zijn er voor wie het dagelijks brood het een en het al is, en die slechts leven voor de aardse dingen. Een hoger en inniger band dan tussen man, vrouw en kinderen kennen zij niet. Deze tekent de Schrift als die bouwen en planten, kopen en verkopen, huwen en ten huwelijk geven. Men kan niet zeggen dat dat zondige praktijken zijn. Integendeel, zo doen wij allemaal. Het zondige bestaat alleen daarin, dat daarmee alles gezegd is. Meer is van hun levensgang niet te melden. Een verborgen omgang met God is er niet. Een verlangen naar de openbaring van Jezus Christus evenmin. Zij zijn tevreden als ze hier ongestoord kunnen kopen en verkopen en in vrede met hun gezin leven. Zij gaan ook naar de kerk en lezen in de Bijbel. Maar de levende Christus daarachter zien zij niet. En dat het geschonden koningsrecht van Christus eens zal uitschitteren, en de goddelozen niet meer zullen zijn, boezemt hun weinig belang in. Ik vrees, dat dezulken het hier aangekondigde "gemis" geen vreugde zal geven, omdat het hun een en hun al was. En inderdaad, als zij zich niet bekeren van de Bijbel tot God, en van de band met de aarde tot de band met Christus, zullen zij eens alles moeten missen. Alles.

HET ONHERSTELBARE

Ja, de schandgod heeft de have onzer vaderen
verslonden van onze jeugd af, hun schapen en
hun runderen, hun zonen en hun dochters.

Jeremia 3:24 (vert. prof. Aalders).

Toen Zacheus tot bekering kwam, wilde hij terstond goedmaken wat hij bedorven had, door het gestolene vierdubbel terug te geven. Er zijn mensen die wel hun schuld willen belijden voor God, maar er niet aan denken, weer goed te maken wat zij hun naasten misdaan hebben. In zoverre kan menigeen bij Zacheus in de leer gaan. Toch is er iets wat ook bij Zacheus niet klopt. We behoeven geen ogenblik te twijfelen aan zijn goede wil, maar in de eerste roes der jonge bekering heeft hij er niet aan gedacht, dat er heel veel zou zijn, wat niet meer te herstellen was. Kon hij door zijn geld het verdriet ongedaan maken, dat hij in de harten en huizen van armen en weduwen berokkend had? Wie zal zeggen hoeveel van zijn slachtoffers al gestorven waren in hun kommer — kon daar nog iets goed gemaakt worden? Hoe verder Zacheus op zijn tochten kwam, hoe meer hij tot de ontdekking zou komen, dat de zonde verwoestingen aanricht, die *onherstelbaar* zijn. Het getuigt van diepgaande zondekennis, dat het naar God terugkerende Israël ook dit element in z'n schuldbelijdenis opneemt, blijkens de woorden die hierboven staan: "ja, de schandgod heeft de have onzer vaderen verslonden van onze jeugd af, hun schapen en hun runderen, hun zonen en hun dochteren".

Om Juda te beschamen, had de Here aan Israël het evangelie laten verkondigen¹, maar dat neemt niet weg, dat God er toch Zijn volle hart inlegt. Die prediking eindigt met een ontroerende klacht Gods². Hij was als het ware met Zichzelf te rade gegaan, waarmee Hij Israël de meeste vreugde kon verschaffen, want Zijn bruid zou de schoonste ter wereld zijn en het bruidsgeschenk het kostbaarste land. Maar inplaats van de Here dankbare wederliefde te bewijzen, was Israël weggelopen als een trouweloze vrouw.

Klaarblijkelijk heeft dit diepe indruk gemaakt.

Althans, Jeremia meent met z'n scherp profetenoor te horen, dat de prediking weerklink vindt.

Nauwelijks heeft hij het "amen" uitgesproken, of hij hoort, nog van ver weg en zacht, maar toch duidelijk, een geluid als van snikkende mensen. "Hoor", zegt hij bij zichzelf, "geween". En als het klagen aanhoudt, strekt hij zijn handen uit naar de onzichtbare smekelingen, en roept in de naam des Heren: "komt!" en het volk antwoordt: "ja, wij komen"³. Van woordloze tranen komt het nu tot een diep-oetmoedige belijdenis. Wat God al zo lange tijd had verlangd en verwacht, waar de profeet met smart naar uitzag, en wat tot dusver altijd weer geweigerd was, dat komt er nu eindelijk uit: "wij hebben tegen de Here onze God gezondigd"⁴.

Deze belijdenis blijft echter niet vaag en algemeen.

We zijn er meestal vlug genoeg bij, om te erkennen dat wij "zondaren" zijn, maar als we dan moeten specificeren, stokt het menigmaal, omdat we niet willen toegeven dat dit of dat

¹ Men zie wat vroeger gezegd werd, m.n. in het hoofdstuk "Gepasseerd".

² Nl. in vs 19 en 20. Ze was begonnen met vs 12.

³ Volgens de Hebr. tekst zijn de verzen 21 en 22 van grote bewogenheid. Het zijn meest korte uitroepen, in de zin zoals boven omschreven is.

⁴ Vs 25b.

verkeerd was. Zal de schuldbelijdenis waarde hebben, dan moeten we eerlijk de zonden bij de naam durven noemen, en als we dan zo aan het aanwijzen en opsommen gaan, zullen we tot de ontdekking komen, dat het duizendmaal erger is, dan we vermoedden. Het boetvaardige Israël is ook zijn wegen nauwkeurig nagegaan, en moet nu erkennen dat het "de stem des Heren niet gehoorzaam geweest is". Dit drukt hen nu zwaar. Ze hebben maar wat voor zich zelf geleefd, zonder zich om de Here te bekommeren. Ze deden wat ze zelf wilden, en legden Gods geboden naast zich neer. En dat niet zomaar eens of tweemaal, maar dat was hun ganse levensgang geweest "van der jeugd aan". Bij een terugblik op hun leven moesten zij tot de erkenning komen, dat het vrijwel altijd en overal mis geweest was. Ze hadden maar niet dit of dat verkeerd gedaan, maar de Here hun God vergeten⁵, en zo was er in hun leven niets voor God, omdat ze het helemaal voor zichzelf opgeëist hadden. Daar hadden ze toen wel hoge verwachtingen van gehad, om het leven zelf in de hand te nemen en het zo mooi mogelijk te maken, maar nu moeten ze tot de erkenning komen, dat het niets dan teleurstelling heeft gebracht: de heuvelen en bergen, waar ze zich zouden uitleven, hebben niets dan ontzuivering gebracht⁶, en het enige wat hun nu overgebleven is, is de *schande*, waarin ze zich hullen als een rouwkleed, en de *schaamte*, waarin ze moeten neerliggen, zoals een rouwende in zak en as⁷.

Behalve schande, brengt de dienst der zonde ook *schade*. Zij komen nu namelijk tot de smartelijke ontdekking, dat hun hele vermogen vrijwel verteerd, opgegeten is door hun "schaamte", zoals er in de St.Vert. staat, en waarmee natuurlijk bedoeld wordt datgene, waarover zij zich nu schamen, nl. de *afgoden*. De Baäls, die ze dienden, waren onverzadigbaar, en hadden al maar weer nieuwe, en steeds grotere offers gevraagd. Zo hadden die afgoden eerst verslonden hun "arbeid", datgene wat ze in moeizame arbeid verworven hadden; vervolgens hun kudden: schapen en runderen, en eindelijk was het zover gekomen, dat ze hun zonen en dochteren aan de Moloch geofferd hadden.

Zo hebben ze alles verloren.

De schandgoden hebben alles opgegeten.

In de dienst der zonde is alles verteerd.

Het is niet alleen *slecht*, maar ook zo uitermate *dom*, om te zondigen. Men verliet die God, Die Zichzelf had uitgeput om aan Zijn volk maar alles te *geven*, om de afgod te dienen, die slechts verteren en verslinden kan. "Van ons alles te geven, wordt de Heer nimmer moe", zongen we als kinderen, en groter geworden, lieten we onze beste krachten verteren in de dienst der zonde, die niets gaf, maar slechts vroeg.

Nu, z'n arbeid, z'n vee en z'n kinderen was Israël dus onherroepelijk kwijt. Daar was geen verhaal meer op. Vooral op die kinderen niet. Akkers en vee kan men tenslotte terug winnen, maar het vergoten bloed van die geofferde kindertjes was niet meer te achterhalen. Dat erkent Israël nu ook met grote en stomme smart — *dat de zonde verwoestingen aanricht, die onherstelbaar zijn*.

De goden van de tijd, waarvan wij plachten te zeggen, dat ze ons niet zouden hebben, maar die ons intussen vaster in hun greep hadden dan wij vermoedden, verslinden nog altijd veel van ons en het onze, dat niet meer te vervangen of te herstellen is. We moeten niet in de dwaling van Zacheus vallen, dat alles weer goed te maken is. Met geld is veel te doen, maar geen zedelijke schade te herstellen. Verwoeste steden kunnen weer opgebouwd worden, maar een verwoest leven kan men niet weer overdoen. God wil ons in Zijn grote ontferming de

⁵ Vs 21.

⁶ Vs 23.

⁷ Vs 25a.

schuld van wat wij misdeden, vergeven, als wij ons bekeren, maar de *gevolgen* van het bedreven kwaad zijn in vele gevallen niet meer weg te nemen. Als iemand op latere leeftijd tot bekering komt, dan is dat heerlijk voor hem — hij is als een brandhout uit het vuur gerukt. Maar de jaren in de dienst der wereld doorgebracht, kan hij niet meer terughalen. Hij kan van die aan God ontstolen tijd niet zeggen: Here, ik geef het U vierdubbel weder. En als hij kinderen heeft, die niet werden opgevoed in de vreze des Heren, en nu ver van God de weelde zoeken, dan kan hij dat niet meer achterhalen. Het is zijn onherstelbare fout geweest, waarvan het nu te laat is om het nog over te doen. Menigeen heeft in de tijd der onbekeerlijkheid z'n beste lichamelijke en geestelijke krachten verteerd, en het blijft in het leven van niet zo weinigen de knagende pijn, dat ze voor ruïnes staan, die niet meer op te bouwen zijn. Het leed dat ik anderen aangedaan heb, is niet meer goed te maken, en wat ik God onthouden heb, is niet meer aan te vullen. Het kan allemaal vergeten en vergeven worden, maar de wonde blijft. Wij leven maar eenmaal, en één uur van onbedachtzaamheid kan maken dat men jaren schreit.

Het is een bewijs van diepgaand schuldbesef, als wij niet maar schuld belijden om dan in luchthartigheid te wanen dat alles weer in orde is, maar als wij tot de pijnlijke ontdekking komen hoeveel onherstelbare schade de zonde teweeggebracht heeft. God laat ons die verwoestende werking der zonde in Zijn Woord zien, om mede daardoor van de zonde af te komen. Hij gebruikt daar vele middelen voor, maar een ervan is, ons te laten zien, dat de zonde niet alleen schande, maar ook schade met zich meevoert. De zondedienst moet altijd op teleurstelling of een débâcle uitlopen, hetzij in dit of in het toekomstige leven.

Maar dit wordt ons niet gezegd om ons wanhopig te maken.

Er is veel wat wij niet meer goed kunnen maken.

Ons leven had zo veel meer tot Gods eer en tot nut van onze naaste kunnen zijn. Er had meer van gemaakt kunnen zijn, dan er van gemaakt *is*. Maar wat wij niet meer goed kunnen maken, maakt de Here toch goed, als wij ons waarlijk tot Hem bekeren. Hij maakt alle dingen nieuw. Hij zal alle tranen van de ogen afwissen, ook die tranen, die wij hier schreien over het onherstelbare, dat door ons is verknoeid en vernield. En die vernieuwing vangt hier reeds aan, door er ons toe te brengen, dat wij althans datgene wat nog goed gemaakt kan worden, weer herstellen, en aan God en mensen viervoudig weergeven wat we ontvreemd hadden.

LEVENSVERNIEUWING

Want zo zegt de Here tot de mannen van Juda en tot Jeruzalem: ontgint u een nieuw land, en zaait niet tussen de doornen.

Jeremia 4:3 (vert. prof. Aalders).

Men merkt, dat de profeet Jeremia, na het intermezzo in hoofdstuk 3, zich thans weer tot "de mannen van Juda" richt. Ten aanhore van heel Jeruzalem was Israël geroepen, met passering van Juda — het *zou* mogelijk zijn, dat nu toch hier en daar het geweten ging spreken, en het zou prachtig wezen, als in Jeruzalem een soortgelijke boetepsalm werd aangeheven, als Jeremia van over de heuvelen van het tienstammenrijk had gehoord¹. De profeet maakt er zijn hoorders op attent, dat dit nog een laatste kans is om door de Here weer in genade te worden aangenomen². Hij voegt er evenwel direct aan toe, dat het met een *stemming* van boetvaardigheid niet in orde is, maar dat deze haar echtheid moet bewijzen in de *daad*: het wegdoen van de gruwelen, nl. de afgodsbeelden van voor de ogen des Heren³. Nu was men daar, ten tijde dat Jeremia deze prediking hield, in Juda druk mee bezig. De reformatie onder Josia ging met een soort beeldenstorm gepaard, en overal werden de resten der langgepleegde afgoderij opgeruimd. Nu zou men kunnen denken — en inderdaad dachten velen het in Juda —, dat het daarmee in orde was. Jeremia denkt daar anders over. Hij is niet zo spoedig tevreden. Het huis dat van boze geesten gereinigd is, en *dan leeg blijft staan*, loopt gevaar door nog bozere geesten-weer bezet te worden. Het wegdoen van de dienst der afgoden zou nog niets baten als er niet de waarachtige dienst van de levende God voor in de plaats kwam. Jeremia had respect voor de vrome ijver die er aan de dag gelegd werd, maar hij zag nog liever een volkomen overgave aan de Here. Laat mij het nog wat anders zeggen: Jeremia zag met vreugde allerlei reformatorische daden, maar die reformatie zou geen blijvende betekenis hebben, als ze niet gepaard ging met, of liever: opkwam uit, een algehele vernieuwing van hart en leven. Dat is de betekenis van de gelijkenis van de nieuw te ontginnen akker, en de vermaning om niet te zaaien onder de doornen.

De betekenis van de beeldspraak is doorzichtig genoeg.

Jeremia zegt, dat zij de oude akker, waarop ze nu al zolang geploegd en geëgd, gezaaid en gemaaid hebben, moeten laten liggen, om daarvoor in de plaats een geheel nieuwe akker te ontginnen. Die ontginning moest dan evenwel zo grondig mogelijk geschieden. Als men het onkruid, de doornen en distelen, liet staan, en daar zo maar overheen zaaide, zou het goede zaad natuurlijk al heel spoedig verstikt worden. Er is dan ook geen boer, die zo dwaas zal zijn. Nee, er moet niet onder de doornen gezaaid, maar dat onkruid moet eerst met wortel en tak worden uitgerooid, alles wat schade kan doen aan het nieuwe zaaisel moet grondig worden verdelgd, en er mag geen spoor of schaduw van overblijven, want anders heeft het zaaien geen zin, en kan er geen behoorlijke oogst worden verwacht. Het is natuurlijk een moeizame arbeid, dat diepe ploegen, en dat verwijderen van alles wat schadelijk kan zijn, maar die moeite zal dan ook rijkelijk beloond worden, terwijl de landman die het zo nauw niet neemt, en zonder behoorlijke voorbereiding z'n zaad maar uitstrooit, straks de teleurstellende ervaring moet opdoen, dat er van z'n prachtige oogst niets terecht komt.

¹ Zie hfdst. 3:21 vv.

² Hfdst. 4:1.

³ Hfdst. 4:2.

Deze gelijkenis spreekt dus voor zichzelf.

En de verklaring is niet minder eenvoudig.

Met het verlaten van de oude akker, om een nieuwe te ontginnen, wilde Jeremia zeggen, dat ze hun oude leven moesten verlaten, door het zondige verleden radicaal een streep halen, of om het met de taal van de belijdenis te zeggen: de oude mens moesten kruisigen, doden en begraven, om daarna een geheel nieuw leven aan te vangen. Wat de profeet wilde, was een totale breuk met de zonde, een finale afrekening met hetgeen geweest was, een algehele wedergeboorte van het volk in vernieuwing des harten, zonder dat er nog onverteerde resten der oude schuld bleven zitten.

Er was alle reden tot deze waarschuwing.

Er werd wel gereformeerd, maar deze reformatie miste de nodige diepgang.

De hoogtediensten werden wel uitgeroeid, en de Baälsbeelden verbrijzeld, maar het hart des volks bleef er hetzelfde onder: de wortels van het onkruid der zonde, als daar zijn: de neiging tot het zondeleven, gebrek aan wezenlijke overgave en liefde tot de Here, hardigheid des harten, zinnelijkheid enz. bleven maar zitten, en die lieten ze maar rustig voortwoekeren. Er werd wel hard gewerkt en veel geijverd om allerlei misstanden uit de weg te ruimen en tal van verbeteringen aan te brengen, maar het ging veel te oppervlakkig: het was een zaaïen onder de doornen, het hart bleef even afkerig en afgodisch als het geweest was. De uiterlijke *vormen* werden wel hersteld, maar het innerlijke wezen bleef onvernieuwd. Het Nieuwe Testament heeft twee woorden voor bekering, waarvan het ene doelt op de verandering der innerlijke gezindheid, en het andere op de verandering van het uiterlijke doen en laten. Nu was het laatste wel aanwezig, maar het eerst.) niet. Het uurwerk was kapot, en nu gingen ze wat aan de wijzers peuteren, inplaats van de gebroken veer te herstellen. Al deze uiterlijke verbeteringen, zegt Jeremia, zijn, hoezeer op zichzelf ook toe te juichen, ontoereikend. God vraagt geen verbetering, maar vernieuwing, niet het zetten van nieuwe lappen op een oud kleed, maar een geheel nieuw kleed, geen restauratie van het oude gebouw, maar totale nieuwbouw, geen bezaaien van de oude akker vol onkruid, maar het ontginnen van een nieuwe akker.

Het was ook eigenlijk niet te verwonderen, dat het hart des volks niet op eenmaal omgezet was, toen de reformatie onder Josia plaatsgreep. Jarenlang was men aan de zondige practijken gewend geweest. En nu was het prachtig, dat Josia een andere weg insloeg, en er een nieuwe wind woei; maar deze godvrezende koning kon wel de eredienst, maar niet de harten hervormen. Toch kon de Here niet met minder tevreden zijn. Daarom predikt Jeremia: het moet van de grond af anders met u worden. Ge doet niet genoeg, als ge hier wat nalaat, en daar wat verbetert, als uw hart hetzelfde blijft. Dan komt er in de toekomst nog niets van terecht. "Ontgint u een nieuw land, en zaait niet onder de doornen". Breek de oude lijn af, en begin geheel opnieuw.

Wij zullen moeten toestemmen, dat er ook in onze tijd alle aanleiding is tot deze ernstige vermaning.

We zijn gereformeerd, en wij ijveren er voor, dat alle misstanden zoveel mogelijk verdwijnen. Wij betrokken bij de reformatie der vorige eeuw een nieuw kerkelijk huis, en wij willen van leervrijheid, van een spelen met de kerkelijke tucht en menselijke reglementen niets weten. We hebben in ons kerkelijk leven veel dingen keurig georganiseerd, en vooral principieel doorgevoerd. We bouwen nieuwe kerken, en stichten nieuwe predikantsplaatsen, maar zijn er nu ook nieuwe *harten*? Is het in alles voelbaar dat wij ons helemaal aan de Here overgeven, en Zijn liefde ons in alles bezielt?

Er zijn in de eis van Jeremia *twee* dingen, die ons tot ernstige bezinning moeten brengen.

Allereerst de eis om niet te zaaien onder de doornen.

Dat wil zeggen, dat er niets van ons oude leven mag blijven zitten. Al ons egoïsme en onze zelfzucht moet worden uitgeroeid. Er mag niets in ons leven zijn, dat we voor onszelf willen blijven houden, en geen hoekje van ons hart, dat we voor de Here willen toesluiten. Het moet ons dagelijks gebed zijn, dat de Here ons geheel mag bezitten, en dat wij geheel voor Hem mogen zijn. "Neem mijn leven..."

De andere eis is: ontgint u een nieuwe akker.

Dit betekent een innerlijke omzetting van ons leven. We moeten maar niet met enige goede voornemens bezielde zijn, want die kunnen ook voortkomen uit een onbekeerd, doch bewogen hart, en die vervliegen dan weer als een morgenwolk. We moeten maar niet de zonde laten, maar we behoren die te haten, te verfoeien en te verafschuwen, met al wat in ons is. De Here vraagt niet of we dit of dat anders zullen doen, maar dat we helemaal nieuwe mensen zullen worden.

Nu moeten wij niet de vraag stellen, of dit wel mogelijk is, omdat wij toch van nature bedorven zijn, en niet tot achter onze oorsprong kunnen teruggaan. Want in de gemeenschap met Christus, Wiens leven een geheel nieuw begin was, zijn alle dingen mogelijk. Hij zegt tot alle wanhopigen, die menen dat er van hun leven niets meer te maken is, en dat zij nooit meer opnieuw kunnen beginnen: "zie, Ik maak alle dingen nieuw". Als wij een rank willen zijn van die Wijnstok, en bidden dat Zijn leven in ons mag overvloeien, dan gaan wij niet aan het vertimmeren van ons levenshuis, maar dan wordt het van de grond af nieuw opgebouwd. Wie in Christus Jezus is, die is een nieuw schepsel. Zijn oude mens wordt niet opgekalefaterd, maar gedood, en de nieuwe mens groeit, die een hartelijke vreugde heeft "in God door Christus, en lust en liefde om naar de wil Gods in alle goede werken te leven".

OORLOG

Het geschal van trompetten hoor ik, het rumoer van de krijg.

Jeremia 4:19b.

Toen Jeremia optrad, leefde Juda in vrede, onder de gelukkige regering van koning Josia. Het toen levende geslacht wist uit eigen ervaring niets van oorlog af — dat was een schrikbeeld uit lang vervlogen tijden.

Evenwel — reeds in zijn roepingsvisioen had de profeet opdracht gekregen, om te zeggen dat een geweldig machtige koning uit het Noorden tegen Jeruzalem zou optrekken¹ om als een roede in Gods hand het trouweloze Juda te tuchtigen. Daaraan geeft hij nu dan gevolg, en met name dit vierde hoofdstuk is een profetie van een op handen zijnde oorlog. Het gevaar lag dus nog in de toekomst, maar de tekening van het oorlogsleed is zo reëel en aangrijpend, dat we elk ogenblik het gevoel hebben, reeds midden in de oorlogsellende te zitten. De taal van dit hoofdstuk is geen gewoon proza — het is een drama geworden, de compositie voor een treurspel, waarbij de tonelen onophoudelijk wisselen, en waarin we nu eens horen de stemmen van angstige vluchtelingen en mishandelde vrouwen en kinderen, dan weer de stem van de profeet, die zijn zwaar getroffen volk beurtelings beklagt, waarschuwt en ook nog door de oordelen heen lokt. De profeet ontpopt zich hier als dramaturg, en zijn taal is van dichtelijke bewogenheid. Het is de uitgesproken bedoeling van dit opstel, dit dramatische element naar voren te schuiven, en iets te laten zien van de "Bijbel als Boek van schoonheid". Maar hoofdzaak is dat toch niet. God heeft ook de dichtelijke gaven van Jeremia willen gebruiken, om de mensen te *bewegen tot het geloof*, en zo moeten wij vooral luisteren, ja ook wij, die de hier geschilderde krijgstonelen wel zo'n beetje zullen herkennen. Wat ons echter vooral moet opvallen, is de gezichtshoek van waaruit Jeremia de dingen beziet: de krijg komt "van het Noorden", ja, maar in de eerste plaats van Boven — *God* heeft die vijand gestuurd, en God spreekt in het oorlogsvuur tot de mens. Jeremia is geen oorlogscorrespondent, die alleen de menselijke factoren ziet, en ook geen kunstenaar die slechts ontroering wekken wil, maar *profeet des Heren*, die door de oordelen heen de mens wil terugroepen naar God.

Het eerste gedeelte van deze pericoop (vs 5 en 6) beschrijft de paniekstemming die in het gehele land gewekt is, nu men vernomen heeft, dat de oorlog verklaard is. Er heerst een onbeschrijfelijke opwinding. De dorpsbewoners vluchten naar de steden, en met name de wegen naar de sterke vesting Jeruzalem zijn met vluchtelingen bezaaid. Overal wijzen hoge staken met het opschrift: "naar Sion", de kortste weg naar de hoofdstad. We bevinden ons midden tussen de angstige vluchtelingen, die elkaar haastig de laatste onheilsberichten toeroepen, en aansporen tot de vlucht:

"Blaast de trompetten in het land, roept luide:
Haast u, verzamelt u, opdat wij de vesting bereiken mogen.
Plaatst overal de waarschuwborden: "naar Sion".
Vlucht zonder talmen." (vs 5, 6a)

Men weet wel, dat er iets verschrikkelijks in aantocht is, maar niemand weet nog precies wat. Vandaar de min of meer vage aanduidingen:

¹ Zie hfdst 1:13-16.

"Want een ramp komt uit het Noorden,
een grote verwoesting.
(Gelijk) een leeuw springt (de vijand) op uit het struikgewas.
Een verderver van volken (is hij).
Hij is komen oprukken uit zijn eigen land,
en marcheert nu naar onze grenzen
om uw land tot een woestijn te maken.
Uw steden (dreigt hij met) ondergang tot de laatste man.
Daarom: omgordt u met zakken, jammert en weent:
niet heeft zich van ons gewend de grimmige toorn des Heren."
(vs 6b-8)

Dit laatste is dus de inhoud van de klaagzang. Men beklagt er zich bitter over, dat de Here niet geholpen heeft, en dat Hij Zijn toorn niet heeft willen afwenden. De Here heeft meer schuld dan zij, en Jeremia zal hen zo meteen verwijzen naar hun *eigen* schuld. Maar eerst horen we, hoe het op dit moment in Jeruzalem gesteld is. Het toneel verandert eensklaps, en van de vluchtelingen op de weg worden we verplaatst naar een zitting van de ministerraad, inderhaast bijeengeroepen in Jeruzalem. De koning is hier tegenwoordig met de vertegenwoordigers der leidende standen, de regenten, de priesters en de profeten. En terwijl het land reddeloos is, is de regering radeloos:

"Weg is de moed des konings, en weg de moed der regenten.
De priesters zijn verbijsterd en de profeten ontzet." (vs 9)

En onderwijl verzamelt zich de menigte voor de regeringsgebouwen. Dit volk is redeloos, want terwijl het altijd een open oor heeft gehad voor de valse profeten, die riepen: "vrede, vrede, en geen gevaar", en de waarschuwingen van Jeremia in de wind had geslagen, krijgen nu de ministers en politici de schuld. Zij roepen:

"Schandelijk hebt gij bedrogen
dit volk en Jeruzalem, want ge zeidet:
het zal u welgaan.
En zie, nu bedreigt het zwaard ons leven"². (vs 10)

Na dit intermezzo in Jeruzalem, neemt de Here het woord, om de klacht van het angstige volk, dat Hij deze ramp niet afgewend heeft, af te wijzen. Deze oorlogsellende kwam niet "van het Noorden", maar van Boven, als een oordeel over de zonde des volks. De oprukkende vijand wordt vergeleken met een stormwind, de uit de woestijn komende sirocco, die niet geschikt is om te wannen en te zuiveren (daarvoor was de tijd voorbij), maar die komt als een *gericht*, om allen te verzengen:

² De St.Vert. leest: "toen zeide ik: ach Here Here, waarlijk Gij hebt dit volk en Jeruzalem grotelijks bedrogen, zeggende: gijlieden zult vrede hebben — daar het zwaard tot de ziel raakt". Deze beschuldiging aan Gods adres is in de mond van Jeremia niet denkbaar, temeer waar de Here nooit van vrede gesproken had, maar juist het oordeel had laten aanzeggen. Alle uitleggers zijn het er dan ook vrijwel over eens, dat niet gelezen moet worden "ik zeide", maar: "zij zullen zeggen". De vraag is nu, wie met die "zij" bedoeld zijn. Sommigen, o.a. prof. Aalders, menen dat het die vorsten, priesters en profeten zijn. Zij zullen dan de woorden der valse profeten, die over vrede spraken, als Woord Gods opgevat hebben, en nu in wanhoop uitroepen, dat de Here hen had misleid. Ik geloof echter, dat deze leidende figuren best geweten hebben, dat die valse profeten niet in 's Heren naam spraken. Daarom volg ik liever de opvatting van Volz, die deze woorden in de mond van het volk legt, als beschuldiging tegen de regering. De woorden "ach Here Here" beschouwt hij als "smartelijke uitroep" van een latere lezer, aan de rand opgetekend, en later bij ongeluk in de tekst gekomen.

"Een gloeiende wind is naar Mijn volk op weg.
Niet om te wannen, noch om te zuiveren;
de allersterkste wind is het, door Mij besteld;
nu ga Ik Zelf oordelen tegen hen spreken." (vs 11, 12)

Dan opeens worden we weer verplaatst onder de vluchtende menigte op de wegen. "Daar komen ze, daar komen ze", is de roep die alom weerklinkt. Het is vooral de *snelheid*, waarmee de vijand oprukt, die een machtige indruk maakt. Zoals in het Oosten de pas nog heldere hemel opeens met wolkenmassa's kan bedekt zijn, zo rijst opeens het gevaar:

"Zie, als een wolkenmassa komt hij (de vijand) opzetten.
Gelijk een stormwind zijn z'n wagenen —
Sneller dan adelaars z'n paarden.
Wee ons — wij zijn verloren." (vs 13)

"Wij zijn verloren" — zo klaagt het volk. Maar de Here zegt: nog niet. Nog, ter elfder ure, is het de tijd der genade. Als Jeruzalem zich bekeert is de Here machtig genoeg, om de aanstormende vijand tot stilstand te brengen, en zelfs tot de aftocht te dwingen. Daarom klinkt voor de laatste maal in het aangezicht van de dood de dringende oproep tot bekering:

"Was uw hart van boosheid, Jeruzalem,
opdat gij gered wordt.
Hoelang zullen in uw binnenste blijven
uw ongerechte overleggingen?" (vs 14)

Wat er nu volgt in dit hoofdstuk (vs 15-31), vormt het tweede deel van het drama. Jeruzalem heeft aan de laatste waarschuwing blijkbaar geer gehoor gegeven. Werd aan het slot van het eerste deel nog de reddende hand uitgestoken (vs 14), dit tweede deel eindigt met de mededeling, dat het kwaad over Juda ten volle besloten is (vs 27). Was eerst Jeruzalem nog het algemene toevluchtsoord voor de vluchtelingen (vs 6), nu ziet Jeremia de stad gevallen als een vrouw die door moordenaarshanden geveld is (vs 31). En een soortgelijke climax is ook merkbaar in de verzen waarmee dit tweede deel aanvangt (vs 15-17). Weer worden we verplaatst onder de vluchtelingen, maar het is nu niet meer zo, dat eigenlijk niemand weet wat er precies aan de hand is, doch het oorlogsgevaar heeft zichtbare gestalte aangenomen. De vijand *is* het land binnengevallen, en uit noordelijke richting komt hij in ijlmars aanmarcheren. Gebied na gebied wordt bezet. Eerst wordt de meest noordelijke grensvesting *Dan* genoemd, maar onmiddellijk daarop wordt reeds alarm gegeven in *het gebergte Efraïm*, dat al heel wat zuidelijker ligt, en even daarna zijn de vijandelijke legers het gebied in *Juda* al binnengetrokken, en wordt de hoofdstad *Jeruzalem* met omsingeling bedreigd:

"Hoort, een bode uit Dan;
(daar komen ook al) onheilsberichten uit 't gebergte Efraïm.
Meldt het verder, en zegt het de inwoners van Juda;
brengt het verder naar Jeruzalem:
Belegers zijn gekomen uit een ver land.
Zij doen hun krijgsgeschreeuw tegen Juda horen.
Gelijk akkerhoeders³ omsingelen zij (Jeruzalem) van alle kanten,
omdat het tegen Mij is opgestaan, spreekt de Here."
(vs 15-17)

³ Het beeld is ontleend aan de "akkerhoeders", die een akker omsingelden, om het schadelijk gedierte dat zich daarin bevond, te omsingelen. Dit bericht klopt met de mededeling van de Assyrische koning zelf, die later op een gedachteniszuil liet beitelen: "ik sloot hem (de koning van Juda nl.) in zijn residentie in, gelijk een vogel in zijn kooi". Wij kennen die omsingelingstactiek ook tegenwoordig wel.

Terstond daarop plaatst de profeet deze oorlogsellende in hoger licht. Men was toen ook al geneigd, deze vijandelijke inval te beschouwen als gevolg van de boosheid en het geweld van tirannen, maar Jeremia zegt, dat dit alles het gevolg is van hun *eigen boosheid*. De schuldvraag van de oorlog behoeft later niet meer uitgezocht te worden, maar is al uitgemaakt:

"Uw wandel en gezindheid hebben dit over u gebracht.
Van uw boosheid komt het, dat dit bittere leed u in het hart treft." (vs 18)

Thans is het niet de profeet Jeremia zelf, maar het door oorlogsgeweld geteisterde *land* (dichterlijk als persoon voorgesteld), dat z'n klaagtoon doet horen. Verwoeste dorpen en akkers, oprukkende legers, brandende hoeven, het land is er door tot in z'n ingewanden gegrepen (vs 19-20):

"O, mijn lichaam, mijn lichaam — ik verga.
O, wanden van mijn hart.
Mijn hart bonst in mijn binnenste,
ik ben vol onrust.
Hoor, ik verneem het geschal van trompetten
en het rumoer van de strijd.
De ene ramp volgt op de andere.
Verwoest is het gehele land.
Plotseling zijn verwoest mijn tenten —
In een oogwenk mijn tentdoeken."

Eens had de Here de vraag gesteld: *hoe lang* zult ge nog aan uw zonde vasthouden? (vs 14) Op die vraag was niemand ingegaan. Het is daarom geen wonder, dat nu op zijn beurt het volk vruchteloos klagen moet: hoe lang nog? Och, dat er toch spoedig een einde aan kwam:

"Hoelang moet ik nog de krijgsvanen zien,
het trompetgeschal horen?" (vs 21)

Nu neemt de Here Zelf het woord. Het is een klacht vol diepe weemoed. De Here richt Zich hierin *tot* het volk, maar het is een alleenspraak over het diep verval van Zijn kinderen:

"Ach, verblind is Mijn volk, Mij kennen zij niet.
Domme kinderen zijn het, ze hebben geen verstand.
Wijs zijn ze in het kwaaddoen —
Goeddoen kunnen ze evenwel niet." (vs 22)

In het gedeelte dat nu volgt (vs 23-26), is de profeet zelf aan het woord. Het is weer een beschrijving van de verwoesting door de oorlog, maar deze gaat ditmaal ver boven de werkelijkheid uit. De huidige verwoesting is voor Jeremia praefiguratie van het *wereldgericht*, de wereldcatastrophe die een terugkeer betekent naar de chaos van voor de scheppingsdagen. Het telkens herhaalde: "ik zag", wijst er duidelijk op, dat we hier met een *visioen* te doen hebben:

"Ik zag naar de aarde — ze was een chaos,
naar de hemel — weg was het licht.
Ik zag naar de bergen: ze beefden.
Alle heuvelen zag ik wankelen.
Ik schouwde: weg waren de mensen.
Alle vogelen des hemels waren weggevlogen.
Ik zag en zie: het vruchtbare land was een woestijn,
al zijn steden waren in puin gevallen."

(Dit is geschied) van de Here, van Zijn grimmige toorn." (vs 23-26)

Het heden der genade is nu voorbij. Het kwaad is ten volle besloten, want, zo spreekt nu weer de Here:

"Een woestijn zal het ganse land worden.
Mijn oordelen zullen ten volle losbreken⁴.
Hierna zal de aarde treuren
en de hemel van boven rouwdragen,
dewijl Ik het gesproken en besloten heb
en Ik er geen berouw van heb
en er Mij niet van zal afkeren." (vs 27, 28)

Na het krijgsumroer komt de stilte van de "verschroeide aarde". De bewoners zijn gedood of gevlucht, en hebben zich in hun schuilplaatsen verborgen. Overal heerst een doodse stilte:

"Op de kreet: (daar komen ze) de ruiters en boogschutters,
is het gehele land op de vlucht geslagen.
Ze hebben zich verborgen in de holen en in de bossen.
Ze zijn op de rotsen geklommen.
Alle steden zijn verlaten, geen mens woont er meer." (vs 29)

Zo is het gehele land onder de voet gelopen. Nu komt nog de afrekening met de hoofdstad: Jeruzalem. Jeremia vergelijkt deze stad met een hoer, die zich schminkt om haar minnaars te ontvangen. Maar die minnaars blijken haar moordenaars te zijn. Het drama eindigt met de door merg en been gaande doodskreet van de "jonkvrouw Sions":

"Wat kleedt gij u met scharlaken; wat tooit ge u met goud?
Waarom verft ge uw wenkbrauwen met kleursel?
Tevergeefs maakt ge u mooi; uw minnaars versmaden u,
(ja) ze staan u naar het leven.
Ik hoor kreten als van een vrouw in barensnood —
Kermen als bij een eerste kind.
Dat is de stem van de dochter Sions, die jammert
en haar handen uitstrekt:
Wee... wee mij, ik ben gevallen in de handen der moordenaars."

⁴ In de tekst staat er het woordje "niet" bij (St.Vert.: "ik zal geen voleinding maken"), maar dit is in strijd met het volgende vers, dat de Here het vast besloten heeft. Er is daarom veel te zeggen voor de mening van Volz, dat het woordje "niet" later ten onrechte in de tekst is ingevoegd.

HOUT EN VUUR

"De profeten zijn "lucht"; het Woord is niet in hen". Daarom, omdat zij zulke woorden spreken: zie, Ik maak Mijn Woorden in uw mond tot vuur, en het volk tot hout, zodat het verteerd wordt.

Jeremia 5:13, 14 (vert. prof. Volz).

Het is wel een ontzettend oordeel, dat in bovenstaande woorden uitgesproken wordt. Het Woord des Heren is in de Schrift steeds het *levenwekkende*. Door dat Woord komt uit de duisternis het licht, uit de chaos de kosmos te voorschijn. Zowel in het natuurlijk als in het geestelijk leven. En nu zal dat Woord voor Juda dood en verderf brengen. God zal Zijn Woorden maken tot *vuur*, en het volk tot hout, zodat het in de laaiende vlammen omkomt.

Hetzelfde oordeel was in dit hoofdstuk ook reeds onder andere beelden aangekondigd. Zo in vs 6 onder dat van het wild gedierte: gelijk leeuw, wolf en panter hun prooi verscheuren, zo zou de vijand vernietigend huishouden in Juda's steden, en daarmee Gods gerichten ten uitvoer brengen. En in vs 10 wordt de vijand dooide Here Zelf opgeroepen, om de wijnstok Israël te verderven: zij was wel een planting des Heren, maar had aan de verwachtingen niet beantwoord, en moest deswege uitgeroeid worden.

Het is voor de Here waarlijk niet gemakkelijk geweest, deze oordelen aan te kondigen, en nog minder, ze straks uit te voeren. Wij moeten toch vooral niet de gedachte koesteren, dat bij God het straffen en oordelen als 't ware tot een tweede natuur geworden is. Er is integendeel niets wat Hij moeilijker doet. Zijn volk was Zijn kostbaarst bezit, waarvan Hij Zich om zo te zeggen losscheuren moet. *Als* Hij er tenslotte toe overgaat, dan is het, omdat Hem Zijn eigen eer liever is dan Zijn volk. Jeremia, die evenmin als wij, anders dan menselijk van God spreken kan, laat ons in dit hoofdstuk zien, dat God als het ware met Zichzelf worstelt om tot dit besluit te komen; alsof Hij Zichzelf voor de profeet rechtvaardigen moet, dat het zo moest komen. "Hij zou niets liever willen", zo merkt Calvijn op, "dan Zijn volk sparen, en is daartoe alsnog bereid, mits men Hem in de ganse "heilige" stad zelfs maar een enkel man kan aanwijzen, die rechtvaardig en oprecht is". Zo staat het inderdaad in vs 1, en daarin betoont Hij Jeruzalem nog veel meer clementie dan destijds Sodom en Gomorra. En uit de vragen in vs 7 en 9: "hoe zou Ik zulks vergeven" en "zou Ik hierover geen bezoeking doen", blijkt duidelijk dat de Here er pas na rijp beraad toe besloten heeft, en dat het Hem, alweer menselijk gesproken, veel zelfoverwinning gekost heeft. Hij *wilde* wel graag vergeven, maar was tenslotte aan Zijn eigen Naam verplicht tot geduchte wraakoefening.

De zonden van Jeruzalem, die met de vinger worden aangewezen, tonen ook duidelijk genoeg, dat deze stad rijp was voor het oordeel. Het Woord des Heren tot Jeremia, dat hij de stad maar eens moest doorzoeken of hij iemand vond, die oprecht was, voorspellen niet veel goeds, maar dit werd er niet beter op, toen de profeet op zijn speurtochten door Jeruzalem inderdaad een schrikwekkende oneerlijkheid ontdekte, waarbij men niet voor meened terugdeinsde (vs 2). Blijkbaar hadden ook de vroegere tuchtigingen eer verharding dan vertedering gebracht (vs 3). Eerst dacht Jeremia nog, dat het kwaad hoofdzakelijk school bij de mensen uit de achterbuurten, en voornamelijk voortkwam uit onkunde, maar dat het in de betere kringen, waar men althans onderwijs ontvangen had in de historie en de wetten des

Heren, heel anders zou gesteld zijn. Z'n ontuchtering was groot: ook daar had men het juk des Heren verbroken, en de banden verscheurd — de zonde was *algemeen* geworden (vs 4, 5). De zonden die worden aangewezen, zijn, behalve de reeds genoemde meened: zedeloosheid en afgoderij (vs 7, 8), en heel hun werelds leven wordt saamgevat in trouweloosheid en verloochening van de Here (vs 11, 12).

Wat evenwel in bijzondere mate het ongenoegen des Heren had opgewekt, was de hautaine minachting, die men de profeten toedroeg. De profeten waren dienstknechten, herauten Gods, en dragers van Zijn Woord. De belediging hen aangedaan, trok God dus Zichzelf aan, en dat negeren van het Woord, door hen gesproken, beschouwde Hij als een negeren van Hem, de Allerhoogste Zelf.

Op levendige wijze geeft Jeremia een beschrijving van die afwijzende houding tegenover het Woord des Heren, in de verzen die hier boven staan, en die deze pericoop afsluiten.

Ten aanzien van God Zelf durfde de Jeruzalemmen te beweren: "Hij niet"⁵ (vs 12), wat zoveel zeggen wil als: met Jahvè is het niets gedaan. Onder invloed van de Assyrische levens- en wereldbeschouwing werd namelijk de macht ener godheid afgemeten naar de grootte van het volk waardoor hij vereerd werd. Hoe groter volk, hoe machtiger zijn God, en omgekeerd. De God van het kleine Juda moet dus al heel weinig in te brengen hebben, en dat bleek ook wel, want de onheilsvoorspellingen der vroegere profeten waren geen van alle uitgekomen — Jeruzalem was veiliger dan ooit. Zij zouden zwaard noch honger zien — al die voorspelde oorlogsgruwelen zouden hen voorbijgaan, dat was het prettige slaapmiddel dat ze zichzelf toedienden, en de makkelijkste methode om de eisen van die lastige profeten naast zich neer te leggen.

Met deze Godsbeschouwing correspondeerde de waardering van Gods profeten geheel.

Ze waren feitelijk maar praatjesmakers, ijdele zwetsers, en het kwaad dat zij anderen aankondigden, zou hen zelf overkomen (vs 13). Jeremia geeft die minachting voor de profeten kernachtig weer, door te zeggen, dat men hen over 't algemeen als "lucht" beschouwde. Dat is de eigenlijke zin der woorden, die in de St.Vert.: "de profeten zullen *tot* wind worden", niet zo duidelijk uitkomt. Men zei feitelijk (of dacht het althans): ze *zijn* wind. De profeet Jeremia maakt hier feitelijk gebruik van een woordspeling. Het Hebreeuwse woord voor "Geest" betekent ook "wind" of "lucht". Zouden de profeten die wij hier hebben, de Geest hebben? Kun je begrijpen. "Lucht" zijn ze, meer niet⁶. Zo was het dus maar ijdele praat wat die profeten hun vertelden. Daar konden ze zich niet aan storen. Dienovereenkomstig legden ze alles wat die zeiden, rustig naast zich neer. Maar dat zullen ze in de toekomst anders gewaarworden. De Here, de God der heirscharen⁷, zal Zijn Woorden maken tot vuur, en zo verschrikkelijk zal de uitwerking wezen, dat heel het volk er als brandhout door zal worden verteerd.

De betekenis van dit Schriftwoord is ons zo wel duidelijk, en we behoeven er geen enkel vraagteken meer achter te zetten. Een andere vraag is natuurlijk, of we er ons ook iets van zullen aantrekken. We kunnen gemakkelijk de schouders ophalen over die verharde inwoners van Jeruzalem, die de profeten als "lucht" beschouwden, maar we doen beter te belijden: zo zijn wij nu precies. Och nee, ik wil er helemaal niet over vallen dat men de *dienaren* des

⁵ St.Vert: "Hij is 't niet".

⁶ In vs 13 wordt ook gezegd: "het *Woord* is niet bij hen". Dit betekende ongeveer hetzelfde als: de Geest is niet bij hen. Het "Woord" had voor de Oosterling veel meer zin en kracht dan bij ons. Het Woord *deed* iets. Men zei van iemand: "hij heeft de Geest" of "hij heeft het Woord", en dat waren uit drukkingen van dezelfde draagwijdte. Door de profeten de Geest of het Woord te ontzeggen, werden zij dus tot valse profeten gedegradeerd.

⁷ Hier juist deze naam van God, om Zijn *macht* aan te duiden.

Woords eens als lucht beschouwt — hun persoontje komt er heus niet zo op aan. Zelfs wil ik zo oneerbiedig zijn, op te merken, dat zij soms heel wat kletspraatjes houden, ook op de kansel, en dat vele preken meer door de geest der ijdelheid dan door de Geest des Heren zijn geïnspireerd. Wij vragen dan ook niet zozeer eerbied voor de predikers, dan wel voor het *Woord* des Heren zelf. Als we dat als "lucht" beschouwen, wordt het erger. En laat ons nu eerlijk zijn, hoe dikwijls is dat niet het geval. We hebben het Woord horen lezen of verkondigen, maar 't heeft ons niets gedaan. Dat Woord heeft ons gezegd, dat we moesten vergeven, maar we bleven even haatdragend; dat we ons kruis vrolijk moesten dragen, maar we slepen 't nog even amechtig achter ons aan; dat we onszelf moesten verloochenen, maar we zijn nog dezelfde egoïsten als vroeger; dat we op de Here moesten vertrouwen, maar we kijken naar links en naar rechts, behalve naar boven; dat de geldgierigheid een wortel is van alle kwaad, maar de klank van het goud heeft nog niets van z'n bekoring verloren; dat de tong vol dodelijk venijn is, ontstoken in de hel, maar we blijven maar roddelen. Nu, zo zou ik nog een hele poos door kunnen gaan. Lucht, lucht, en nog eens lucht. En nu kunnen *wij* met dat Woord wel doen alsof, maar het Woord laat niet met zich doen. Het laat zich ook niet negeren. We kunnen wel proberen ons immuun te maken, maar op de duur is dat niet vol te houden. Het Woord doet altijd wat. Het is een verkwikkende dauw voor de vermoeide, en een verfrissende regen voor de neergebogene, maar een verterend vuur voor de nonchalante, die net doet of dat Woord niet bestaat. Ik kan wel zeggen dat ik mij met dat Woord niet wil vermoeien en niet kan bemoeien, maar het Woord bemoeit zich wel met mij. Het vuur dat niet uitgeblust wordt, wordt geregeld gevoed door het *Woord des Heren*.

Toch gelukkig, dat het Woord Gods een vuur is.

Dan is het toch ook bij machte, om al mijn traagheid en onverschilligheid, mijn zondelust en eigenliefde weg te branden. Gezegd vuur, dat alle dorre hout van mijn leven wegbrandt en verteert. God der heirscharen, laat Uw Woord als een vuur komen in mijn leven, om alles te verbranden wat er niet in hoort. En als ik probeer mij te verzetten, laat het dan in het binnenste van mij worden als een vuur, — zo heeft de profeet Jeremia het zelf ook eens ervaren tot eeuwige zegen.

DE BLIK NAAR BINNEN

Want er worden onder Mijn volk misdadigers gevonden.

Jeremia 5:26a (vert. prof. Aalders).

Telkens weer komt Jeremia op hetzelfde terug: *de vijand*, die als een roede in Gods hand het oordeel over het schuldige volk voltrekken zal. Die vijandelijke legers waren door de Here gestuurd, maar daar wisten ze zelf natuurlijk niets van. Van hun kant bekeken, begeerden ze niet anders dan te roven en te plunderen, de overwonnen volken zo diep mogelijk te krenken, en al hun machtswellust bot te vieren. De totale macht en het brute geweld van deze in aantocht zijnde vijand was door de profeet ten voeten uit getekend¹. Het is een volk *van verre*, maar die verre afstand zal voor z'n weltoegeruste weermacht geen belemmering zijn, ze zal ook Juda's grondgebied bezetten. Het is voorts een *oud* en *bestendig* volk — Juda zal niet te doen krijgen met een zwakkeling, of een komeet aan de politieke hemel, die even spoedig weer verdwenen is als hij gekomen is, maar met een volk met oude geschiedenis en cultuur, dat z'n jeugdige kracht door de vele stormen en crises die het beleefde, niet gebroken zag. En het is een volk van een vreemde spraak, die men niet verstaan kon: het heeft bij alle veroveringen z'n eigen karakter en taal weten te behouden, zodat het lijkt dat er bijna onverwoestbare krachten in verscholen liggen. Zo bezit dit volk dus enerzijds een eeuwenoude beschaving, en bewonderenswaardige cultuurschatten, terwijl het anderzijds — wonderlijk genoeg — trekken vertoont, die meer aan roofdieren dan aan mensen doen denken. In z'n militaristische veroveringszucht draagt het onmiskenbaar het teken van het Beest: "zijn pijlkoker is als een geopend graf; verslinden zal het uw oogst en uw brood; verslinden zal het uw zonen en uw dochteren; verslinden zal het uw schapen en uw runderen; verslinden zal het uw wijnstok en uw vijgeboom; vergruizelen zal het uw versterkte steden, waarin gij uw vertrouwen stelt, door het zwaard" — daar zien we niet meer de cultuurmens, maar het onverzadigbare monster voor ons, dat verslindt en nog eens verslindt, stromen bloed vergiet, en voor geen methode van geweld, terreur en onrecht terugdeinst.

Het zijn allemaal helden, zegt Jeremia², jawel, maar het zijn ook allemaal misdadigers, tirannen, mannen des bloeds, die ellende, verdriet en tranen zaaien, overal waar zij komen.

Ik denk, dat men later wel dikwijls in Juda met grote afschuw gesproken zal hebben over de wandaden, door dit "Herrenvolk" bedreven. En dat men gezonnen zal hebben op een gepaste vergelding, wanneer de tijd daarvoor eens zou zijn aangebroken. We kunnen daarin komen. Maar nu doet Jeremia al deze gesprekken plotseling verstommen, en de draad van al deze wraakgedachten ineens afbreken. Profeten zijn zulke wonderlijke en vaak lastige, vervelende mensen. Ze verstoren de dromen, die we zo heerlijk aan 't uitspinnen waren. Ze doen zo onverwachts schrikken vaak. Want is het nu niet om een doodschrik te krijgen, als de profeet zegt: kijk eens, lieve mensen, die misdadigersbende, dat is nu sprekend jullie eigen beeld. Precies hetzelfde wat uw vijanden deden, en wat gij zo heftig afkeurt, doet gij ook. Eigenlijk nog erger: want de vijand zei: "vae victis": wee de overwonnenen, maar gij dacht: wee onze eigen volksgenoten, de armen, de weduwen en wezen, *die* zuigen wij uit tot de laatste druppel bloed³. En er klinkt niet alleen bitter Sarcasme, maar ook oneindige goddelijke droefheid in

¹ Zie vs 15-17.

² Vs 16.

³ Vs 28.

door, als de Here klaagt bij monde van Jeremia: "want er worden onder Mijn volk — waarlijk onder Mijn eigen volk — misdadigers gevonden". Zulk vlekken waren er op het uitverkoren volk. Men kon nu wel de tirannen vervloeken, en tandenknarsen tegen de vreemde onderdrukkers, maar het eigen volkslichaam was evenzo aangetast, en in eigen kring liepen evengoed de misdadigers en de bloedzuigers rond. En nee, dat waren niet enkele politiek-ontwortelden, niet een stelletje volksverraders of maatschappelijk ontwrichten of onevenwichtige meelopers, die maar een heel klein deel uitmaakten, terwijl het volk in z'n geheel gaaf gebleven was. Nee, we vernamen het reeds eerder van Jeremia: het volk is in al z'n lagen door het bederf aangetast. Hij voegt er thans nog aan toe, dat zij die juist een goed voorbeeld moesten geven, voorgingen in het kwade: profeten, priesters en dergelijke⁴. En het volk vindt dat best. En nu was het zo geworden langzamerhand, dat de geweldige golven van de zee zich nog lieten bedwingen door Gods hand, maar dit volk was op geen enkele manier in de band te houden⁵.

Het is nogal kras, dat Jeremia al die nette mensen in Jeruzalem, ambtsdragers en overheidspersonen inclusief, zomaar voor misdadigers uitmaakt. *Wij* zouden dat allicht wat gecamoufleerd hebben, en gezegd: nu ja, echte materialisten, maar dat woord kent de profeet nog niet. Hij beweert daarom dat de sociaal-sterken in Juda even belust waren zichzelf te verrijken, als de wereldmachten in hun landhonger. Daar roof en diefstal in het groot, hier in het klein. Rechtsverkrachting en misdaad dus, anders niet.

Maar laat ons eens horen, wat de profeet precies verwijt.

"Men loert, zoals vogelvangsters bukken, die een val zetten; mensen vangen zij. Als een korf vol gevogelte, zo zijn hun huizen vol bedrog, daarom zijn ze groot en rijk geworden. Ze zijn vet, ze zijn glad; zelfs gaan ze de maat der boosheid te buiten. Het pleit pleiten zij niet, het pleit voor de wees; toch hebben ze voorspoed; en het recht der armen richten ze niet" (vs 26-28).

Daar hebt ge dus deze uitbuiters ten voeten uit.

Ze denken slechts aan hun eigen welzijn, en geen middel is hun te slecht, om zich ten koste van de sociaal-zwakkeren te verrijken. Zoals een vogelvangster op buit uitgaat, en straks terugkeert met een korf vol van allerlei vogels die hij heeft verschalkt, zo gaan zij er op uit, om door list en bedrog zich schatten te vergaderen; hun huizen zijn er vol van. Doch bij hen zijn het geen vogels, waarop ze jacht maken, maar mensen zijn hun prooi. En prat op hun verworven rijkdommen, glimmen ze van welgedaanheid en glanzen van zelfbevrediging⁶. En blijkens het niet pleiten van de rechtzaken van armen en wezen, waren er blijkbaar zelfs rechters, die hun ambt misbruikten om de armen te verdrukken. En dan te bedenken, dat dit alles gebeurde bij het *volk Gods*, dat juist de hoge roeping had, om het beeld te vertonen van God, die een Vader der wezen en een Rechter der weduwen was. Heel het volksleven moest een afdruk vertonen van de goedheid Gods. En van de rechtvaardigheid Gods. Vandaar de bijzondere bepalingen in de wet, om de armoede te voorkomen, en rechtlozen te beschermen. Alle beter-gesitueerden moesten — zoals God Zelf — vaders van armen en wezen zijn. Het "ieder is zichzelf het naast" mocht onder het volk des Heren geheel niet voorkomen. Zijn onrecht, afpersing en zelfzucht overal en altijd een gruwel, in het midden van Gods volk mogen ze zelfs niet genoemd worden. Komt het ook dáár voor, dan is de qualificatie "misdad" nog erg sparend gezegd. Het is erger dan alle geweld en roof der tirannen.

Het is maar goed, hoewel diep beschamend, dat het Woord Gods ons hier zo een blik naar

⁴ Vs 30, 31.

⁵ Vs 22, 23.

⁶ Aalders a.w., blz. 47.

binnen doet slaan. Wij komen daar uit ons zelf niet zo gemakkelijk toe. We hebben in de regel nogal aardig wat met ons zelf op. We zien de oorlogsellende als oordelen over de misdadige wereld, maar nog niet als correctie op ons eigen misdadige leven. Misschien komt daarom ook wel eens weer een "oud en bestendig volk van een vreemde spraak" over onze grenzen, om alles te verslinden, opdat wij *in hen als in een spiegel ons eigen beeld zouden leren zien*. En opdat wij ons bekeren. Want is het teveel gezegd, dat wij er ook maar zo'n beetje heengeleefd hebben, en dat wij ieder voor onszelf op eigen voordeel bedacht waren? Vertoonden wij als christenen, met name in het sociale leven, het beeld Gods, om de zwakken te helpen, mijns naasten nut te bevorderen, met hem te handelen als ik wilde dat men met mij handelde? Och ja, dat zijn uitdrukkingen uit de Catechismus, die we uitnemend goed kennen, maar daarmee is het dan ook uit. En hierin gaan niet alleen onze christelijke werkgevers en handels-lieden feil, maar ook ambtsdragers, dominees en ouderlingen, en wie niet al. Zeker, we doen veel aan armenzorg en sociale actie, maar we doen het alles "georganiseerd" en massaal, maar niet individueel. Het is ons geen persoonlijke hartstocht geworden om Christus wil. En het moet ons vooral geen offer kosten, een echt offer weet u, dat is een stuk van onszelf. Daar hebben we onszelf veel te lief voor. Wij moeten vooral ons egocentrische leventje kunnen blijven doorleven. Glimmend van welgedaanheid en glanzend van zelfbevrediging, zei prof. Aalders het zo niet? En daarbij blijven we nette gereformeerde mensen. Maar wat heel erg is, dan heeft de Here met al Zijn beproevingen nog Zijn doel niet bereikt. Want dat doel is, ons leven te *heiligen*. Dat wij Zijn beeld zouden vertonen. Er zijn vele soorten misdadigers: politieke misdadigers en oorlogsmisdadigers, maar het ernstigste is, dat de Here moet klagen: "er worden onder *Mijn volk* misdadigers gevonden". Zelfs nu nog.

GECONSERVEERDE ZONDE

Gelijk een bak zijn water koel houdt, zo houdt zij (Jeruzalem) haar boosheid koel.

Jeremia 6:7a (vert. prof. Aalders).

Deze tekst spreekt over boosheid in de koelkast, en dat is zo iets ergs, dat ze dient ter afdoende motivering voor het oordeel dat Jeruzalem treffen zal. Dat oordeel is alweer — het wordt bijna eentonig — de vijand uit het Noorden, en de omsingeling van Jeruzalem door de vijandelijke legers vindt in de voorgaande verzen een levendige beschrijving. Allereerst worden de bewoners van Jeruzalem aangespoord, uit de stad te vluchten naar de zuidelijker gelegen vestingen Thekoa en Beth-ha-Cherem, omdat de Here van plan is, de hoofdstad geheel te verdelgen (vs 1, 2). Nauwelijks heeft Jeremia deze waarschuwing gesproken, of daar komen de belegeraars reeds opzetten. Ze worden vergeleken met de herders en hun kudden (vs 3a). Dat lijkt nogal vreedzaam. Maar zoals die herders een geschikte weideplaats uitzoeken, opdat de kudden die kunnen afgrazen, zo zullen de soldaten Jeruzalem afweiden en uitplunderen — de werkelijkheid is dus niet zo idyllisch (vs 3b). De besprekingen die in het hoofdkwartier gevoerd worden, wettigen ook geenszins het vermoeden, dat men voornemens is, zachtaardig op te treden. Niet alleen is het besluit genomen, om deze oorlog tot het zegevierende einde voort te zetten¹, maar men is het erover eens, dat de vesting Jeruzalem zo spoedig mogelijk vallen moet. Een van de stafofficieren stelt voor, reeds dezelfde middag de stormloop te wagen, waartegen evenwel een ander, wat voorzichtiger aangelegd, als bezwaar inbrengt, dat de dag reeds te ver verstreken is, en dat het wel eens fataal kon worden voor de aanvallers, als de duisternis hen overviel. Maar een derde deinst er niet voor terug een nachtelijke aanval te ondernemen, en na rijp overleg wordt daartoe blijkbaar besloten². Uit alles blijkt dan dat men een soort Blitzkrieg wil, dat men in ieder geval geen tijd wil laten verloren gaan, want er is grote haast bij. Deze haast past volkomen in het plan Gods, want Hij heeft ook haast. De Here heeft hen Zelf tot deze haast geïnspireerd, en onbewust gehoorzamen koningen en generaals aan het commando van de Koning der koningen. De boosheid van Jeruzalem was immers zo hoog geklommen, dat de executie geen ogenblik uitstel lijden kon. De zonde was er tot systeem geworden³. En om nu eens heel duidelijk te zeggen hoe Jeruzalem de boosheid *cultiveert*, gebruikt hij dat beeld van de bak waarin het water koel gehouden wordt; zo houdt zij haar boosheid koel. Omdat dit voor onze Westerse oren niet direct zo duidelijk spreekt als voor de Oosterling, willen we eerst van dit beeld iets meer gaan zeggen.

In onze Statenvertaling lezen we: "gelijk een bornput zijn water opgeeft, also geeft zij haar boosheid op", en Calvijn, die deze lezing volgt, leidt daaruit af, dat de boosheid van Jeruzalem *onuitputtelijk* is.... het kwaad borrelt al maar op, gelijk water uit een fontein. Dat zal daar stellig ook wel het geval geweest zijn, maar niettemin is die vertaling van de borrelende fontein foutief, en geeft ze de bedoeling van Jeremia niet juist weer. Feitelijk zou dat beeld van een bron ook veel te mooi zijn, want uit een fontein springt helder, fris water te voorschijn, maar de zonde is altijd troebel. En zo komen we vanzelf op de nieuwe en juistere

¹ In de tekst, vs 4a: "heiligt de krijg tegen haar". Dat "heiligen" ziet blijkbaar op de godsdienstige offers die voor de krijgsoperaties gebracht werden.

² Zie vers 4, 5.

³ St.Vert.: "het is de stad, die bezocht zal worden" (vs 6), maar met een Griekse variant is het misschien beter te lezen: "de stad is een en al leugen".

vertaling, die spreekt van een bak, zoals die in de rotsachtige bodem werd uitgegraven. Men deed dat daar, waar geen bron aanwezig was, om het regenwater er in op te vangen, en het zo koel mogelijk te houden, opdat het in tijd van nood drinkbaar zou zijn. Zulk water begon op de duur wel gronderig te smaken, maar dit was toch het enige middel om het drinkwater te conserveren, en in tijden van droogte was het altijd nog beter dan helemaal niets. Het punt van vergelijking is hier echter niet zozeer het onjuiste en troebele⁴, maar wel de ernstige poging tot conserveren. Zoals de bewoners van bronloze streken alles in het werk stelden om het drinkwater zo goed mogelijk te houden, en koel te bewaren, en er o zo zorgvuldig mee omgingen, omdat het in tijden van droogte goud waard was, zo spanden de bewoners van Jeruzalem al hun krachten in, om hun boosheden te bewaren. We zouden in onze tijd spreken van een ijskast, waarin men vlees en boter tracht goed te houden, of we denken aan het conserveren van groenten. Daarom sprak ik ook van geconserveerde zonde. De bedoeling wordt in elk geval zo duidelijk genoeg. Ze wilden van de zonde zo lang mogelijk genieten. Ze waren niet van plan er haastig afstand van te doen. De boosheid was een kostbaar bezit, dat ze cultiveerden en verduurzaamden, om er zo lang mogelijk wat aan te hebben. Zondehamsteraars waren het gewoon — de kelder en de provisiekast vol; boosheid-in-blik, ongerechtigheid in de koelcel, zonde in de droogtrommel, om altijd voorraad te hebben, en er zo geregeld van te kunnen snoepen. Zo werd in Jeruzalem de zonde "koel gehouden" en het bederf voor het bederf bewaard.

Het zou wel erg droevig zijn als het zo met ons geschapen stond.

Wij zijn allen zondaren, die tegen alle geboden Gods zwaarlijk gezondigd hebben, en nog steeds tot alle boosheid geneigd zijn. Zelfs weten we, dat we daar tot onze dood niet afkomen. Dat is allemaal erg benauwend. Maar het allerergste zou zijn, als we daar vrede mee hadden. Dat verduurzamen van de zonde, waar onze tekst van spreekt, haar vast willen houden tot elke prijs, dat is het juist, wat alles zo triest en hopeloos maakt. Want dit is precies het tegendeel van het nieuwe leven. In het leven van de bekeerde mens is de zonde wel niet uitgeroeid, maar zij wordt toch *gehaat en verfoeid*. Als Gods Geest in mij werkt, dan probeer ik de boosheid niet te koesteren, maar ik krijg er een verschrikkelijke afschuw van; ik tracht haar niet aan de hand te houden, maar mij er aan te ontrukken, ik breng mijn oude mens niet naar een sanatorium, maar naar het kerkhof. Ook de bekeerde mens kan uit zwakheid in zonde vallen, en hij doet dat ook dagelijks, maar in de zonde leven — dat kan hij niet; z'n boosheid is hem de zwaarste van alle lasten, en een van de psalmen die hem het meest uit het hart gegrepen is, luidt:

Hij maakt op hun gebeden
Gans Israël eens vrij
Van *ongerechtigheden*;
Zo doe Hij ook aan mij.

En daarom zou het zo droevig zijn, als van ons geconstateerd moest worden, dat wij de zonde wilden conserveren, gelijk Jeruzalem haar boosheid koel hield als water in een put, omdat daaruit blijken zou, dat wij geheel vreemd waren aan het leven der bekering.

Wij moeten onszelf op dit punt wel zeer nauw onderzoeken.

We zijn op het stuk van de zonde (vooral van onze boezem-zonde) meer hardleers, en ook meer verblind, dan we onszelf durven bekennen. En er doen zich hier en daar verschijnselen voor, die het ergste doen vrezen. Wij hebben in deze dure tijd meer boosheden dan geldmiddelen in voorraad, en het schijnt dat meer dan één meer geneigd is, die voorraad nog aan te vullen, dan ze op te ruimen. Het is Gods kennelijke bedoeling, dat wij tot "ver-

⁴ Daarover ging het o.a. in hoofdstuk 2:18.

ootmoediging" zullen komen, en die verootmoediging is maar niet een zekere gemoedsstemming, die als een morgenwolk weer verdwijnt, maar ze betekent een afstaan van ongerechtigheid. We moeten *breken* met ons egoïsme, onze wereldgelijkvormigheid, onze hatelijkheden en onze ruzies en zoveel meer. De Here wil, dat wij allen ophouden alleen voor onszelf te leven, en dat ons leven geheel voor Hem zal zijn in totale overgave en liefde. En wat komt er van terecht? Moet Hij ook over het kerkelijk Jeruzalem van heden klagen: "gelijk een bak zijn water koel houdt, zo houdt zij haar boosheid koel"? En als wij dan zo tot elke prijs onszelf willen handhaven, geldt dan voor de kerk niet hetzelfde wat Johannes moest schrijven van de wereld onder de oordelen Gods: "zij hebben zich niet bekeerd"?

Het is ontroerend te vernemen, hoe tot dit verharde volk nog de laatste waarschuwing uitgaat: "laat u tuchtigen, Jeruzalem, opdat Mijn ziel zich niet van u losrukke, opdat Ik u niet make tot een woestenij, een onbewoond land" (vs 8). Ontroerend niet zozeer om de laatste poging, Jeruzalem tot inkeer te brengen, zodat het de terechtwijzing, die in de oordelen ligt, ter harte gaat nemen. Maar vooral om de motivering, dat de Here Zich van hen niet "losrukke". De Here is geen objectief rechter, wien de zaak van de veroordeelde verder niet interesseert, maar Hij is Israëls Man. De band wordt niet zo gemakkelijk verbroken — althans *van Gods kant niet*. Zijn verbond ligt er tussen. De Here zou Zich als het ware van Zijn volk moeten losscheuren, en dat valt Hem niet licht. Hij zou zo graag willen, dat de band bleef bestaan, en dat God en Israël bij elkaar bleven, maar dat kan niet als het volk zo door blijft gaan.

Zullen wij naar deze stem dan niet luisteren?

Al was het alleen maar, omdat het de Here zo ontzagelijk veel verdriet zou doen, als de wegen voortaan uit elkander gingen.

DE LANKMOEDIGE WIJNGAARDENIER EN DE DRIFTIGE PROFEET

Zo zegt de Here der heirscharen: lees zorgvuldig als een wijnstok Israëls overblijfsel na; keer uw hand als een wijngaardenier tot de ranken. Tot wie zal ik spreken en betuigen, dat zij horen zullen? Zie, onbesneden is hun oor, zodat ze niet kunnen luisteren, zie, het Woord des Heren is hun tot een smaad, zij hebben daarin geen behagen. Zo ben ik dan van de grimmigheid des Heren vol, ik heb mij afgemat haar in te houden — nu moet ik ze uitgieten over het kind op de straat, en over de vrolijke jeugdschare¹.

Jeremia 6:9-11a.

In de woorden die hier boven staan, zijn achtereenvolgens God en de profeet aan het woord. De Here heeft Zijn knecht een bevel gegeven, maar deze blijkt het daar niet helemaal mee eens te zijn. Volkomen eerlijk deelt hij ons mee, dat hij allerlei bezwaren heeft, en dat hij feitelijk geneigd is, precies het tegenovergestelde te doen van wat God hem heeft opgedragen. Nu is het op zichzelf helemaal niet vreemd, dat de mens het met God oneens is: dat komt dagelijks voor, en zoals we nu vernemen, zelfs bij profeten. Maar in de regel zijn onze bezwaren van geheel andere aard dan hier bij Jeremia het geval blijkt te zijn. *Wij* menen nogal eens, dat de Here niet vriendelijk genoeg voor ons is, en dat wij allerlei dingen moeten ondervinden, die met Gods barmhartigheid niet te rijmen zijn. Jeremia daarentegen was van oordeel, dat God veel te goed en veel te lankmoedig was voor Israël. Terwijl de Here in Zijn uiterste geduld nog een laatste reddingspoging wilde doen, was het geduld van de profeet uitgeput, en wilde hij maar liefst de fiolen van zijn toorn uitgieten over heel het volk, de kleine kinderen inbegrepen. Ofschoon God genadig is, is hij zeer verbitterd, en hij geeft aan zijn gevoelens dan ook op ondubbelzinnige wijze uiting. Maar laat ons eens zien, wat er precies aan de hand is.

Hoe weinig lust de Here had in de dood van Zijn volk, blijkt wel uit het bevel dat Hij nu geeft aan Jeremia: "lees zorgvuldig als een wijnstok Israëls overblijfsel na; keer uw hand als een wijngaardenier tot de ranken". Het volk was — het is een geliefd beeld — de wijnstok des Heren, door Zijn hand geplant. Maar als geheel had deze planting diep teleurgesteld: ondanks herhaalde waarschuwingen waren er geen vruchten van bekering te zien. Maar nu moet Jeremia toch nog eens een nalezing houden. Hij moet rank na rank voorzichtig optillen en blad na blad voorzichtig omkeren, of er nog niet ergens wat druiven te voorschijn komen. De Here wil Zijn volk niet prijsgeven als niet eerst met pijnlijke nauwkeurigheid alles is doorzocht. We denken als vanzelf aan de gelijkenis van de onvruchtbare vijgeboom: drie jaar lang was tevergeefs naar vrucht gezocht, maar ook dan weet de wijngaardenier van de eigenaar nog gedaan te krijgen, de boom nog een jaar te laten staan, na nog eens de bodem

¹ In het eerste deel van deze vertaling volgde ik prof. Aalders, die ook van oordeel is, dat het nalezen van Israëls wijnstok niet zal geschieden door de vijanden, als een oordeel, zoals de St. Vert. doet vermoeden, maar is op te vatten als een bevel aan Jeremia, als bewijs van Gods barmhartigheid. De laatste woorden: "nu moet ik ze uitgieten enz." geven de opvatting van prof. Volz weer, en berusten op een andere vocalisatie.

zorgvuldig bewerkt te hebben. De bedoeling van deze opdracht was in de eerste plaats om, zo er nog enkelen gevonden werden, die de Here vreesden, vanwege dat "overblijfsel" nog het hele volk te sparen². Maar in de tweede plaats is hier ook een verandering van tactiek merkbaar. Nu het volk als geheel heeft gefaald, zou Jeremia het kunnen proberen met de enkelingen. Door de zielszorg aan die enkelingen besteed, zou misschien het geheel nog weer gered kunnen worden, zoals het zuurdesem het geheel doorzuurt. Hoe het ook zij, men kan nooit zeggen, dat de Here niet alles in het werk gesteld heeft om Zijn volk te behouden. Er is nu letterlijk geen enkele moeite gespaard. Er is geen middel onbeproefd gelaten. Als ook deze nalezing geen enkele vrucht oplevert, kan de Eigenaar met gerust geweten verklaren, dat er niets meer aan de wijngaard te doen is. Als Jeremia nu nog eens zijn uiterste best deed om hier of ginds een enkeling te vinden, waarvan iets te maken viel, dan zou uit een klein en nietig begin misschien nog iets groots kunnen groeien.

Dat is het werk, dat God nu van Zijn profeet verlangt.

Hiertegen brengt nu Jeremia zijn bedenkingen in. Zijn Zender kon hem dit wel opdragen, maar hij zou waarlijk niet weten, *tot wie* hij zich zou moeten wenden: "tot wie zal ik spreken en betuigen, dat zij horen zullen? Zie, onbesneden is hun oor, zodat ze niet kunnen luisteren" (vs 10a). Hij had nu toch werkelijk alles geprobeerd, maar steeds weer was zijn Woord op de hardheid der harten afgestuit — ze misten het orgaan, het geestelijk oor, om de dingen Gods te verstaan. Hij had op de fluit gespeeld en zij hadden niet gedanst, klaagliederen gezongen, en ze hadden niet geweend.

Bovendien was er nog iets anders wat hem huiverig maakte om er nog eens weer op uit te trekken.

Zijn motief is niet alleen dat het toch vergeefse moeite is, om dat ze te verhard zijn om te luisteren, maar hij verwacht ook hoon. Ze hebben de prediker met schimp en spot overladen, en zijn er niet voor teruggedeinsd, hem scheldwoorden na te zenden. Dit heeft de man Gods diep gekwetst. Ja, hij is er verbitterd om: "zo ben ik dan van de grimmigheid des Heren vol" (vs 11a). Nee, het is geen gekwetste hoogheid; hij is niet bitter gestemd omdat ze hem, de gezant, maar omdat ze zijn Zender beledigd hebben. Wij zouden zeggen: hij is heilig vertoornd. Er zal ook wel wat gekrenkte trots in gelegen hebben, want Jeremia was ook geen heilige, en we zien hem hier in z'n bedenkingen tegen 's Heren bevel toch echt als mens, maar we mogen toch gerust aannemen, dat hij het meest ontstemd was, omdat door die hoon zijn Zender beledigd was. Tot nog toe heeft hij steeds gepoogd, z'n toorn te bedwingen, maar nu gaat dat niet meer, en al z'n ingehouden gramschap gaat zich nu ontladen; en zoals dat gewoonlijk gaat, dan kent men geen maat

meer: zelfs de kinderen moeten het ontgelden, en het spel der jeugd op straat staat hem in deze goddeloze stad zelfs tegen: "nu moet ik ze uitgieten over het kind op de straat, en over de vrolijke jeugdschare".

Zo is dan de profeet toornig, waar God vriendelijk is.

Hij maakt zich schuldig aan wat de Schrift ergens noemt: "wees niet al te rechtvaardig". Dat betekent natuurlijk niet, dat men het maar niet al te nauw nemen moet, maar er is eigenlijk te lezen:

"wees niet *rechtvaardiger*" — dan God namelijk. Dat wilde Jeremia wezen. Hij gaf als een hopeloos geval op, waar de Here nog hoop had. Hij wilde verteren, waar God wilde behouden. Hij wilde nu niet anders meer dan dood en oordeel prediken, terwijl de Here Zijn handen nog nodigend uitstrekke naar een wederstrevig volk. Laten nu Jeremia en allen die

² Men zie daarvoor hfdst. 5:1.

Gods gezanten zijn, oppassen, dat ze niet naar eigen *gemoed en gevoel* te werk gaan, want anders zouden ze nog het gekrookte riet verbreken en de rokende vlaswiek uitblussen. Preken is zo'n zwaar werk. En verantwoordelijk. Ik mag alleen Gods gedachten vertolken, en niet mijn eigen gedachten. De zonde ligt voor de deur, om dit om te keren. Want het kan ook nog anders. Jeremia wilde al te rechtvaardig zijn, maar anderen zijn weer al te goddeloos. Dat wil zeggen: ze lopen er maar wat overheen. Zoals die predikers, waarvan het 14e vers van dit hoofdstuk zegt, dat zij de breuke der dochter mijns volks op het lichtst genezen, zeggende vrede, vrede, maar er is geen vrede. Ze beloofden heil en voorspoed zonder op te wekken tot bekering; men kan in z'n goddeloosheid wel voortvaren — wees niet al te goddeloos. En zo zijn er dus die van vrede spreken, terwijl God van oordeel spreekt, en ook die van oordeel spreken, terwijl God van vrede spreekt.

God spreekt zowel van oordeel als van behoud, van dood en leven. Maar dit openen en sluiten van het koninkrijk der hemelen is niet afhankelijk van *ons* inzicht, maar wordt bepaald door Gods Woord. Te zeggen dat het de gelovige wèl, maar de onbekeerlijken kwalijk zal gaan, is de opdracht aan elke prediker.

Soms moeten zij zeggen: God is toornig.

Ook moeten zij verkondigen: de Here is barmhartig en genadig, lankmoedig en groot van goedertierenheid.

Maar die lankmoedigheid Gods betekent niet, dat Hij wel het een en ander door de vingers zal zien. Ik ga nu even naar het begin terug. Waarin bestond die vriendelijkheid Gods? Dat Hij Jeremia opdracht gaf, de wijngaard nog eens goed na te lezen, *of hij ook vruchten vond*. De goedheid Gods over ons bestaat hierin, dat Hij *alles* doet, om ons leven vruchtbaar te maken. Daarom zegent Hij, maar tuchtigt Hij ook. Die tuchtiging is dan de opperste goedheid des Heren, *omdat een onvruchtbaar leven onze eeuwige ondergang zou betekenen*. Het enige doel van ons leven is, dat het voor God zal zijn, en vrucht zal dragen. Is dat niet het geval, dan is ons leven mislukt. De onvruchtbare boom wordt uitgehouwen; de onvruchtbare ranken afgesneden en verbrand. Laten wij God danken, dat Hij geen mens is als Jeremia, die zijn grimmigheid wou uitgieten, toen het heden der genade nog niet voorbij was. Maar dat Hij alles aan Zijn wijngaard ten koste legt. Daar hoort ook het stukje bij, dat u zojuist gelezen hebt.

MAMMONISME

Want van hun kleinen tot hun groten zijn zij er allen op uit, zich te bevoordelen.

Jeremia 6:13a (vert. prof. Aalders).

We zullen het ons waarschijnlijk zo moeten denken, dat met hfdst. 6:11b een nieuw gedeelte begint. Jeremia zal, ondanks de bedenkingen die hij geopperd heeft, toch aan de opdracht voldaan hebben, om een nalezing in de wijngaard des Heren te houden. Maar het is op een teleurstelling uitgelopen. Had hij nog enkelen gevonden, die hun knie voor Baal niet bogen, dan zou de Here ongetwijfeld om hunnentwil de stad genadig geweest zijn. Maar er volgt geen heilsverkondiging, doch slechts oordeelsaankondiging: "want ook de man met de vrouw zullen gevangen genomen worden, de grijsaard met de oude van dagen; en hun huizen zullen overgaan aan anderen, akkers en vrouwen tegader — want Ik zal Mijn hand uitstrekken over de bewoners van het land, luidt het Woord des Heren" (vs 11b-12). Dit betekent dus ballingschap en verarming: de vernietiging zal *totaal* zijn, de grijsaards mee inbegrepen, omdat de zonde ook totaal was. Jeremia heeft namelijk bij zijn laatste visitatie ontdekt, dat het kwaad diep in het volk was binnengedrongen: "van hun kleinen tot hun groten". Zelfs de priesters en de profeten, de geestelijke leidslieden des volks, gaan niet. vrijuit, maar zij "plegen alle bedrog" (vs 13). En waar zo alle leeftijden en alle standen in het kwaad gevangen zaten, en dat niet alleen, maar zelfs over hun daden niet de minste schaamte aan de dag legden (vs 15), was het oordeel volkomen gerechtvaardigd.

Veelzeggend is de *motivering* van het oordeel.

De profeet somt verschillende zonden op, maar voorop staat — en dat was dus blijkbaar de hoofdzonde — "een ieder van hen pleegt gierigheid". Zij zijn "er allen op uit, zich te bevoordelen", zegt de nieuwe vertaling, "allen willen geld", vertaalt een ander¹, en zo is de bedoeling volkomen duidelijk. De Mammon heeft het volk in zijn greep. De geldgierigheid is een wortel van alle kwaad: ze bracht de geestelijke leidslieden er toe, ten aanzien van hun ambtsbediening heel wat water in de wijn te doen, en het volk een rustige toekomst te beloven. Immers, als ze de waarheid zeiden, die de mensen nu eenmaal niet horen willen, zou het hun gaan als Jeremia, ze zouden geschuwd en verworpen worden, en dan misten ze hun "tractement". Het ging er hun dus vóór alle dingen om, hun populariteit te behouden, en te spreken niet naar het hart, maar naar de mond van Jeruzalem. Ze genezen de breuk op het lichtst, verwijt Jeremia, d.w.z.: ze zetten het mes niet in het kankergezwell, maar strijken er een zalfje overheen, en zeggen dat alles wel weer goed komen zal. Ze beloven vrede, zonder aan te dringen op bekering. Het was geen diepgaande, maar een oppervlakkige prediking, en dat alles... om het geld. Er waren voorname en eenvoudige Schriftgeleerden, "fijne" en ruwe predikers, maar in één ding waren ze allen gelijk: ze wilden geld. Ze zijn er allen op uit, zich zelf te bevoordelen; ze geven zich uit voor gezanten Gods, die het alleen maar om ideële goederen te doen is, maar ze zijn allen door Mammon gebonden. Materialisten van het zuiverste ras.

Wij behoeven ons over deze geest niet al te zeer te verwonderen. Die kennen we. Er is veel in de wereld veranderd sedert de dagen van Jeremia, maar niet het menselijk hart. Nu geldt nog evenals toen: "van hun kleinen tot hun groten zijn zij er allen op uit, zich te bevoordelen". We zien dat in het klein in ons eigen leven en in onze naaste omgeving. Een ieder is op eigen

¹ Volz e.a.

voordeel bedacht. Dat hoeft niet zozeer geldzucht te wezen, maar we willen onszelf uitleven, en onszelf handhaven. We kennen wel de woorden "offer" en "zelfverloochening", maar dat blijft dan ook bij woorden. En gelijk het in het klein is, zo is het ook in het groot. De politiek der grote mogendheden komt uit hetzelfde beginsel van egoïsme op. Het is daarbij vrijwel om 't even, welke naam men een bepaalde staatkunde geeft — alle mooie namen verdoezelen de begeerte niet en de vlag dekt de lading niet. We hebben nu langzamerhand al wel zoveel geleerd, dat we geen waarde meer toekennen aan schone leuzen. De een spreekt van verbroedering van alle mensen en naties, en een ander van bescherming der zwakken, maar zij willen allen geld. Men scheldt elkaar wederzijds uit voor al wat lelijk is, maar men wil beiderzijds hetzelfde geld. Men voert oorlogen — zegt men — om het recht en de vrijheid en de orde, maar het gaat in de diepste zin om goud en olievelden, om macht en heerschappij. Als ge 't zo hoort, zoudt ge haast geneigd zijn te geloven dat de wereld vol idealisten is, die met elkaar wedijveren om de wereld met allerlei geestelijke goederen te verrijken, maar zodra men achter de schermen loert, duiken er slechts materialisten op, die het om stoffelijke goederen te doen is. Niet op de kanselarijen, maar op de geldkantoren wordt beslist over oorlog en vrede. En als men verder ontwaart, dat in de politiek veler jasje waait, zoals de politieke wind waait, en dat een en dezelfde mens vandaag zwart, morgen rood en overmorgen oranje kan zijn, dan komt toch onwillekeurig weer het woord van Jeremia in de gedachten: "van hun kleinen tot hun groten zijn zij er allen op uit, zich te bevoordelen".

Nu ik deze dingen nog eens overlees, kom ik tot de ontdekking, een paar lelijke fouten gemaakt te hebben. Ik heb geschreven over het zoeken van eigenbelang in de wereld, en vooral in de hogere en lagere politiek. En daarbij kunnen we dan nog heerlijk gnuiwen, en dikdoen over onze politieke tegenstanders en sjacheraars, en zuchten: ach die egoïstische, baatzuchtige wereld toch. En daarbij hebben we dan helemaal vergeten aan *onzelf* te denken, en te overpeinzen dat wij uit hetzelfde hout gesneden zijn. En zo kom ik vanzelf op mijn tweede fout: ik ben hopeloos van mijn tekst afgeweken — een van de onvergeeflijkste fouten die een dominee begaan kan. Want in deze tekst van Jeremia wordt niet geklaagd over het materialisme van *Babylon*, maar over het Mammonisme van *Jeruzalem*; de profeet richt zijn scherpe aanklachten niet tegen de *wereld*, maar tegen de *kerk*. De "wereld" moge dan al precies zo zijn, maar dat is juist het erge, dat de wereld net zo is als wij, of liever: dat wij net zo zijn als de wereld. Het huiveringwekkende van dit Woord Gods is, dat het gericht moet worden tegen het *volk des Heren*, welks leven juist een heel ander beeld moest vertonen. Dat Mammon ons in z'n greep heeft, en dat we slechts leven voor ons zelf en voor wat de aarde biedt, is heel erg, maar veel erger is de achtergrond, of wil men, de keerzijde: dat wij niet door Christus gegrepen zijn. Want Hij is nooit op zijn eigen voordeel uit geweest, maar slechts op de eer van God, en het heil der mensen. Hij is verteerd — letterlijk verteerd — door de ijver voor Gods huis, en als het leven van Christus in ons was, moest er ook die keer, die omkeer gekomen zijn, dat ik niet mij, "maar mijns naasten nut, waar ik kan en mag, bevordere". Ja, dat zijn mooie woorden om in de Catechismus te prijken. "Wie achter Mij wil komen, die verloochene zichzelf" — ja, zo staat het in de Bijbel, maar daar komt niemand mee vooruit in de wereld. "De tijdgeest wil ons tronen naar Mammons hoogaltaar". Tronen? We zijn er allang, en knielen er eerbiedig voor neer. Het liefst "ziet hij 's lands zonen, de bloem der natie daar". Nu, die is present, maar zij niet alleen, de kleinen met de groten. En laten we nu maar niet te fier de handschoen werpen voor de voeten der duivelen, maar heel ootmoedig bidden: Here, verlos mij van mijzelf. Leer mij niet langer mijn eigen voordeel en eer en genoeg te zoeken. "O Zoon, maak ons Uw beeld gelijk". Zolang wij nog onszelf zoeken en handhaven, en ons eigen ik uitleven, en zolang dat de enige maatstaf is voor ons denken en doen, zijn we nog erg onbekeerd. Dat staat hier heel cru, maar zo laat ik het staan. Want zo staat het in de Bijbel en in onze belijdenis. Dan is het nieuwe leven nog niet in ons ontkiemd, en verstaan we van het "stuk der dankbaarheid" nog niets, hoe geleerd we ook

mogen zijn in dat der ellende en der verlossing. Het leven der dankbaarheid is het leven van onszelf af, en niet het leven naar onszelf toe. Dit leven der dankbaarheid is de kroon, het sluitstuk van het christenleven, maar zonder dat is het een afgeknotte pyramide, een beeld zonder hoofd, een lichaam zonder ziel, een bolster zonder pit. Maar wij *kunnen* dit nieuwe leven niet leven zonder het allernauwste contact met Christus: "Uw kracht moet in mij overvloeien, of 'k ben een wis bederf gewijd".

Jeremia moet Jeruzalem deze zonde voorhouden, maar hij moet er helaas aan toevoegen, dat ze zich er niet over geschaamd hebben. Laten wij althans *beginnen* ons te schamen — dat is de aanvang der waarachtige bekering.

DE ZONDE DER GEDACHTEN

Zie, Ik zal een kwaad brengen over dit volk, de vrucht hunner gedachten.

Jeremia 6:19 m.

In deze tekst wordt gezegd, dat de Here een kwaad zal brengen over "dit volk", het volk van Juda namelijk. Dat is eigenlijk iets heel onnatuurlijks, want "dit volk" was het uitverkoren volk, waarover de Here niet het kwade, maar voortdurend alleen maar het goede in de zin had. Deze uitspraak is dus minstens even vreemd, als wanneer een man zou zeggen dat hij kwaad wilde brengen over zijn vrouw, die hij liefheeft, of een vader dat hij voornemens was zijn kinderen te ruïneren. Het is daarom dan ook, dat aan deze wonderlijke bedreiging een uitvoerige motivering voorafgaat. De Here is in het geheel niet verplicht tegenover ons rekenschap en verantwoording te doen van Zijn daden, maar als het gaat om zoiets buitengewoons, dat Hij Zijn volk kwaad wil doen, dan kan het opgeven van een redelijk motief haast niet achterwege blijven. Waaruit dan blijken zal, dat het "onnatuurlijke" niet school aan de kant van God, maar van het volk zelf.

De reden die opgegeven wordt, is deze, dat de Here al het mogelijke gedaan had, om Zijn volk op de rechte weg te brengen, maar dat alle moeite tevergeefs was geweest. Hij had hun eerst het *Woord* laten verkondigen, en gewaarschuwd: "staat op de wegen en ziet, en vraagt naar de paden van ouds, waar toch de goede weg is, opdat gij daarop wandelt en rust vindt voor uw ziel" (vs 16a). Maar zij hebben die vermaning kortweg in de wind geslagen, en gezegd — meer met hun daden dan met hun woorden — "wij willen daarop niet wandelen" (vs 16b). Maar de Here heeft het daarbij niet gelaten. Hij heeft niet alleen aangedrongen om de oude beproefde wegen van Zijn geboden te bewandelen, maar ook bedreigd dat Zijn oordelen stellig zouden komen, als ze daarvan afweken. Die waarschuwingen liet Hij horen door middel van de profeten, die als "wachters" worden voorgesteld. Gelijk een wachter op z'n post stond als heel de stad sliep, en de nadering van dreigend gevaar aankondigde door op de bazuin te blazen, zo hadden de profeten niet opgehouden te zeggen, dat het onheil kwam als ze in hun zonden bleven. Hun bazuin gaf geen onzeker geluid... "ook heb Ik over u wachters gesteld: luistert naar het geklank der bazuin" (vs 17a). Maar zoals zij eerst van die "oude paden" gezegd hebben: "wij willen die niet gaan", zeggen zij nu van die bazuin: "wij willen niet luisteren" (vs 17b).

Ziedaar de acte van beschuldiging; er blijkt uit, dat de Here met hardnekkige en onverbeterlijke zondaren te doen had. Nu de schuld overtuigend bewezen is, kan de straf ook niet achterwege blijven. Maar ten overvloede roept de Here ook nog de hemel en de aarde als getuigen er bij — zij zijn getuigen geweest van Gods onbegrijpelijke lankmoedigheid, en ieder moet nu wel het oordeel billijken: "zie, Ik zal een kwaad brengen over dit volk". En om Zich zelfs van de *schijn* van onrechtvaardigheid te zuiveren, en helemaal vrij te staan tegenover "dit volk", laat God de profeet daar nog bijvoegen: "de vrucht hunner gedachten". Het komende onheil was niet de vrucht van *Gods* gedachten — die enkel gedachten des vredes waren — maar de rijpe vrucht van hun eigen zondige gedachten. Als het oordeel kwam, dan moesten ze niet vreemd kijken, alsof ze een donderslag uit heldere hemel hoorden; dat kwam niet zomaar opeens, van buitenaf, als een onvoorziene en onafwendbare catastrofe, maar het was van binnen uit gerijpt uit hun eigen zondige overleggingen. Ze hebben hun verderf als het ware zelf geteeld. Ze hebben het zelf laten groeien, en als het daar nu opeens volgroeid voor hen staat, moeten ze er niet vreemd van opkijken, maar erkennen,

dat ze er zelf verwekkers van zijn. In het Nieuwe Testament heet dit: "de begeerlijkheid ontvangen hebbende, baart zonde, en de zonde voleindigd zijnde, baart de dood". Zo gaat dat. En dat Jeremia het komende onheil de rijpe vrucht der zondige *gedachten* noemt, en daarbij niet rept van de zondige *dad*en, zal wel mee hierom zijn, dat hij ons wil wijzen op het grote gevaar, dat reeds in de verkeerde gedachten besloten ligt. Daarmee wordt het kwaad *in de kiem* aangetast. Nog voordat de zonde gestalte krijgt in de *daad*, woelt ze en groeit ze reeds in de geheime cellen van het gedachtenleven. Haar daar te bestrijden, voordat ze vlees en bloed krijgen in woord en wandel, is een der ernstigste lessen die Gods Woord ons wil leren in deze opmerkelijke bijvoeging: "de vrucht hunner gedachten".

Bij de uitlegging van het tiende gebod wijst de Catechismus er op, dat het de bedoeling van dit wetswoord is: "dat ook de minste lust of *gedachte* tegen enig gebod Gods in mijn *hart* nimmermeer kome". Zo heeft God Zijn wet als een beschermend schild opgeheven tegen de zondige *gedachte*, want Hij wist, hoe gevaarlijk die is. De gedachte is de donkere schoot, waaruit de daad geboren wordt. Wij mogen al eens onbedachtzame woorden spreken, of handelen in een plotselinge opwelling van drift, maar in de regel is de daad vrucht van rijp overleg, de vrucht der gedachten. De gedachte gaat aan de daad, de theorie aan de praktijk, het hoofd aan de hand vooraf. De Schrift wijst herhaaldelijk op de nauwe samenwerking tussen die twee: de goddeloze wordt niet slechts vermaand zijn *weg*, maar ook zijn *gedachten* te verlaten, opdat hij zich bekere en leve. De dichter van de eerste psalm wist dit ook zo goed, door welgelukzalig te prijzen de man "die niet wandelt in de *raad* der goddelozen, noch staat op de *weg* der zondaren, noch zit in het gestoelte der spotters". De *raad* der goddelozen gaat voorop: het is de antichristelijke *theorie*, de antigoddelijke *gedachte*, het revolutionaire *beginsel*, dat kwistig wordt uitgezaaid, en als dit eenmaal in de hoofden zich vastgenesteld heeft, volgt de voet vanzelf, om te staan in de *weg* der zondaren, terwijl men eindelijk rustig komt te zitten in het gestoelte der spotters... de vrucht hunner gedachten! De duivel wist dit reeds in het paradijs, want hij begon twijfel te wekken aan Gods Woord, en daarna stelde hij *zijn* gedachten tegenover Gods gedachten. Toen daar eenmaal geloof aan gehecht was, volgde de zondige daad vanzelf — de zonde sprong van het hoofd naar de hand. .. "zij nam van zijn vrucht en zij at; en zij gaf ook haar man", toen kwam de verschrikkelijke val — de vrucht hunner gedachten! Er is nog nooit een revolutie op straat begonnen. Ze werd steeds voorbereid door de propaganda van revolutionaire *gedachten*. De omwenteling begint in de hoofden der mensen. In boek en blad, op vergadering en betoging, door de radio en de krant worden de gedachten uitgesproken, het denken van de mensen beïnvloed, en als deze gedachten eenmaal wortel geschoten hebben, is de tijd voor de revolutionaire oogst niet ver meer. Wij moeten dus heus niet menen, dat gedachten "tolvrij" zijn. Wij kunnen ze niet maar onbeteugeld laten draven als veulens in de wei. De Schrift spreekt ergens het diepzinnige woord van: "de gedachten *gevangen* leiden onder de gehoorzaamheid van Christus". Als we de verkeerde gedachten niet als misdadigers achter slot en grendel zetten, maar ze vrij laten rondlopen, zullen we op een kwade dag bemerken, dat deze booswichten dood en verderf brengen, en dan oogsten we de wrange vruchten onzer ongebreidelde gedachten. Niemand gelooft dat natuurlijk van te voren. Wat wij onszelf en wat anderen ons voorspiegelen, is allemaal even mooi. Er was in Jeruzalem ook niemand, die nu bepaald op z'n eigen ondergang zon. Maar het is daarom juist, dat Jeremia hen en ons voorhoudt, dat de enige vrucht van onheilge overleggingen de dood kan zijn.

Waar zo de gedachte de daad, en het beginsel het leven beheerst, is het van het grootste belang, welke gedachten wij koesteren, welke theorieën wij huldigen, en wat wij onze kinderen leren denken. Er wordt nogal eens minachtend en schouderophalend gesproken over de "leer". Op het *leven* zou het dus aankomen. Dat laatste is ook wel waar. Als men allerlei prachtige beginselen huldigt, maar men blijft in het beginsel steken, dan heeft dat natuurlijk

weinig waarde. Maar anderzijds hangt het leven zo nauw samen met de richting die ons denken neemt, dat we de waarde der gedachten nauwelijks te hoog kunnen aanslaan. Het ongeloof heeft dat ook wel begrepen, en het élan, waarmee het *propaganda* voert, mag ons wel beschamen. Want propaganda is de mobilisatie van het leger der gedachten. De weg naar het hart voert door het hoofd. Als wij ons gezin, ons volk, willen brengen tot Christus, dan moeten wij het eerst rijp maken voor de gedachten van Gods Woord. Waar de gedachte van Gods Woord ingang vindt, volgt ook vanzelf de vrucht der gedachten: het is de vrede met God door het bloed van Christus, en een leven in heiligmaking naar Zijn wil. De weg naar de hel leidt door het hoofd, maar ook de weg naar de hemel. De verloren zoon zou nooit weer in het vaderhuis terecht gekomen zijn, als zijn *gedachten* niet veranderd waren. Op zekere dag kwam hij tot zichzelf. Hij begon *na te denken*. Hij overlegde: "hoeveel huurlingen mijns vaders hebben overvloed van brood, en ik verga van honger". Het hoofd beheerst de voet, de geheiligde gedachte bracht tot de beslissende *stap* van zijn leven: "ik zal opstaan en tot mijn vader gaan, en ik zal tot hem zeggen: vader, ik heb gezondigd tegen de hemel en voor u, en ik ben niet meer waardig uw zoon genaamd te worden". Wij willen dit ook leren zeggen. Vader, ik heb gezondigd. Met mijn daden, maar niet het minst met mijn gedachten. En om mijn onheilige gedachten ben ik alleen reeds (voor U des doods schuldig. Vader, vergeef het mij. En laat de vrucht mijner gedachten niet de dood, maar het leven zijn.

UITWENDIGE GODSDIENST

Waartoe zal dan de wierook voor Mij uit Scheba komen, en de beste kalmus uit verren lande? Uw brandoffersen zijn Mij niet behaaglijk, en uw slachtofferen zijn Mij niet zoet.

Jeremia 6:20.

Jeremia trekt hier nogal fel van leer tegen de uiterlijke godsdienstvormen. Reukoffers, brandoffers en slachtoffers worden kortweg afgewezen. Ze moeten maar ophouden, kostbare specerijen als wierook en kalmus uit verre landen te importeren voor de tempel-dienst, en de brand- en slachtoffers maar staken, want zij zijn de Here niet aangenaam. En ze dachten nu juist, dat dit Hem zo uitermate aangenaam was, en dat dit het schoonste was, wat ze voor de Here doen konden. Overigens zullen de Israëlieten niet al te zeer geschrokken zijn van dergelijke uitlatingen van Jeremia. Zijn voorgangers, Amos, Hosea, Micha, om maar niet meer te noemen, hadden precies hetzelfde gezegd. Het waren dus geen nieuwe geluiden. Sommige hedendaagse uitleggers zijn van mening, dat Jeremia in zeker opzicht toch wèl een nieuw geluid laat horen. Er wordt namelijk nogal uitvoerig melding gemaakt van de *reukoffers* van wierook en kalmus. Deze kostbare specerijen werden speciaal voor het tempelgebruik geïmporteerd uit Scheba in Zuid-Arabië. Men kon dus niet zeggen, dat de Jeruzalemmers zich er met een fooi en een kerkcent afmaakten. Ze gingen er niet van uit, dat de eredienst zo weinig mogelijk moest kosten, en ze wilden God niet op de goedkoopste manier dienen. Integendeel, de duurste specerijen, uit verre landen aangevoerd, waren nauwelijks goed genoeg. Wij zouden tegenwoordig zeggen: Jeruzalem was een offervaardige gemeente. Maar volgens die uitleggers, die ik zoëven bedoelde, zou dit een nieuwigheid zijn, en tegen deze laatste modesnuffjes in de eredienst zou de profeet zich met name verzetten, men moest ook in de tempeldienst in de "oude paden" blijven. Voor een dergelijke opvatting van deze tekst bestaat evenwel geen grond, want niet alleen van die wierookoffers, doch ook van de gewone brand- en slachtoffers wordt onomwonden gezegd, dat ze de Here niet aangenaam zijn. Weer anderen zijn van mening, dat Jeremia en de profeten in 't algemeen positie gekozen hebben tegen de tempelcultus als zodanig. Men ziet dan een zekere tegenstelling tussen de Mozaïsche wetgeving en de latere profeten: in de boeken Exodus tot en met Deuteronomium wordt aan de uiterlijke eredienst, offerande en sabbatviering een hoge waarde toegekend, maar de profeten staan daar afwijzend tegenover, verheffen de geest boven de vorm, en propageren een verdieping van het geestelijk leven, waarbij de vormen van nul en gener waarde zijn. Maar ook deze voorstelling is bezijden de waarheid. Er is geen tegenstelling tussen Mozes en de profeten, al mag het waar zijn dat het accent anders valt. Er staat nergens in de boeken van Mozes te lezen, dat God met uiterlijke offeranden en ceremoniën alleen tevreden is, maar ook daar wordt telkens een greep gedaan naar het *hart*: "gij zult liefhebben de Here uw God met uw ganse hart" (Deut. 6:5). En anderzijds keren de profeten en ook Jeremia zich niet tegen de eredienst als zodanig. Hij werpt de godsdienstige vormen niet als waardeloos opzij. Zij die van kerk en sacrament niet veel moeten hebben, en zeggen dat het er maar opaan komt God lief te hebben, kunnen zich op deze tekst van Jeremia niet beroepen. Bij de, ziel behoort het lichaam; bij het lichaam het kleed; bij de tempel het altaar en de offerande. Nee, als Jeremia zich heftig keert tegen de wierook en kalmus, brandoffer en slachtoffer, dan is dat niet omdat hij tegen deze vormen zelf bezwaar heeft, maar wel omdat het *louter vorm* geworden is. De godsdienst van Jeruzalem is van z'n ziel beroofd. Er is geen smaak of geur meer aan. Zij is veruitwendigd. Zodra de offeranden weer

met gelovig hart worden gebracht en de geur van wierook en kalmus weer zinnebeeld geworden is van het zuivere reukwerk der gebeden, zal ook Jeremia zich weer met vreugde scharen onder de tempelgangers en zeggen: "ik verblijd mij in degenen, die tot mij zeggen: wij zullen in het huis des Heren gaan".

Wij willen nu eerst eens nagaan, wat er in Jeruzalem nu precies aan de hand was. De godsdienstige verrichtingen en plechtigheden werden daar met grote nauwgezetheid waargenomen. Het reukoffer werd tweemaal per dag in het heiligdom aangestoken, 's morgens en 's avonds, en men begon en eindigde de dag dus met God juichend te groeten. Er werd reeds aan herinnerd, dat er geen kosten aan gespaard werden, en dat de ingrediënten uit verre landen werden aangevoerd — men ging dus eigenlijk veel verder dan God geboden had, en gaf Hem meer dan Hij vroeg. Dat deze mensen nu toch moeten horen, dat God daar helemaal niet van gediend is! Niettemin is het verwijt verdiend. Want met die offers probeerden ze God maar wat om de tuin te leiden. Zoals men een kind tracht zoet te houden met een stuk speelgoed, of nog erger, zoals grote mensen elkaar knollen voor citroenen willen verkopen. Die offeranden waren maar surrogaat. De Here vroeg *gehoorzaamheid*, maar zij gaven... wierook. De Here had gezegd: wandelt op de oude paden van Mijn geboden, maar zij verkozen het pad van de eigenwillige godsdienst, de weg van het offer. "Gehoorzamen is beter dan slachtoffer, en opmerken dan het vette der rammen", had Samuël gezegd. Beter, maar ook moeilijker. Voor de natuurlijke mens is niets zo lastig en hinderlijk als te moeten luisteren en gehoorzamen. Hij kiest daarom veel liever de weg van de geringste weerstand: de uiterlijke godsdienstplichten. Deze uitwendige vroomheid is te allen tijde de gemakkelijkste, aangenaamste en meest bevredigende "vroomheid" geweest; de mens kan daarbij "vroom" zijn, en toch zichzelf handhaven; hij kan godsdienstig zijn, zonder zijn hart te veranderen; hij kan een geëerd en gezien mens zijn in het kerkelijk leven, zonder zich te bekeren. Derhalve verkiest de mens altijd weer de offerande boven de gehoorzaamheid, en put hij zich uit in ijver en kerkelijke nauwgezetheid, om zodoende lustig aan de eis van God om Hem zijn hart te geven, te ontkomen. We geven God liever geld, veel geld zelfs, dan ons hart, en komen er dan toch nog goedkoop af. Want ach ja, Jeruzalem leek wel zeer offervaardig, door die dure Arabische specerijen naar de tempel te brengen, maar deze offervaardigheid was niets anders dan gecamoufleerde gierigheid en eigenliefde. Men wilde God het kostbaarste niet geven: het hart. En met minder is de Here toch niet tevreden. Hij vraagt niet weinig en niet veel. Hij vraagt *alles*. Hij vraagt onszelf. En als in ons offer en onze tempelgang ons hart niet klopt, en als wij, gaande naar het altaar des Heren, zelf daarin niet meegaan, dan zegt de Here: "uw brandofferen zijn Mij niet aangenaam, en uw slachtofferen zijn Mij niet zoet".

Als hier gezegd is, dat men de Here eigenlijk met surrogaten tevreden wilde stellen — hoewel het werkelijk heel echte, vooroorlogse wierook was — dan is dat nog heel sparend gezegd. En in werkelijkheid was het nog veel erger: men was in Jeruzalem bezig van de godsdienst een *caricatuur* te maken. Heel die offerpraktijk in Jeruzalem stond namelijk sterk onder *heidense* invloeden... De heidenen konden zich de verhouding tussen God en mens niet anders denken dan als die van prestatie tegen prestatie. Hoe kostbaarder de offeranden waren, die men God aanbood, hoe vriendelijker God gestemd zou worden. Vandaar die import uit Arabië. De geur van wierook is nu al zo welriekend niet meer. In wezen was het toch eigenlijk egoïsme, fijnberekende zelfzucht — veel weggeven om nog meer terug te krijgen. En dat Jeremia over zulke offeranden toorn, en dit soort godsdienstigheid uit het diepst van zijn ziel veracht, behoeft ons nu dus in 't geheel niet meer te verwonderen.

Wij zullen er ook thans terdege voor moeten oppassen, dat wij ons niet achter het altaar verschuilen en dat wij de Here trachten tevreden te stellen met onze kerkelijke "vormen en manieren". Wij kunnen daar natuurlijk niet zònder. Wij hebben de kerk met haar prediking en sacramenten nodig, en de kerk heeft onze offerande-nodig. Als iemand het anders zegt, is dat

maar gedaas. Maar wee ons, als we ons hart er niet in leggen. En als het met onze vroomheid afgelopen is op Zondagavond. En als wij zeer ijverig zijn in het betrachten onzer kerkelijke gewoonten, en vele principes koesteren, maar daarachter onze onwil om ons te bekeren verbergen. De Here vraagt niet: geef Mij uw offer, maar: "Mijn zoon, geef Mij uw hart". Om de eenvoudige reden, dat als Hij ons hart heeft, Hij daarmee ons offer vanzelf bezit. Het omgekeerde is helaas niet altijd waar. En als de liefde eraan ontbreekt, klinkt het geld vals in de collectezak, en is de geur van de wierook niet welriekend.

Ik zei zopas: wij kunnen zonder de kerkelijke vormen niet. Dat is natuurlijk maar betrekkelijk. Er zijn er duizenden, die het er *zonder moeten* doen. En zij ondervinden tot hun vreugde, dat de Here aan de middelen niet gebonden is, en dat Hij hen ook zonder kerkgang en Avondmaal wonderbaar vertroost. Er zullen tijden komen, dat onze hele kerkelijke organisatie in puin ligt. De kerk zelf zal er altijd blijven, maar haar uiterlijke verschijning niet. In de dagen van de antichrist zal er van prediking en kerkelijke diensten geen sprake zijn. De kerk wordt dan weer in de catacomben teruggedrongen en zal verscholen zijn in de zeventuizend, die hun knie voor Baal niet buigen. Wij weten niet, of dat in onze dagen nog zal gebeuren, maar dat het zal gebeuren, is zeker. En dan zal blijken, of wij het enkel in uiterlijkheden gezocht hebben, of dat wij in het diepst van onze ziel gebonden zijn aan Jezus Christus. De man van wierook en kalmus, van slachtoffer en brandoffer, wordt dan in al z'n naaktheid openbaar, maar zij die wisten dat gehoorzamen beter was dan offerande, zullen ook dan gehoorzaam blijken en getrouw tot in de dood.

DE METAALBEWERKER

Ten toetser heb Ik u gezet onder Mijn volk.

Jeremia 6:27a (vert. prof. Aalders).

Het slot van hoofdstuk 6 is in de Statenvertaling zeer duister. Het luidt:

"Ik heb u onder Mijn volk gesteld
tot een wachttoren, tot een vesting;
opdat gij hun weg zoudt weten en beproeven.
Zij zijn allen de afvalligste der afvalligen,
wandelende in achterklap.
Zij zijn koper en ijzer, zij zijn altemaal verdervers.
De blaasbalg is verbrand, het lood is door het vuur verteerd;
tevergeefs heeft de smelter zo vlijtig gesmolten,
dewijl de bozen niet afgezonderd zijn.
Men noemt ze een verworpen zilver,
want de Here heeft ze verworpen." (vs 27-30)

Als we dat zo lezen, dan begrijpen we er niet al te veel van. Er wordt over een blaasbalg en verschillende metalen, zilver, koper, ijzer en lood gesproken, en van het smelten daarvan, maar de zin is toch niet erg duidelijk. Het zal wel zo zijn, peinst een opmerkzaam lezer, dat het volk Israël met die metalen vergeleken wordt, en dat het in de smeltkroes komt, maar dan vraagt hij zich meteen weer af, wat dit te maken heeft met de inleidende woorden: "Ik heb u onder Mijn volk gesteld tot een wachttoren".

Ik zeg niet, dat alle nevelen plotseling verdwijnen, maar de bedoeling van de profeet wordt toch een stuk duidelijker als we de vertaling van het N.B.G. er naast leggen :

"Tot een toetser heb Ik u onder Mijn volk gezet,
een keurmeester,
opdat gij hun weg zoudt kennen en toetsen.
Allen zijn zij door en door weerbarstig,
rondgaande met kwaadsprekerij;
koper en zilver, verdorven zijn zij, allemaal.
De blaasbalg zucht, wat gereed uit het vuur komt, is lood;
tevergeefs smelt men al maar door,
de bozen zijn niet af te scheiden.
Verworpen zilver noemt men hen,
want de Here heeft hen verworpen."

Prof. Volz is in dit gedeelte nogal radicaal in het schrappen en verbeteren van verschillende woorden, maar uit de vertaling die hij geeft, komt toch de zin wel duidelijk naar voren:

"Tot een toetser van metaal stel Ik u aan onder Mijn volk,
om (het goede van het kwade) te scheiden
en z'n waarde te toetsen.
Ze zijn allen ontaard en gaan op wegen van bedrog,
ze zijn allen verdorven van wandel.
De blaasbalg zwoegt, het vuur gloeit! —
Tevergeefs smelt de smelter!

De slakken verwijderen zich niet.
Als waardeloos werpt men het weg!"

Het komt dus hierop neer, dat de profeet wordt voorgesteld als een arbeider, die het metaal bewerkt, en die tot taak heeft, het edele metaal af te zonderen van de slakken, door het te smelten in het vuur. Hij doet al zijn best, en laat de blaasbalg zwoegen, om het vuur steeds harder te stoken. Het resultaat is evenwel zeer teleurstellend: uit de gloeiende en vloeibare massa laat zich geen stukje edel metaal, geen schilfertje zilver afzonderen. Koper, ijzelen lood genoeg, maar geen zilver. 't Is allemaal waardeloze rommel. Zo is Jeremia door zijn profetische arbeid ook niet in staat geweest, ondanks alle gedane moeite, om de goede elementen uit het volksleven naar voren te halen, om de eenvoudige reden, dat ze er niet waren. Ze waren altezamen verdorven. Er was niets, maar dan ook niets goeds overgebleven — oud roest, dat weggeworpen wordt. Het oordeel is dus ten volle verdiend.

Er zijn hierin enkele dingen, die onze bijzondere opmerkzaamheid verdienen. De arbeid van de toetsers van metalen diende in de eerste plaats, om nauwkeurig na te gaan, of er nog goede elementen in aanwezig waren. In zoverre ligt deze opdracht aan Jeremia om het volk te toetsen, in dezelfde lijn als die van het nalezen van Israël's wijngaard, waarvan reeds vroeger sprake was (vs 9). Niettemin is hier een zekere opklimming. De druivenlezer doet niet anders dan nauwkeurig spieden of er ergens nog verborgen vruchten te vinden zijn. Hij kan ze niet te voorschijn roepen, maar alleen speuren of ze er zijn. Maar de metaalsmelter tracht in noeste arbeid in het zweet zijns aanschijns het edel metaal op te roepen. Hij doet zo al geen scheppend, dan toch overscheppend, wil men: herscheppend werk. Zo wordt de profetische arbeid der prediking afgerond. Hij is niet meer druivenlezer, maar ook metaalsmelter, niet slechts toeschouwer, criticus, maar ook een arbeider, medearbeider Gods, om door zijn prediking vernieuwend, herscheppend te werken, zodat het nieuwe leven opbloeit, en het oude ten onder gaat, dat er de crisis ontstaat, een scheiding tussen goed en kwaad, die God vreest, en die Hem niet vreest.

Deze omsmelting en vernieuwing geschiedt — en dat willen we ons in de tweede plaats herinneren — door de arbeid der *prediking*. Er is hier in dit verband geen sprake van het louteringswerk dat *God* doet, als Hij de mensen in de smeltkroes werpt. Dat werkt ook zuiverend, en maakt ook scheiding, en brengt ook aan het licht wat vals en echt, edel en onedel is, maar dat is hier niet aan de orde. Het gaat hier enkel om de profetische werkzaamheid der *prediking*. Deze is maar niet een stichtelijk woordje of gemoedelijk toespraakje, maar een vuur onder de blaasbalg. De bediening van het Woord is het zwoegen van de Heilige Geest, om de kerk te heiligen, en haar te voeren tot haar bestemming: een bruid zonder vlek en rimpel. Bij elke kerkgang komen wij in de crisis, en komt het er op aan, of het edele van het onedele, het goede van het kwade gescheiden wordt. Dit wil niet alleen zeggen, dat de prediking een scheidslijn trekt tussen geloof en ongeloof, maar betekent ook, dat door het Woord telkens iets van het oude zondeleven weggebrand moet worden, en wij dus anders uit de kerk komen, dan wij er heen gegaan zijn. Het is trouwens een waan, te menen dat men er dezelfde onder kan blijven. Niets wat met het vuur in aanraking komt, blijft zichzelf gelijk. We worden er beter of slechter van, zoals de warmte van de zon was versmelt, maar klei verhardt.

Het is Jezus Christus, onze hoogste Profeet en Leraar, Die dag aan dag als een metaalbewerker werkt aan ons leven, opdat wij vernieuwd worden van dag tot dag. Hij doet dat niet alleen dooide smeltkroes van het Woord, maar ook door die van het leven. Wij worden met name in deze zware tijden van beproeving en lijden in de smeltkroes geworpen. De ellende van deze tijd overkomt ons niet zomaar. Ze is niet zonder bedoeling of zin. Er is ontzaggeijk veel leed, waarvan wij de zin niet begrijpen, en wij staan dagelijks voor

raadselen die we niet oplossen, en voor knopen die we niet ontbinden kunnen. Maar één ding is volkomen duidelijk, namelijk dat de Here ons door lijden heiligen wil. Wij worden, zoals Ps. 119 het uitdrukt, "uit getrouwheid verdrukt", want daardoor leren wij 's Heren inzettingen. We zullen allen moeten erkennen, dat we er maar zo'n beetje heengeleefd hebben, en als God ons dan door de nood weer naar Zich toedrijft, nee, dan zullen wij niet zeggen: gezegende smart, want de smart blijft altijd vijandig, maar wij zullen met schaamte belijden, dat wij zó hard waren, dat we dit alles nodig hadden, en daarin met berouw wederkeren tot de Here. Laat dan de blaasbalg maar zwoegen, en het vuur nog heter gestookt worden — het is beter geschroeid en geblakerd tot het eeuwige leven in te gaan, dan ongeschonden neer te tuimelen in het onuitblusselijk vuur.

Laten we ons derhalve ernstig afvragen, wat het Woord, en wat de beproeving van het leven ons gedaan heeft. Is het alles oud roest, wat er na de vele bewerkingen des Heren overblijft, of begint hier en daar het goud der genade te blinken? Het is reeds zuiver goud, als iemand in ootmoed leert bidden: "o God, wees mij, zondaar, genadig".

TEMPELVEILIGHEID OF TEMPELHEILIGHEID

Wij zijn geborgen.

Jeremia 7:10 m (vert. N.B.G.).

Dat is op zichzelf een wonderschone belijdenis: "wij zijn geborgen". We denken daarbij als vanzelf aan het woord van Paulus, dat ons leven met Christus verborgen is in God, of aan dat bekende vers :

Wie maar de goede God laat zorgen,
En op Hem hoopt in 't bangst gevaar,
Is bij Hem veilig en geborgen,
Die redt Hij god'lijk, wonderbaar.

De vraag is natuurlijk maar, of er voor dat gevoel van veiligheid voldoende gronden aanwezig zijn. Voor de Jeruzalemmers was dat zeker niet het geval, hoewel ze dachten van wel. Immers, niet *God* was hun toevlucht, maar de *tempel* was hun asyl. Ze verscholen zich achter het altaar, en verborgen zich in het heiligdom, en meenden daar in alle omstandigheden geborgen te zijn, want de tempel kon immers niet verloren gaan. Maar dan komt God zeggen: "want gij steelt, moordt, plundert, pleegt overspel, zweert vals, plengt aan de Baäls, loopt vreemde goden na; en dan komt gij voor Mij staan in dit huis en zegt: wij zijn geborgen?" (vs 10) De Here heeft voor dat tempelgezag: wij zijn veilig en geborgen, niet veel meer over dan hoon. Het klinkt als een belediging in Zijn oren, tenminste van deze lippen. Zeker, de gelovige mag zeggen:

Want God zal mij, opdat Hij mij beschutt',
In ramp en nood versteken in Zijn hut....

Want in die tempel weet hij God Zelf, en geplaagd en vervolgd door de wereld, vlucht hij in Gods armen. Maar de mensen in Jeremia's dagen hadden dat huis Gods losgemaakt van God Zelf, aan God dachten ze zelfs niet meer. Maar Zijn tempel beschouwden ze als een heel geschikte schuilkamer. Niemand kan ze daar wat maken. Sion was hun een soort mascotte. Welke stormen en onheilen er ook kwamen, zolang zij de tempel hadden, waren ze geborgen. Er staat hierboven: tempelveiligheid of tempelheiligheid, en nu voelden de Judeërs voor het eerste alles, en voor het laatste niets. Dat is te zeggen: ze wilden wat graag achter de veilige tempelmuren bescherming zoeken tegen de dreigende nationale rampen, maar aan bekering en heiliging van hun leven denken ze niet. Het woord, dat zij zelf een heilige tempel Gods moesten wezen, kenden ze natuurlijk nog niet, maar die gedachte is toch dikwijls genoeg door de profeten ook uitgesproken. Maar daar wilden ze niets van horen. Ze gingen rustig met hun oude leven van diefstal, moord, overspel enz. door. En als Jeremia ze daar in hun schuilplaats ziet zitten en zelfs Sions tempelzangen hoort uitgalmen, dan wendt hij zich vol afkeer af en zegt: 't lijkt wel een roversnest, een moordenaarshol. En ze moeten er maar om denken, dat zij met bomvrije schuilplaats en al zullen omkomen. Niet de tempel beschermt een volk, maar een volk schraagt z'n tempel. Doet het dat niet, dan loopt alles uit op een chaos. Dit is de korte inhoud van Jeremia's tempelprediking, gehouden op een der biddagen in Jeruzalem.

Het was een vasten- en bededag, en in dichte drommen stroomde de menigte naar de tempel in Jeruzalem. Er was alle reden voor zo'n gebedsuur, want het zag er voor Juda's volksbestaan

zo omstreeks Jojakims troonsbeklimming¹ niet zo rooskleurig uit. Er bestond namelijk groot gevaar, dat Egypte z'n machtige armen naar Juda zou uitstrekken en het tot slavernij brengen, zodat het weer als vroeger gebukt bij tichelstenen neer moest liggen — Jojakim zelf was feitelijk al niet meer dan een vazal van Egypte. Er heerste dus een min of meer gedrukte stemming. Maar de volksleiders wisten de menigte, op het tempelplein saamgekomen, al spoedig te kalmeren, en het defaitisme te verdrijven. Zij wezen er op, dat er niet het minste gevaar van over de grenzen te duchten was, en dat deze onweerswolken wel weer heel spoedig zouden overdrijven. Het waren de bekende propagandisten van het "vrede, vrede, en geen gevaar", die aldus spraken. En ze hadden een slagwoord uitgevonden, dat geweldig insloeg: wijzende op het indrukwekkende complex van tempelgebouwen, riepen ze in extase uit: "des Heren tempel zijn deze"². En het duurde niet zo lang, of het werd als een spreekoor overgenomen, en men vergat alle gevaar, en alle sombere gedachten verdwenen onder het al maar luider roepen der menigte: "des Heren tempel, des Heren tempel, des Heren tempel is hier". Het doet onwillekeurig even denken aan het roepen der menigte in Efeze: "groot is de Diana der Efeziërs", waarvan later de burgemeester dier stad verklaarde, dat iedereen dat toch wel wist, en dat ze dat niet zo luidruchtig behoeften uit te schreeuwen. Iedereen wist toch ook wel, dat die tempel daar in Jeruzalem des Heren tempel was. Wat bedoelde men toch met dat spreekoor? Nu, *feitelijk* was het niet meer dan een soort massaal zelfbedrog, een wegschreeuwen van z'n eigen angst. Wat men er zichzelf door trachtte te suggereren, was dit: de aanwezigheid van deze tempel was een waarborg voor de veiligheid van Jeruzalem. Die tempel was immers onschendbaar. De eeuwen door was deze sacrosancte tempel onneembaar gebleken, en deze "woonplaats Gods" waakt als 't ware over stad en natie. Dat zou ook in de nood van het heden gebeuren, temeer waar sinds de reformatie van Josia de eredienst in volle luister hersteld was. Dagelijks steeg de rook der offers, de zang der priesters, het gebed der tempelbezoekers omhoog tot de God van Israël. Zou God een volk verlaten, dat Hem zo schitterend vereerde? Nee, aan die tempel hadden ze een houvast, waaraan ze zich in der tijden nood konden vastklemmen. Die tempel waarborgde absolute veiligheid. De tempel zou hen beschermen — "des Heren tempel, des Heren tempel, des Heren tempel is hier".

Dan verschijnt Jeremia als spelbreker op het tempelfeest.

Bij een der poorten gaat hij staan³, en spreekt nu op zijn beurt de menigte toe. Wat hij zegt, komt hierop neer, dat ze hun leven moeten beteren, en dat alleen in dit geval, dus in de weg van oprechte bekering, de Here hen zal laten wonen in Jeruzalem. Lieten ze alle misstanden maar voortwoekeren — die Jeremia zeer gedetailleerd opnoemt — en waanden ze zich desondanks veilig in de tempel, dan zou blijken dat de leuze: "des Heren tempel is hier", niet alleen een bedriegelijke was, maar ze zouden onder hun eigen tempelmuren hun graf vinden — wat er vroeger met Silo gebeurd was, moest hun een les der historie wezen⁴.

Het was dus precies andersom dan zij dachten.

Niet de mooie stenen van een tempelgebouw, maar een heilige levenswandel naar Gods wil, waarborgen een toekomst voor Jeruzalem. De tempel moest hen niet bewaren, maar zij moesten de tempel bewaren. Dat is: ze moesten zelf een tempel des Heiligen Geestes zijn. Een volk dat zich niet laat invoegen als levende stenen in Gods tempel, staat de bouw in de weg. De gruwzaamste kerkverwoesters zijn dikwijls de kerkleden zelf. Er scheen maar een

¹ Dat we ons in deze tijd moeten verplaatsen, bewijst wel hfdst. 26, waar zakelijk dezelfde tempelprediking herhaald wordt, daar waarschijnlijk door Baruch opgetekend, met de gevolgen die deze prediking voor Jeremia gehad heeft. In vs 1 van dat hfdst, wordt dan deze prediking gedateerd in de eerste regeringsjaren van Jojakim.

² Dit meervoud, omdat er meerdere gebouwen waren. Men kan ook vertalen: "des Heren tempel is dit", of: "des Heren tempel is hier".

³ Zie vs 2.

⁴ Men leze vs 1-15.

zeer geringe accentverschuiving plaats gegrepen te hebben in Jeruzalem: orthodoxie nam de plaats in van geloofsvertrouwen; tempel -cultus kwam in de plaats van gemeenschap met de Here; het formalisme van offers, sabbatten en ceremoniën moest vergoeden wat er aan gehoorzaamheid ontbrak. Maar in wezen was deze accentverschuiving een totale omkering van Gods orde. Het waren surrogaten, die men God aanbood, en die neemt de Here niet aan.

God is ook in deze tijd bezig, ons te leren dat er zonder heiligheid geen veiligheid is. Wij hebben ook hard geroepen van 's Heren tempel en zeiden te ijveren voor onze beginselen, zonder dat daaraan een verborgen omgang met God en een leven naar Zijn wil beantwoordde. Zodoende werd de tempel uitgehold en gescheurd. Alleen in de weg van waarachtige bekering kan er een toekomst zijn voor kerk en volk. Niet de kerk beschermt ons, maar wij bouwen haar of... breken haar af. Ik spreek hierin naar de mens. Want ik weet ook wel, dat *wij* de kerk niet kunnen bewaren, dat ze alleen staat door het dagelijks gebed: "bewaar en vermeerder Uw kerk". Jezus Christus is de enige Kerkbewaarder. En ik weet eveneens, dat wij alleen kunnen groeien als levende stenen in gemeenschap met Hem, Die als hoeksteen door de bouwlieden veracht is, en dat wij alleen de heilige tempel des Geestes kunnen zijn door het geloof in Hem, Die Gods ware tempel was. Jezus Christus is dus in al deze dingen de eerste en de laatste. Maar Hij doet Zijn werk niet buiten ons om, doch door ons heen. Zijn kracht wordt in ons volbracht, al is het dan ook in onze zwakheid. En alleen als we dit verstaan, kunnen we zeggen, maar dan ook *echt* zeggen, wat voor Jeruzalem slechts een holle leus was: "wij zijn geborgen".

ZELFBESCHADIGING

Ben Ik het, die zij krenken, luidt het Woord des Heren, doen zij 't zichzelf niet, ter beschaming hunner aangezicht?

Jeremia 7:19 (vert. N.B.G.).

Het is niet geheel zeker, in welke tijd het Schriftgedeelte¹, waaruit bovenstaande tekst genomen is, geplaatst moet worden, maar zoveel staat wel vast, dat het een zorgvolle tijd was, waarin Jeruzalem aan alle gevaar was blootgesteld. Jeremia, die de noden van zijn volk steeds op zijn hart droeg, heeft zich dan ook opgemaakt, hun pleitbezorger bij God te zijn, en hij heeft de Here vurig om verlossing uit de hemel gesmeekt². Deze profeet is dus niet slechts tolk van God bij het volk, maar ook tolk van het volk bij God. Hij brengt Gods woorden naar de aarde over, maar ook het zuchten der mensen naar de hemel. Hij is de verbindingsschake] tussen God en Zijn volk, en staat in het uur van gevaar in de bres voor dat volk, dat hij liefheeft met heel zijn wezen. Het gaat hem in zijn voorbede om de toekomst van Israël, en daarin dus ook om de Christus, want als dit volk geen toekomst meer had, zou het ook met de Messias en het koninkrijk Gods een verloren zaak wezen. Het moet daarom wel een van de onbegrijpelijkste en zwaarste ogenblikken in Jeremia's leven geweest zijn, toen God, terwijl hij in 't stof voor Hem gebogen lag, zeide: sta op, Jeremia, en houd op met bidden, want Ik wil niet langer, dat gij de zaak van dit volk bepleit, ge moet nu ook maar niet verder aandringen, want Ik zal toch niet horen. Dit klinkt uitermate vreemd en raadselachtig. We zouden haast zeggen, dat Jeremia veel barmhartiger is dan God. In wezen staat de zaak echter omgekeerd, en is de Here in Zijn afwijzing zeer bewogen over Zijn volk. Wij menen vaak dat afgewezen gebeden niet bepaald pleiten voor Gods goedheid, maar welbeschouwd kan er in een onverhoord gebed veel meer barmhartigheid schuilen, dan in de verhoring. Neem nu maar het geval met Jeruzalem. Had de Here op Jeremia's voorbede reddend ingegrepen, en het dreigend gevaar afgewend, dan zouden de Jeruzalemmers daaruit allicht de voor hen prettige conclusie getrokken hebben, dat hun verhouding tot de Here nog zo slecht niet was. God had dan, bij wijze van spreken, door de verhoring die wanverhouding Zelf gesanctionneerd. En waar het God boven alles om het waarachtig en eeuwig heil der mensen te doen is, laat Hij liever allerlei onheilen over hen komen, dan dat Hij hen in hun zonde laat doorleven. Daarom kan en wil God nu ook niet helpen, en daarom ook niet gebeden zijn, vóór die band met Hem weer hersteld is.

De verhouding was dus uitgesproken slecht.

Voor de dienst van de levende God was in de plaats getreden de verering van de "Melech des hemels" (vs 18), wat zoveel zeggen wil als de "hemelkoningin". Vermoedelijk wordt daar de Babylonisch-Assyrische godin Ishtar mee bedoeld, die men zich als de "moeder der goden" dacht, en die als een vorstin in de hemel troonde. Deze eredienst schijnt vooral bij de vrouwen zeer geliefd geweest te zijn, want zij zijn het die later Jeremia het verwijt doen, dat heel de volksellende feitelijk haar oorzaak vond in de verwaarlozing van de dienst der hemelkoningin (44:16v). Wij staan daar wat vreemd tegen aan te kijken, dat men tot zulke afgoderij kon komen, en het hart kon verpanden aan deze "moeder der goden", maar

¹ Vs 16-20.

² Vs 16, waarin die voorbede verboden wordt, zou geen zin hebben, als Jeremia daar niet reeds mee begonnen was.

zielkundig is dit toch wel te verklaren op soortgelijke wijze als de verering voor de "moeder Gods" in de Roomse kerk. De Here was hun te ernstig en te heilig, te veel "man". Men kon Hem met de kleine aangelegenheden van het dagelijkse en huiselijke leven niet lastig vallen. Zoals het volk van de heiligen en Maria denkt dat zij de eenvoudigste dingen graag willen aanhoren, zo kwamen de Jeruzalemse vrouwen met haar kleine zorgen tot de "hemelkoningin"³. Hadden ze de Here maar beter gekend, dan zouden ze geweten hebben, dat Hij niet slechts een Vader, maar ook als een Moeder is, Die evenmin Zijn volk vergeet als een vrouw haar zuigeling. Maar aangezien de rechte Godskennis ontbrak, nam men z'n toevlucht tot Ishtar, de "moeder Gods". En nu lette men er eens op, hoe in Jeruzalem niet een enkeling, maar huis aan huis de *hele familie* voor deze afgodische dienst in de weer is: vader, moeder en kinderen: de kinderen zamelen hout op en de vaders ontsteken het vuur, en de vrouwen kneden het deeg om offerkoeken te vervaardigen voor de hemelkoningin en drankoffers te plengen voor de andere goden (vs 18).

Zo behoorde het eigenlijk te wezen in de dienst des Heren: alle leden van het gezin, klein en groot, aangestoken door de heilige vlam der liefde. Zo, dat ieder wat doet voor het koninkrijk Gods, vader die het vuur ontsteekt, en moeder die het offer gereedmaakt, en dat de kinderen ook al mee ingeschakeld worden, al is het maar voor het geringe werk van houtdragers en waterputters. Maar wat voor de zaak des Heren altijd een hele toer schijnt, dat is hier voor de Ishtar-dienst zomaar voor elkaar. Het hele gezin zwoegt en slaaft om het hardst. En wat wel een heel droeve kijk geeft op de geestelijke gesteldheid van Jeruzalem van die dagen, is, dat de jeugd zelf vooropmarcheert onder de dienaars van de goden van die tijd. Jeremia noemt de kinderen het eerst, en reeds toen lag de bloem der natie geknield voor Ishtars hoogaltaar.

Het smartelijkste van dit alles is, dat de Here de Jeruzalemmers moet aanklagen, dat ze dit doen "om Mij te krenken". Wij kunnen ons maar moeilijk voorstellen, dat de mensen zó boos waren, dat ze opzettelijk de bedoeling hadden de Here te krenken. Dat God er beledigd door werd, sprak wel vanzelf, dat was het noodzakelijk gevolg van hun handelen, maar was dat nu ook hun doel? Laat ons niet vergeten, dat de Schrift altijd zeer absoluut spreekt. Het is altijd òf het een òf het ander: wie niet voor Mij is, is tegen Mij. Een tussenweg is er niet. Wij worden verondersteld bewust te handelen, dat we welbewust de Here dienen en liefhebben, óf dat we Hem welbewust beledigen en krenken. De verontschuldiging dat we 't zo erg niet menen, aanvaardt de Schrift niet. We moeten wel weten wat we doen.

Het is niet zonder ironie, dat de Here hierbij een vraag stelt: "ben Ik het, die zij krenken? — doen zij 't zichzelf niet?" Dit is een ontzaglijk diepe waarheid. Men kan God wel beledigen, maar in Zijn diepste wezen is Hij onaantastbaar — kan men de zon verhinderen te schijnen? De schade en de schande van de zonde valt altijd weer terug op hem die ze bedrijft. Een kind dat zijn vader onteert, onteert daarmee zichzelf, en de mens, die naar het beeld Gods geschapen is, schendt z'n eigen aangezicht, als hij zijn Maker beledigt. De Schrift meldt ons in diepe eenvoud, dat de mens, zodra hij gezondigd had, tot de ontdekking kwam, dat hij naakt was. Dat is de zelfontering en de zelfbeschadiging van de zonde, zij stelt ons in alle naaktheid ten toon, en dat juist op het ogenblik dat de mens meent, het zover gebracht te hebben, Gode even-gelijk te zijn. En deze zelfbeschadiging komt, behalve in de beschaming, ook uit in de gevolgen — de bezoldiging van de zonde is de dood.

"Daarom, zo zegt de Here: zie, Mijn toorn en Mijn grimmigheid giet zich uit op deze plaats, over de mensen en de beesten, en over het geboomte des velds en over de vrucht van uw bodem, en brandt zonder te doven!" (vs 20). Het is de praefiguratie van de wereldcatastrophe, en het vuur dat niet uitgeblust wordt.

³ Volz a.w., blz. 99.

Dat is de zonde dus waard.

Maar dit doet ons temeer de ontroerende liefde zien en de schoonheid van het offer van Jezus Christus, Die ofschoon Hij Gode-evangelijk was, Zichzelf heeft vernietigd. Heel deze zelf-beschadiging en beschaming en ontering en naaktheid heeft de Heiland vrijwillig aanvaard. Zo, dat Hij door iedereen veracht werd, en men z'n aangezicht voor Hem verborg, zo verachtelijk was Hij. En zo, dat Hij door de Vader verlaten werd, zo afschuwelijk was Hij door de zonde. Wanneer wij al eens door schaamte worden verteerd, en het ons aanvliegt, hoe we onszelf onteerd hebben, en we al de schade en schande en jammer van de zonde voelen als een brandend vuur in ons, laat ons dan bedenken, dat we dan nog niet een duizendste deel doorgemaakt hebben van wat Jezus Christus heeft moeten doorstaan in Zijn uiterste nood. En als wij in onze beschaming de rust zoeken bij Hem Die voor ons leed en stierf en nu leeft in de hemel om voor ons te bidden, dan kunnen wij er op aan, dat aan deze Hogepriester in de hemel de voorbede nimmer verboden wordt. Zijn stem zou alleen zwijgen, als wij zondigden op ontvangen genade, van de vergeving een grond maakten om opnieuw te zondigen, en niet verstonden, dat wie veel vergeven is, ook veel liefheeft, en dat Hij wil dat onze wederliefde zich ook uiten zal in de vraag der bekering: Here, wat wilt Gij, dat ik doen zal.

HET GASTMAAL ZONDER GASTHEER

Zo zegt de Here der heirscharen, de God van Israël: voegt uw brandoffers bij uw slachtoffers, en eet vlees.

Jeremia 7:21.

Tengevolge van de reformatie van Josia is er uiterlijk in Juda heel wat ten goede gewijzigd. Zo werd de dienst van de "koningin des hemels" afgeschaft, en voor haar altaar kwam het altaar des Heren in de plaats. We zullen het Schriftgedeelte dat nu volgt¹ ons dan ook wel moeten denken in een tijd, dat de offerdienst des Heren in de tempel weer nauwgezet werd in acht genomen. Het ging allemaal weer keurig volgens Deuteronomium en Leviticus. Men proeft wellicht een tikje spot in deze laatste woorden, en daar is ook reden voor, want *innerlijk* was er toch niet veel veranderd. De offers werden nu niet meer aan Ishtar, maar aan de Here gebracht, en zo was het *adres* wel gewijzigd, maar de offeraar was dezelfde gebleven. De heidense geest, die uitgaat van de gedachte dat het aantal offeranden indruk maakt op de godheid, waardoor deze gunstig gestemd wordt, werkte ook in Juda nog steeds door, ondanks de reformatie. Heel de godsdienst ging op in offerdienst en ceremonie. Wat echter aan het offer in de dienst des Heren alleen waarde verleent, is het hart en de gezindheid van hem die dat offer brengt. Wat Paulus eens tot de Corinthiërs zei, zegt de Here steeds tot Zijn volk: "Ik zoek niet het uwe, maar u". God is niet belust op offervlees, maar op de liefde van de offeraar. Het ware offer is feitelijk niet meer dan het zichtbare symbool van het dankbare en overgegeven hart. In het offer schenkt de mens die uit het geloof leeft, *zichzelf* weg. Maar als de mens zichzelf wil blijven handhaven, en dan God tevreden stellen met z'n offerande, van het zijne geeft, maar niet zichzelf, z'n leven niet wil wijden aan God in gehoorzaamheid, maar God wil afkopen met z'n hecatomben, dan zijn al die offeranden en andere ceremoniën der wet van nul en gener waarde geworden.

En zo stond het nu met Juda in de dagen der "reformatie".

Om zijn bezwaren tegen de geest der eeuw nu eens heel duidelijk naar voren te brengen, schroomt Jeremia niet voor de krasse bewering, dat God aan de vaders niet een gebod gegeven heeft ter zake van brandoffers en slachtoffers². Integendeel: God had geboden: "hoort naar Mijn stem, dan zal Ik u ten God, en gij zult Mij ten volk wezen, en wandelt op de ganse weg die Ik u gebied, opdat het u welga"³ — geen offers dus, maar gehoorzaamheid. Ik denk dat Jeremia's hoorders, en met name de priesters onder hen, die van kindsbeen af niets hogers gekend hadden dan deze heilige ceremoniën, perplex gestaan hebben over zo'n "ketterij": de Here zou nooit een gebod gegeven hebben inzake brandoffers en slachtoffers? Maar hoe stond het dan in de wetsrol, die onlangs in de tempel teruggevonden was? Gij raast, Jeremia, uw grote geleerdheid brengt u tot razernij.

Toch houdt Jeremia voet bij stuk.

Profeten mogen het heel graag kras zeggen, zo op het randje van de "ketterij", om de rechtzinnige schare eens prachtig wakker te schudden, en aan het schrikken te brengen.

We begrijpen natuurlijk Jeremia's bedoeling wel.

¹ Vs 21-28.

² Vs 22.

³ Vs 23.

Hij heeft vanzelfsprekend niet willen beweren, dat de Mozaïsche wetgeving niet van goddelijke oorsprong was, doch slechts menselijke uitvinding. Het is er mee als met Jezus' woord: "werkt niet om de spijze die vergaat, maar om de spijze die blijft tot in het eeuwige leven". Daarmee heeft de Heiland ook niet willen zeggen, dat men in 't geheel niet voor zijn dagelijks brood hoefde te werken, maar alleen, dat dit niet het voornaamste en allesbeheersende moest zijn. Als Jeremia in dezelfde geest beweert: God heeft nooit offeranden geboden, maar alleen gehoorzaamheid, dan bedoelt hij dat de gehoorzaamheid het voornaamste is. Zij is de ziel van het offer. Zonder die gehoorzaamheid is het offer zielloos. Men moet God geven wat Godes is, dat is: een leven van gewilligheid. Men moet God niet geven wat des mensen is: een paar stukken vlees op het altaar. Dat is God voor de gek houden. Het is Hem beledigen. Het is Hem tevreden stellen met surrogaten. En dat was Juda druk bezig te doen. Het vervolg van dit hoofdstuk toont het duidelijk genoeg aan. Evenals hun vaders, weigerden ze permanent naar de stem des Heren te luisteren. En hun hardnekkigheid trachten ze te verbergen achter de rook der altaren; ja, de offers werden o zo trouw gebracht, maar dit was niets dan vrome bedriegerij. En zo had de reformatie toch nog niet zoveel gebracht. Men was feitelijk van de regen in de drup gekomen. Iemand zou kunnen zeggen: geef mij *dan* de dienst van Ishtar nog maar liever. Dat is tenminste eerlijker.

Hiermee is de weg gebaad voor het verstaan van het ietwat wonderspreukige Woord, dat hierboven staat: "voegt uw brandoffers bij uw slachtoffers, en eet vlees". De Here wil er mee zeggen, dat als ze blijven weigeren naar Zijn stem te horen, Hij hun offers niet belieft — ze kunnen het vlees zelf wel opeten. Volgens de wet werden de slachtoffers, behalve het vet, door de offeraars zelf gegeten, maar de brandoffers moesten geheel op het altaar worden verteerd. De Here zegt, dat dit ook niet meer hoeft. Ze kunnen zich heel wat moeite en vooral heel wat kosten sparen, door het voor zichzelf te houden, want Hij kan geen offer aannemen waarin het hart van de offeraar niet klopt.

Ik schreef hierboven: het gastmaal zonder gastheer. De maaltijden, aan de offeranden verbonden, hadden ook in Israël steeds een sacraal karakter. Men wist zich dan bij God te gast, en aan Hem in sterke gemeenschap verbonden⁴. Maar Jeremia kondigt aan, dat God voortaan bij deze maaltijden niet meer aanwezig zal zijn. De gasten mogen dus komen in groten getale, maar de Gastheer zal ontbreken. Het brandoffer, dat geheel verteerd werd op het altaar, en welks vlees dus voor God gereserveerd werd, kunnen ze nu voortaan zelf wel opeten. Ze behoeven niets meer voor Hem apart te zetten... "voegt uw brandoffers bij uw slachtoffers, en eet vlees". O, wat zijn ze druk in de weer daar in Jeruzalem, en hoe graag en nauwgezet worden alle voorschriften in acht genomen. Alles voor God, en toch... zonder God. Vroeger werd het vuur ontstoken en deeg gekneet voor Ishtar, en God was er niet bij. Nu was de reformatie gekomen, en ze zeiden tegen elkaar, dat het nu zoveel mooier was, het ging voor de Here, pro Rege, en... God was er weer niet bij. Dit is de ontzettend bange tragedie van het profetische Woord: "voegt uw brandoffers bij uw slachtoffers, en eet vlees".

Wij hebben onze heilige maaltijden in het Heilig Avondmaal, waar het vlees is vervangen door brood en wijn.

En nu moeten wij eens zó naar dit Woord van God luisteren, alsof Hij tot ons zei: Ik ben daar niet bij. Gij hoeft geen afzonderlijke tafels meer toe te richten in de kerk, neem dat heilige brood en die wijn maar mee naar huis, en eet en drink het daar, voeg uw Avondmaalsbrood bij uw ontbijt, en uw Avondmaalswijn bij uw middagmaal, want Ik zal er niet aan deelnemen. En al stromen er gasten toe, tafel na tafel, de hemelse Gastheer is er niet.

Zou het zo vreemd wezen, als Hij dit tot ons zei? Brengen wij het er zoveel beter af dan Juda

⁴ Deze eenheid bij de gemeenschappelijke maaltijd werd in het Oosten veel sterker gevoeld dan bij ons.

in de dagen van Jeremia? Zijn we niet druk bezig, het sacrament tot een ceremonie te degraderen, en de Here te foppen met onze strakke gezichten, terwijl we ondertussen standvastig weigeren naar Zijn stem te horen, en in een leven van dankbaarheid voor Zijn aangezicht te wandelen? Wij horen telkens weer in het Avondmaalsformulier een hele rij zonden oplezen, en we worden telkens weer vermaand van de tafel des Heren ons te onthouden, zo wij in deze zonden *blijven*. Het is de volgende keer nog geen zier beter, wij zijn er dus in gebleven, en toch doen we precies, of het ons niet aangaat. We vernemen in datzelfde formulier, dat wij onze liefde niet slechts met woorden hebben uit te spreken, maar ook met de daad jegens elkander behoren te bewijzen, maar die bewijzen zijn vaak nog heel ver te zoeken. Toch doen we of er niets aan de hand is. Zo "vieren" we het Avondmaal, zonder van onze boze werken te vieren, we schuiven aan de tafel des Heren aan als aan de lopende band, en bedrijven de heiligste verrichtingen zoals een fabrieksarbeider zijn handgrepen uitvoert. Is het te verwonderen, dat de Here met deze techniek van Avondmaalsviering niets te maken wil hebben? De Avondmaalsviering is in haar diepste zin gemeenschapsoefening met Christus: Hij deelt iets van Zijn leven aan de Zijnen mede, zodat het, als het goed was, na elke viering daarvan in de gemeente te zien moest zijn, wat Paulus ergens schrijft: "ik leef, doch niet meer ik, maar Christus leeft in mij". Niet *meer* ik. Vroeger was het wel zo. Toen triumfeerde mijn "ik". Het was Ik voor en Ik na, met een hoofdletter. Maar nu is dat veel minder zo. Mijn "ik" heeft de genadeslag gekregen, en nu leeft alleen Christus in mij... ik denk en ik doe, wat Christus zou denken en doen. Waar deze goudglans der genade uitblijft, en het eigen zondeleven in al z'n vaalheid en grauwheid wordt voortgezet, daar was wel de tafel toegericht, en de gasten waren aanwezig, maar Christus, de Gastheer, was er niet bij. Hij heeft gezegd: eet gij het brood en drinkt de wijn, maar van Mijn aanwezigheid zult gij niet genieten. Zo is er nog heden ten dage vorm zonder inhoud, Avondmaal zonder Christus, godsdienst zonder God. En dat is het noodlottigste wat ons overkomen kan. Moet Hij dan eerst alle Avondmaalstafels laten opruimen, en de kerken laten verbranden, om ons te leren, dat we zonder Hem Zelf niet kunnen?

BIDDENDE BEENDEREN

Terzelfder tijd, spreekt de Here, zullen zij de beenderen der koningen van Juda en de beenderen hunner vorsten en de beenderen der priesters en de beenderen der profeten en de beenderen der inwoners van Jeruzalem uit hun graven uithalen, en zij zullen ze uitspreiden voor de zon en voor de maan en voor het ganse heir des hemels, die zij liefgehad en die zij gediend en die zij nagewandeld en die zij gezocht hebben, en voor dewelke zij zich nedergebogen hebben.

Jeremia 8:1, 2a.

Deze beginverzen van hoofdstuk 8 vormen met het slot van hoofdstuk 7 één geheel: de daar genoemde bouwers van Tofeth zijn dezelfde als de aanbidders der hemellichamen, wier schrikkelijk lot hier getekend wordt. Terecht laat Jeremia deze ganse pericoop aanvangen met een oproep aan de Jeruzalemmers, om het hoofdhaar af te scheren (hfdst. 7:29), niet zozeer ten teken van rouw, dan wel van smaad — het Hebreeuwse woord voor hoofdhaar gebruikt, doet denken aan "gewijde" haren der Nazireërs, en daar Juda wegens z'n zonden niet meer een godgèwijd, maar een ontwijd volk was geworden, mocht het de Nazireërskroon ook niet meer dragen. Het waren ongehoorde gruwelen, waaraan het volk zich schuldig gemaakt had¹. In het dichtbij gelegen dal Ben-Hinnom (zo geheten wellicht naar een vroegere eigenaar) bevond zich een offerplaats, Tofeth of verbrandingsplaats genoemd, waar de Jeruzalemmers hun kinderen door het vuur lieten gaan, zoals de Schrift dat euphemistisch uitdrukt. In werkelijkheid werden de kinderen daar eerst geslacht en daarna verbrand. De godheid, aan wie deze kindertjes geofferd werden, heette Moloch of Mèlek² waarschijnlijk een zonnegod, waarbij het niet eens onmogelijk was, dat men deze Molochdienst trachtte te combineren met de dienst des Heren, met een beroep op de Mozaïsche wet: "de eerstgeborene uwer zonen zult gij Mij geven"³, waartegen de Here Zich dan verdedigt met te zeggen, dat Hij *deze* wijze van "geven" nooit heeft geboden, en dat dit nooit in Zijn hart is opgekomen⁴. Men zou kunnen vragen hoe die ouders er toch toe konden komen, om hun kinderen op zo'n gruwelijke wijze "door het vuur te laten gaan". Ach ja, men kan zoveel vragen. Bij voorbeeld, hoe ouders er toe komen de wereld in huis te halen, een wereld van roddelarij en egoïsme en lage levenston, waar hun kinderen nog veel meer door verschroeid worden dan destijds door het vuur in het dal Hinnom. Nu, zoals men daarvoor z'n geweten op allerlei manier weet te verschalken, zo ook hier. Men meende namelijk heus zich de kinderzeggen door die kinderoffers te kunnen waarborgen: als men aan Moloch Jahvè z'n *eerstgeborene* gaf, dan zouden de volgende kinderen veilig zijn tegen alle gulzige demonen en goden. Een soort afweermiddel dus tegen eventuele ondergang van het ganse geslacht.

Jeremia voorzegt nu, dat precies het tegenovergestelde gebeuren zal. Zo gaat het trouwens

¹ Het valt moeilijk uit te maken, of deze pericoop, waarin de zonde van Tofeth gehekel wordt, geplaatst moet worden vóór de reformatie van Josia, dus in een vroegere tijd dan waarin 7:21-28 ons verplaatst, of veel later, in de tijd van de regering van Jojakim. Het is niet onmogelijk, dat onder diens regiem de afgoderij weer herleefd is.

² Letterlijk: "koning", d.i. koning des hemels.

³ Exod. 22:29.

⁴ Vs 31.

altijd in de weg der zonde, dat juist niet bereikt wordt, wat men graag wil, en dat de vreugde die men zich voorgesteld had, in de grootste smart wordt veranderd. Er zullen dan ook dagen komen, zegt de profeet (7:32, 33) dat in hetzelfde dal Ben-Hinnom de dood in z'n vreselijkste gestalte zal rondwaren. Het zal een slagveld worden, en de vijand zal er zó'n gruwelijke slachting aanrichten, dat nadien dit huiveringwekkende dal moorddal of lijkendal zal geheten worden. Naar latere Joodse voorstelling was hier de ingang van de hel, en de Hebreeuwse naam is in zijn afgekorte vorm "gehenna" de naam geworden voor hel. De Heiland heeft Zelf dit woord "gehenna" gebruikt, toen Hij zeide: "wie zegt: gij dwaas, die zal strafbaar zijn door het helse vuur" (Matth. 5:22).

Het meest lugubere toneel van deze "hel" wordt ons getekend in de tekstwoorden die hierboven staan.

Was in het voorafgaande reeds gezegd, dat de lijken der verslagenen onbegraven zouden blijven⁵, er wordt aan toegevoegd, dat door de vijanden ook de beenderen der voorgeslachten zouden worden opgegraven. Het gericht zou dus ook de reeds gestorven generaties treffen, en daarbij noemt Jeremia de "beenderen dei-koningen" het eerst — zij immers waren het geweest (men denke aan Manasse en Amon) die in de zonde der afgoderij waren voorgegaan. Die koningen waren dus het meest schuldig, maar dan volgen de toonaangevende kringen van priesters en profeten, en eindelijk alle inwoners van Jeruzalem — ze waren wel verleid, maar waren toch meegegaan, — de beenderen van alle deze zullen uit hun graven worden uitgehaald.

Men denke hier niet alleen aan verregaande baldadigheid en brute grafschennis.

Er zat veeleer goudzucht achter.

Op zoek naar schatten, werden met name de koningsgraven geplunderd⁶, en dat deze goudzoekers met de beenderen en skeletten niet erg eerbiedig omgingen, laat zich wel denken.

Bijzonder opvallend is nu de mededeling, dat deze beenderen zullen worden uitgespreid voor de zon en de maan en het heir des hemels — de sterren —, zodat ze dus dag en nacht voor deze hemellichamen liggen uitgestrekt. Dit is iets meer dan een poëtische uitdrukking voor het feit, dat ze uit de verborgenheid van het graf tevoorschijn gehaald zijn, en nu aan het licht van zon en maan blootgesteld. Er staat namelijk uitdrukkelijk bij, dat de beenderen uitgespreid worden voor zon, maan en sterren, die ze gediend, en waarvoor ze zich neergebogen hebben. Men zou hier aan een rechtvaardige vergelding kunnen denken: dezelfde mensen, die zich tijdens hun leven neergebogen hebben voor het heir des hemels, liggen hier nu als geraamten te bleken voor het aangezicht hunner afgoden, dat is nu hun gedroomde hemel. Maar ik geloof dat Jeremia nog iets anders en nog iets meer in deze woorden heeft willen leggen — hij ziet in deze ter aarde liggende geraamten een posthume *voortzetting* van de zon-, maan- en sterrencultus. Tijdens hun leven wierpen ze zich voor deze "goden" ter aarde neer, en na hun dood zetten de geraamten de litanie voort. Dit "gehenna", dit onafzienbare knekelveld, wordt voor het visionaire oog van de profeet omgevormd in een geweldige afschuwelijke afgodstempel, waar de aanbidders geraamten zijn met grijnzende koppen en holle ogen, weerzinwekkende spookgestalten, die met huivering vervullen.

⁵ Dit was vooral voor de Oosterling een ontzettende gedachte. De antieke voorstelling was, dat de ziel rusteloos bleef omzwerven, zolang het lichaam geen rustplaats in de aarde gekregen had. Men denke ook aan de versregels uit psalm 79: "hun lijken, onbegraven, verzaden na hun dood 't gediert' in hongersnood: èn gier èn kraai èn raven".

⁶ Vooral de Egyptische koningsgraven tonen wel aan, welke schatten daarin verborgen waren.

Zo geeft dit horribele toneel van de "biddende beenderen" in "gehenna" een aanwijzing, dat de zonde in de hel wordt voortgezet. Zij wordt niet afgebroken met de dood der zondaren, maar bereikt juist in de plaats der duisternis haar afschuwelijk hoogtepunt. De verlorenen in de hel ondergaan niet slechts lijdelijk hun straf, maar er is een activiteit van het kwade, zo intens en zo gruwelijk, als hier op aarde nooit werd gezien. Zij die zich *hier* van hun zonden niet wilden bekeren, zullen er daar hun hoogste verlustiging in vinden. Elk woord dat er gesproken wordt, zal er een vloek, en elk "gebed" een gruwelijke godslastering zijn. Gelijk in de hemel de blijdschap, zo zal in de hel het egoïsme ten hoogste toppunt stijgen. Het "homo homini lupus", de ene mens is voor de andere een wild dier, hier nog getemperd door de algemene genade, wordt daar ten volle werkelijkheid. De een zal de ander in zijn lijden niet kunnen, maar ook niet willen bijstaan: ieder heeft er een hels plezier in, de naaste zoveel mogelijk smart aan te doen. Het diepste "lijden" van de hel is gemis aan "medelijden". Het is dan ook geen wonder, dat Jeremia erbij voegt, dat de dood boven het leven zal verkozen worden (vs 3), maar ook dat verlangen zal niet vervuld worden. Wij zeggen soms bij een sterfbed: was het nu maar spoedig afgelopen, want dit lijden is niet meer om aan te zien. Doch de hoop dat het spoedig afgelopen zal zijn, is er ook in de buitenste duisternis niet: de worm blijft eeuwig knagen, en het vuur wordt nimmer uitgeblust.

Als we deze dingen horen, kunnen we niet nalaten te huiveren. Ze worden ons evenwel niet gezegd om ons aan het schrikken, maar om ons tot bekering te brengen. Het lijden van deze tijd is niet te waarderen tegen de hemelse vreugde die komt, maar zo is omgekeerd ook de korte genieting der zonde niet te waarderen tegen de eeuwige smart. Het is daarom alleen reeds van menselijk standpunt uit gezien, "verstandig" om af te staan van ongerechtigheid, maar wat ons daartoe bovenal moet dringen, is de wetenschap, dat God het wil. Niet ons eigen belang, maar de eer van God moet ons tot gehoorzaamheid dringen. De rijke man wilde een boodschap laten sturen naar de aarde, dat z'n broers toch vooral moesten oppassen, niet in de hel te komen, maar daar kan niets van in komen. Als hij er bij zijn broers op had laten aandringen dat ze er toch om moesten denken de Here Jezus boven alles lief te hebben, en Zijn ernstige roepstemmen niet langer in de wind te slaan, zou aan zijn wens misschien zijn voldaan. Nu was het louter egoïsme dat hem dreef (zoals hij op aarde ook steeds egoïst was geweest), en het egoïstisch gebed is in Gods oor een vloek.

DE CAVALERIE DER ZONDE

Altezamen snellen zij voort in hun loop, gelijk een paard dat voortstormt in de strijd.

Jeremia 8:6b (vert. prof. Aalders).

Men kan van de zonde nooit teveel kwaadspreken. Zo dacht Jeremia er ook over, en het is verbazingwekkend, wat hij in kort bestek¹ het gedrocht dat "zonde" heet, niet al ten laste legt. Het is allereerst de *dwaasheid* der zonde, die aan de kaak gesteld wordt. De zondaar is niet alleen slecht, maar ook dom: "zal men vallen en niet weder opstaan; zal men afkeren en niet wederkeren?"² De vragen zijn beschamend om haar simpelheid. Natuurlijk zal iemand die gevallen is, weer opstaan. En even vanzelfsprekend zal iemand die verdwaald is, op z'n schreden terugkeren. Het zou al heel dwaas wezen, als men dit niet deed, en niemand anders dan zichzelf zou men er schade mee berokkenen. Maar het volk te Jeruzalem heeft ook deze allereenvoudigste logica nog niet door. Ze zijn gevallen en staan niet op; ze zijn afgedwaald, en ze weten dat, maar doen niet de minste moeite om het rechte pad terug te vinden. Ze gaan integendeel rustig op de ingeslagen weg voort, en houden met hand en tand aan hun zonde vast. Ze lopen met open ogen, willens en wetens in de val — dat is de dwaasheid der zonde ten top.

De zonde is niet alleen onverstandig, maar ook *onnatuurlijk*, zo gaat Jeremia voort. Hij toont dat aan met een beeld aan het dierenleven ontleend: "ook een ooievaar aan de hemel kent zijn vaste tijden, en tortelduif en zwaluw nemen de tijd hunner komst in acht; maar mijn volk kent het recht des Heren niet"³. God heeft aan de vogels en aan de mensen wetten gegeven. Welnu, die trekvogels "aan de hemel", schijnbaar zo vrij en onafhankelijk als "vogels in de lucht", denken er niet aan die wetten te negeren: ze komen en vertrekken op de voor hen vastgestelde tijden. Het zou onnatuurlijk, dwaas tegen alles in wezen, als ze 't niet deden. Maar de superieure mens doet of er geen "rechten", geen ordinantiën des Heren zijn. Zo onnatuurlijk en gedegeneerd zijn ze wel. De beesten verloochenen hun instinct niet, maar de mensen verkrachten dagelijks hun geweten. De mens gaat de mussen te boven, zei Jezus, maar Jeremia moet klagen dat de ooievaars, zwaluwen en duiven de mens te boven gaan. Zo onnatuurlijk is de zonde.

Maar vooral heeft Jeremia gehuiverd voor de *macht* der zonde.

Hij moet met ontzetting constateren, dat ze de zonde niet maar doen, maar dat ze er helemaal aan vast zitten. "Waarom is dan dit afkerige Jeruzalem *bestendig* afkerig?"⁴ Ze zijn door de zonde niet plotseling verrast, maar ze leven er in, en houden er welbewust aan vast. Men kan ook zeggen: de zonde houdt hen vast. Zij houdt hen in haar boeien gevangen. Men heeft zich zo aan de zonde gegeven, en er zich zo aan gewend, dat het niet meer mogelijk is, er van los te komen. De ban der bekoring kan niet meer gebroken worden. De Jeruzalemmers zijn niet maar afkerig, maar de verpersoonlijkte "Afkerigheid" geworden⁵. En dit ontzettende oordeel heeft Jeremia niet maar lichtvaardig uitgesproken, nee, hij heeft geruime tijd nauwlettend

¹ Hfdst. 8:4-7.

² Vs 4.

³ Vs 7.

⁴ Vs 5.

⁵ In vs 5 wordt evenals in hfdst. 3 Jeruzalem met de symbolische naam "Afkerigheid" aangeduid.

toegeluisterd⁶ of hij geen klanken hoorde van boetvaardigheid, maar het resultaat was ontstellend: er was niemand die leed droeg over z'n boosheid⁷, integendeel liepen ze allemaal met de prettige gedachte rond, dat alles toch zo keurig in orde was. Dit is een hopeloos geval. Ze zitten zo in de strikken der zonde verward, dat zelfs Jeremia geen kans meer ziet, deze knopen te ontwarren. Eigenlijk zeg ik het zo niet goed. Wie in een strik vastzit, kan niet meer voor- of achteruit. Met de zonde is dat niet zo. Wie eenmaal op het hellend vlak van de zonde gekomen is, kan niet meer stoppen. God kan dat wonder wel doen, maar de mens zelf niet. Hij kan met de zonde niet breken op het moment waarop hij het verkiest. Het gaat van kwaad tot erger. De zonde is geen cipier, die een gevangene bewaakt... daar zit hij nu muurvast tussen vier kale wanden. Nee, de zonde is een slavendrijver, die zijn slachtoffer steeds weer opjaagt: hij moet steeds verder en steeds harder. Jeremia gebruikt daarom — terecht — niet het beeld van de strik of van de gevangenis, maar van het op hol geslagen paard. "Altezamen snellen zij voort in hun loop, gelijk een paard dat voortstormt in de strijd". We denken hier onwillekeurig aan een charge van de cavalerie. Daar komen ze, de kozakken: vreselijk. Alles wordt verpletterd onder de schrikkelijke paardenhoeven. Er is geen houden meer aan. Niets kan ze in hun vaart stuiten. Het is een lawine van bloed en ellende. Nu, zo ongeveer is de macht der zonde, die in woedende hartstocht, onbesuisd doet voortstormen in dreunende galop, in blinde razernij, zo, dat er niemand veilig is, die in de buurt komt.

Johannes heeft in de "Openbaring" een vervolghoofdstuk geschreven op Jeremia 8. Hij verneemt daar in een visioen⁸, hoe er bevel gegeven wordt, dat een viertal engelen ontbonden moet worden, en niet zodra is aan de opdracht gevolg gegeven, of deze engelen stellen zich als vier generaals aan het hoofd van een geweldige ruitermacht, ten getale van twee miljoen, en deze cavaleriedivisies galopperen nu over de aarde, om dood en verderf te brengen, overal waar ze komen. De bedoeling van het visioen is doorzichtig genoeg. Die engelen waren natuurlijk geen goede, maar boze engelen, demonen zogezegd. Ze waren tot nog toe gebonden geweest, hun invloedssfeer was zeer beperkt, maar nu is het uur gekomen, dat ze doen mogen wat ze willen, en ze maken daar gretig gebruik van, deze helse cavaleristen, door de macht dei-zonde in hun dienst te stellen, en overal op aarde verwoestingen aan te richten. God heeft inderdaad in Zijn goedheid aan satan en zonde geruime tijd paal en perk gesteld. Dat de aarde nog bewoonbaar was, dat er een samenleving mogelijk was, dat was niet te danken aan het feit dat de mensen zo goed en braaf waren, maar aan de remmen en teugels der algemene genade. Een leeuw in de dierentuin blijft een wild dier, en het zijn alleen de tralies voor zijn kooi, die hem verhinderen te verscheuren. Zo heeft God de zondemans achter de tralies gezet, opdat er doorbraak van het koninkrijk Gods mogelijk zou zijn. Als de tijd gekomen is, dat Gods plan klaar, Zijn rijk voltooid is, geeft Hij nog eenmaal aan de hel gelegenheid, alle krachten te ontplooiën, en storm te lopen op het koninkrijk der hemelen. Alle remmen en teugels worden dan weggenomen — het is de tijd der ontbinding. Het is moeilijk, met beslistheid te verklaren, dat die tijd nu aangebroken is, maar dat we in een periode van ontbinding en ontwrichting zijn gekomen, zal wel niemand durven ontkennen. De zondemacht rekt zich in haar ganse lengte uit; onrecht en geweld, leugen en bedrog, zedeloosheid en machtswellust, moord en plundering, het zijn de helse stormtroepen die over de wegen razen; wij horen de hoefslag der daemonische cavalerie, en het zijn de duizenden die in deze stormloop worden verpletterd.

Wij kunnen heel veel kwaad zeggen over de onbeteugelde zondemacht in deze wereld, maar het is beter, de vraag te stellen, of wijzelf ook soms door deze razernij mee zijn opgeslokt, en of wij meehollen op het zondepad, gelijk het paard voortstormt in de strijd. Het is mogelijk

⁶ Vs 6a.

⁷ Vs 6b.

⁸ Openb. 9:13-21.

dat we van bepaalde schreeuwende ongerechtigheden een afschuw hebben, maar dat we door andere zondemachten beheerst worden, waarbij dan het erge is, dat we het vaak niet eens beseffen, en met de Jeruzalemmers uit Jeremia's tijd onnozel vragen: wat hebben wij gedaan?⁹ Zonde is zonde, of zij nu moord of geweld heet, of materialisme, zelfzucht en wereldgelijkvormigheid. Ik houd niet van klachten in de ruimte, en als ik hoor klagen dat er nog zo weinig verootmoediging is, krijg ik wel eens de indruk, dat deze nog het minst bij die klagers zelf gevonden wordt. Ik waag mij dus liever niet aan een oordeel. Maalais ik mijzelf controleer, vind ik dat ik nog weinig geleerd heb, dat ik in de school van "door lijden geheiligd" nog maar met het abc bezig ben, en dat mijn "ik" nog een heel grote mond heeft. Ik weet niet, hoe dat bij anderen is. Maar ik huiver van mijzelf, als ik mij laat confronteren met dit Woord Gods, want dat zegt mij, dat er in de zonde geen stilstand is, dat ik er zo aan kan wennen, dat ik er niet meer uit kan komen, dat er straks geen houden meer aan is, en ik als een niet te temmen paard maar voorthol naar mijn eigen verderf toe. Dat is het grote gevaar der verharding, waarvoor de Schrift zo ernstig waarschuwt. Wij *willen* eerst zondigen, en dan *moeten* we zondigen. We slaan eerst alle vermaning in de wind, en dan komt er een moment, dat we niet meer terug-kunnen, hoe graag we misschien dat zouden willen.

De zonde kan alleen in haar vaart gestuit door Christus.

Dit kan doordat de zonde van buitenaf wordt beteugeld, èn van binnenuit wordt gebroken. We zijn geremde of vernieuwde mensen. Met die innerlijke vernieuwing zijn we alleen waar we wezen moeten. Correctheid en beschaving zijn nog geen bekering, en ingetogen mensen zijn nog geen nieuwe mensen. En als we dat niet zijn, kunnen we in het koninkrijk Gods niet ingaan. Als we in Jezus als onze Zaligmaker roemen, dan belijden we dat Hij ons van de zonde heeft verlost. Niet alleen van de *schuld* der zonde, maar ook van haar *macht*. We doen dan nog wel zonde, maar staan niet meer onder haar heerschappij. We vinden dan niet meer ons beeld in het voorthollende paard, noch in een muil, door dwaasheid voortgedreven, maar in de rank, die in de wijnstok Christus blijft, en daarom veel vrucht draagt.

⁹ Hfdst. 8:6.

DE KRANKZINNIGE WERELD

Zie, het Woord des Heren hebben zij verworpen, en wat voor wijsheid zouden ze dan hebben?

Jeremia 8:9b.

Er is nauwelijks één woord, dat zo actueel is als dit: "het Woord des Heren hebben zij verworpen, wat wijsheid zouden ze dan hebben?" De Bijbel is het boek der hoogste levenswijsheid, en als dit boek gesloten blijft, gaat de wijsheid ten onder, om plaats te maken voor de dwaasheid, om niet van krankzinnigheid te spreken. Het Woord des Heren geeft de richtlijnen aan voor alle terreinen des levens, het wijst ons de enig juiste weg, waarlangs wij veilig gaan, en waarin geluk en wijsheid zijn te wachten. Niet alleen voor het persoonlijk, maar ook voor het staatkundig leven. De politicus kan het er evenmin zonder stellen als de dominee, het is een licht op het pad van de bankier en de econoom even zo goed als van de verdoolde zondaar; wetgevers en sociale voorlichters kunnen deze lamp voor hun voet evenmin missen als ouderlingen die op huisbezoek gaan. Wat het oog is voor de adelaar, de gids voor de alpenbeklimmer, de instrumenten voor de vliegenier en het kompas voor de zeeman, is de Bijbel voor de mens. "t Is Gods getuigenis, dat eeuwig zeker is, en slechten wijsheid leert". Wie zijn beide ogen uittrekt, en er de voorkeur aan geeft, met dode, uitgebluste ogen het leven door te gaan, is even dwaas als die het Woord des Heren verwerpt. Het is eigenwijs om zonder gids door onbekende en onherbergzame streken te reizen, en menigeen heeft dat met de dood bekocht. Eigenwijsheid is onder alle omstandigheden dwaasheid, dus ook de eigenwijsheid van de mens die zich boven de Bijbel verheven waant.

Men zal goed doen, er wel op te letten, dat Jeremia het hier over "wijsheid", en niet over geleerdheid heeft. Wie het Woord des Heren verwerpt, zegt hij, komt met de wijsheid overhoop te liggen, terwijl hij overigens best een heel "geleerd" man kan zijn. Wijsheid en geleerdheid zijn geen synoniemen. Om te beginnen is de Bijbel het boek der wijsheid, maar geen boek van geleerdheid. Het bevat geen wetenschappelijke verhandelingen of geleerde uiteenzettingen, ja, het heeft er soms de schijn van, of het met de wetenschap op niet al te goede voet staat. De Bijbel is, om zo te zeggen, geen dissertatie, maar een leerboek voor kinderen van 8 tot 80 jaar.

Het is het allerwonderlijkste boek dat er bestaat: het is voor kinderen begrijpelijk, en voor professoren zó diepzinnig, dat ze er dikke boeken over geschreven hebben. Daarin glorieert de "veelvuldige wijsheid Gods". Ik noem dus de Bijbel een *wijs* boek, en geen geleerd boek. Een geleerd boek maken de dominees er soms van, maar hun preken die druipen van geleerdheid, dragen meestal niet het kenmerk der wijsheid. Men voelt dus wel, dat deze twee weinig met elkaar te maken hebben. De wijsheid is gericht op de practijk van het leven, terwijl de geleerdheid zich in grauwe theorieën verlustigen kan, zonder met het leven in enig contact te staan. Er zijn geleerden, die de dolste en domste dingen kunnen doen, en er zijn ongeleerde en ongeletterde mensen, die beschaamd maken door hun wijsheid. De wereld is er in de laatste jaren in geleerdheid ontzaggelijk op vooruitgegaan, en men slaat elkaar om de oren met Doctor en Meester en acten M.O., doch de koers-notering der wijsheid is niet zo bijster opwekkend. Het ligt niet in mijn bedoeling, een kwaad woord te zeggen van de geleerde wereld, maar ik ga wel veel kwaad zeggen van die "geleerdheid" die de lamp van Gods Woord poogt uit te blussen, en die hautain beweert, een betere wereld te zullen scheppen buiten de Bijbel om. Dat is je puurste dwaasheid. Het is hetzelfde als te willen

geloven dat wij het licht van de zon wel missen kunnen, omdat een lucifervlammetje toch eigenlijk beter licht geeft. Wij stikken tegenwoordig in zulk soort eigenwijsheid. Er wordt dan beweerd, dat de Bijbel wel een goed en hoogst nuttig boek is, maar deze dient alleen om de mensen de weg naar de hemel te wijzen. Voor de rest heeft men het Woord des Heren niet nodig. Het heeft voor het sociale en maatschappelijke, voor het politieke en staatkundige leven niets te zeggen. "Dasz machen wir selbst". En laten nu de dominees oppassen, dat ze niet buiten hun boekje gaan. Ze zijn te dulden, zolang ze tevreden willen zijn met de betrekking van koetsier op de hemeldiligence, of chauffeur op de bus naar het hiernamaals. En wie zegt dat het Woord Gods overal alleenzeggenschap heeft, is helemaal van lotje getikt. Volgens de doorbraakbroeders dan. En er zijn zowaar dominees, die zich door deze hemelgerende dwaasheid laten ringeloren, alle Bijbelactualiteit op de rommelzolder hebben geborgen, preken houden van vóór de Franse revolutie.

Het is principieel precies hetzelfde, of men het Woord des Heren radicaal verwerpt, of dat men het inperkt tot een paar stichtelijke woorden voor vrome zielen, en het allesbeheersende en allesomvattende Woord des Heren doet ineenschrompelen tot een armetierig en schamel wegwijzertje naar de hemel. En het is deze verwerping van het Woord, in welke vorm dan ook, in en buiten de kerk, die de wijsheid op de vlucht heeft doen slaan. Welke distantiëringsbewegingen en frontverkortingen de wijsheid in de *wereld* gemaakt heeft, kunnen we elke dag waarnemen. Het is een hopeloos geval. We horen bijna dagelijks daverende redevoeringen, wie er tenminste nog lust in heeft om een krant te lezen, waarin gezegd wordt hoe het moet en hoe het zal, maar het idiotste narrengezicht grijnst je er uit tegen. Niets is ons te dol. Maar het is werkelijk te ernstig om er grapjes over te maken. Het schreien staat je nader dan het lachen, als je de krankzinnige wereld van tegenwoordig bekijkt. Ik zeg met opzet: krankzinnig, want het woord dwaasheid is nog veel te zachtaardig en sparend. Er zijn hier en elders veel krankzinnigengestichten, maar ik heb de indruk, dat de minstgevaarlijke individuen daarin opgesloten zijn. De gevaarlijkste lopen vrij rond, schrijven in kranten, spreken voor de radio. En de wereld wordt aan alle kanten in brand gezet. En ze zijn allemaal moe, doodmoe van de oorlog, en niemand is bij machte een nieuwe te voorkomen. De bommen, die vijftig procent doden produceren per minuut, zijn nog niet goed genoeg, men zint op mogelijkheden van tachtig en negentig procent doden in de halve minuut. Cultuur. Wetenschap. Humane oorlogsvoering. Als het niet was om te stikken in de tranen, zou men lachen, daverend lachen, zoals alleen een krankzinnige lachen kan om de grollen zijner mede-krankzinnigen — zie, het Woord des Heren hebben zij verworpen, en wat voor wijsheid zouden zij dan hebben?

Ik ben zo bang, zo heel erg bang, dat we 't hier allemaal roerend mee eens zullen zijn, en dat we vergeten, dat Jeremia deze woorden gesproken heeft, niet tot de *wereld*, maar tot het volk in *Jeruzalem*, dus tot de kerk, laten we maar zeggen. Ja, heus, tot de kerk. Wij zien die verwerping van Gods Woord, en de daarop volgende dwaasheid in de "wereld" opperbest, zoals we gemakkelijk de splinter zien in 't oog van een ander, zonder acht te slaan op de balk in eigen oog. Wie het verband waarin deze woorden van Jeremia voorkomen, nauwkeurig nagaat, zal ontdekken, dat de mensen in Jeruzalem beweerden: *wij* zijn wijs, en de onderwijzing des Heren is bij ons. Jawel, repliceert de profeet, die "onderwijzing des Heren" is wat jullie er zelf van gemaakt hebben, of liever, wat jullie valse profeten er met hun leugenpen van gemaakt hebben¹. Jeremia doelt hier waarschijnlijk op de leraars en voorgangers van het volk, die van de wet des Heren een zelfuitgevonden en uitgesponnen uitleg gaven. Als de mensen met hun moeilijkheden bij hen kwamen, dan gaven zij hun eigen inzichten uit voor de "onderwijzing des Heren", en zo stelden ze hun eigen wijsheid in de plaats van de wijsheid van Gods Woord. En met die verwerping van het Woord dreven ze dus zichzelf en het volk

¹ Vs 8.

naar de afgrond. Zo komt dit Woord dus op onszelf aan, dat Woord, dat we zo gretig gereserveerd hadden voor de God-verachtende "wereld". Ik weet niet, hoeveel eigenwillige Schriftverklaring ook tegenwoordig uitgegeven wordt voor de allerzuiverste waarheid, en ik weet ook niet, hoe dikwijls wij onszelf bedotten, door heel hard te roepen: "de onderwijzing des Heren is bij ons", zonder er evenwel naar te doen. Wat ik wèl weet, is dat wij even hard bezig zijn het Woord des Heren te verwerpen, als het ons niet aanstaat, en in onze kraam niet te pas komt, als de Schriftverwerpers aan de andere kant. Het is daarom ook, dat de wijsheid ons verlaten gaat, en dat we dwaas genoeg zijn geworden, om in een tijd waarin alles op bersten staat, en de antichristelijke machten de kerk beloeren en belagen, zowaar nog over een tweeërlei verbondsbeschouwing zo warm te lopen, dat de vonken dreigen de kerk in vlammen te doen opgaan. Alsof de vuren van buitenaf nog niet heet genoeg zijn. Als het niet zo ernstig was, zou men daverend moeten lachen om de krankzinnige wereld en een verdwaasde kerk. Ach ja, dat Woord des Heren.

MEELEVEN

Ik ben gebroken vanwege de breuk der dochter mijns volks.

Jeremia 8:21a.

Dit is zomaar een persoonlijk getuigenis midden in de preek. Tegenwoordig mag dat niet meer, maar in Jeremia's dagen wist men dat blijkbaar nog niet zo goed. Tenminste, wij horen hier, hoe de profeet zichzelf tijdens de "Woordverkondiging" plotseling in de rede valt, door te verklaren dat hij gebroken is vanwege de breuk der dochter van zijn volk. Hij is er kapot van. Het leed dat hij over zijn volk ziet komen, heeft hem zo met ontzetting aangegrepen, dat hij er ziek van is¹, en het zou hem een ware verlichting wezen, als hij maar eens goed uitschreien kon: "och, dat mijn hoofd water ware, en mijn oog een springader van tranen, zo zoude ik dag en nacht bewenen de verslagenen der dochter mijns volks"². Het heeft weinig zin, er over te discussiëren of met die "breuk der dochter mijns volks", waar Jeremia over treurt, bedoeld is de breuk met God of de breuk van het nationale volksbestaan: de aanstaande ondergang dus. Beide zullen wel bedoeld zijn, want het een was een gevolg van het andere. In het tekstverband wordt ook kennelijk beide kanten uitgewezen. Zoëven heeft de profeet het oorlogswee voorzegd, dat als een lugubere dreiging voor de deur stond³. Hoewel de nood nog in een ver verschieft ligt, door-leeft hij die reeds bij voorbaat, en hoort hij in de geest het kermen der ellendigen⁴; het is een langgerekte noodschreeuw, want de hand van de verdrukker ligt loodzwaar op het ganse volk: de gevangenen zitten overvol, terdoodveroordelingen zijn aan de orde van de dag, jonge mannen worden als slaven weggevoerd, niemand is meer veilig, de honger dreigt. Men kan helaas niet zeggen, dat in het gejammer der ellendigen de toon der verootmoediging doorklinkt. Men klaagt: "is de Here niet in Sion, is haar Koning niet in haar?" Dit heeft meer weg van een aanklacht, dan van een smeekgebed... De Here moest nu toch nodig opstaan om hen te helpen, maar 't lijkt er veel op, dat Hij ze in de steek laat. Begrijpelijk, dat God op dit verwijt terstond interrumpeert: "waarom hebben zij Mij vertoornd met hun gesneden beelden, met ijdelheden der vreemden?", maar het lijkt wel of de mensen deze interruptie niet eens horen, ze zitten veel te veel met hun eigen moeilijkheden, dan dat ze zich nog vermoeien kunnen met de vraag of ze al deze narigheden ook aan zichzelf te wijten hebben. En zo vatten ze hun klachten gewoon weer op: "de oogst is voorbijgegaan, de zomer is ten einde: nog zijn wij niet verlost"⁵ — het duurt allemaal zo hopeloos lang en al deze dingen maken zo moede. Als hierop dan terstond de klacht van Jeremia volgt: "ik ben gebroken vanwege de breuk der dochter mijns volks", dan laat het zich goed denken, dat hij verstomd gestaan heeft over zoveel onboetvaardigheid, en ontzet was, dat het lijden nog zo weinig had geheiligd, maar het laat zich toch ook niet wegredeneren, dat het leed zelf hem tot in het diepst van zijn ziel geroerd en ontroerd heeft. Het waren toch de tranen over "de dochter mijns volks", zoals het tot driemaal toe heet, het volk dat hij liefhad met al de liefde van zijn priesterlijk hart, en dat hij niet *kan* zien lijden. Het was dan ook wel erg. Men moet zich eens de spanning indenken van dat: "de oogst is

¹ Vs 18.

² Hfdst. 9:1.

³ Zie vs 10-12, in grote trekken overeenkomend met hfdst. 6:13-15, waarover vroeger reeds gesproken is. Vs 13-17 is daar een aanvulling op, waarbij alleen opgemerkt dient te worden, dat het "stilzwijgen" in vs 14 beter vertaald kan worden door "te gronde gaan".

⁴ Zie vs 19 vv.

⁵ Vs 20.

voorbijgegaan, de zomer is ten einde: nog zijn wij niet verlost". Dit zijn woorden, die als beeldspraak bedoeld zijn. 't Is een slecht jaar, maar niettemin hoopt de boer, dat de oogst nog meevallen zal, doch 't blijkt een grote mislukking te wezen. Dan verplaatst hij zijn hoop van de zomer naar de herfst — misschien dat nu de wijngaard nog iets zal opleveren. Maar ook dan is het mis. En zo valt hem alles stuk voor stuk uit de hand. Is het niet om alle moed er bij te verliezen?

Nu, zo ongeveer gaat het Juda onder de bezetting van de vijand. Ze hebben alsmaar met de hand boven de ogen uitgezien naar de bevrijding. Ze hoopten: nu zal het komen, in het voorjaar, maar het voorjaar ging voorbij, en nog waren ze niet verlost. Ze dachten: het najaar zal toch stellig de zo vurig begeerde bevrijding brengen, want de toestand wordt onhoudbaar. Maar het najaar ging voorbij, en nog waren ze niet verlost. En weer ging de donkere oorlogswinter in, en wederom brak er een nieuw voorjaar aan, en men verlegde z'n hoop van het ene jaar naar het andere, van de ene maand naar de volgende, maar wat gehoopt en afgebeden werd, bleef uit. Men moet dat meegemaakt en gezien hebben, hoe de uitgestelde hoop het hart krenkt, men moet voor z'n ogen gezien hebben, hoe er steeds meer stukgegooid wordt door de vijand, en de druk angstwekkend toeneemt, om met Jeremia te kunnen klagen: "ik ben gebroken", kapot, "vanwege de breuk der dochter mijns volks". Zo weent de profeet niet alleen maar òm zijn volk, maar mèt zijn volk. Hij doet dat met temeer droefheid, omdat hij heel goed weet, dat de zaak volstrekt hopeloos staat, en dat hij zijn volk moet vergelijken met een zieke, voor wiens kwaal geen kruid gewassen is, en waar geen dokter meer wat aan kan doen⁶. Vandaar dat hij wenst — overigens niet zonder een tikje Oosterse overdrijving — dat zijn hoofd water ware, en zijn oog een nooit opdrogende bron van tranen, om dag en nacht maar te kunnen wenen, wenen, om het niet te overziene leed dat zijn volk treffen zal, het niet te dragen kruis dat de dochter Sions torsen moet. Het is allemaal zo erg, zo verschrikkelijk erg.

Uit dit alles blijkt duidelijk genoeg, dat Jeremia behalve profeet, ook priester was. Hij bracht niet slechts de Woorden Gods over, om daarna weer te verdwijnen, maar hij stond midden onder zijn volk, en voelde de slagen die hen troffen, op z'n eigen rug. Hij was niet maar kanselredenaar, die van een veilige hoogte, en zonder gevaar om tegengesproken te worden, z'n volzinnen zei, maar ook man van het volk, die meeleeft en meeleeft en mee blij kon zijn. Geen stadsdominee, die geen tijd heeft voor huisbezoek, en alle contact met het leven dreigt te verliezen, maar herder en leraar. Zo heten wij, dominees, ook, maar de herder is vaak ondergedoken in de leraar, en daarom getuigen onze preken ook vaak van een ontstellend gemis aan inzicht in wat er leeft onder het volk. Het ontbreekt ons inderdaad aan meeleven. Als ik dit zeg, heb ik niemand op het oog dan mijzelf. Men heeft mij meermalen verweten, dat ik veel te veel critiek oefende in mijn geschriften, en dat ik maar man en paard moest noemen, en zeggen wie ik bedoelde. Ik antwoord hierop, dat ik steeds mijzelf bedoelde. Ik hoop, dat men dit zal geloven ook bij wat ik nu verder ga zeggen. Ik beweerde, dat in de dominee de herder vaak in de leraar onderduikt. Daarmee wil ik niet zeggen, dat iemand die beter preken kan dan ziekenbezoek doen, niet meeleeft — geen sterveling en dus ook geen dominee kan nu eenmaal van alle markten thuis zijn — en evenmin is daarmee gezegd, dat de dominee die de huizen platloopt, en van zijn preken, nu ja, maar wat maakt, de meelevende man bij uitnemendheid is. Ach, er kan ook bij het ziekenbezoek, het condoleantiebezoek en het huisbezoek zo mensonterend gedaasd worden, en zó weinig meegeleefd met de nood, dat het beter ware, dat die huisbezoeken maar niet gebracht waren geweest. Het kan gebeuren, dat er aan een ziekbed zoveel slordige gemeenplaatsen worden nagelispeld, dat ik mij kan indenken (zonder het goed te keuren) dat die zieke een heel hartige, eenlettergrepige verwensing in zich voelt opkomen. Denkt men nu, dat wat volzinnen zeggen en mééléven een en 't

⁶ Dit is de zin van vs 22.

zelfde is? Ik geloof dat er heel veel gevallen zijn, dat men 't beste meeleeft door te zwijgen, stil de hand van de lijder in de zijne te nemen, en te zeggen: ik kom morgen nog eens terug, dit moet ik eerst nog verwerken. Dan is er beter getroost, dan door te zeggen: mens, wees dankbaar dat je tenminste die of die ellende nog niet getroffen heeft, en bedenk, dat God in alles zo wijs is, om dan van de eenzame kamer in dat grote ziekenhuis naar je vrolijke huiskamer terug te gaan. Zo wordt er gepraat, gepraat en nog eens gepraat, maar die goeie man heeft nog voor geen duizendste begrepen, wat er door zo'n patient geleden wordt. Hij kan daar niet inkomen, de stumper, want hij heeft het nog veel te goed. Hij meent nog dat het leed door praten gelenigd wordt. "Er gebeurt niets", hoor ik iemand zeggen, "als men praat, er verandert niets door praten. Wanneer er brand is, kan men de vlammen niet uitpraten. In een zondvloed kan men niet drijven op de volzin"⁷. Ik geloof niet dat meeleven en meelijden een van onze sterkste punten is. Ik wil het omkeren, en zeggen dat het een van onze grootste *zonden* is, dat we het niet doen. Ik mag niet ondankbaar zijn, en ook niet generaliseren. Ik heb dikwijls beschamende blijken van meeleven ondervonden (ook wel van het tegendeel), ik weet ook hoe er door velen warm is meegeleefd met-degenen die het ergst werden getroffen. Ik wil ook bedenken, dat wij nu eenmaal niet alle verdriet kunnen verwerken. Maar anderzijds mag ik toch niet verzwijgen, dat er bij een groot deel van ons volk een ontstellend gebrek aan meeleven geweest is (en nog is) met de smart van anderen. Ze hadden het zelf veel te goed. Ze leefden hun genoegelijk leventje. Ze begrepen niets van de stoffelijke nood, en zagen niets van de geestelijke nood om hen heen. Ze deden de moeite niet om zich in te denken wat nood betekende, hoewel ze er wel een paar stichtelijke woorden voor over hadden. Verder namen ze vanzelfsprekend geen enkel risico. Ik kan er nu wel enigermate inkomen, dat iemand die altijd temidden van zulke leperds moest verkeren, het heel erg benauwd kreeg, en klaagde:

"ik zocht naar medelijden en vond er geen". De smart van de Heiland, Die helemaal alleen en onbegrepen stond in Zijn lijden, kan ik mij nooit indenken, maar dat moet heel verschrikkelijk geweest zijn. Het is mijn vreugde, dat Christus, Die geen medelijden ondervonden heeft, nu medelijden kan hebben met mijn zwakheid, en met mij wil meeleven in mijn levensnood. Maar als ik alleen meeleven begeer, ben ik een gruwelijke egoïst. Door Christus' kracht kan ik ook leren meeleven met anderen. Ik hoop, dat het een van de beste lessen geweest is in de leerschool van het lijden, maar zonder de voortdurende gemeenschap met Hem gaat het niet. Hij Die het lijden van heel de wereld geproefd heeft als bittere alsem, bekwame ons om het kleine stukje lijden van onze naasten mee te lijden, en met hun verdriet mee te leven. Hij bekere ons van het grote kwaad der onbewogenheid, en lere ons, dat het rijker en schoner is om *mee* te leven, dan te leven.

⁷ J. Greshof in "Rebuten", blz. 197.

JEREMIA DE STYLIET

Och, dat ik in de woestijn een herberg der wandelaars had, zo zoude ik mijn volk verlaten, en van hen trekken.

Jeremia 9:2a.

Hier hebben we alweer een persoonlijke klacht van Jeremia, maar ditmaal kunnen we er niet zo bijster mee instemmen. Zijn stemming is wel heel spoedig en heel radicaal omgeslagen: zopas stond hij midden onder zijn volk en voelde hij de slagen die hen troffen, op zijn eigen rug neerkomen, maar nu walgt hij van z'n omgeving zo, dat hij die liefst maar zover mogelijk wil ontvluchten. Zo sympathiek als zijn meeleven van eerst was, zo betreuenswaardig is het, dat hij nu zo beu is van alles, dat hij er sterk over denkt, de hele boel in de steek te laten. Al is dit defaitisme te begrijpen, goed te keuren is het stellig niet — we moeten eerlijk zijn, en niet alle woorden en daden willen prijzen, zelfs niet van een profeet. Jeremia was een mens van gelijke beweging als wij, en hij heeft ook evengoed zijn zondige neigingen gehad. Hij is zelf ook eerlijk genoeg geweest, om ze op papier te zetten, en hij houdt zich niet groter dan hij is. We hebben allen uit de kerkgeschiedenis waarschijnlijk weleens gehoord van de stylieten of pilaarheiligen, mensen die de wereld zo slecht vonden, dat ze die ontvluchten wilden, door op een pilaar te gaan zitten, om zich daar in hun eenzame verhevenheid over te geven aan hun vrome overpeinzingen. Zo ongeveer in de trant dus van de latere kloosterlingen en kluizenaars, maar dan nog een beetje pikanter. Wereld-mijding leek hun verkieselijker dan wereldwijding. Welnu, soortgelijke ascetische neigingen heeft Jeremia nu ook gehad. Het was geen pilaar die hij beklimmen wilde, en geen kloostercel waarin hij zich begeerde terug te trekken, maar z'n idee was toch niet minder origineel en gedurfd, hij zou de woestijn in willen vluchten, en daar gaan wonen in "een herberg der wandelaars", bedoeld is een hutje in de woestijn, bestemd om doortrekkende karavaan-reizigers voor een nacht onderdak te verlenen — dat waren uiterst povere kwartieren, waar de beesten nog nauwelijks voldoende beschutting vonden, maar voor één nacht ging het toch en was dit beter dan niets. Maar onder zo'n ongeriefelijk en troosteloos afdakje, met de wijde woestijn om zich heen, zand, en nog eens zand, zou Jeremia liever z'n verdere levensdagen willen slijten, dan nog een seconde langer te moeten ademen in de verpeste zonde-atmosfeer van Jeruzalem. Daar was tenminste Gods vrije hemel en daar waren geen mensen, vooral geen mensen, maar hier in Jeruzalem was het om te stikken. In de woestijn misschien ook wel, maar je kunt nog beter stikken van de hitte, dan de hete zonde-adem in Jeruzalem in je gezicht te moeten verdragen. Geef mij maar een sirocco¹. Het was in de smerige modderpoel en modderboel van de stad dan ook inderdaad haast niet uit te houden. En die *zonde* was dan ook de reden waarom hij dit kluizenaarsbaantje ambieerde. Dat moeten we er eerlijkheidshalve bij zeggen, en op dat punt kunnen we alle achting voor hem hebben. Al blijft het dan ook verkeerd, zoals gezegd is en straks nog meer blijken kan. Het is altijd mooier, dat men 't ergens niet kan uithouden vanwege de zonde, dan om allerlei bijkomstige omstandigheden. In een gevangenis of een concentratiekamp is het b.v. ook lang niet altijd lekker. Als Jeremia Jeruzalem had willen verlaten omdat hij bang was dat z'n leven er gevaar liep, of omdat hij zich aan de komende catastrofe wilde onttrekken, zouden we niet zoveel eerbied voor hem hebben. Maar daar was het niet om. Het was de sfeer, waar hij zich niet thuis kon voelen; het was de vieze rioollucht van de slechtheid, waar hij van walgde. Als de profeet daar een boekje van

¹ Hete woestijnwind.

opendoet, dan begrijpen we zijn wereldvluchtoverleggingen, en we zeggen: accoord, ik ga met u naar het hutje in de woestijn.

Ziehier de motivering van de vlucht:

Want ze zijn allen echtbrekers — een bedriegersbende.
Zij spannen hun tong — als een boog des doods.
Leugen en geen waarheid heerst in het land.
Zij gaan van de ene boosheid tot de andere —
Jahvè kennen ze niet.
Weest op uw hoede voor uw vriend —
vertrouwt uw broeder niet!
Want elke broeder is een bedrieger —
iedere vriend een verrader.
De een leidt de ander om de tuin —
waarheid spreken zij niet.
Ze hebben hun weg aan leugen gewend —
ze zijn verdraaid, ze kunnen niet anders.
Verdrukking op verdrukking, list op list —
Jahvè willen ze niet kennen.²

Het was dus wel heel erg.

Een verpeste en verleugende samenleving, waarin men zelfs voor zijn vrienden en broeders op z'n hoede moest zijn — voor het Oosten, waar familie- en vriendschapsbanden voor heilig golden, was dit wel een symptoom van algehele degeneratie. Leugen, trouweloosheid en verraad waren de boze geesten, die overal rondspookten: Jeremia stelt het heel plastisch zó voor, dat de tong een boog is, en de woorden die gesproken worden, de dodelijke pijlen die de ander treffen. En de mensen liegen en verraden niet per ongeluk of uit onnadenkendheid, maar met opzet en met voorbedachten rade: ze hebben hun tong er aan gewend, of, zoals er eigenlijk staat: opgevoed. Het is een systeem geworden. Men is op niets anders uit. Niemand is voor z'n naaste meer veilig, en de muren hebben oren. Wie niet fluisterend sprak, of met de grootste omzichtigheid te werk ging, kon de volgende dag in de gevangenis zitten. En als de oorzaak van deze ontwrichting en zedelijke ontaarding wijst de profeet de opheffing der religie aan: de Here kennen zij niet. Het is alle tijden zó geweest, wat Jezus zegt van de onrechtvaardige rechter, dat hij God niet vreesde en daarom dus ook geen mens ontzag. Waar de religie verdwijnt, en de vreze Gods als antiquiteit wordt opgeborgen, zakt alle moraal op de duur in elkaar. Het wordt dan gewoonweg een hel op aarde. Het is niet meer uit te houden. Een behoorlijke samenleving is niet meer mogelijk. Het bestaan wordt een zware last. En het was deze moeheid van alles, die Jeremia de woestijn boven de stad deed verkiezen: de armelijkste hut in de gierende wildernis zou hem nog een verkwikking zijn, als hij maar uit deze maatschappij weg kon komen. Dit was, hoe verklaarbaar ook, niettemin een fout. Jeremia's plaats was in Jeruzalem. Daar lag zijn taak, die als een roeping des Heren tot hem gekomen was. Als zijn levensarbeid geen vrucht draagt, verharding inplaats van bekering werkt, dan is de weg van de geringste weerstand wel de gemakkelijkste, maar toch ongeoorloofd. Hij had tot taak zijn omgeving te bevruchten en niet te ontvluchten; hij had zijn wereld te wijden en niet te mijden. O, ik kan het verstaan, dat hij het in uiterste mismoedigheid maar wilde opgeven, maar wat zou er van u en mij terecht gekomen zijn, als de Here evenzo handelde? Het moet voor de Heiland nog veel moeilijker geweest zijn, midden tussen de zondige mensen te verkeren, dan voor Jeremia. De profeet was tenslotte ook zelf een zondaar, maar de heilige Jezus heeft zich elke minuut van zijn leven gewond en

² Vs 2b-5 (vert. prof. Volz).

geschrand aan z'n omgeving. Het moet voor Hem bijna onmogelijk geweest zijn, adem te halen in de dampkring van ons mensenleven. Hij heeft ook wel eens gezocht: "hoelang zal Ik nog met u zijn, hoelang zal Ik u nog verdragen?" Maar geen moment is het in Hem opgekomen, Zijn levensroeping te verzaken, en Hij heeft het uitgehouden, en ons liefgehad tot het bittere einde.

Het is alleen door de kracht van Jezus Christus, dat wij in staat zullen zijn onze levensroeping te vervullen. Wij hebben allen zonder onderscheid zulk een roeping. God heeft niet maar enkele profeten en ambtsdragers gezonden om de wereld te verbeteren, maar de ganse kerk heeft toch tot taak dienaar van de Here te zijn, het bederfwerende zout der aarde, en anderen te zegenen. Te leven is niets, maar voor God te leven is alles. Dit is feitelijk de enige bestaansreden van de kerk. Zij is er niet om zelf te genieten van de hemelse gaven, maar om die door te geven. Zij heeft haar taak niet volbracht, door zich onbesmet te bewaren van de wereld, maar alleen dan, wanneer zij ook haar sporen heeft achtergelaten in de wereld. Er is veel egoïsme in de wereld, en ook veel geestelijk egoïsme in de kerk, dat de wateren des levens alleen drinken wil, zonder zelf een springende fontein te worden. Jeremia's verlangen naar de hut in de woestijn, is feitelijk niets anders dan dit egoïsme, al is het dan fijn en geen grof egoïsme. Het vindt zijn voortzetting in Petrus, die zijn hutten wilde bouwen op de berg om daar te blijven, en de verdorven wereld in de steek te laten. En wij hebben allemaal een klap van de molen beet. De leugenwereld van heden heeft veel van de leugenwereld uit Jeremia's tijd. Het is zelfs alles nog veel satanischer dan toen, want de zonde groeit ook. Dat menigeen er doodmoe van wordt, is te verstaan. De rust is geriefelijker dan het verzet. Zich af te zonderen met een boekje in een hoekje, heeft meer bekoring dan zich naar het slagveld te begeven; de lieve vrede lokt meer dan het gewoel van de strijd. En toch mag aan de ziekelijke en zondige neiging om ons aan alles maar te onttrekken, en de hele boel maar te laten waaien, geen ogenblik worden toegegeven. Door niemand, "van wat stand of kwaliteit hij zij". Ook in deze tijd, ja juist nu, heeft de kerk een roeping om te getuigen en nog eens te getuigen tegen de geest der eeuw. Al kunnen wij niemand bekeren, we hebben toch te protesteren. Die roeping hadden wij in oorlogstijd, en we hebben haar ook nu in vredestijd. We behoeven heus niet te denken dat het nu koek en ei wezen zal — daarvoor heeft de geest van het antichristendom veel te veel verwoestingen aangericht. Ik geloof zelfs, dat onze roeping nu oneindig groter geworden is. Het zou te wensen zijn, dat de kerk des Heren ook uit deze beproeving gelouterd te voorschijn kwam, en dat ze haar roeping zo *ziet*. Zij mag geen woestijnhut bewonen gaan, en niet langer aan de grote problemen van de dag voorbijgaan. Zij mag nog minder voortgaan haar krachten te verteren in broederstrijd, maar zij heeft te zijn, naar het profetische woord, het paard van Gods majesteit in de strijd.

DE ONBESNEDEN BESNEDENEN

Want alle volken zijn onbesneden, maar het gehele huis van Israël bestaat uit onbesnedenen van hart.

Jeremia 9:26b (vert. N.B.G.).

Het woordje "want", waarmee deze tekst begint, geeft een reden aan. Dat Israël "onbesneden van hart" was, is de reden, waarom het oordeel Gods komen zal. Het ontzettende van dat oordeel is in de tweede helft van hoofdstuk 9 op ontroerende wijze geschetst¹. Het land van Juda zou tot verschroeide aarde worden, waarover de stilte van de dood hing: geen boer zou meer de akker beploegen, er zouden geen kudden meer in de stallen zijn, geen wandelaar zou er te zien zijn, en geen lied der vogels zou meer worden gehoord. De natie zou sterven door deportatie, maar ook in het land der ballingschap zouden de ellendigen geen rust hebben, want ook daar zou het zwaard des Heren hen achtervolgen, om de laatste resten te vernietigen. Dit alles lag nog in een ver verwijderde toekomst, maar niettemin worden nu de klaagvrouwen reeds besteld, die deze treurzang aanheffen:

"Zo is de dood geklommen in onze vensters,
hij is binnengedrongen in onze paleizen,
om uit te roeien het kind van de straat,
de jongelingen van de pleinen,
zodat de lijken der mensen vallen
als mest op de oppervlakte van de akker
en als een garve achter de maaier,
zonder dat iemand die opzamelt.

Dit oordeel zou, gelijk uit de onmiddellijk voorafgaande woorden blijkt, wel niet uitsluitend Juda treffen, maar ook de andere volken, met name Egypte, Edom, de Ammonieten, Moabieten en woestijn-Arabieren², maar het opmerkelijke en tegelijk tragische is, dat de naam Juda zomaar tussen heidense volken in geschreven wordt, er dus blijkbaar mee op één lijn staat, en Juda derhalve door God op één hoop wordt geworpen met al deze "onbesnedenen".

Dit is feitelijk nog veel te sparend gezegd. Het "uitverkoren volk" was met de heidenen niet op één lijn komen te staan, maar ver onder hun niveau weggezakt — het was het meest verheidenste volk geworden, want het was niet maar als andere volken lichamelijk, maar geestelijk onbesneden: alle volken zijn onbesneden, maar het gehele huis Israëls is onbesneden van *hart*. Deze qualificatie is daarom zo pijnlijk, omdat Israël zich ver boven de heidenen verheven waande, juist vanwege de besnijdenis. Daar heeft Jeremia nu een hartig woordje over te zeggen. En meteen bombardeert hij de laatste vesting waarin ze zich nog dachten te kunnen verschuilen, in puin: eerst was het de tempel³ geweest, daarna de offeranden, en nu de besnijdenis.

Als de profeet Jeremia hier verklaart, dat alle volken onbesneden zijn, dan plaatst hij zich even op het standpunt van Israël. In hun schatting waren toch de heidenen kortweg de

¹ Vs 10-22.

² In de St.Vert. genoemd: "die aan de hoeken afgekort zijn, die in de woestijn wonen". Prof. Aalders vertaalt: "met aan de rand weggesneden haar", het zgn. haaroffer ter beveiliging van het leven.

³ Hfdst. 7:4.

"onbesnedenen", en dat wilde zoveel zeggen als: de onheiligen, het schuim van de wereld, 't Was dus min of meer een scheldnaam, die langzamerhand een veel wijdere strekking gekregen had, en die ook werd toegepast op die volken, die de ceremonie der besnijdenis wel kenden. Daarin stond Israël namelijk niet alleen. God had voor *Israël* de besnijdenis tot een *verbondsteken* gemaakt, en dat was iets geheel enigs, maar dit wil niet zeggen, dat het gebruik ook niet bij andere volken bekend was. Het merkwaardige feit doet zich juist voor, dat alle volken, die hier in één adem met Juda genoemd worden (vs 26), ook de gewoonte hadden, de besnijdenis toe te passen — natuurlijk uit geheel andere motieven. Daarom bleven het heidenen, die buiten het verbond stonden, onheiligen en Gode-vijandige mensen, en, ondanks de uiterlijke ceremonie der besnijdenis, in Israël's oog toch maar "onbesnedenen". Vanuit dit gezichtspunt gezien, kan Jeremia dan ook gerust verklaren, dat alle volken onbesneden waren — zij het dan niet in *letterlijke* zin, dan toch in *geestelijke* zin. Hij voegt er echter aan toe, dat het geval met Juda feitelijk precies eender staat, zo niet erger. Ze waren wel besneden, maar dat waren die Egyptenaren en Edomieten e.a. tenslotte ook, en dat gaf hun dus geen enkel prae boven die heidenen; maar bovendien had Juda evenmin enig begrip van wat eigenlijk het wezenlijk, het geestelijk element, de quintessens van de besnijdenis was. Dat is natuurlijk het wegsnijden van de *zonde*. Zoals bij de lichamelijke besnijdenis het vlees weggesneden werd, zo moeten zij in geestelijke zin het mes hanteren om de zonde uit hun leven weg te snijden. En in dezelfde zin als Jezus later zou zeggen: "indien uw rechterhand u ergert" (tot zonde verleidt), "houw haar af, en werp haar van u". De uiterlijke vorm, zonder deze geestelijke inhoud, was de schaal zonder pit, leeg en nutteloos, even hol als de Doop zonder bekering. De Catechismus zegt ergens, dat het uiterlijk waterbad niet de afwassing der zonde zelf is, en zo maakt de uiterlijke besnijdenis evenmin de Israëlieten tot kinderen Gods. Nu, van dat wegsnijden der zonde moest Juda toentertijd ook niets hebben, ze waren even goddeloos en onbekeerlijk als de heidenen. In Gods oog dus ook: onbesneden Filistijnen. Jeremia noemt dat: "onbesnedenen van hart". Met het lichaam was het een en ander gebeurd, maar met het hart niets. Dat was precies hetzelfde gebleven. Onbewogen en koud. Ze moesten dus maar niet zo hoog van de toren blazen, die Judeërs. Zij onderscheidden zich in geen enkel opzicht van de "onbesnedenen", uiterlijk noch innerlijk. Eigenlijk maakten ze 't nog erger, en waren ze nog heidenser dan de heidenen zelf, want die heidenen misten het inzicht in de geestelijke betekenis der besnijdenis, doch zij wisten er alles van, konden er althans alles van weten, want "Hij gaf aan Jakob Zijne wetten, deed Israël op Zijn woorden letten". Maar het was langzamerhand zover gekomen, dat voor Israël de besnijdenis een verandering werd voor de ware besnijdenis. Ze zetten zich zo vast in de uiterlijke dingen, dat ze aan het innerlijke in 't geheel niet toe kwamen, en over die uiterlijke voorrechten riepen ze zo hard, dat ze glad vergaten waarin ze zich nu eigenlijk van de heidenen moesten onderscheiden. Daarom zullen deze "besnedenen" met de "onbesnedenen" ondergaan in het oordeel, en het zou nog wel kunnen zijn, dat "besneden onbesnedenen" deze onbesneden besnedenen zouden voorgaan in het koninkrijk Gods.

Voor de besnijdenis is de Doop in de plaats gekomen, en we behoeven de woorden: besnijdenis en besnedenen, maar te wijzigen in Doop en gedoopten, om de toepassing voor onze tijd te vinden. Want het verschijnsel dat Jeremia hier signaleert, is wel oud, maar nog niet nabij de verdwijning. Er lopen ook nu nog vele onbesneden besnedenen, anders gezegd: ongedoopte gedoopten rond, ongeheiligde bondelingen, die wel met water, maar niet met de Geest gedoopt zijn. Wij willen nog al te veel en al te graag roemen in uitwendige en kerkelijke voorrechten, en uit de hoogte neerzien op de "wereld", zonder te verstaan, dat deze voorrechten aanstonds plichten te voorschijn roepen, en dat er geen enkele reden is om dik te doen, als wij, behalve in uitwendig "kerkelijk" opzicht, ons in niets onderscheiden van de wereld. Wie dat laatste wel doet, heeft trouwens reeds met alle dikdoenerij radicaal afgerekend. Dat het voor ons, gedoopte christenen, evenzeer op de plichten als op de rechten

aankomt, wijst onze belijdenis overal duidelijk aan. Het is ongetwijfeld een heerlijk *voorrecht* gedoopt te zijn, en we kunnen de rijkdom daarvan nauwelijks te goed verstaan. Maar het zou grenzenloos egoïsme en derhalve onbesnedenheid van hart verraden, als we ons enkel in die rechten verlustigden. Het Doopformulier herinnert er reeds aan, dat de Doop ons ook vermaant en verplicht tot een *nieuwe gehoorzaamheid*. In de Catechismus heet het, dat de kinderen der gelovigen door de Doop van die der ongelovigen *onderscheiden* worden. Natuurlijk niet door het Doopwater, want daar is later niets meer van te zien. Maar dat onderscheid zit in de levensopenbaring. Wie zijn Doop beleeft, is een ander mens. Gedoopt te zijn, zegt de Catechismus op een andere plaats, "is vergeving der zonden van God uit genade te hebben" — dat is het voorrecht — maar tevens: "door de H. Geest vernieuwd en tot lidmaten van Christus geheiligd te zijn, opdat wij hoe langer hoe meer der zonden afsterven, en in een godzalig, onstraffelijk leven wandelen" — dat is de plicht. Wie de rechten wel annexeren wil, maar de plichten vergeet, scheurt de twee delen, die in elk verbond begrepen zijn, van elkaar, en is daarmee een bondsbreker, een onheilige, een ongedoopte gedoopte geworden. Hij heeft zijn eigen Doop geannuleerd, en het verbond verkracht. Het is een jammerlijk verschijnsel, dat deze verkrachting in onze tijd vrij algemeen gaat worden. Men moet niet zeggen, dat het niet zo is, want het is wèl zo. Wij léven niet meer uit onze Doop, en verstaan er de verantwoordelijkheid niet meer van. Het "van de ongelovigen *onderscheiden* zijn" staat alleen nog maar in onze belijdenis, doch niet in ons levensboek. Dat we met de Geest gedoopt zijn, blijkt nergens uit, want van de vlammen des Geestes is niets te bespeuren. We denken en doen, zoals de wereld denkt en doet, en we bevinden er ons wel bij. Intussen hebben we nogal een hoge dunk van onszelf, want we zijn toch zulke nette en fatsoenlijke kerkelijke mensen. Het is juist deze eigendunk, die de waarachtige bekering des harten in de weg staat. En het zou ook nu kunnen zijn, dat ze kwamen van Oosten en Westen, om de plaatsen van de kinderen des koninkrijks in te nemen, en dat God gedoopte ongedoopten verkoren heeft om de ongedoopte gedoopten te beschamen.

VOGELVERSCHRIKKERS

Hja binne as in sjamme ¹ yn in komkommertún
(Friese vertaling).

Jeremia 10:5a.

Ditmaal maak ik eens gebruik van de Friese Bijbelvertaling, waarvan het Oude Testament in 1943 gereedgekomen is. Het mooie van deze vertaling is niet alleen dat de Friezen nu het Woord Gods in hun eigen taal kunnen lezen, maar ook, dat zij de Bijbel kunnen lezen in een tekst die op menig punt veel duidelijker is dan onze Statenvertaling. Met deze nieuwe vertaling waren de Friezen de Hollanders dus een stukje vooruit, en wij gunden hun dit voorrecht van ganser harte². De tekst die hierboven staat, is genomen uit het prachtige tiende hoofdstuk van Jeremia, waarin de profeet een vergelijking trekt tussen Israëls God en de afgoden der heidenen. Dat deze vergelijking zeer ten nadele uitvalt van de afgoden, die in de schatting van Jeremia slechts "nullen" zijn, spreekt wel vanzelf. Het hoogtepunt van zijn vernietigende critiek op de heidense goden is het vijfde vers, waarvan de beginwoorden in de Statenvertaling luiden: "zij zijn gelijk een palmboom van dicht werk". Deze woorden zijn vrij onduidelijk, en zeggen ons derhalve niet veel. Dr Wumkes vertaalt veel juister naar de Hebreeuwse tekst: "Hja binne as in sjamme yn in komkommertún", wat in het Nederlands zoveel zeggen wil als: "ze (de afgoden) zijn gelijk een vogelverschrikker in een komkommerhof". Deze betere vertaling lijkt nu maar een kleinigheid, omdat ze slechts een ondergeschikt punt raakt, maar men vergete niet, dat hierdoor iets naar voren komt, wat anders ontgaan zou zijn: de prachtige heilige spot, waarmee de profeet heel de potsierlijke santekraam van de schijngoden belachelijk maakt. Ze lijken heel wat, en trachten nog te imponeren ook, de heidenen zelf zijn er als de dood zo bang voor, maar goed beschouwd zijn ze even ongevaarlijk als de vogelverschrikkers op de akker, die nog niet eens de mond kunnen opendoen, om "pst" te roepen³. "Voor hen hoeft men niet bang te zijn — evenmin als vogels voor een vogelverschrikker, want ze doen heus geen kwaad, trouwens goedgevoelen kunnen ze ook niet"⁴. Wie wel eens een wandeling maakt langs akkers en tuinen, kan opmerken, dat men hier en daar een aangeklede pop in de tuin zet, om de vogels schrik aan te jagen. Zo'n ding moet dan een mens verbeelden met lange zwaaiende armen, maar 't is natuurlijk maar een dode pop. Zo ongeveer, zegt Jeremia — en ik zie een spottend glimlachje om de mond van deze ernstige profeet — moet gij nu ook die "machten" beschouwen, waarmee de heidense volken om u heen opereren, 't Lijkt heel wat, maar 't is niets. Alleen een paar domme vogels vliegen er in of vliegen er vandaan, al naar men 't bekijken wil. Maar Israël moest er toch niet invliegen — ze zijn de moeite van 't aankijken niet waard.

Zo'n vogelverschrikker is gauw genoeg in elkaar geflanst, een kind kan er tenslotte een maken. Maar de heidenen zelf vatten hun afgodisch bedrijf heel serieus op, en ze maakten er heus geen kinderspel van. Men moet maar niet denken, dat zo'n afgodsbeeld even a l'improviste in elkaar getimmerd werd, daar kwam heel wat voor kijken, en er moesten zelfs technici en vakmensen aan te pas komen, om het geheel zo indrukwekkend mogelijk te maken⁵. Jeremia geeft er een uitvoerige beschrijving van. Eerst werd uit een stuk hout een

¹ Sjamme = vogelverschrikker.

² Wij hebben er nu gelukkig ook een, waardoor Gods Woord wat leesbaarder geworden is.

³ Aalders a.w., blz. 96.

⁴ Idem, en vs 5b.

⁵ Zie vs 9.

godenfiguur geboetseerd, deze werd vervolgens overtoegen met plaatzilver en -goud, en als dit klaar was, werd de pop aangekleed, waarvoor het kostbaarste purper nauwelijks goed genoeg was, tenslotte werd het godenbeeld — Jeremia kan niet nalaten dit er nog spottend bij te voegen — met spijkers op zijn voetstuk vastgezet opdat 't niet zou waggelen⁶. Hij heeft deze vertoning blijkbaar meermalen gezien, ook dat zo'n god dan in processie werd rondgedragen, en iedereen er in diepe eerbied voor neerknielde. De profeet zou op al deze dingen stellig niet zo breedvoerig zijn ingegaan, als er geen gevaar had bestaan, dat men zich in Israël liet imponeren door deze comédie. Ja, hij moet zelfs uitdrukkelijk waarschuwen, dat ze zich niet gewennen aan deze zeden en gewoonten der heidenen, en zich niet laten verschrikken door de tekenen des hemels⁷. Het was dus blijkbaar al zover, dat velen in Israël door deze heidense eredienst waren aangestoken, en dat de bijgelovige angst voor de "goden" hen in de leden zat. Het is niet geheel zeker, uit welke tijd dit stuk van Jeremia dateert, maar onmogelijk is het niet, dat het was in een periode toen het heidendom politiek in Juda de lakens uitdeelde, en dat er ook een zekere druk werd uitgeoefend inzake de religie: men werd gedwongen om mee te doen en te buigen voor de goden van de tijd — we weten er alles van, hoe het dan meestal gaat, als er terreur geoefend wordt, en hoe menigeen dan te weinig ruggegraat heeft, om "nee" te zeggen. In tijden als er geen wolkje aan de lucht is, valt het makkelijk genoeg, te jubelen: "zij zullen het niet hebben", maar als 't er op aan komt, bezwijken tal van zangers en zangeressen.

Nu, we vernamen reeds, hoe Jeremia staat tegenover de afgoden — de imponerende machten van die tijd, we hoorden hem er souverain mee spotten. Hij kan werkelijk niets anders doen, dan er hartelijk en heilig om lachen —, lawaai en poeha is het allemaal; mensen, laat je toch niet verlakken door de pocherij en 't potsierlijk gedoe van die opgedirkte godenpoppen — vogelverschrikkers zijn het, anders niet.

Maar bij een spotlach alleen laat hij het toch niet.

Tegenover de caricatuurtekening der afgoden staat de prachtige schildering van de grootheid van Israëls God. Naast de armoede van het heidendom laat Jeremia aan Israël zien de rijkdom van wat zij in God bezitten. De afgoden kunnen niet spreken, maar als de Here spreekt, beeft de aarde; die spotgoden kunnen geen stap verzetten, ze moeten gedragen worden, maar de Here Die hemel en aarde schiep, draagt alles door Zijn almacht. De heidenen staan als verdwaasd bij hun beelden, als "de dag der bezoeking" komt, en ze worden in hun goden diep teleurgesteld, maar in die dag zal blijken dat Israël Gods deel is, "de stam Zijner erfenis", en dat niemand ooit beschaamd uitkomt, die op Hem zijn vertrouwen gesteld heeft⁸.

Er zijn ook tegenwoordig allerlei afgodische, heidense, ik mag wel zeggen: antichristelijke machten aan het werk, die door hun optreden indruk willen maken op de massa, terwijl door allerlei intimidatiepogingen getracht wordt, de schare tot aanbidding te bewegen. De methode is reeds zeer oud, maar ze treedt alleen in een nieuwe vorm op, en de technische middelen om het moderne heidendom aan te kleden en er propaganda voor te maken, zijn veel verfijnder dan destijds. Ook veel satanischer. Er zijn velen die bezwijken. Er zijn ook vele anderen, die er bang voor worden, ze vragen zich vol vrees af, waar dat heen moet met het hedendaagse satanisme: het is allemaal zo geslepen en zo verschrikkelijk angstwekkend. De Bijbel leert ons hier, dat zowel de zwakkelingen als de angstigen ongelijk hebben. Er is geen enkele reden om bang te wezen. Ik zeg niet, dat we de ontzettende krachtsinspanning van de hel, die we thans waarnemen, veilig kunnen kleineren, of als een bagatel kunnen beschouwen.

⁶ Vs 3, 4, 9.

⁷ Vs 2; met die "tekenen des hemels" is de verering der hemellichamen bedoeld.

⁸ Men zie voor deze tegenstellingen dit gehele hoofdstuk van vs 1-16, waar afwisselend nu eens de nietigheid der afgoden, en dan weer de majesteit Gods getekend wordt.

Volstrekt niet. Het is vreselijk genoeg, en het is bovendien nooit verstandig, z'n tegenstander te onderschatten. Maar niettemin is de enig-juiste houding die wij tegenover de "goden van de tijd" hebben aan te nemen: er gelovig om lachen. "Die in de hemel woont, zal lachen", en daarmee is de Here Zelf bedoeld. Maar wij zijn (naar het woord van Paulus) "gezet in de hemel in Christus Jezus". Daarom kunnen wij ook met Hem lachen. Heilig lachen. Lachen om al die vogelverschrikkers, die zo gewichtig doen, en er o zo spookachtig en gevaarlijk uitzien. .. voor die niet beter weten. Maar wij weten beter. We hebben met Jeremia achter de schermen gekeken, en we zijn met hem in de werkplaats geweest, waar al die godjes gemaakt worden, en we laten ons door dit boerenbedrog nu niet meer van de wijs brengen. Jan-Klaasenspel is het, meer niet. Laten de keurige en kleurige moderne 20e-eeuwse vogelverschrikkers maar zwaaien met armen en benen, we zullen ons er niet aan storen. We gaan gewoon door. Waarmee door? Wel, met op de Here te vertrouwen natuurlijk. Met te geloven, dat de poorten der hel ons niet overweldigen zullen, ook al nemen ze alle deskundigen en technici te baat om hun stormloop te doen slagen. We gaan geen stap uit de weg, want ook de goden van nu zijn maakwerk, gewrocht van mensenhanden, die niets vermogen tegen Hem, Die de Maker is van het heelal, en Die om Christus' wil mijn God en mijn Vader is, op Welke ik alzo vertrouw, dat ik weet, dat niets of niemand, ook geen duivel of vijand, tegen Zijn wil zich roeren noch bewegen kan. Dat is de heerlijke rust en de grote veiligheid van Gods volk. Men zegt, dat achter de antichristelijke machten, die in deze tijd zich geopenbaard hebben, nog vreselijker en nog antichristelijker machten zullen komen, die zich thans nog op de achtergrond houden. Dat is best mogelijk. En het zal dan voor ons nog moeilijker worden, of althans voor onze kinderen. Maar geen nood. Onze God is ook de God van onze kinderen, en Hij is gisteren en heden en tot in eeuwigheid Dezelfde, en "al staat de zee ook hol en hoog, en zweept de storm ons voort, wij hebben 's Vaders Zoon aan boord en veilig strand voor 't oog". Vogelverschrikkers kunnen tenslotte de wereld niet veroveren, maar de zachtmoedigen zullen het aardrijk beërven.

EEN GEBED

Ik weet, o Here, dat niemand zijn (eigen) lot bestuurt, en niemand zijn (eigen) schreden bepaalt. Tuchtig mij, Here, maar in gerechtigheid, niet in toorn, opdat Gij mij niet vernietigt. Stort Uw grimmigheid uit over de volken, die U niet kennen, en over de koninkrijken, die Uw Naam niet aanroepen, want ze hebben Jakob geheel en al opgegeten, en zijn landouwen verwoest.

Jeremia 10:23-25.

De "ik", die hier het woord neemt, is niet Jeremia, maar het volk. Juda bidt. Dat was in lang niet gebeurd, en afgezien van de toon van ootmoed in dit gebed, kunnen we ons over het feit alleen reeds verheugen. Weliswaar was deze gebedsstemming nog niet aanwezig ten tijde dat Jeremia optrad, maar de profeet hoort deze smeking toch reeds in de geest. Hij legt het volk een gebed in de mond, dat het straks, als het oordeel voltrokken zal zijn, tot de hemel opzenden zal. Van dat komende oordeel, dat ergens uit het Noorden vandaan zou komen, had de profeet reeds herhaaldelijk gesproken, en hij maakt er nu weer gewag van — reeds verneemt hij het gerucht van de komende oorlog en het geraas der aanstormende legers¹. Zijn advies aan de inwoners van de belegerde vesting Jeruzalem² is daarom, de noodzakelijkste bagage³ maar in te pakken, en zich gereed te maken voor de verre reis, want het zal ditmaal op ballingschap aangaan⁴. De reactie op deze oordeelsaankondiging is dan dat Juda gaat bidden, maar zover was het direct nog niet. Tot die ootmoed zou het volk eerst komen in de jammer van de ballingschap zelf, terwijl de verootmoediging ook niet aanstonds die diepte bereikt, als in bovenstaande woorden vertolkt wordt. Dat is ook iets wat groeien moet, en voorlopig horen we nog heel andere klanken. Het volk *begint* met te klagen over het leed dat het getroffen heeft. Het schreit: "Wee mij om mijn verderf. Pijnlijk is mijn wonde. Ja, ik zeg: waarlijk, dat is een lijden, dat ik zal moeten dragen. Mijn tent is vernield, en al mijn koorden zijn losgerukt; mijn kinderen zijn van mij uitgegaan en zijn er niet. Niet één is er, die meer mijn tent spant en mijn tentbedekking opricht"⁵. Deze klacht blijft dus min of meer aan de oppervlakte. Het is natuurlijk wel ontzettend van huis en have en kinderen beroofd te worden, en de jammer die hier uitgeklaagd wordt, is nauwelijks te overzien, maar dit betreft toch nog maar de *gevolgen* der zonde. Alle tranen zijn nog geen tranen van berouw, en zover was Juda in dit stadium nog van oprecht berouw verwijderd, dat men meer oog had voor de zonde der *leidslieden*, dan voor eigen kwaad. Althans, op de klacht over het leed, volgt deze beschuldiging: "want verdwaasd zijn de herders, en de Here zoeken zij niet; daarom hebben zij geen verstand, en heel hun kudde is verstrooid"⁶. Met die "herders" zijn de overheden, speciaal de koningen bedoeld, en deze droegen natuurlijk wel de grootste verantwoordelijkheid, maar zij vergaten, dat ze zelf al te gewillig volgden op het pad der zonde. Het is natuurlijk wel gemakkelijk, om bij een nationale catastrofie de vroegere

¹ Vs 22.

² Deze belegering was nog geen feit, toen Jeremia dit schreef, maar hij ziet het in de toekomst gebeuren.

³ St.Vert. minder duidelijk: "uw kramerijen".

⁴ Vs 18.

⁵ Vs 19, 20.

⁶ Vs 21.

regering de schuld te geven, maar in de regel zijn de onderdanen met de overheden homogeen, tenminste zo was het in Juda gesteld, en al school er veel waarheid in de beschuldiging, in haar exclusivisme was ze toch onbillijk. Maar gelukkig is het daarbij niet gebleven. Het is Juda gegaan als menig zondaar, die eerst allen en alles de schuld geeft, behalve zichzelf (dit bedrijf stamt reeds uit het paradijs), maar eindelijk en ten lange leste *tot zichzelf* komt, en de hand in eigen boezem steekt. En zo is Juda er ook toe gekomen, om uit diepten van ellenden te belijden (en ik geef nu nog maar eens weer met de woorden van de mooie Friese vertaling): "Ik wit, o Heare, dat de minske syn wei net oan himsels hat, dat de man dy't wannelet it net oan himsels hat hoe't er syn gong rjochtsje sil. Kastij my, Heare, mar yn gerjochtichheit; net yn Jins grime, dat Jo my net to neate meitsje meije. Stoart Jins grime út oer de heidenen, dy't Jo net kenne, en oer de slachten, dy't Jins namme net oanroppe; hwant hja hawwe Jakob opiten, ja, hja hawwe him opiten en him fortard, en syn wenning forwoastge".

Het gebed begint met een belijdenis van Gods volstrekte *souvereiniteit*. Juda spreekt het uit, dat de loop van het leven der mensen en der volken niet door henzelf wordt bepaald, maar door de hand des Allerhoogsten wordt bestuurd. Ons leven gaat zo heel anders dan wij gehoopt en ons voorgesteld hadden. Als wij het in handen hadden, zouden we 't zo heel anders inrichten. En ook *beter*. We zeggen dat niet, maar we denken het er toch wel bij. De Jeruzalemmers hadden ook stellig verwacht dat de catastrofe nog afgewend zou worden, en in luchthartig optimisme hadden ze er van gedroomd dat stad en tempel nooit zouden vallen. En nu was hef zo heel anders uitgekomen. Al hun pogingen om dit erge te ontgaan, hadden niet gebaat. Nu zien ze het in, dat een mens zijn eigen leven niet maakt. Was dit nu een doffe berusting geweest in het onafwendbare noodlot, waar men toch niets aan kon doen, dan had deze belijdenis weinig waarde. Maar ze zeggen dit tot de *Here*. Het is geen "Schicksal", geen onpersoonlijke "voorzienigheid", waar ze niet tegen op tornen kunnen, maar ze verstaan dat Gods wegen hoger zijn dan hun wegen, en Gods gedachten hoger dan hun gedachten. Het staat er niet met zoveel woorden bij, maar er ligt toch stilzwijgend in opgesloten, dat ze deze wegen Gods ook goedkeuren, er zich volkomen aan overgeven. Ze willen nu voortaan ook niet meer hun toekomst in eigen hand nemen, maar zich aan de leiding des Heren geheel toevertrouwen. Het is een grote rust, als een mens zover gekomen is. We zijn tot deze overgave ook niet terstond bereid. Stil zijn, als Gods weg zo onbegrijpelijk is, en het verdriet ons leven drukt, is een heilige geloofskunst. Alle stilzijn is nog geen geduld. Er broeit vaak nog heel wat opstandigheid onder. En wat een morrelen aldoor en voorzienigheidje spelen, om zelf ons pad te banen. Totdat alles ons stuk voor stuk uit de handen geslagen wordt, en we eindelijk zover komen, dat we zeggen: "het is al wel, al goed, wat God bepaalt en doet": "ik weet, o Here, dat aan de mens zijn weg niet staat, noch aan een man, om te wandelen, en zijn schreden te richten".

Op de belijdenis volgt een smeking.

Het is meestal zo, dat hoe verder een bidder komt, des te dieper en ootmoediger de toon wordt, en dat is ook hier het geval. Het biddende volk belijdt niet alleen Gods souvereine beschikking over zijn levenslot, maar erkent ook, dat de tuchtiging ten volle verdiend is: "tuchtig mij, Here, doch naar recht, niet in Uw toorn, opdat Gij mij niet te gering maakt"⁷. Vroeger had Israël stijf en strak volgehouden, dat er geen enkele aanleiding tot kastijding bestond, maar daar is het nu gelukkig overheen. Het volk vraagt daarom ook niet, dat de Here de roede inhoudt, maar het smeekt: "straf mij met medelijden, gelijk een vader doet". Het is opvallend, dat er niet gebeden wordt om genade, maar om *recht*: "tuchtig mij, Here, naar

⁷ Vert. prof. Aalders.

recht"⁸. Het voelt de noodzakelijkheid, dat het recht z'n loop moet hebben, maar het voegt er aan toe, dat God hen toch niet moge treffen "in Zijn toorn". Iemand⁹ maakt hierbij terecht de opmerking, dat de rechtvaardige rechter in 't Oosten een barmhartig heer was, want de meeste regenten gingen volstrekt willekeurig te werk. De Here straffe hen niet als een Oosters des-poot, die zijn toorn niet corrigeert, zij willen de kastijding verdragen, maar smeken niettemin, dat ze door het vuur van Zijn toorn niet vernietigd worden. Het recht is streng, maar de toorn kent enkel hartstocht. Een vader kan ook streng zijn, maar hij bedoelt het welzijn van zijn kind. Op dat vaderlijk recht wordt nu een beroep gedaan. Tenslotte is het dan toch weer een vraag om genade, want alleen door de genade van onze Here Jezus Christus kan God Zijn toorn inhouden. Hij heeft Zijn Eengeboren Zoon vernietigd, opdat Hij Zijn volk zou kunnen behouden. Het is alleen bij het kruis, dat wij zo bidden kunnen onder ons kruis: "tuchtig mij, Here, doch naar recht, niet in Uw toorn, opdat Gij mij niet vernietigt".

Dit gebed eindigt met de woorden: "giet Uw grimmigheid uit over de volken, en over de koninkrijken, die Uw Naam niet aanroepen, want zij hebben Jakob verslonden en verteerd, en zijn zelve tot een woestenis gemaakt". Het gebed, dat zo mooi begonnen was, schijnt nu in een wanklank te eindigen. Wat ze zelf hadden afgebeden, wensen ze nu hun vijanden toe: de uitgieting van Gods toorn. Bovendien heeft het er veel van, dat de bede: "tuchtig mij", niet zo ernstig gemeend was, want die tuchting des Heren kwam in de vorm van de onderdrukking door de vijanden, en daar roepen ze nu Gods geduchte wraak over in. Toch is dat maar schijn, en dit slot is correct. Men lette slechts op het motief: "want zij hebben Jakob verslonden en zijn dreven tot een woestenis gemaakt". Jakob was Gods volk, en zijn land was *Gods* erve. De heidenen hebben zich aan de Here Zelf vergrepen. Zij waren wel de roede in Gods hand, maar zij overschreden de grenzen, en zonnen er slechts op, het volk des Heren van de aardbodem te doen verdwijnen. Zij haten in Jakob de God van Jakob en de Gezalfde, Die in Jakobs lendenen nog schuilt. En zo heeft het volk de antichristelijke achtergrond van die gruwelijke tijd treffend juist gezien. Het gebed mocht niet eindigen met de smeking om eigen behoud, maar moest uitlopen in het opkomen voor Gods eer en Gods zaak. Vernietig, Here, alles en allen die zich aan U en Uw volk vergrijpen. Het zou van verregaande oppervlakkigheid getuigd hebben, als het biddende volk niet in de Here geëindigd was. Ook in de oorlog van toen ging het niet om have en goed, en niet tegen nationale, maar tegen Gods vijanden, en in zulke tijden van crisis is het echt gelovig en christelijk, om niet alleen te vragen: "gedenk niet meer aan het kwaad dat wij bedreven", maar ook de Here in herinnering te brengen: "Jeruzalem, de tempel, Uw altaren, 't ligt al verwoest door die geweldenaren".

⁸ De St. Vert.: "met mate", is hier minder juist.

⁹ Volz a.w., blz. 127.

VERBOND TEGEN VERBOND

Voorts zeide de Here tot mij: daar is een verbond bevonden onder de mannen van Juda en onder de inwoners van Jeruzalem: zij zijn wedergekeerd tot de ongerechtigheden hunner voorvaderen, die Mijn Woorden geweigerd hebben te horen, en zij hebben andere goden nagewandeld om die te dienen. Het huis Israëls en het huis van Juda hebben Mijn verbond verbroken.

Jeremia 11:9, 10.

De reformatie van Josia had door het terugvinden van het wetboek door Hilkia een krachtige steun gekregen. Dit boek bevatte al de bepalingen van het verbond, hetwelk God met de vaders opgericht had, toen Hij ze uit Egypte leidde, en dat verbond is toen in Josia's dagen door vorst en volk op plechtige wijze hernieuwd. Het spreekt wel vanzelf, dat Jeremia deze historische gebeurtenis niet als een neutraal toeschouwer heeft gadeslagen. Hij heeft integendeel deze reformatie door zijn prediking krachtig ondersteund. In de historische boeken wordt daar weliswaar geen melding van gemaakt, maar dit hoofdstuk van Jeremia is er een doorslaand bewijs van. De profeet onderstreept hier nog eens de vèrstrekkende betekenis van "de woorden dezès Verbonds". Hij herinnert aan de dubbele inhoud: de verplichting van het volk om naar de stem des Heren te horen, en de belofte, waartoe God Zich Zijnerzijds verplicht heeft, om de eed, de vaders gezworen, te bevestigen. Vloek en zegen waren hieraan onlosmakelijk verbonden: de vloek van de verbondsbrekers en de zegen voor allen die het verbond wilden houden. En al het volk zou zeggen: Amen. Zo stond het in het uit het stof opgedolven boek Deuteronomium, en zo heeft Jeremia het weer eens in het geheugen van het volk teruggeroepen¹.

Wij moeten ons nu verplaatsen in een tijd dat het eerste élan alweer achter de rug was, en de mooie dagen der eerste liefde reeds in het verleden lagen². Men kon niet zeggen, dat de reformatie ongedaan gemaakt was, maar evenmin, dat ze krachtig wortel schoot. Het gehele geval was feitelijk min of meer doodgelopen; uiterlijk werden de vormen nog wel bijgehouden, maar innerlijk was er een losweking van het verbond, en als ik het zo zeg, is het nog heel sparend uitgedrukt, zoals later blijken zal. En toen het daar zo liep, heeft Jeremia opdracht gekregen, om een van zijn preken eens heel speciaal te wijden aan het "verbond", en alles wat daarmee samenhang eens heel scherp naar voren te brengen. In die preek kwamen dan ook de scherpe woorden voor, die hier boven staan. Het is niet onwaarschijnlijk, dat zij gehouden is in de tempel te Jeruzalem op een der grote jaarfeesten. Op die feesten werden de grote heilsfeiten herdacht, met name de uittocht uit Egypte en de verbondsluiting op de Sinai. Daarbij werden de Schriftgedeelten gelezen, die daarop betrekking hadden, en ook aan de zegen en de vloek herinnerd, die de Here aan de al- of niet-nakoming van het verbond had vastgekoppeld. Maar ja, hoe gaat het met de voorlezing van zulke woorden? We hoeven er maar even aan te denken, hoe het staat met de voorlezing van de wet 's Zondags bij ons in de kerk. We luisteren er nauwelijks meer naar. Het zijn zulke bekende en vertrouwde klanken, die over onze hoofden deinen. Dat weten we allang. We zullen ons wel niet al te zeer ver-

¹ Zie hfdst. 11:1-5.

² Misschien in de dagen van Jojachim, toen de afgoderij hier en daar begon op te komen.

gissen, als we vermoeden, dat het zo ook in de tempel van Jeruzalem toeging. En nu verschijnt daar ineens de profetische gestalte van Jeremia. Hij spreekt dezelfde bekende woorden van verbond en gehoorzaamheid, van zegen en vloek, van de uitleiding uit de ijzerovens van Egypte. Maar het zijn nu geen formules meer. Ze klinken als bazuinen van het gericht. De vlakke zinnen krijgen plotseling diepte en kleur. Gespannen luistert het volk toe. Deze profeet zei hetzelfde als de priester, maar hij zei het toch zo heel anders. Dit kwam zeker, omdat hij minder met z'n mond preekte, dan met z'n hart.

Wat was toch de reden, dat Jeremia zo opeens de tempeldienaren wegdrong, de gewone litanie van de sleur verbrak, en onder het volk ging staan en preekte niet als de Schriftgeleerden maar als machthebbende? Waarom illustreerde hij zijn prediking over het verbond zo nadrukkelijk met hetgeen het rijk der tien stammen overkomen was, omdat ze naar de stem des Heren niet hadden geluisterd?³ En waarom heeft hij deze zelfde prediking op de straten van Jeruzalem herhaald, en is hij er daarna mee rondgetrokken door Juda's steden?⁴

Omdat er groot gevaar dreigde.

Jeremia zou dit gevaar niet onderkend hebben, als de Here het hem niet had geopenbaard. Naar buiten was alles zo rustig, en liep het erg gesmeerd. De mensen waren "trouw" in het vervullen van hun godsdienstplichten, de grote feesten waren druk bezocht, en er was niemand, die er schijnbaar aan dacht, met het verbond des Heren te breken, de reformatie ongedaan te maken en terug te keren tot de oude afgodische praktijk van Manasse en Amon. Maar God heeft Zijn knecht ingelicht, dat er ondergronds iets werkte, en dat er in 't geheim gecomplotteerd werd, en de profeet deinst er niet voor terug deze achterbakse revolutionaire actie publiek te maken: "De Here zeide tot mij: daar is een verbond bevonden onder de mannen van Juda en de inwoners van Jeruzalem". Er staat voor "verbond" in 't Hebreeuws een woord, dat "samenzwering" betekent. En die samenzwering bedoelde, weder te keren tot de ongerechtigheden der vaderen, en andere goden na te wandelen. Openlijk durfde men nog niets ondernemen, maar alles gebeurde nog in 't geheim en in 't geniep. Samenzweerders adverteren niet. Zij doen hun werken der duisternis in 't verborgen. Zij geven er geen ruchtbaarheid aan, voordat het juiste moment gekomen is, om openlijk ten uitvoer te brengen, wat in 't geheim is beraamd. Nu het nog niet tot een openlijke breuk met de Here gekomen is, is het voor Jeremia het juiste moment om in te grijpen. Misschien kan hij nu nog verhinderen dat het vuur der boosheid hoog oplaait. Inderdaad revolutie, want dit verbond tegen het verbond was revolutie contra reformatie. Jeremia heeft dat heel scherp in het licht gesteld, door van "samenzwering" te gewagen. Een samenzwering wordt gesmeed tegen een bestaande regering of een koningshuis, met de bedoeling, de dynastie omver te werpen. Welnu, de Here was Israëls koning, en de beraamde verbondsbreuk was niets anders dan het opzeggen der gehoorzaamheid aan de Allerhoogste — revolutie tegen God. Duidelijker kon het stellig niet gezegd, en ernstiger kon niet gewaarschuwd tegen wat daar smeulend was in Israëls volksbestaan.

Men zou deze woorden van Jeremia stellig misverstaan, als men er uit begreep, dat er ergens in een duister lokaal in Jeruzalem een stelletje samenzweerders beraadslaagden, hoe men nu het best de reformatie van Josia ongedaan kon maken. Dit is de bedoeling niet, en zo letterlijk moet men een profetisch woord niet nemen. Wat Jeremia wilde zeggen was dit, dat er aan de offeranden van het godsdienstig leven in Jeruzalem weliswaar nog nauwelijks een rimpeltje te bespeuren viel, maar dat de onderstroom niettemin hunkerde naar de afgodische praktijken van vroeger. Uitwendig leek het er wel zo'n beetje op, maar het hart van het volk was niet volkomen met de Here. Van het volk. En daarmee is ook een eind gemaakt aan de waan alsof

³ Vs 7-8.

⁴ Zie vs 6.

de revolutiegedachten maar hier en daar zouden schuilen, terwijl het merendeel van het volk "koningsgetrouw" was. De uitdrukking: "onder de mannen van Juda en de inwoners van Jeruzalem" is daar veel te ruim voor. Bovendien wordt even later uitdrukkelijk geconstateerd, dat "het huis"⁵ van Juda en Israël het verbond verbroken hebben. Dat *hadden* ze dus al gedaan, ook al werden de vormen nog bewaard. Want de Here ziet het *hart* aan, en wie innerlijk met Hem gebroken heeft, heeft volledig met Hem gebroken, ook al bleef de schijn nog bewaard. Daarom volgt ook de verschrikkelijke aankondiging, dat het nu volledig uit zal zijn, dat de Here hen verwerpen zal, en naar hun geschrei niet meer zal horen, ja, dat Jeremia zelfs niet meer hoeft te proberen om voor hen te bidden⁶. Natuurlijk was er toen ook wel een "overblijfsel naar de verkiezing der genade", maar de grote meerderheid was in het revolutionnaire complot betrokken.

Wij hebben steeds pal gestaan tegenover elke revolutie, ongeacht of deze rood, of bruin of zwart getint was, of ze van links kwam of van rechts. Of deze palstaanderij alleen in woorden bestond, in rustige tijden, is een andere vraag. Zeker is dat velen de revolutiegeest niet hebben onderkend in de allerverschrikkelijkste der revoluties, die zich twaalf jaar geleden ook in ons land voltrok. Zij zagen alleen maar oorlog en bezetting en alle narigheden daaraan verbonden, maar aan de revolutiegedachte deden ze de ene concessie na de andere, de "zwijgende" dominees niet het minst. Maar daar gaat het nu niet over. We zullen ons ernstig moeten bezinnen op de vraag, of wij ook behoren tot het complot dat tegen het "verbond" en dus tegen God samenzweert. Het schijnt soms of wij meer eerbied hebben voor de mensen dan voor God. Ik heb het meegemaakt, nog kort geleden, dat men een scheidende predikant staande toezong, maar dat in dezelfde dienst iedereen bleef zitten, toen God toegezongen werd. Ik wil maar zeggen: revolutie tegen het gezag vinden we erg, maar revolutie tegen God Zelf kan er bij door. Het is niet minder dan revolutie, als wij "de stem des Heren ongehoorzaam" zijn, en daarmee het verbond breken. En het is niet minder dan samenzwering, als ons hart buigt voor de goden van de tijd, al begeven onze voeten zich dan ook plichtmatig naar Gods huis. De vraag is niet maar, wie en wat we uiterlijk voor de mensen zijn, maar wie we in het verborgen zijn. De leviet en de priester waren ongetwijfeld in Jeruzalem hele heren, maar op de eenzame weg naar Jericho lieten ze 't lelijk zitten. Daar zagen de mensen hen ook niet, weet u. Maar God ziet ze wel. En God weet, wat er allemaal verborgen in mijn hart tegen Hem gecomplooteerd en geageerd wordt. "Dan zal zich 't hart met mijne daden paren", zingen we vrolijk, maar 't blijft meestal in de psalm-regel steken. En toch komt het in de eerste plaats op het hart aan. De Here vraagt niet: "Mijn zoon, geef Mij uw geld", maar: "geef Mij uw hart". Niet, dat wij Hem anders niets te geven hebben, maar als we eerst het hart geven, volgt al het andere vanzelf. Want uit het hart zijn de uitgangen des levens. Dus alstublieft geen "zonen der reformatie" in de kerk en kinderen der revolutie in huis en in de zaak. Niet gereformeerd in naam, en ongehoorzaam metterdaad. Sikkels en hamers onder een keurig jacquet, is dat niet verschrikkelijk?

⁵ Vs 10.

⁶ Vs 11-14.

HET KARAKTER VAN DE AANSLAG

Wat heeft Mijn geliefde in Mijn huis te maken ?
Haar aanslag te volvoeren ?

Jeremia 11:15a (vert. N.B.G.).

Wij worden nu gewaar van welke aard de aanslag was, die tegen het verbond werd beraamd, en waarover in het voorafgaande gesproken is. In de Statenvertaling komt dat niet zo duidelijk uit, waar het 13e vers luidt: "Wat heeft Mijn beminde in Mijn huis te doen? dewijl zij die schandelijke daad met velen doet, en het heilige vlees van u geweken is? Wanneer zij kwaad doet, dan springt zij op van vreugde". De zin daarvan is niet zo erg duidelijk, vooral niet van dat " "heilige" vlees (dat) van u geweken is". Wij mogen dit onze Statenvertalers niet kwalijk nemen, want ze hadden een Hebreeuwse tekst voor zich, die nog veel raadselachtiger was, en waar ongeveer het volgende te lezen is: "Wat heeft Mijn geliefde in Mijn huis te maken? haar doen, haar aanslag. De velen en het heilige vlees zijn van u geweken. Want uw boosheid, dan zult gij jubelen". Men ziet, dat de Statenvertaling daar nog heilig bij is, en dat zij er van gemaakt heeft, wat er van te maken was. Het vermoeden ligt voor de hand, dat de Hebreeuwse tekst nogal wat geleden moet hebben tengevolge van het overschrijven, en dat er oorspronkelijk iets anders heeft gestaan. De Griekse vertaling, waaraan waarschijnlijk een betere Hebreeuwse tekst ten grondslag lag, laat dan ook een heel ander geluid horen, en Dr Wumkes schijnt daar in de Friese vertaling in hoofdzaak gebruik van gemaakt te hebben. Ik geef dat nu maar in 't Nederlands weer, en dan is het ongeveer zo: "Wat heeft Mijn geliefde in Mijn huis te maken? Zal ze daar haar aanslag volvoeren? Zouden geloften en heilig vlees uw onheil van u doen wijken? Dan zoudt ge nog eens jubelen". Ik kan niet beoordelen, of Jeremia het inderdaad zo geschreven heeft, maar in elk geval is dit duidelijk, en in 't bijzonder wordt het raadsel van het "heilige vlees" hiermee opgelost. Het volk leefde blijkbaar in de waan, dat ze zich tegen ongelukken konden beschermen, door "heilig vlees", d.i. hun offeranden, in de tempel te brengen. Het verschool zich dus achter z'n altaren. En dat was nu de aanslag op het verbond. In het verbond had de Here gezegd, dat de zegen alleen dan hun deel kon zijn, maar ook stellig *zou* zijn, als ze Zijn stem gehoorzaam waren. Maar deze zedelijke eisen waren nu ingeruild tegen de technische van het offer. Hoe meer zij God aanboden, hoe meer ze terug zouden krijgen. Dit was een puur heidense gedachte, de "do ut des-theorie", ik geef, opdat gij geeft. Puur verraad dus tegen het verbond des Heren. Profanatie van het heilige. Het kwam er op neer, dat men de Here slechts z'n schapen en koeien behoefde te geven en verder z'n leven kon inrichten zoals men zelf wilde. De schone verbondsverhouding werd zodoende verlaagd tot een kille ceremoniëndienst, en het geloof ontwijd tot een schamel bijgeloof: de veelheid der offers was een soort toverding, dat tegen alle kwalen veilig stelde. Als deze gedachte veld won, zou het godsdienstig leven in Israël heel spoedig tot het peil van het heidendom gezakt zijn. Het is niet te verwonderen, dat Jeremia daar met klem tegenop komt. Nog altijd staat hij in de tempel z'n preek te houden. Het volk is daar in dichte drommen saamgestroomd. Jeremia laat zijn oog eens over de schare gaan, en stelt dan pardoes de verbijsterende vraag: Wat doet ge hier eigenlijk? Wat hebt ge met uw heidense practijken in het huis Gods te maken? Dat hij Israël daarbij als Gods "geliefde" aanspreekt, maakt de zaak nog pikanter. Het afschuwelijke van het geval is natuurlijk, dat deze degradatie der religie en ontwijding van de eredienst niet ondernomen wordt door Gods vijanden, maar door het volk dat hij vanouds heeft liefgehad, en dat zegt, Hem lief te hebben. Het verschijnt in het huis des Heren met de dolk onder de gebedsmantel. Zij menen het verbond te houden, maar brengen het meteen de dolksteek toe, door God en

Baal, ware en valse godsdienst, op zo afschuwelijke wijze door elkaar te haspelen. Als Israël zo in de tempel verschijnt, en dat nog wel op een der grote feesten, dan kan het beter wegblijven... "wat heeft Mijn geliefde in Mijn huis te maken? Om haar aanslag te volvoeren?"

Het kan ons nu ook niet meer verbazen, dat deze prediking van Jeremia uitloopt op een weemoedige klacht. Eens geleek Israël op een prachtige, vruchtdragende olijfboom, maar nu staat het daar, geblakerd en verzengd, als een toonbeeld van troosteloosheid¹. Zo was het toen nog niet, maar zo zou het worden, voorspelt de profeet. Het gericht dat op handen is, heeft men zich tenslotte zelf op de hals gehaald. Het onheil waartegen men zich wilde vrijwaren door een keur van offeranden, zou dus toch komen, en zelfs het altaar zou geen afdoende schuilplaats blijken voor het vuur van het gericht. Dat komt er van als men zelf schuilkelders van altaarstenen gaat knutselen, en vergeet, dat wie in de schuilplaats des Allerhoogsten is gezeten, vernachten zal in de schaduw des Almachtigen. De Here was gebleken van de allervroegste jaren te willen zijn een schuilplaats in gevaren, maar een surrogaat-schuilplaats van rokende altaren zou tegen de vuurproef niet bestand blijken. Jeremia ziet in de vlammen die van het altaar omhoog-kringelen, de vlammen van het komende gericht, die altaren en offeraars samen zullen verteren. Israël zal in de rook van zijn eigen "vroomheid" verstikken.

Niemand zou er verstandig aan doen, te menen, dat dit Woord uitsluitend voor Israël, en niet voor ons geschreven was. Het Woord Gods is steeds actueel. We mogen dan geen tempel en geen altaren meer hebben, het zondige hart is precies gelijk gebleven, en we lopen gevaar dezelfde snoodheden te plegen, zij het dan wellicht onder wat andere vorm. Natuurlijk gesproken, weten wij met dat "heilige vlees" nog even handig te manoeuvreren, en trachten wij God en onszelf ermee te bedriegen. Het grote euvel van Israël was, dat het al zijn aandacht concentreerde op het heilige vlees, maar vergat zijn eigen vlees te heiligen; dat het alles verwachtte van zijn offeranden, maar volstandig weigerde zijn leven Gode te wijden tot een welriekende offerande. Zo werd de aandacht van de hoofdzaak afgeleid op de bijzaken, en dat was, zo zegt Jeremia ons, een moordaanslag op de waarachtige godsvrucht. Niemand zal wel zo naïef wezen, te menen, dat dit gevaar in onze tijd overwonnen is. Het is er zelfs acuter dan ooit. Het is ontstellend te zien hoezeer het godsdienstig leven dreigt op te gaan in allerlei bijkomstigheden, waarbij we dan over het hoofd zien, dat de kern en pit van alles moet zijn: ons leven te wijden aan de Here. We dragen vlijtig ons "heilig vlees" naar de tempel: natuurlijk zijn onze kinderen gedoopt, en we laten niet na hen een christelijke opvoeding te geven op school en op de catechisatie. Of dit ook in huis gebeurt, is een andere kwestie. Voorts gaan we trouw naar de kerk en verzuimen we het Avondmaal niet. Of dit ook evenzeer behoefte als plicht is, blijft hier alweer onbesproken. En zo zou ik nog heel wat meer dingen kunnen noemen, waardoor wij ons geestelijk leven cultiveren. Ik beweer niet, dat al deze dingen niet behoren te geschieden. Dat behoren ze zeker. Zij die zo graag beweren dat hun godsdienst *van binnen zit*, en dat ze zich aan al die vormen van kerkgaan en zo niet kunnen storen, zijn voor geen cent te vertrouwen. Men zou dan wel graag eens willen weten, waarin hun godsdienst dan eigenlijk wel uitkomt. Ik durf gerust te verklaren dat ze liegen, en er in 't geheel geen godsdienst op na houden. Maar precies hetzelfde kan ook van ons gezegd, als het alleen maar *van buiten zit*. Het is de brutaalste aanslag op de religie, als men die doet opgaan in uitwendigheden. Als Jeremia nu nòg eens ergens preekte, als "een dominee van elders", zou hij best in een stampvolle kerk de vraag kunnen stellen: wat hebt gij hier eigenlijk te maken, wat doet ge in het huis des Heren? In uw dagelijks leven is het huilen. Ge gaat uw eigen gang, en doet uw eigen zin, en uw kerkgang is niet veel meer dan een kunstige camouflage van uw vleselijkheid en wereldgezindheid. Wat is dat toch voor een godsdienst, die offeranden brengt, maar weigert zichzelf te verloochenen? Wat sleept men toch heilig

¹ Vs 16-17.

vlees aan, als men z'n eigen vlees niet wil kruisigen. Wat voor een armoedje is dat toch, als onze dienst des Heren afgelopen is, zodra de kerkdiensten beëindigd zijn. Wat een moord en doodslag aan de godsvrucht gepleegd, als men alleen maar aan ons merkt, dat we "godsdienstig" zijn, omdat we ook van de kerk zijn. Zolang we nog niet toe zijn aan de volkomen overgave van ons leven aan God en aan onze naasten, hebben we niet alleen van de dienst des Heren niets begrepen, maar horen we bij de samenzweerders, die kerk en religie belagen. Dat is heel erg en verbijsterend. We dachten tot nog toe altijd, dat de vijanden en belagers der vroomheid zich ophielden in de donkere moordspelonken, waar we in psalm 74 van plegen te zingen, maar nu blijkt het, dat ze ook kerkwaarts tijgen, ja, dat we zo'n schavuit mee kunnen dragen in ons eigen hart.

Dit is het eerste waarvoor Jeremia ons wil waarschuwen.

En het tweede is, dat we niet moeten menen, ons achter onze altaren te kunnen verschuilen. Kerk en christelijk huisgezin, Doop en Avondmaal zijn geen bolwerken, waarachter we ons veilig kunnen weten tegen de onheilen van het leven. Er komt zelfs een tijd, dat alle kerkelijke instellingen en diensten volledig zullen worden opgeruimd. In de dagen dat de antichrist zal regeren, zullen we niet naar de kerk kunnen gaan, en geen sacrament kunnen gebruiken. Wie daarop alleen gesteund heeft, zal zich alle steunsels zien ontnomen, en hij staat onbeschut in de gierende antichristelijke storm. Dan blijft er voor de gelovigen God alleen over. Maar dat is ook voldoende, meer dan voldoende. God is meer dan alle machten van wereld en hel. Wie op de hoge God vertrouwt, heeft zeker op geen zand gebouwd. Maar dan moeten we nu reeds goed weten, dat wij door het geloof met die God contact hebben, en dat wij onder Zijn hoge bescherming staan, als alle andere steunsels krakend instorten, en de wereld een grote chaos wordt, ook al zal de wereld dan spreken van een nieuwe, prachtige orde, waarin alles zo mooi en goed is, en waarin men het zo heerlijk ver heeft gebracht. Nee, wij kunnen God niet missen. Indien er hier of daar nog iemand mocht zijn, die in de waan verkeert, dat God te vervangen is door iets of iemand anders, laat die zich dan zo haastig mogelijk corrigeren, het kan inderdaad geen uitstel lijden, want al deze dingen moeten zeer haast geschieden. Welk een jammer moet het zijn, als men meende zo veilig te gaan en te staan, en men ziet z'n gewaand bezit wegspoelen in de vloed van de antichrist. Slechts wie de hand van Jezus Christus gegrepen heeft, is veilig in deze benauwende wereld en zal met Hem tot de Vader gaan.

PROFETENBLOED

De Here nu heeft het mij te kennen gegeven, dat ik het wete: toen hebt Gij mij hun handelingen doen zien. En ik was als een lam, als een os die geleid wordt om te slachten: want ik wist niet, dat zij gedachten tegen mij dachten, zeggende: laat ons de boom met zijn vrucht verderven en laat ons hem uit het land der levenden uitroeien, dat zijn naam niet meer gedacht worde. Maar, o Here der heirscharen, Gij rechtvaardige Rechter, Die de nieren en het hart proeft, laat mij Uw wraak van hen zien, want aan U heb ik mijn twistzaak ontdekt.

Jeremia 11:18-20.

Het elfde hoofdstuk van Jeremia is wel een zeer donkere bladzijde uit zijn boek. Het ene complot na het andere wordt er in onthuld. Zoëven hebben we vernomen van een aanslag tegen het verbond, dus tegen niemand minder dan de Here Zelf, en nu is er alweer sprake van een moordaanslag, beraamd tegen de profeet des Heren. Dit is op zichzelf al somber genoeg, maar het feit wordt nog even donkerder getint door de omstandigheid, dat het plan gesmeed werd door "de mannen van Anatot"¹, waaruit dus blijkt, dat Jeremia door zijn eigen dorpsgenoten naar het leven gestaan werd, iets dergelijks dus wat ook Jezus overkomen is in Nazareth. Nu behoeft het ons niet al te zeer te verbazen, dat het daar op uitliep. Zij die God niet vrezen, ontzien ook de mensen niet, en met name profeten niet. Profeten zijn dragers van het Woord Gods. Het Woord is de grote ergernis voor allen die er niet voor buigen willen. Het is eenvoudig hinderlijk, omdat het alle vleeselijke gedachten en daden veroordeelt. Daarom moet dat Woord zwijgen, en er is geen probater middel voor, dan de verkondigers van dat Woord de mond te snoeren. Dat de lieden van Anatot zo'n verschrikkelijke hekel hadden aan Jeremia, was niet zozeer om zijn persoon, maar om het Woord, dat hij bracht. Daardoor stond hij hun voortdurend in de weg, want ze konden nu niet meer ongehinderd hun gang gaan. De profeet was als het ware hun levend geweten. Als Jeremia maar van dat Woord Gods gezwegen had, en genoegelijk met hen geconverseerd over koetjes en kalfjes, dan zouden ze hem wellicht een joviale kerel gevonden hebben, maar nu was hij onuitstaanbaar. En dat het om dat Woord des Heren alleen ging, blijkt wel uit hun zeggen: "profeteer niet in de naam des Heren, opdat gij van onze handen niet sterft"². Dat hebben ze niet openlijk en ronduit gezegd, maar heimelijk in zichzelf of onder elkaar³. Immers, Jeremia verklaart zelf, dat hij van de samenzwering tegen zijn leven geheel onkundig was. Hij wist niet, dat zij gedachten tegen hem dachten, en verkeerde zo in goed vertrouwen en argeloos temidden van zijn vijanden als een lam of als een os, die hun meester overal gewillig volgen — zelfs naar de slachtbank. Maar de Here heeft het hem "te kennen gegeven". We behoeven hier niet persé aan een bijzondere openbaring te denken. Best mogelijk, dat deze of gene door een enkel gebaar iets verraden heeft, waardoor Jeremia enig vermoeden kreeg van wat men tegen hem in de zin had. Voor mensen die dicht bij God leven, zijn er geen toevalligheden, maar zij zien

¹ Vs 21.

² Vs 21.

³ Prof. Aalders vermoedt, dat ze zo tot Jeremia gesproken hebben, omdat het complot ontdekt was, maar noodzakelijk hoeft dat uit het gezegde van vs 21 niet te volgen.

in de geringste gebeurtenissen de leiding des Heren. En zo heeft de profeet door een bijzondere toevalligheid het snode plan doorzien, maar daarin terstond de hand des Heren opgemerkt, Die zijn ogen opende voor het dreigende gevaar. We weten van het wanneer en hoe van dit moordcomplot verder niet. Het is best mogelijk, dat de vijandschap gewekt is; toen Jeremia volgens opdracht des Heren alle steden van Juda doortrekken moest, en dus ook in Anatot kwam⁴, maar dit is slechts een gissing. Nog meer zal men er naar moeten raden, op welke wijze zijn vijanden van plan waren, hun voornemen: "laat ons de boom met zijn vrucht verderven", ten uitvoer te leggen. Er is ook een handschrift, dat leest: "laat ons vergif in zijn spijs doen". Als dit de juiste lezing is, zoals sommigen willen, dan wordt het bedrijf nog schaamtelozer: Jeremia zou dan door deze sluipmoordenaars vriendelijk ter maaltijd genodigd zijn, met de bedoeling hem uit de weg te ruimen, en dat terwijl de gastvriendschap in het Oosten als heilig gold. Hoe het ook zij, de bedoeling was in elk geval deze lastpost spoorloos te doen verdwijnen, zodat zijn *naam* niet meer gedacht werd, een voornemen dat, dacht men, gemakkelijk kon worden uitgevoerd, omdat Jeremia niet gehuwd was, en met hem dus zijn naam en geslacht van de aardbodem was verdwenen.

Gelukkig greep de Here te rechter tijd in.

Zijn oog waakt zorgvuldig over Zijn knecht.

"Des Heren engel schaart een onverwinb're hemelmacht rondom hem, die Gods wil betracht: dus is hij wel bewaard."

Jeremia zal wel zeer dankbaar geweest zijn, dat de Here op zo ongedachte wijze zijn leven gered had, maar nog is hij in 't diepst van z'n ziel geschokt door het laffe en verraderlijke complot, tegen hem gesmeed.

Zijn ontroerd gemoed uit zich in een gebed om wraak.

Hij had deze zaak natuurlijk in handen van aardse rechters kunnen geven, maar Jeremia geeft er de voorkeur aan, zijn twistzaak over te geven in de handen des Heren.

Hij smeekt: "o Here der heirscharen, Gij rechtvaardige Rechter, Die de nieren en het hart proeft, laat mij Uw wraak van hen zien, want aan U heb ik mijn twistzaak ontdekt".

Sommigen hebben dit gebed van Jeremia betreurd en veroordeeld. Zij horen er slechts wraakgevoelens in, en achten het niet in overeenstemming met het gebod: "hebt uw vijanden lief, en zegent ze die u vervloeken". Deze veroordeling is echter ten onrechte.

Ze zou juist zijn, als er persoonlijke haat doorheen speelde, maar we herinnerden er reeds aan, dat hij zich dan veel spoediger had kunnen wreken, door de sluipmoordenaars onverwijld voor de rechter te dagen. Het ging Jeremia echter niet om zijn zaak. Het was zijn zaak ook niet, maar *Gods* zaak. De oorzaak van alles was vijandschap tegen het Woord, en de mannen van Anatot hadden in de gezant in de eerste plaats de Zender aangerand en beledigd. En het is Jeremia en ons niet maar geoorloofd, doch gebóden Gods geduchte wraak in te roepen over Zijn geschonden recht. Het is geen zonde, maar genade, aldus te kunnen bidden. Zo gebeurt het zelfs in de hemel. De zielen onder het altaar bidden: "hoelang, o heilige en waarachtige Heerser, oordeelt en wreekt Gij ons bloed niet van degenen die op de aarde wonen"⁵. Wij willen dit wraakgebed niet afkeuren, als God het Zelf goedkeurt. Want de Here antwoordt op dit gebed aldus: "daarom, zo zegt de Here van de mannen van Anatot, die uw ziel zoeken, zeggende: profeteer niet in de naam des Heren, opdat gij van onze handen niet sterft; daarom, zo zegt de Here der heirscharen: zie, Ik zal bezoeking over hen doen: de jongelingen zullen door het zwaard sterven, hun zonen en hun dochteren zullen van honger

⁴ Zie vs 6.

⁵ Openb. 6:10.

sterven; zij zullen geen overblijfsel hebben; want Ik zal een kwaad brengen over de mannen van Anatot in het jaar hunner bezoeking"⁶. Wanneer dit bijzondere strafgericht is gekomen, is ons verder niet bekend. In elk geval zijn zij door hetzelfde kwaad getroffen, dat ze de profeet hadden toegedacht: niet tevergeefs had Jeremia de Here aangeropen als de *rechtvaardige Rechter*.

Als voorwerp van de vijandschap tegen het Woord des Heren is Jeremia type van onze hoogste Profeet en Leraar Jezus Christus. Hij is aan het gevaar niet ontkomen, maar door verradershand gevallen en aan het kruis gehecht. En Jezus heeft geprofeteerd: "zij hebben Mij gehaat, zij zullen ook u haten". Die voorspelling is uitgekomen, en komt nog steeds uit. De vijandschap tegen het Woord des Heren smeult nog altijd en wordt gekoeld aan de dienst-knechten van Christus, die voor Zijn Woord durven uitkomen, en zeggen, dat Christus Koning is, en dat de volken en machthebbers ook in de politiek en staatkunde voor Hem hebben te buigen. Dat wil men natuurlijk niet horen. Dat haalt een streep door heel dat systeem dat men zich uitgedacht heeft. En daarom moeten zij, die zo vermetel zijn zulke dingen te verkondigen, zwijgen. En als ze niet zwijgen willen, omdat ze niet zwijgen *mogen*, moeten ze verdwijnen. Zo worden er nieuwe bladzijden toegevoegd aan het oude martelaarsboek, op 't ogenblik in Hongarije en zo. Straks over de hele wereld.

De kerk des Heren bidde om wraak over dit alles.

Zij late zich niet inpalmen door vrome praatjes dat men niet "haten" mag. Wie zo teemt, heeft er in de verste verte nog geen besef van, dat er revoluties aan de gang zijn, en dat *in* de revoluties zich de vreselijke vijandschap tegen God en Zijn Woord openbaart. Er moge dan in veler hart een groot percentage persoonlijk wraakgevoel bijkomen — dat is natuurlijk zonde —, onbewust en veelal ook onberedeneerd leeft toch in het hart van Gods volk het besef van Gods gekrenkte recht, dat tegen Zijn kerk en Zijn dienaren, tegen de kinderen des Verbonds en tegen Zijn koninkrijk allerlei kwaad wordt beraamd en bedreven, en deze gevoelens mogen onder geen beding worden gesmoord. Het is diep te betreuren, dat sommiger ogen er nog niet voor open gegaan zijn, dat wij in onze dagen weer de oorlogen des Heren te voeren hebben. Zij hebben nog slechts oog voor eigen moeilijkheden. Het gaat hun slechts om brood en veiligheid en gemak. De zaak des Heren heeft zomin hun oog als hun hart. Zij vragen ook wel ongeduldig: "hoe lang nog", maar het is niet dit heilige ongeduld van de zielen onder het altaar, die het niet langer kunnen aanzien, dat het geschonden recht des Heren ongewroken blijft. En daarom is er bij hen ook geen heimwee en geen heilig verlangen naar de wederkomst des Heren, waardoor alle dingen nieuw zullen worden, en de goddelozen niet meer zullen zijn.

Er zijn vele dingen, die in onze dagen tot ongerustheid stemmen.

De hemel ziet aan alle kanten pikzwart.

Maar niets is er, wat meer ongerustheid zou kunnen wekken, dan het feit dat de kerk het heilig gebed om wraak zou afleren. Ik bedoel de "strijdende" kerk op aarde, want gelukkig blijft de triompherende kerk in de hemel deze smeking opzenden tot aan de voleinding der eeuwen.

⁶ Vs 21-23.

DE BOZE BUREN

Zo zegt de Here aangaande de boze naburen, die losslaan op de erve die Ik ten erve heb gegeven aan Mijn volk, aan Israël.

Jeremia 12:14a (vert. prof. Aalders).

Het gaat hier over de buren van Israël, dat zijn de naburige volken, wier landen aan dat van Israël grensden. Zij worden boze naburen genoemd, omdat ze het volk Gods danig toegetakeld hadden, en, zoals in de tekst staat, ze hadden losgeslagen op de erve der vaders. Bedoeld zijn Moab, Ammon, Edom en andere Palestijnse staten. Op welk een erbarmelijke wijze zij het land van Juda geteisterd hadden, wordt uitvoerig geschilderd in de verzen die hieraan voorafgaan. Het was lang niet mals geweest. Als roofvogels stortten zij zich op de weerloze duif. De akkers en wijngaarden waren vertrapt door plumpe soldatenlaarzen. De oogst was vernield, of weggesleept, en al het zwoegen van de boeren was tevergeefs geweest. Daar lag nu het kostelijke land, overvloeiende van melk en honing, als een sterk verschroeiende aarde. Men kan er niet meer naar kijken, zonder de tranen in de ogen te krijgen. Wat een leed ligt er in zo'n verwoesting en ontwrichting van het volksbestaan. Het is nog erg sparend gezegd, als zulke vernielers "boze" naburen genoemd worden. Wij zouden ze nog wel wat anders betitelen, en het zeker nog een beetje forser zeggen. Maar per slot van rekening: wat moet men nu met deze Hunnen? Op welke wijze krijgen deze rovers en plundersaars hun verdiende loon? Welke is de passende vergelding? Daar hebben wij zo onze gedachten wel over, over die boze naburen. De een zegt er dit van, en de ander dat. Dit kan allemaal erg belangrijk wezen, maar waar het voor alles op aan komt, is toch, wat de Here er van zegt. Daarnaast hebben wij ons te normeren. Wij zullen onze gedachten gevangen moeten geven ook dan als God Zijn gedachten uitspreekt over de boze naburen. Wij willen daar nu aandachtig naar luisteren.

Het eerste wat de Here over deze boze naburen te zeggen heeft, is dat de rechtvaardige vergelding niet zal uitblijven. Zij zullen "weggerukt" worden, hetgeen zoveel zeggen wil als de totale opheffing van hun nationaal bestaan. Deze volken, die zich zo groot en sterk waanden, zij zullen "tot de hel toe nedergestoten worden". Dit gericht doet even vreemd aan, omdat zopas nog gezegd is, dat God "de geliefde Zijner ziel in de hand harer vijanden" gegeven had¹. Die vijanden waren dus niets anders dan uitvoerders van Gods Raad, voltrekkers van Zijn oordelen, instrumenten in Zijn almachtige hand. Ze moesten eenvoudig doen wat God hun voorschreef, en ze deden het. Hoe is het nu ter wereld mogelijk, dat ze straf krijgen voor hun gehoorzaamheid? Het begint ons haast een beetje te duizelen. Eerst zegt God: gij moet in Mijn naam Mijn volk Israël straffen, en even later: nu zal Ik u straffen, omdat gij Mijn volk kwaad gedaan hebt. Is dat eerlijk? Ja, het is volkomen eerlijk. Want niemand moet nu denken, dat die vijanden Israël uitgeplunderd hebben, omdat ze dachten: God wil het zo graag, wij zouden het veel liever niet doen, en dit arme volk met vreê laten, maar omdat de Here het ons opdraagt, zullen wij die opdracht gewillig uitvoeren. Nee, zo was het waarlijk niet. Ze wilden het zelf veel te graag. Zij gingen niet als gehoorzame dienstknechten Gods, maar als gierige bedrijvers van hun eigen moedwil. Tegen wil en dank waren ze uitvoerders van Gods Raad, zo bestuurt God souverain alle dingen en elk oorlogsgebeuren, maar innerlijk dachten ze: ha, nu is eindelijk onze tijd gekomen om onze

¹ Vs 7.

wraak te koelen aan die gehate Joden. En daarin overschreden ze zeer ver de hun van God gestelde grenzen. Het is om die vernietigingswil, om hun haat en wraakgierigheid, dat God ze straft. Zij hebben zich in hun hoogmoedswaan vergrepen aan het land en het volk des Heren, dat moeten ze niet vergeten, en dat is het wat de Here nooit ongewroken kan laten. Achter hun boosheid, tegen het volk Israël bedacht, lag de aanslag tegen de Christus, Die in de lendenen van dit volk besloten lag, en zo was deze oorlog ten slotte ook weer een oorlog des Heren. De Here bedreigt de heidenen met Zijn oordelen, omdat ze zich in Zijn volk aan Hem Zelf vergrepen hebben, en Zijn eer hebben aangetast. Het gaat er niet om, Israël schadeloos te stellen, of het gekrenkte rechtsgevoel der Judeërs weer in evenwicht te brengen, maar het gaat in laatste instantie om de Naam en de zaak des Heren.

Het woord van vergelding over de boze naburen, is niet Gods laatste woord. Het is als regel zo, dat *wij* dan uitgesproken zijn. Wij zijn ten volle bevredigd als het vertrapte recht is hersteld, maar de Here is daarmee allerminst bevredigd. God is wel rechtvaardig, maar ook barmhartig. Zijn liefde zoekt ook een uitweg, zelfs in het heidense land. Hij is met innerlijke ontferming bewogen, ook over boze burenen, omdat heel de wereld *Zijn* wereld is. Daarom is God met Zijn gerichtswoord niet uitgesproken. Maar Hij laat er nog deze merkwaardige zin op volgen: "doch het zal geschieden, nadat Ik hen weggerukt heb, dan zal Ik Mij weder over hen ontfermen, en hen terugbrengen elk naar zijn erve, en elk naar zijn land; en het zal geschieden, indien zij zich geheel gewennen aan de wegen van Mijn volk om te zweren bij Mijn Naam: bij de Here, gelijk zij Mijn volk er aan gewend hebben om te zweren bij de Baal, dan zullen zij gebouwd worden te midden van Mijn volk"².

Ziehier de Zendingsgedachte reeds bij Jeremia, en het uitzicht op de nieuwe dag, waarop de Filistijn en Tyriër en Moor bij Israël wordt ingelijfd. Een grote volkerenfamilie. Waarin de goddelozen niet maar Gods volk meetronen naar Mammons hoogaltaar, maar het volk Gods de wereld went aan de dienst van God. Dit is nog maar zeer ten dele in vervulling gegaan onder het Nieuwe Testament, en de volle heerlijkheid er van toeft tot de wederkomst van Christus, als alle dingen nieuw zullen worden, de kennis des Heren de aarde zal bedekken gelijk de wateren de bodem der zee bedekken, de eeuwige sabbat is aangebroken, waarin de goddelozen niet meer zullen zijn; loof de Here, mijn ziel. Halleluja.

God werkt dus aan op de bekering van de boze naburen, en Zijn engelen zullen zich verblijden als zij van boze burenen tot goede vrienden zijn vernieuwd en tot huisgenoten Gods gepromoveerd. Wij kunnen tegenwoordig met deze liefdesgedachten Gods maar moeilijk meer meekomen. Dat een Javaan, een Soembanees of een Chinees ook mee aanzitten zal aan de bruiloft des Lams, vinden we best, want die hebben ons tenslotte niets gedaan. Dat we samen met onze boze burenen of communisten in de hemel zouden zijn, kan ons maar matig bekoren. En toch zal het koninkrijk Gods met geweld zich baan breken door alle fronten heen, ook door het rode front. En Christus wil Koning zijn ook in de rode Sovjet-Unie. Of wij willen of niet. Hij wil dat wij het ook willen. Het staat zelfs niet best met ons als wij het niet willen, en niet al ons best doen, om hen te gewennen aan de dienst des Heren, zodat ze hun hand niet meer opsteken naar de revolutievaan, maar om te zweren bij de Naam des Heren. We moeten altijd maar heel ootmoedig bedenken, dat God ons heeft liefgehad, toen wij nog vijanden waren. Dat is haast onbegrijpelijk, nu wij weten wat vijanden zijn en wat vijanden ons kunnen aandoen. En we moeten ook maar steeds denken aan de zielige figuur van de oudste zoon in de gelijkenis, die mopperend buiten de deur bleef staan, toen de knechten binnen zich mee verblijdden over de terugkeer van de verloren zoon. De engelen, die zich verblijden over een zondaar die zich bekeert, zijn tenslotte maar knechten, en moeten wij, kinderen Gods, zonen, ons nu een lesje laten geven door de knechten?

² Vs 15, 16.

Dit waren dan Gods gedachten over de boze naburen.

Gods gedachten zijn hoger dan onze gedachten.

Deze hoge vlucht kunnen we in onze kleinzieligheid, en ons geestelijk egoïsme, nauwelijks bijhouden.

En toch zal het moeten.

Als wij in waarheid bidden: "o Zoon, maak ons Uw beeld gelijk", dan moeten we ook werkelijk op Hem willen gelijken, en Zijn beeld vertonen. We moeten dan willen denken als Hij, en begeren lief te hebben als Hij.

Dan komen wij met onze boze burenen stellig wel klaar.

DE GELIJKENIS VAN DE LINNEN GORDEL

Want zoals de gordel kleeft aan het middel van een man, zo had Ik aan Mij doen kleven geheel het huis van Israël en geheel het huis van Juda, luidt het Woord des Heren, om Mij te zijn tot een volk, tot een roem, een lof en een sieraad; maar zij hebben geen gehoor gegeven.

Jeremia 13:11 (vert. N.B.G.).

Als de woorden der profeten geen indruk meer maakten, liet God hen spreken door daden. Zij moesten dan de een of andere opzienbarende handeling verrichten, waarvan de mensen onwillekeurig gingen vragen: wat wil die man toch? wat betekent dat allemaal? Als zo eenmaal de nieuwsgierigheid geprikkeld was, gaf God de verklaring, in de hoop dat de nieuwsgierigheid geheiligd werd tot belangstelling, en de belangstelling tot geloof en bekering. Met zo'n symbolische handeling maken we in het tekstverband kennis. Jeremia kreeg nl. opdracht, een gordel te kopen, niet maar zo'n ordinaire gordel, maar een heel mooie, van wit linnen, zoals de priesters die plachten te dragen. Het was bepaald een sieraad — trouwens, er was de mannen in het Oosten veel aan gelegen, wat voor soort gordel ze droegen. Daar werden in de regel geen kosten aan gespaard, en zelfs de armsten stelden er een eer in, om een met zilver bewerkte gordel te dragen. Zo'n gordel was de voornaamste tooi, waar veel zorg aan besteed werd, en hoe welgestelder iemand was, des te mooier was z'n gordel. We moeten dit trekje even onthouden, om de zin van Jeremia's handeling straks te beter te kunnen begrijpen. De profeet moet die linnen gordel niet alleen kopen, maar ook dragen. Ook die bijzonderheid mag ons niet ontgaan. Ze is zelfs van zoveel gewicht, dat Jeremia tot driemaal toe gewaagt van het *binden* van de gordel om z'n heupen (vs 1, 2, 4). In de woorden die hier boven staan, is zelfs sprake van het *kleven* van de gordel aan de heupen eens mans — man en gordel zijn als 't ware een. Tot zover is er aan het doen en laten van de profeet niet erg veel opvallends te bespeuren. Dit komt pas, nadat hij de gordel enige tijd gedragen heeft. Dan moet hij namelijk heengaan, en die linnen gordel ergens in een rotsspleet verbergen. Het is niet helemaal duidelijk, waar dit "ergens" precies was. De Statenvertalers denken aan de Phrat of de Euphraat, maar omdat deze rivier een heel eind uit de buurt was, en Jeremia daar een reis van maanden voor maken moet, denken sommigen liever aan "Pherath", een plaatsje in de buurt van Anatot¹. Een ander² daarentegen houdt stijf en strak vol dat het Hebreeuwse woord dat hier gebruikt wordt, nooit iets anders dan Euphraat betekenen kan. We houden ons maar aan die Euphraat, al zijn de bedenkingen daartegen niet zonder gewicht. Het voornaamste is dat overigens niet. Waar het op aankomt, is dat na vele dagen, als Jeremia de verborgen gordel weer gaat opgraven, deze totaal bedorven blijkt, en tot niets meer deugt. Hoewel het er niet bij staat, ligt het wel voor de hand, dat de profeet die bedorven gordel, die hij pas nieuw gekocht, en met zoveel trots gedragen had, aan zijn omgeving heeft laten zien. De omstanders hebben stellig wel met de man Gods te doen gehad, die zo sneu van zijn pronkstuk afkwam. En op de verwonderde en medelijdende vraag in hun ogen heeft Jeremia toen geantwoord, dat het verlies van die gordel maar bijzaak was, maar dat het veel bedenkelijker was, wat er met *hen* zou gebeuren, want: "Zo zegt de Here: evenzo zal Ik verderven de glorie van Juda en de glorie van Jeruzalem, die groot is. Dit boze volk, zij die

¹ Aldus prof. Aalders a.w., blz. 123-125.

² Volz a.w.; blz. 147.

weigeren te horen naar Mijn Woorden, die wandelen in de verstoktheid van hun hart, zodat zij andere goden zijn nagegaan, om die te dienen, en zich daarvoor te buigen, dat zal worden gelijk deze gordel, die tot niets deugt. Want evenals de gordel kleeft aan de heupen van een man, zo had Ik aan Mij doen kleven geheel het huis van Israël en geheel het huis van Juda, luidt het Woord des Heren, om Mij te zijn ten volk en ten naam en ten lof en ten sieraad; maar zij hebben geen gehoor gegeven"³.

In deze goddelijke verklaring der symbolische handeling wordt dus ondubbelzinnig te kennen gegeven, dat het volk des Heren aan verderf en ondergang wordt prijsgegeven. Dat had Jeremia al veel vaker gezegd, maar men wilde dat niet geloven. Nu zien ze het als het ware voor hun ogen in die gordel.

Toch is hier meer dan aanschouwelijk onderwijs.

Er liggen in deze gelijkenis van de linnen gordel enkele fijne trekken, die aan de aandacht der hoorders en aanschouwers stellig niet zijn ontsnapt, en die *wij* evenmin voorbij mogen zien, omdat wat hier van Israël gezegd wordt, ook ons evengoed aangaat.

Wat dan allereerst opvalt, is dat niet enkel verderf en ondergang worden aangezegd, zonder meer, koud en hard, maar dat duidelijk blijkt, dat het de Here heel erg ter harte gaat, en dat Hij dit besluit niet zonder de grootste moeite genomen heeft. Ik spreek hier heel menselijk van God, maar dat kan niet anders. Gelijk een gordel het sieraad van de man was, zo was Israël de roem van God. Dat volk was Zijn zeer speciaal bezit, waar Hem veel aan gelegen was, en waar Hij niet zomaar afstand van kon doen. Het was "duur" gekocht. Wie werpt zijn juwelen zomaar weg, of gooit zijn kostbaarste kleding bij de oude rommel? Als God de gordel Zijner lendenen op de vuilnisbelt werpt, dan geschiedt dit met grote droefheid. Het doet Hem ontzaglijk veel verdriet. Het is geen grove achteloosheid of willekeur. Het moest tenslotte, omdat het nergens meer toe deugde. Alle verwachtingen die de Here van dit volk had, waren teleurgesteld, en alle moeite die er aan besteed was, bleek tevergeefs. Indien het zout smakeloos wordt, dient het nergens meer toe; als de boom onvruchtbaar blijkt, moet hij uitgehouwen. Wat in de tweede plaats onze aandacht trekt, is de innige gemeenschap tussen God en Zijn volk, die in dit symbool tot uitdrukking komt: "zoals een gordel kleeft aan de heupen van een man, zo had Ik aan Mij doen kleven geheel het huis van Israël". Zodra deze gemeenschap verbroken werd, trad het bederf in, want het opmerkelijke is, dat de gordel goed bleef zolang hij om de heupen gedragen werd, maar tot ontbinding overging, toen hij in de rotsspelonk opgeborgen werd. Wij zullen in de vermelding van de Phrath wel de aanwijzing moeten zien, dat Israël zijn ondergang tegemoet zou gaan in Babel, aan de oevers van de Eufraat, maar we willen daarbij niet vergeten, dat het geestelijk bederf van tevoren reeds ingetreden was. De ondeugdelijkheid was niet het gevolg van Gods oordeel, maar van eigen ondeugd. Het volk had zich allang innerlijk van God losgemaakt, en deze verbroken gemeenschap moest wel de geestelijke devaluatie ten gevolge hebben. Het is alleen in de gemeenschap met de Here, dat wij kunnen groeien en rijp en gaaf worden — "Uw kracht moet in mij overvloeien, of 'k ben een wis verderf gewijd". De rank die in de wijnstok niet blijft, verdort en valt af. Wij hebben nu eenmaal geen geestelijke reserve in ons zelf. Zonder Christus kunnen wij niets doen, maar dan ook totaal niets. Dit zonder Hem en los van Hem zijn wordt in de tekst heel merkwaardig beschreven als: "zij hebben geen gehoor gegeven". Even eerder: "zij weigeren te horen naar Mijn Woorden". Och nee, het is nog geen eclatante goddeloosheid, maar eenvoudig zijn eigen gang gaan. Je kunt dan nog een heel braaf gezicht zetten, en je kerkelijke verplichtingen nakomen, en een geëerd man wezen, en toch het Woord Gods eenvoudig voor kennisgeving aannemen. Jezelf uitleven, en niets betekenen voor God en voor de naasten. Een leeg en onvruchtbaar leven, dat innerlijk voos en verrot is.

³ Vs 9-11.

In de derde plaats herinnert deze gelijkenis van de linnen gordel ons aan de hoge roeping, die wij als christenen hebben. God had Israël verlost en vrijgekocht (zoals Jeremia die gordel kopen moest) en het volk aan Zich verbonden (zoals de profeet die gordel om z'n heupen moest binden) "om Mij te zijn ten volk en ten naam en ten lof en ten sieraad". Dat was dus het *doel*. In het Nieuwe Testament worden wij voortdurend aangespoord God te verheerlijken, met het motief: "want gij zijt duur gekocht". De verlossingsdaad was er niet om ons later veilig in de hemel te zetten, maar om ons leven op *aarde* op te eisen voor Zijn Naam en Zijn lof. De Here vraagt onze totale overgave, en onze algehele arbeidsinzet. De oorlog tussen Christus en satan, kerk en wereld, is ook een totale, en aan de overwinning van het koninkrijk Gods moeten alles en allen dienstbaar gemaakt worden. Halfheden zijn hier absoluut ontoelaatbaar. Wij zijn de Here ten lof of ten sieraad, tot sieraad of tot oneer, wij beantwoorden aan Zijn verwachtingen of stellen Hem teleur. Daar is niets tussen. We kunnen niet het een en het ander, maar alleen en uitsluitend het een of het ander. Er zijn sommige mensen, van wie gezegd wordt, dat zij "sieraden voor de kerk" zijn. Dat is een droevig verschijnsel. Niet, dat ze dat zijn, maar dat dit blijkbaar uitzonderingsgevallen zijn, geestelijk abnormale of wil men: bovennormale typen, die de aandacht trekken. Terwijl het normale in Gods kerk moest zijn, dat ieder een licht op de kandelaar, een stad op de berg was, niet om de aandacht te trekken, maar onbewust, zoals een bloem bloeit en geurt, omdat zij eenvoudig niet anders kan. "Laat uw licht alzó schijnen voor de mensen, dat zij uw goede werken mogen zien, en uw Vader, Die in de hemelen is, verheerlijken". Dan wordt het grote doel bereikt: "om Mij te zijn ten volk en ten naam en ten lof en ten sieraad".

VAN VOLLE WIJNKRUIKEN

Zeg ook tot hen dit woord: zo zegt de Here, de God van Israël: alle kruiken zullen gevuld worden met wijn. Dan zullen zij tot u zeggen: weten wij niet heel wel, dat alle kruiken zullen gevuld worden met wijn? Zeg dan tot hen: zo zegt de Here: zie, Ik vervul alle bewoners van dit land, zo de koningen die David op zijn troon zitten, als de priesters en de profeten en alle bewoners van Jeruzalem, met dronkenschap, en Ik zal ze in stukken slaan de een tegen de ander, zo de vaders als de zonen tezamen, luidt het Woord des Heren. Ik zal geen deernis hebben noch sparen noch Mij erbarmen dat Ik hen niet zou verderven!

Jeremia 13:12-14 (vert. prof. Aalders).

"Alle kruiken zullen met wijn gevuld worden", was onder Israël een heel banaal gezegde. Het werd geroepen op drinkgelagen door halfdronken lieden, die bezorgd waren, dat het feest ten einde zou lopen, voordat de laatste kruik was volgeschonken. Nee, er mocht geen druppel overblijven... Alle kruiken moeten met wijn gevuld worden. Kom, schenk mij nog eens in, het is waarlijk niet voor de ganzen gebrouwen.

Het opmerkelijke is nu, dat deze dronkemanspraak gebezigd wordt door de strenge boetgezant Jeremia. Sterker nog: dat hij deze banaliteit aan de vergaderde menigte voorhoudt als een Woord des Heren: "zo zegt de Here, de God van Israël: alle kruiken zullen gevuld worden met wijn". Wij zullen ons die vergaderde menigte moeten voorstellen bij een of ander cultisch feest, waar het destijds nogal uitbundig toeging. Daar verschijnt plotseling de voorname, aristocratische figuur van de profeet, en niemand zal wel uit zijn mond verwacht hebben die jolige drinkers-slagzin van de kruiken, die nog eens volgeschonken moeten worden. Verwonderd kijken ze elkaar eerst aan, en dan klinkt een uitbundig gelach op. Dat is mooi. Dat is prachtig. Is Jeremia ook onder de drinkebroers? Opeens staat hij in het middelpunt van aller aandacht. En daarmee heeft Jeremia zijn eerste doel bereikt, want vóór alles wil hij het oor van zijn volksgenoten. Ze moeten naar hem luisteren, dat is voorlopig de hoofdzaak. De methode van dit aandacht-vragen was wel origineel, maar voor een man als Jeremia pijnlijk vernederend. Hij moest beginnen met zich te encaïlleren met de feestgangers, maar hij deed dit gehoorzaam in opdracht van God, Die nu werkelijk geen enkel middel onbeproefd laat, om Zijn Woord ingang te doen vinden in de harten der mensen. Gelukkig maar, dat Jeremia, die de mensen tot luisteren wilde dwingen, zelf heeft leren luisteren naar God, Die hem bevel gaf, van de hoogte van zijn beschaving en ontwikkeling af te dalen om de taal der brassers en drinkers te spreken. Zo heeft later de Here Jezus ook gegeten en gesproken met tollenaars en zondaren. Daar moeten die dominees eens aan denken, die alles zo geleerd en ingewikkeld zeggen, dat geen sterveling er bij kan, laat staan luistert. Ik zeg niet, dat zij opzettelijk profaan of banaal moeten zijn, maar in de dienst van God wordt ook de taal van de straat geheiligd, en voor Hem is niets minderwaardig, als er maar zielen door gewonnen worden. Zo is het Gods doel geweest, en zo is het Zijn doel nu, dat wij zullen luisteren, want er is niets zo belangrijk in de hele wereld als het Woord dat Hij te zeggen heeft. Het Woord des Heren, dat hier nu volgt, is oordeelsverkondiging, maar daar

zit altijd evangelie in en achter, als we goed luisteren.

Het gaat allereerst over het *vanzelfsprekende* van het te komen oordeel.

Dat er destijds bij feesten en drinkgelagen, op bruiloften en partijen, geen kruik en geen fles ongevuld bleef, was blijkbaar heel gewoon. Het was om zo te zeggen tot een spreekwoord geworden in Israël. Vandaar dat Jeremia ook prompt ten antwoord kreeg: "weten wij niet zeer wel, dat alle flessen met wijn gevuld zullen worden?" Wat komt ge ons nu vertellen? Dat is toch waarlijk niets bijzonders. Hebt u soms nog meer nieuws? Ja, dat had Jeremia wel. Hij zegt: luistert nu goed. Die flessen, weet ge, dat zijt gij. Even vanzelfsprekend als gij al uw flessen tot de laatste toe pleegt vol te gieten met wijn, even vanzelfsprekend zal God u, Israël, u en uw kinderen, van hoog tot laag, volgieten met wijn — Zijner grimmigheid (13:13): "Zie, Ik zal alle inwoners dezes lands, zelfs de koningen die op Davids troon zitten, en de priesters en de profeten, en alle inwoners van Jeruzalem, opvullen met dronkenschap". Zoals gij uw feestzalen nu vult met vreugde en gelach, zal Ik dan uw huizen vullen met droefheid en geschrei. Zoals gij vindt, dat wijn er nu eenmaal is, om gedronken te worden, en de flessen er nu eenmaal zijn, om gevuld te worden, en dat er geen druppel moet overblijven, zo vindt de Here, dat gij er zijt om verdelgd te worden door Zijn toorn, zodat er ook niemand of niets overblijft.

Hiermee is dus uitgesproken, dat het gericht over het volk voor de Here even vanzelfsprekend was, als zij het de gewoonste zaak van de wereld vonden, dat er op hun feesten flink gedronken werd. Nee, dit oordeel zou niet komen om die feesten en om dat drinken. De oorzaak lag veel dieper. Over het "waarom" van het oordeel laat de profeet zich in deze tekst niet uit. Het blijkt wel uit het verband, en we komen er straks vanzelf op terug. We volstaan thans met te constateren, dat het oordeel over het volk des Heren een uitgemaakte zaak was. Als er iets vanzelf sprak, dan was het wel dit, dat Israël voor het oordeel bestemd was.

Van Gods kant gezien, is het gericht over Zijn volk niet natuurlijk, noch logisch.

Er zijn mensen, die aan God terstond de gedachte verbinden van gericht en oordeel, die denken, dat God altijd boos is, en dat het Zijn lieve lust is, om te straffen. Niets is natuurlijk minder waar. De satan bemint de chaos, maar God de harmonie, de duivelen huppelen over de ruïnes, maar God heeft de gaafheid en de schoonheid lief. God is liefde, en Hij haat het verderf. Hij is het leven en verafschuwt de vernietiging. Hij heeft de mens niet geschapen om hem te doden, en Zijn volk niet verkoren om het te vernietigen. Dit wil niet zeggen, dat God niet toornen en oordelen kan. Een vader kan ook straffen, maar natuurlijk is het niet, dat hij zijn kinderen slaat. Een moeder moet soms tuchtigen, maar ze doet het met een schreiend hart. Er staat in het vers dat aan onze tekst vooraf gaat, dat de bedoeling van de Here met Zijn volk was, dat het Hem zou zijn tot een *sieraad*. Als Hij niettemin voornemens is, dit "sieraad" als een waardeloos prul weg te werpen, en het ongerijmde vanzelfsprekend wordt, namelijk dat een vader zijn kinderen wegwerpt, en God Zijn uitverkoren volk aan de ondergang prijsgeeft, dan moet er wel iets heel bijzonders gebeurd zijn, waardoor het volk geen volk, en het sieraad geen sieraad meer is.

Van Israëls zijde werd het in de dagen van Jeremia zó gezien, dat niet de ondergang, maar het voortbestaan van het volk als de meest vanzelfsprekende zaak werd beschouwd. Men was nu eenmaal het uitverkoren volk, en daarom was het even dwaas te menen dat dit volk zou ondergaan, als te geloven dat morgen de zon niet meer zou opgaan. Die uitverkiezing was een soort bomvrije schuilplaats — een contract met God, waarbij de Here tot *allen*, en het volk tot *niets* verplicht was. Jezus heeft eens tot Zijn discipelen gezegd: "Ik heb u uitverkoren en Ik heb u aangewezen, *opdat* gij zoudt heengaan en vrucht dragen", maar men maakte daar toen van: God heeft ons uitverkoren, opdat wij ons maar zouden kunnen uitleven: Jeruzalem gaat

immers nooit verloren. En zo maakt niet de leer, maar de caricatuur daarvan, goddeloze en zorgeloze mensen.

Het spreekt wel vanzelf, dat deze stemming der O.Testamentische kerk *moest* leiden tot uitschakeling der kerk. Een kerk die haar roeping niet meer ziet en vervult, heeft geen enkele reden van bestaan meer. Het enige bestaansrecht der kerk is God te verheerlijken. Daarin is alles saamgevat. Men kan die roeping nader specialiseren, en zeggen, dat Gods volk moet zijn het zout der aarde, dat de kerk heeft te getuigen tegen alle onrecht en geweld, dat zij niet moede mag worden haar bezwaren in te brengen tegen de geest der eeuw, dat zij het beeld van Christus heeft te vertonen in al haar doen en laten, en zo kan ik maar verder gaan. Doet zij dit *niet*. dan heeft zij niet slechts haar bestaansrecht verloren, maar is haar aanwezigheid op de aarde tot een absurditeit geworden. Zij is dan de rotte plek die moet uitgesneden worden. Dat God Zijn kerk zou vernietigen, is ondenkbaar. Dat God de kerk, die aan haar roeping ontzong, wegdoet, is even vanzelfsprekend als wanneer de chirurg een arm amputeert, die voor het gehele lichaam gevaar oplevert.

Ik ben hiermee vanzelf gekomen op het "waarom" van de oordeelsaanzegging van Jeremia.

De oorzaak daarvan was eigenlijk meer negatief dan positief.

In het vers dat aan onze tekst voorafgaat, wordt als reden opgegeven: "maar zij hebben niet gehoord". Dat was het dus. Ze hadden niet gehoord, niet geluisterd, en derhalve niet gewandeld naar Gods geboden. De profeet somt niet op wat ze *positief* misdreven hadden, maar wat ze *verzuimd* hadden. Nalaten wat God gebiedt, is trouwens een even ernstig vergrijp als doen wat God verbiedt, zo niet erger. In het laatste oordeel worden naar het eeuwige vuur verwezen die de hongerigen niet hadden gevoed, de naakten niet gekleed. Een leven, waarin niets is voor God, heeft zijn bestemming gemist, is onvruchtbaar, onnut, hol en leeg. Daarom worden de mensen hier met lege flessen vergeleken. Deze zijn bestemd om gevuld te worden. Is het leven niet gevuld met Gods Geest, dan wordt het gevuld met Gods toorn. Men weet, hoe het met dat huis ging, dat geheel gereinigd was van de boze geest, maar toen leeg bleef staan. De boze geesten kwamen zeventvoudig versterkt terug, en het laatste van die mens werd erger dan het eerste. Zo gaat het met lege, onvruchtbare levens. Lege flessen worden gevuld met wijn, een lege kerk wordt gevuld met Gods grimmigheid. Dat hoort zo. Dat is vanzelfsprekend. Dat is haar bestemming.

De grote zonde der N.Testamentische kerk is haar *negatieve* instelling.

Er zijn veel kerkelijke, hoogkerkelijke en gereformeerde mensen, waar niet dat op te zeggen valt. Het loopt alles zo glad en gesmeerd. We gaan naar de kerk, vieren Avondmaal, en hebben synodale belangstelling. Men kan moeilijk zeggen: dit of dat is nu uw grote fout. Maar hebt u er wel eens aan gedacht, dat de grote grief die de Here tegen ons kan hebben deze is: gij hebt *niets* gedaan? Het zijn erbarmelijke figuren, waarvan men zeggen moet: hij doet geen goed en geen kwaad. En was het nu maar geen kwaad, als we niets doen. Maar dat is het grootste kwaad. Kwaadspreken is erg, maar als ik verzuim mijns naasten eer en goed gerucht naar mijn vermogen voor te staan, is dit zonde tegen het 8e gebod. Stelen is erg, maar als ik mijn naaste niet benadeelde, maar evenmin bevoordeelde, is dit zonde tegen het 8e gebod. Zo wordt het toch een heel zondenregister: "Ik heb tegen u, dat gij uw eerste liefde hebt verlaten" — verzuim. Dit heb ik tegen u dat gij niet zijt "het zout der aarde", dat gij u niet onderscheidt van de wereld, dat gij niet Mijn beeld vertoont, dat ge niet uw bezwaren inbrengt tegen de geest der eeuw, dat gij de preken zo rustig aanhoort, maar niet doet wat Ik u gebied, dat ge wel hoort, maar niet gehoorzaamt. Dat ge niet uw gehele hart en huis laat vullen door de H. Geest, dat ge u zelf niet verloochent, niet u geheel wilt overgeven, niet de minste wilt zijn, niet u zelf wilt verliezen, wel voor een klein beetje misschien, maar niet

geheel van Mij wilt zijn. Wat heeft de Here aan zo'n halve, slappe, lamlechtige kerk? Wat kan Hij doen met een volk, dat alleen maar negatief is. Wat heeft Hij aan mensen, die kibbelen over politiek, maar niet in de wereld staan als getuigen voor Zijn Naam in de geest en in de kracht van Elia ?

Zo'n kerk kan verdwijnen.

Dat spreekt vanzelf.

Zo sprak ik u eerst over het vanzelfsprekende van dit oordeel.

In de tweede plaats wordt onze aandacht gevraagd voor het merkwaardige *karakter van dit oordeel*, waarbij eerst op de *verdovende*, daarna op de *vernietigende* werking er van gewezen wordt. Het gericht draagt dus een tweevoudig karakter: het begint om zo te zeggen van binnen uit, in verdwazing en verblinding van het volk, om zich daarna naar buiten voort te zetten en door te werken in volkomen vernietiging der natie. Het eerste staat in vs 13, dat alle bewoners van het land zullen worden gevuld met dronkenschap; hier wordt dus terstond op de *uitwerking* van de wijn van Gods grimmigheid gewezen, waarmee ze zullen worden volgegoten. God zal over hen brengen de geest der bedwelming en verblinding. Ze zullen in een soort roes geraken, zodat ze allerlei onzinnige dingen bedenken en doen. Dit is de *binnenkant* van het oordeel. En het andere, de *buitenkant*, wordt uitgesproken in vs 14: "Ik zal ze in stukken slaan de een tegen de ander, zo de vaders als de zonen tezamen, luidt het Woord des Heren". Dat "in stukken slaan" past ook nog helemaal in het beeld dat Jeremia voor ogen zweeft. Het is het beeld van een dronkemanspartij. Het begint heel vrolijk en kameraadschappelijk. Maar als ze zich een roes gedronken hebben, komt er ruzie. De twist loopt zo hoog, dat alles kort en klein geslagen wordt, en dat er doden vallen. Dat "in stukken geslagen worden" is dus niet een heel nieuw element in de tekst, maar het trieste gevolg van het drinken van een roes en het gevuld worden met dronkenschap.

In werkelijkheid is het precies zo gegaan.

Juda is aan z'n eigen roes gestorven.

De ondergang van Jeruzalem en de wegvoering in ballingschap hebben deze voorspelling van Jeremia bevestigd. De jaren 587/586 voor Christus waren uiterst critieke jaren voor de heilige stad. Babel, de grote anti-goddelijke wereldmacht, lag voor de poorten, en dreigde het binnen zeer korte tijd onder de voet te lopen. Maar de Jeruzalemmers schenen van het gevaar niets te merken, het althans niet ernstig te nemen. Het scheen, of zij allen gevuld waren met dronkenschap, en leefden in een toestand van permanente bedwelming en verdoving. Men bedroog zichzelf en anderen; men dronk zich een roes aan het glorieus verleden, aan de zekerheid en veiligheid van Jeruzalem, aan het bezit van de tempel en andere heilige dingen, nee, Jeruzalem kon en zou nooit verloren gaan. Zo sprak men elkaar bemoedigende en vriendelijke woorden toe, want het was nog maar aan het begin van het feest, toen allen nog goede vrienden waren in Jeruzalem, en niemand geloofde, dat de stad door deze zelfbedwelming en zelfverblinding ten onder zou gaan.

Intussen gebeurde er nog iets anders.

Terwijl de toestand voor Jeruzalem steeds hachelijker werd, en de ijzeren ring zich om de stad al vaster toehaalde, begingen de inwoners van Jeruzalem de dwaasheid, onderling ruzie te maken. Het volk werd door allerlei intrigues en partijtwisten verdeeld. Dit was wat Jeremia al voorspeld had: er kwam ruzie, er werd met flessen gegooid, er vielen scherven. Deze onderlinge verdeeldheid, met de anti-goddelijke wereldmacht vlak voor de poorten, betekende niets minder dan nationale, of wil men: kerkelijke zelfmoord.

Jeruzalem is gevallen.

Maar de oorzaak van die val lag minder bij de macht van de vijand dan in de dwaasheid van Jeruzalems bewoners. De grootste kerkverwoesters bleken de kerkbewoners zelf.

Juda is niet de eerste en evenmin de laatste natie geweest, die op deze wijze is ondergegaan.

De geschiedenis kent tal van voorbeelden, dat volken en staatslieden zich aan een soort roes van zelfbedwelming en -bewieroking overgaven, om daarin hun einde te vinden.

De torenbouw van Babel met de daarop volgende verwarring en verstrooiing is hiervan het prototype.

Men denke ook aan het latere Babel van Nebukadnezar en Belsazar. Aan de imperialisten van vroeger en later tijd, die een eeuwigdurende wereldheerschappij wilden stichten, die zich de heren der wereld waanden, en droomden van grote dingen. Er is steeds een tijd gekomen, en die komt altijd weer met onverbiddelijke regelmaat: "men kent en vindt hun standplaats zelfs niet meer".

Wij zullen echter goed doen, het oog niet uitsluitend op de "wereld" te richten.

Deze woorden zijn gericht tot Juda, het volk des Heren. Daarvan is de kerk van heden de voortzetting. Wij zullen dit Woord Gods dus moeten horen als tot *ons* gericht, en de hand in eigen boezem moeten steken.

Wij klagen over het anti-christelijk karakter van deze wereld, maar wat nu te zeggen, als de kerk zelf onchristelijk geworden is? Dit onchristelijk is misschien nog veel te zwak uitgedrukt. Als de kerk het *tegendeel* geworden is van wat zij behoorde te zijn, dan zou men haar beter met *anti-*, dan met onchristelijk kunnen kwalificeren. En was het zo niet in Juda? Zij was gevuld met dronken schap, vol zoete wijn, terwijl het juist de roem der Pinksterkerk was, deze beschuldiging te kunnen afwijzen, en te verklaren, dat zij vol was van de Heilige Geest. De kerk van heden maakt helaas-niet de indruk, vervuld te zijn met de Heilige Geest.

Zij schijnt eerder vol zoete wijn.

Zij leeft in een roes.

Er is allerwege verblinding en verwarring, zowel bij hen die voor gaan, als bij hen die volgen.

Wij hebben eerst in de roes geleefd van het bewieroken van elkander. Zoals dat kan gaan aan de stamtafel, dat men elkaar eeuwige vriendschap zweert. En we klonken op elkaar, en op ons palstaan voor de beginselen der reformatie, en op de meest-zuivere openbaring, en op ons glorieus verleden. Maar naarmate het feest doorgaat, en ook het grote wereldfeest ten einde neigt, slaat de stemming om. De hoofden worden verhit. Er komt onenigheid om een kleinigheid. Er wordt ruzie gemaakt om een futiliteit. De flessen worden tegen elkaar geslagen. In de schaduw van de antichrist worden de broeders van hetzelfde huis handgemeen, er worden boze woorden gehoord, en er wordt met stoelen gesmeten. In een tijd waarin allen die de naam van Christus noemen meer dan ooit naast elkander moesten staan tegenover de gemeenschappelijke vijand, dreigt de kerk van Christus nog meer te verscheuren en te verbrokkelen.

Dit is allemaal even ontzettend als onbegrijpelijk.

En er is geen enkele redelijke verklaring voor te vinden.

Mensen die nuchter zijn, handelen zo niet.

Er is maar één oorzaak voor aan te wijzen: zij weten niet wat zij doen. Men is met blindheid geslagen. Men handelt in een roes.

PASTORALE GEZINDHEID

Hooft en luistert, weest niet trots, want Jahvè spreek. Geeft eer aan Jahvè uw God, vóórdát het donker wordt, vóórdát uw voeten zich stoten aan bergen in schemering; terwijl ge op licht hooft, Hij het tot duisternis maakt, het verandert in donkerheid. Maar als ge hiernaar niet luistert, dan zal mijn ziel in stilte schreien om wille van de trots, mijn oog zal stromen van tranen, want Jahvè's kudde wordt weggevoerd.

Jeremia 13:15-17.

Het is Jeremia's gewoonte niet om te soebatten. Hij bedelt niet om de klandizie. Hij stelt zijn hoorders eenvoudig voor de beslissing. Niet autoritair, maar wel met autoriteit, ontleend aan de autoriteit van zijn Zender. Niet: "ik" spreek, en wat "ik" zeg is toch wel interessant, maar: "hooft en luistert, weest niet trots, want *Jahvè spreek*". Hij vraagt de mensen niet vriendelijk of ze er eens over nadenken willen. Dat lijkt wel hartelijk, maar *is* in feite verzwakking van de boodschap. Deze profeet kan alleen maar poneren en eisen. Het volk moet mèt z'n overheden slechts horen en luisteren, zich onderwerpen en buigen. Kortom: gehoorzamen. Zich stellen onder de tucht van het Woord. Dit is voor een mens wel zaligheid . . . "hoe zalig is het volk, dat naar Uw klanken hooft", maar in eerste instantie is het verschrikkelijk. Dat moet maar onomwonden toegegeven. Daar winden we maar geen doekjes om. Want alle "ja"-zeggen tot God is "nee"-zeggen tegen zichzelf; het is uit handen geven alles wat ik o zo graag zou willen vasthouden. .. onvoorwaardelijke capitulatie!

Jeremia deinst er bovendien niet voor terug, zijn boodschap vergezeld te doen gaan van dreigementen. Dat is, wat men noemt, de stok achter de deur. Als deze mensen blijven wat ze zijn, zullen er allerlei verschrikkelijke dingen gebeuren. De woorden, die hierboven staan, zijn geláden! Er is sprake van het stoten van de voeten in de schemering, van donkerheid en pikzwarte nacht. Wie niet horen wil, moet voelen! Geeft eer aan God, want anders...!

Dit alles klinkt nogal koel, om niet te zeggen: hardvochtig. Deze prediker is niet "lief" voor z'n gehoor. Gebrek aan pastorale gezindheid? Helemaal niet! Wie kan de boodschap van dood en duisternis overbrengen, zonder er zelf aan kapot te gaan?

Kunt u zich nu werkelijk niet voorstellen, dat iemand zó opgenomen is in, zó verslonden is door de gehoorzaamheid aan God, dat hij steeds maar weer herhaalt: gehoorzaamt, want anders maar dat hij voor een lief ding zou willen, dat hij van dat "andere", dat horribele, kon zwijgen? In elk geval was dat zo met Jeremia. Iemand heeft eens gezegd, dat wij eindelijk eens de Bijbelschrijvers en predikers moeten gaan promoveren tot gewone mensen. Zo'n gewoon mens was Jeremia ook. Zó gewoon, dat hij af en toe aan z'n eigen boodschap niet aan wil nemen en met God overhoop komt te liggen. Maar hij kan er niet onder uit. Het wordt als een brandend vuur in hem. Doch het vuur der liefde voor zijn volk brandt óók. Hij blijft onder de gerichts aankondiging niet onbewogen. Hij wordt er innerlijk door verscheurd. Hij verklaart óók :

"Maar als gij hiernaar niet luistert,
dan zal mijn ziel in stilte schreien...
Mijn oog zal stromen van tranen,
want Jahvè's kudde wordt weggevoerd."

Jahvè's *kudde!*

Hier spreekt de herder, de pastor. Het gericht over de zondaren is tegelijk klaaglied over de schapen. Felle toorn over de ongehoorzamen en verstikkende angst om de arme schapen, in één preek! Wee u, gij zelfgenoegzamen, en — "oorlof, mijn arme schapen, die zijt in grote nood", dat ligt doorengestengeld in de bewogen prediking van de heraut Gods en de herder, de onbuigzame en de gebroken man, die in de stilte schreit. En zowel het een als het ander, de bliksem en de tranen zijn pure ontlading van pastorale gezindheid!

Het is van belang er op te letten, *op welk tijdstip* Jeremia deze woorden gesproken heeft. Moeilijk is dit niet uit te maken, want uit het verband blijkt, dat ze speciaal gesproken zijn tot "de koning en de koningin". Daarmee is niet, zoals men licht zou kunnen denken, een koninklijk echtpaar bedoeld, maar de "koningin" is hier de "koningin-moeder". Aan de Oosterse hoven oefenden deze koninklijke moeders een enorme invloed uit en werden daarom meestal kortweg "de" koningin genoemd. We hebben hier te doen met Nehusta, de moeder van Jojachin, die ondermeer in 2 Koningen 24 ook in één adem met hem wordt genoemd.

Jojachin was de op één na laatste koning van Juda en het oude rijk van David liep op z'n laatste benen. Het was vijf minuten vóór twaalf. Voor ieder die z'n ogen open had, was het duidelijk, dat de grote wereldveroveraar Nebukadnezar ook het kleine Juda van de kaart zou doen verdwijnen. Maar in Jeruzalem lachte men om het gevaar. Zo gezien, krijgt de waarschuwing van Jeremia iets ongewoon spannends. Er ligt een ingehouden angst in z'n stem. De angst van een moeder, die haar kind roekeloos de weg ziet oversteken vlak voor een aansnellende auto. Het beeld van Jeremia is minder modern. Hij ziet Juda als een reiziger, die in het bergland door de invallende duisternis wordt verrast. Een overgang tussen dag en nacht is er nauwelijks in het Oosten. Vóór de reiziger er op bedacht is, zijn de dalen in duisternis gehuld. Elk ogenblik kan hij over een rotspunt struikelen en in een ravijn neerstorten. Zijn hoop op licht is ijdel, integendeel, de "schemering" vult zich terstond op tot dikke duisternis. Zo lopen de Jeruzalemmers de dood in de armen, als de profetische waarschuwing in de wind wordt geslagen.

Dit plotselinge onheil komt niet als een noodlottig verkeersongeval, maar als een straf. De kroniekschrijver meldt van Jojachin, dat hij deed wat kwaad was in de ogen des Heren (2 Kon. 24:9).

Nu kan men gemakkelijk van Jojachin een hele chronique scandaleuse opstellen en sterke verhalen ophangen van zijn ongerechtigheden en afgodische practijken. Dit is de handigste manier om zelf buiten schot te blijven. We zullen er daarom goed aan doen, niet over het hoofd te zien, dat Jeremia zich in z'n laatste requisitoir beperkt tot twee *negatieve* dingen. Hij vermaant om te *luisteren* en om *God de eer te geven*. Kennelijk deed men dus het een noch het ander. Niet luisteren, dat is: eenvoudig z'n eigen gang gaan. En God de eer niet geven is: voor jezelf leven.

Jojachin is in dit negatieve kwaad de enige niet.

Er zijn talloos veel mensen, en ook kerkmensen, die practisch nooit anders doen.

Zij luisteren niet — dat is het eerste wat zo "kwaad is in de ogen des Heren".

Ze horen wel, maar dat is nog geen luisteren. Men kan vele preken gehoord hebben, en vele dierbare klanken over zich laten heengaan, zonder ook maar éénmaal in z'n leven geluisterd te hebben. Luisteren is horen met een accent. Horen met een meerwaarde. Het is gehoorzamen.

Wie dit weigert, maakt de Bijbel antiek. U hebt misschien ook wel van die antieke stukken.

Een aardig meubeltje of een mooie vaas. Prachtig en kostbaar, alleen maar — je doet er niets mee. Je zet ze voor pronk.

En dan het: God de eer geven.

Wist u wel, dat het leven alléén dan zin heeft, als het is "ter ere Gods"? Dit is geen leus, maar levenswerkelijkheid. Wij *zijn* er alleen voor God. De Bijbel begint niet voor niets met het scheppingsverhaal. Hier worden van meetaf de verhoudingen vastgelegd: God-mens, Schepper-schepsel! Wie dit uit het oog verliest, is mislukt. Z'n leven is misschien uitermate geslaagd — voor de mensen. Hij heeft ook nooit een vlieg kwaad gedaan, maar niettemin het ergste kwaad uitgehaald wat te bedenken valt. Hij heeft God vergeten. Hij heeft God uitgerangeerd. Hij heeft alleen maar zo stilletjesweg voor zichzelf geleefd. En de Here uw God is een ijverig, d.i. een zeer jaloers God, Die aanspraak maakt op heel ons leven, en voor honderd procent.

We zijn nu al zo maar vanzelf uit het grijze verleden van Jojachin en Nehusta terechtgekomen in het heden. De zorgeloos voortlevende mensen, het plotseling opkomend gericht, de tot het laatst waarschuwend en wachtende God, het doet allemaal denken aan de eindcatastrophe, waarvan de Heiland zegt: gelijk het was in de dagen van Noach en Lot, "alzó zal het zijn in de dag van de Zoon des mensen". Het kenmerkende van het wereldleven is dan ook: "zij aten, zij dronken, zij bouwden, zij plantten, zij huwden en werden ten huwelijk gegeven". Niets bijzonders, alleen: God is uitgeschakeld. Het leven is afgestemd op "het ding". Het is volkomen gematerialiseerd.

In deze wereld leeft de kerk.

En nu moet ik opeens weer denken aan de pastorale bewogenheid van de profeet, wiens ziel in verborgen plaatsen weent, niet om de wereld, maar om de kudde des Heren... de kerk van Christus! En in stilte ga ik meeschreien om een gelijkgeschakelde kerk, die het luisteren naar God heeft verleerd, en die dwars door de lofzang: "Zijn Naam moet eeuwig eer ontvangen", de kunst om uitsluitend voor zichzelf te leven, van de wereld heeft afgekeken.

En in deze tijd, waarin de wereld op springen staat en het antichristelijk monster komt aansluipen, staat de Heer maar te roepen en te waarschuwen: hoort en neemt ter ore, geeft de Here uw God eer, voordat Hij het duister maakt.

Heeft die spreuk van God geen zin meer?

Is het toch een hopeloos geval?

Dàn zou God stellig zwijgen, want Hij doet het overbodige niet.

Nog nooit is een volk in het ongeluk gestort, dat aan Gods lippen hing.

HET GEVAAR DER VERHARDING

Kan een Ethiopiër zijn huid veranderen of een panter zijn vlekken? dan zoudt gij ook in staat zijn goed te doen, gij, die gewend zijt kwaad te doen.

Jeremia 13:23 (vert. N.B.G.).

Het slot van het 13e hoofdstuk, beginnend bij vs 18, is een toespraak tot de koning en de koningin(-moeder). Een erg gebruikelijke toespraak is dit niet. Aan het adres van gekroonde hoofden worden in de regel wat vleierder spreuken gezonden. Niet vele sprekers zullen in de verleiding komen, Jeremia's rede tot mode! te nemen. Het korte resumé kan worden weergegeven met het Nieuw-Testamentische woord: "wie de zonde doet, is een dienstknecht der zonde".

Jeremia begint zonder omwegen deze twee hooggeplaatsten te zeggen, dat ze maar van hun troon af moeten komen, want het zal nog maar even duren, en dan zullen hun sierlijke kronen van hun hoofd vallen. De profeet zegt het nog even anders. Hij verklaart: "gevallen is van uw hoofden uw sierlijke kroon". Belachelijk eigenlijk. Daar zitten die vorstelijke personen nog in volle glorie, en dan zomaar rustig beweren, dat die glorie al verdwenen is?! Het is misschien (voorlopig) Jeremia's behoud geweest. Had hij gezegd dat hun kronen in het stof zouden duikelen, dan waren ze misschien nijdig opgesprongen, Jojachin en Nehusta, maar nu de man beweert, dat het al gebeurd *is*, terwijl iedereen zich van het tegendeel kon overtuigen, hebben ze voor deze overspannen dwaas slechts een medelijdende glimlach. Niettemin heeft de profeet gelijk. Wat God hem geopenbaard heeft, staat voor hem zó muurvast, dat het toekomstige reeds verleden tijd is. Men noemt dat het "profetisch perfectum". Wat bekommeren profeten zich om futurum of perfectum? De Here heeft gesproken en dús is wat zal gebeuren even zeker als wat gebeurd is. Het is hun dan ook volkomen onverschillig of Gods bedreigingen of beloften wat langer op zich laten wachten dan gedacht werd. Wat worden zal is voor hen verleden, en het verleden wat worden zal... "gevallen is uw sierlijke kroon"! En men kan in 2 Koningen 24 nalezen hoezeer Jeremia gelijk gehad heeft, toen Jojachin en zijn moeder, met alle helden, en vorsten, timmerlieden en smeden, smadelijk naar Babel zijn gevoerd.

Dat het zó lopen zou, stond voor Jeremia primair vast, omdat de Here het gesproken had. Maar vervolgens kon iedereen dat op z'n tien vingers uitrekenen. En ieder kan dat nog, die een beetje weet van de vaste regels die er heersen ook in de geestelijk-zedelijke wereld. Ik heb onlangs gelezen dat de grote olierijkdom van Perzië de grote vloek voor dit land betekende. Het zal wel zo wezen. Perzië is niet het enige land, dat aan z'n rijkdom te gronde gaat. Het geldt ook voor individuen. Lichter gaat een kermel door het oog van een naald, dan dat een rijke ingaat in het koninkrijk Gods. Nu, op soortgelijke wijze heeft Jeruzalem zich aan Babel doodgegeten. Het heeft de geest van Babel ingezogen en is zodoende Babels prooi geworden. De liefde tot Babel is tot gericht geworden. Jeremia verduidelijkt dit met het beeld van een overspelige vrouw. Het is plastisch, maar duidelijk. De verhouding van God tot Zijn volk is een huwelijksverhouding. Elke doorbraak van deze verhouding draagt het karakter van overspel. Als Jeruzalem naar Babel lonkt om steun of hulp, dan wordt God jaloers. En als Jeruzalem vreemde goden importeert, wordt God ook jaloers. Hij ziet dat als het nalopen van andere mannen. Ze moeten dat dan zelf maar weten. En de gevolgen dragen. Wie heil zoekt bij iemand anders dan bij God, zoekt z'n eigen ondergang. En wie lonkt naar de wereld, wordt

de geschandvlekte in plaats van de begeerde. Dit is nu eenmaal vaste wet, dat de zonde altijd het omgekeerde geeft van wat ze belooft, en dat ze ieder tiranniseert die haar verliefd in de armen gevallen is. Wie de zonde doet, raakt onder de heerschappij ervan, en wordt haar slaaf. De meest daemonische macht ter wereld is de zonde.

Deze gedachte culmineert in de spreuk van de Ethiopiër en de panter. Jeremia verklaart, dat even onmogelijk als het is dat een Ethiopiër zijn huidskleur verandert en een panter zijn vlekken uitwist, de Jeruzalemmers goed kunnen doen, waar ze gewend zijn, kwaad te doen.

De nadruk valt hier op de gewenning.

De profeet spreekt niet over de "verdorven natuur des mensen", zoals de Ethiopiër "van nature" een bronskleurige huid heeft en een panter "van nature" vlekken. Dat is hier niet in het geding, en dat is het punt van vergelijking niet. Maar de Jeruzalemmers hebben zó lang van de zonde een gewoonte gemaakt, dat het hun bij wijze van spreken tot een tweede natuur is geworden. Ze kunnen nu niet meer uit hun huid kruipen, ook al zouden ze het willen. Dit is een fatale aanvulling. Jeremia heeft eerst gesproken over een gericht, dat van buitenaf komt... de ballingschap! Nu heeft hij het over een gericht, dat van binnenuit groeit: de innerlijke verharding. Er komt onafwendbaar in het leven van een zondaar een moment dat hij niet meer terug *kan*. Evenmin als een neger of een panter zich in een andere huid kunnen steken. Het fatale is, dat er in het leven van die zondaren momenten zijn geweest, dat ze het wel konden, als ze maar gewild hadden. Toen het nog kon, wilden ze niet. Nu ze het willen, kan het niet meer. Er zit een enorme groeikracht in de zonde. Eerst speelt de mens met de zonde, en dan wordt diezelfde zonde z'n graf. Eerst wil hij zich niet bekeren, en dan kan hij zich niet bekeren. God verzwaart de onwil tot onmacht, een soortgelijk proces dat met de Farao van Egypte plaats vond, van wie eerst gezegd wordt, dat hij z'n hart verstokte, en daarna, dat God zijn hart verzwaarde. God sanctionneert wat de mens zelf gewild heeft.

Het spreekt wel vanzelf, dat hier aldoor sprake geweest is van de mens die van de zonde een gewoonte gemaakt heeft. Die er in leeft, zonder er tegen te strijden. Schrift en belijdenis maken duidelijk onderscheid tussen het *leven* in de zonde en het *vallen* in de zonde. Tot degenen, die in de zonde gevallen zijn, wordt niet gezegd, dat het zo erg niet is. Maar hun wordt de troostrijke waarheid voorgehouden, dat zij aan Gods genade niet moeten vertwijfelen, noch in de zonde blijven liggen, "aangezien wij een eeuwig verbond met God hebben" (Formulier van de Doop). Maar tot degenen, die in de zonde *leven*, wordt in het Formulier van het Avondmaal de harde waarheid voorgehouden, dat zij zich van de hemelse spijs en drank hebben te onthouden — "opdat hun gericht en verdoemenis niet des te zwaarder worden".

En niettemin wordt aan dit verharde Jeruzalem een vraag gesteld, hoe lang het nog duren zal, dat ze zich bekeren (vs 27). Veel hoop heeft Jeremia blijkbaar niet, maar hij houdt de mogelijkheid open. Geen menselijke, maar goddelijke mogelijkheid. Een mogelijkheid, die direct weer onmogelijk wordt, als men in Jeruzalem gaat denken: 't kan dus nog even lijden! En tevens een mogelijkheid, die volstrekte onmogelijkheid wordt, als wij van de "gereformeerde waarheid" dezer "verharding" geen duimbreed laten schieten, maar met dat al die gewoontezonde (u weet wel) aan de hand houden en doen alsof er geen vuiltje aan de lucht is.

GASTEN OF KINDEREN?

Als een reiziger, die slechts inkeert om te vernachten.

Jeremia 14:8 b.

Het is in hoge mate spannend wat er nu volgt.

Achter het hoofdstuk dat we nu gaan lezen, ligt grote bewogenheid. Bovendien wisselen de taferelen zich snel af, en zijn de personen, die in dit drama optreden, zó veelvuldig, dat het de lezer enige moeite kost zich te oriënteren en precies gewaar te worden wie er op een gegeven moment aan het woord is.

Daarom vooraf even een kort overzicht.

We maken allereerst kennis met de fatale gevolgen van een grote droogte, die stad en land teistert. Mens en beest lijdt er onder en het dreigt een nationale ramp te worden (vs 1-6). Uit deze nood wringt zich abrupt een gebed los van het volk dat zich in dichte drommen naar de tempel begeven heeft (vs 7-9). Dit gebed wordt door God kort en goed afgewezen, en zelfs aan de profeet wordt niet vergund er met zijn voorbede tussen te springen (vs 10-12). Als daarna ook een schuchtere poging van Jeremia mislukt, om de Here te bewegen enige consideratie te gebruiken, omdat dit volk toch feitelijk misleid is door valse profeten (vs 13-16), horen we nog tweeërlei klacht. De eerste is van Jeremia, die weent over zijn volk, omdat het kwaad ten volle besloten is (vs 17-18), en de tweede is van het volk, dat nog eens, en nu zo mogelijk nog dringender, God zoekt te bewegen, het oordeel af te wenden (vs 19-22). Met dit gebed eindigt het hoofdstuk. De ontknoping is er dus nog niet. Later, in het volgende hoofdstuk, zullen we bemerken, dat ook dit gebed van het volk op God niet de minste indruk heeft gemaakt, en dat zelfs niet doen zou, ook al werd de gebedsenergie verdubbeld, en al werd de groep bidders versterkt met voorbidders van formaat als Mozes en Samuël. Het is dus wel zeer dramatisch. Er vindt een heftige en onzichtbare worsteling plaats tussen hemel en aarde. In de regel wordt het pleit gewonnen door de bidders. Als mensen met God worstelen in het gebed loopt het er — het klinkt ongelofelijk — steevast op uit, dat God de zwakste is, en toegeeft. Dat deze doorgaande lijn van de Schrift hier finaal doorbroken wordt, moet een heel bijzondere reden hebben. Dat zullen we nu moeten onderzoeken. Ik heb er geen bezwaar tegen het direct al te zeggen: ze is deze, dat God alleen gevoelig is voor een gebed uit het hart en niet met de lippen. Of, om het te zeggen met de woorden van het opschrift: God wil kinderen en geen gasten.

Het begint met "de" grote droogte.

Voor de exegeten is het een puzzle: wèlke droogte was dat, en wannéér was dat? Voor Jeremia's tijdgenoten behoefde het geen commentaar. Het heugde iedereen tot jaren nadien. Vaders vertelden er hun kinderen van; het was dan ook meer dan verschrikkelijk geweest. Wij kunnen ons hier maar moeilijk voorstellen wat het betekende voor het Palestijnse land als week in week uit de hemel als van koper bleef. Het begin van Jeremia 14 doet er ons iets van gevoelen. In de steden is geen drinkwater meer te krijgen. Bij de stadspoorten groepen de mensen samen; ze praten niet over het weer, maar ze zitten daar maar stil voor zich heen te kijken, en af en toe klinkt er een klagelijk geschrei van bijna bezwijkende dorstenden. Op het platteland is het nog erger. De boeren schrijden over de gescheurde landen en verzengde akkers. De oogst is totaal mislukt, en ten teken van rouw hebben ze het hoofd omhuld. En de

dieren lijden mee. Zelfs de hinde, het meest zorgzame moederdier, laat haar jongen in de steek, al maar op zoek naar water, en de wilde ezels — als steppenbewoners niet spoedig vervaard — staan op de heuveltoppen te snakken naar adem, met gebroken ogen.

Dan, zonder enige overgang, wordt deze nood tot gebed. Althans, in dit hoofdstuk. In werkelijkheid zal het wel zó toegegaan zijn, dat een bede-, boete- en vastendag werd uitgeschreven. Dat er plechtige offeranden zijn gebracht, en dat toen door een priester namens het saamgestroomde volk een gebed is uitgesproken.

Dit gebed is ons bewaard.

"Hoewel onze ongerechtigheden tegen ons getuigen, o Here, doe het om Uws Naams wil; want onze afkeringen zijn menigvuldig, en wij hebben tegen U gezondigd. O Israëls Verwachting, zijn Verlosser in tijd van benauwdheid, waarom zoudt Gij zijn als een vreemdeling in het land, en als een reiziger, die slechts inkeert om te vernachten?

Waarom zoudt Gij zijn als een versaagd man, als een held die niet kan verlossen? Gij zijt toch in het midden van ons, Here, en wij zijn naar Uw Naam genoemd; verlaat ons niet".

Het gebed is een tere zaak, en men moet uiterst voorzichtig zijn, daar critiek op uit te oefenen. Naar vorm en inhoud is er ook weinig op aan te merken. Het mag voor ons gevoel dan wat oneerbiedig zijn, als aan God gevraagd wordt of Hij soms niet meer helpen kan, en of Hij er soms Zelf geen gat meer in ziet, maar dat zetten we graag op rekening van het Oosters temperament. Overigens is hier schuldbelijdenis, een aangrijpen van God bij Zijn Naam, een pleiten op het verbond. Zij geven aan God de eer, door in deze nood op Hem hun verwachting te stellen, en Hem te erkennen als Israëls Verlosser in tijden van benauwdheid.

Intussen is het God Zelf die critiek oefent.

En deze critiek is zó vernietigend, dat Hij het zelfs de moeite niet waard acht, naar deze smeking te luisteren. De Here kent deze mensen. Hij zegt: "ze hebben zo liefgehad te zwerven, en hun voeten hebben ze niet gespaard". De bedoeling is, dat ze heel gemakkelijk van de een naar de ander lopen. Nu ze bij Baäl geen kans krijgen, proberen ze 't bij God. Vlindervroomheid. En voetenvroomheid: hun voeten sparen ze niet om de langste boeteweg af te leggen. En lippenvroomheid: de woorden die ze zeggen zijn wel mooi, en de klanken zijn bekend. Reeds vroeger heeft Jeremia moeten verwijten: "ze hebben mij de nek toegekeerd en niet het aangezicht; maar ten tijde van hun ramspoed zeggen zij: sta op en verlos ons" (2:27). Dat komt nu precies zo uit. Deze roerende gebeden zijn God niets waard. Het zijn noodgebeden. God is voor hen "hulp in nood", en feitelijk bestaat er voor hen maar één ding: de tijdelijke nood.

Er wordt pour besoin de la cause nog wel schuldbelijdenis gedaan, maar aan de *nood* der zonde wordt niet eens getipt. Er wordt ook niet om vergeving gevraagd. Deze mensen hebben dorst, alleen maar dorst. De tong dorst naar water en het land dorst naar regen, maar geen ziel dorst naar de levende God. Zodra deze nood zal vergeten zijn, zal God ook weer vergeten zijn. Het kan dus niets worden met deze "bidders". "De Here heeft geen welgevallen aan hen" (vs 10). Er zullen nog veel ergere rampen moeten komen (vs 12).

Er zijn geen onverhoorde gebeden.

De Schrift is boordevol uitspraken om deze stelling te staven. "Bidt en gij zult ontvangen, klopt en u zal worden opengedaan." "Zal God Zijn uitverkorenen geen recht doen, die dag en nacht tot Hem roepen?" "Hij troost het hart, dat schreiend tot Hem vlucht." "Hun bede heeft Hij nimmer afgewezen." Wij laten ons tot geen prijs ontnemen de waarheid: God hoort het gebed. Ook niet door deze gebeds-afwijzing. Zullen gebeden verhoord worden, dan moeten het op z'n minst gebéden zijn. Dat is nogal logisch. Dat een gebed niet verhoord wordt, kan

nooit aan de "Hoorder der gebeden" liggen. Dit verwijt moet altijd terugvallen op de "spreker der gebeden". Hij zal z'n gebeden moeten herzien. Want er zijn gebeden, die geen gebeden zijn.

Gods critiek op dit gebed is dus wel radicaal, en nu dit hemels zoeklicht eenmaal op dit "gebed" gevallen is, bevalt het ons toch eigenlijk ook maar slecht, dat aan God allerlei zijdelingse verwijten worden gedaan. Zo bijvoorbeeld het verwijt: "waarom zoudt Gij zijn als een vreemdeling in het land, en als een reiziger, die slechts inkeert om te vernachten?"

Israël kende ook het vreemdelingenverkeer. Palestina lag aan de grote verkeersroute van de Eufraat-landen naar die van de Nijl. Ontelbare karavanen trekken van Noord naar Zuid en omgekeerd. Men denke maar eens aan de Midianieten, die Jozef naar Egypte verkochten. Reizigers waren dus niet onbekend, evenmin als hun doen en laten. Ze trokken dóór Palestina, maar raakten met de inwoners van het land niet vertrouwd. Ze deden enige vluchtige indrukken op, maar bleven volkomen vreemd aan de noden en zorgen, het leven en de problemen van het volk. Daar gingen ze rakelings aan voorbij. Men "deed" Palestina, maar leerde het niet kennen. Deze reizigers bleven "vreemdelingen". Ze woonden er niet, maar bleven hoogstens een nacht logeren. Men móest voor de nacht, met z'n vele gevaren, wel onderdak zoeken. Uit eigenbelang. Maar interesse voor de belangen en behoeften, zeden en gewoonten van de bevolking was er niet.

De priester, die in de tempel namens het volk tot God spreekt, besluit zijn gebed wel met: "Gij zijt toch *in het midden van ons*", maar hij laat toch de mogelijkheid open, dat de verhoudingen gewijzigd zijn. Dat de Here niet meer in hun midden woont, maar er slechts doorheentrekt (met Zijn oordelen), en als een ongeïnteresseerd reiziger zich van de bange zorgen, die de inwoners des lands beroeren, weinig of niets aantrekt.

Deze priester heeft dus wel terdege gevoeld, dat er iets haperde. Dat de verhouding niet meer is als vroeger, dat de banden losser geworden zijn.

Hij maakt alleen de (ongelooflijk brutale) fout, om de dingen precies op de kop te zetten, en God te verdenken van wat Zijn eigen volk misdeed!

Niet God, maar het volk treft de schuld, dat het "niet meer is als vroeger".

Zij zijn van "inwoners" tot vreemdelingen geworden, en hebben zichzelf gedegradeerd van "kind-in-huis" tot "gast-voor-één-nacht".

Zij mochten bij de Here inwonen, als kinderen bij Vader, en altijd met Hem omgaan. Maar deze kinderen vonden dat Vaderhuis te eng. "Zij hebben zo liefgehad te zwerven", ze zochten hun eigen weg, en alleen als de nood hoog steeg, als de "gevaarlijke nacht* kwam, zochten ze bij God onderdak, en tijdens de grote droogte roepen ze: o God, laat ons toch niet in de steek.

Het huis werd hotel. Ze gaven er de voorkeur aan bij God in pension te gaan. Zo vervreemdden ze van God - vreemdelingen in het land, reizigers die slechts inkeren om te vernachten!

Het moet ons opvallen, dat Jeremia van de grote nood (de droogte) heenwijst naar een nog veel groter nood: naar die van de op handen zijnde catastrofe. Met Joël, die van de sprinkhanenplaag overspringt naar "het laatste der dagen", heeft Jeremia gemeen, dat zijn profetie eschatologisch geladen is. Zo ontkomen *wij* er ook niet aan. De werkelijkheid staat hier grijnzend voor ons. Het wordt ons weer duidelijk, dat de grote wereldnood niet is "de" grote droogte, de economische inzinking, dreigende oorlogsgevaren, maar de vervreemding van God. Dus tòch een grote droogte. "De" grote droogte. Het opdrogen van de bronnen van de gemeenschap met God. Dit is de nood der wereld en de nood der kerk. Laten we ons niets wijsmaken. En dwars door de plechtige gebeden en de boetedagen heen, zien naar de holheid

van het leven. En er op letten, dat het kerkelijk en geestelijk leven van ons bezig is tot op het gebeente te vermageren, omdat God voor ons "hotel" geworden is en wij "reizigers" geworden zijn, die slechts inkeren om te vernachten. Dit is de structuur geworden van ons leven, nu, in "het laatste der dagen", waarvan ons al voorzeggd is, dat dan de liefde zal verkouden. Niet de liefde voor onszelf. Maar de liefde tot God.

Evenmin als die reizigers door het "heilige land", hebben wij nog veel interesse voor Gods heilig land en Zijn heilig huis. En we doen ook de minste moeite niet meer, om die te leren kennen. We zijn alleen maar hevig geïnteresseerd om er goed doorheen te komen, en behoorlijk onderdak te hebben plus een behoorlijke winst. Van reizigers naar de eeuwigheid zijn we de handelsreizigers der wereld geworden. Valt er nog wat te verdienen aan de wereld? Er staat ergens in de Bijbel, dat wij hier gasten en vreemdelingen zijn. Nu, dat "vreemdeling" kunt u wel schrappen. We zijn al aardig ingeburgerd. En vrij goed met de zeden en gewoonten van de wereld op de hoogte. Zó goed, dat we ze met huid en haar hebben overgenomen. Dat "gasten" moogt u desnoods laten staan. Maakt u er maar van "stamgasten". Vervolgens staat er in de Bijbel, dat ons burgerschap, ons eigenlijk thuis, in de hemel is. En dáár zijn we nu pas goed vreemdeling. Zo hebben we kans gezien de verhoudingen grondig om te keren. De "vreemdelingen" der wereld zijn er echt thuis en de huisgenoten Gods zijn van de omgang met God vervreemd.

Dat is onze grote nood.

God heeft de grote nood van Israël beantwoord met nog grotere plagen, en zowaar heeft dit geleid tot inkeer. In de ballingschap is er een goede, schone dorst gekomen, de dorst naar God, en was de bede: o Israëls Verwachting, geen phrase meer. Er is verwachting gegroeid en heimwee naar de Messias, Die Zelf de grote dorst als Lijder en Vervloekte van God —, de dorst naar God, lessen zou door Zijn bloed. En Die niet is ingekeerd als een reiziger om te vernachten, maar onder ons heeft gewoond. En Die woning maakt bij God voor ieder die "de" grote droogte van zijn leven heeft doorvoeld en "de" grote nood van zijn zondig leven heeft gepeild.

GEEN CLEMENTIE

Maar ik zeide: ach Here Here! zie, de profeten zeggen tot hen: gij zult geen zwaard zien en geen honger zal u treffen, maar een ongestoorde vrede zal ik u geven te dezer plaatse.

Jeremia 14:13 (vert. N.B.G.).

Het schijnt, dat Jeremia na de mededeling des Heren, dat het kwaad ten volle over Juda besloten was, nog een laatste poging heeft willen doen om als voorbidder op te treden. Reeds heft hij z'n handen smekend omhoog, maar God duwt ook deze geheven handen weg: "bid niet voor dit volk ten goede" (vs 11).

Wat moet Jeremia nu doen?

Hij wil bidden, maar hij mag niet.

Is er dan geen enkel middel meer om te interveniëren?

Jeremia heeft zijn volk ontzaglijk lief, en hij zou graag alles willen doen, om het dreigende onheil af te wenden. Nu, de liefde maakt vindingrijk. Als hij dan geen bidder mag wezen, dan zal hij als advocaat fungeren. Een advocaat is niet iemand, die wit zwart noemt, maar die probeert die dingen aan te voeren, die *ten gunste van* zijn cliënt kunnen dienen. Zijn er geen verzachtende omstandigheden? De profeet zoekt er naar, en hij vindt ze ook. Hij wil geen ogenblik beweren, dat het volk vrijuit gaat. Hij is er zich diep van bewust, dat er grote schuld is, maar hij vraagt de Here toch wel te willen bedenken, dat deze arme schapen misleid zijn: "zie, de profeten zeggen tot hen: ge zult geen zwaard zien noch honger hebben, veeleer zal ik u duurzame vrede geven in deze plaats". Dat hadden *profeten* gezegd, toch niet de eersten de besten, mannen voor wie het volk diepe eerbied had. En ze hadden gesproken in de naam des Heren! Het waren misleiders, 't is waar, maar hoe kon nu de gewone man direct waarheid van leugen onderscheiden? Men moest de dingen toch billijk beoordelen. De Jeruzalemmers hebben toch niet willens en wetens gezondigd. Ze waren in zekere zin "te goeder trouw", in elk geval verblind door schone voorspiegelingen van hun "profeten". Daar moest de Here toch rekening mee houden, vindt Jeremia. Schuld en schuld is twee. Dat weet iedere rechter. Men kan iets doen met voorbedachten rade of in drift en soms ook in onwetendheid, en de strafmaat hangt met al deze factoren ten nauwste samen. Jeremia is van oordeel, dat de Here ernstig rekening moet houden met het feit, dat het hier gaat om een misleide schare, en hij vraagt of de Here deswege niet enige clementie zou kunnen gebruiken.

Als wij hier (wat wel waarschijnlijk is) aan de tijd van Jojakims regering moeten denken, hadden de valse profeten de wind wel in de zeilen. Immers, het door Jeremia herhaaldelijk aangekondigde oordeel bleef uit. Men kon niet zeggen, dat er geen wolkje aan de lucht was, dat niet! Jojakim had het gewaagd zich van het machtige Babel te distanciëren, en zich meer te oriënteren op Egypte. Dit was voor de geweldige Nebukadnezar natuurlijk niet te dulden en ieder kon begrijpen, dat het op de duur met het kleine Juda mislopen moest. Het paste evenwel niet in Nebukadnezars politiek om a bout portant Jeruzalem onder de voet te lopen. Het bleef voorlopig bij een koude oorlog en wat plagerijen van de Juda omringende vazalstaatjes van Babel. Bij dit al bleef Jeruzalem ongerept en de tempel ongeschonden, en dit gaf de kortzichtigen moed. Het zou wel met een sisser aflopen. Rustig verklaarden de valse profeten: "vrede, vrede, en geen gevaar!"

Deze prediking der valse profeten was echter niet incidenteel.

Zij steunde niet op de feiten van het ogenblik, maar op een *dogma*.

Het dogma van de onschendbaarheid van stad en tempel.

Jeruzalem kon eenvoudig niet verloren gaan, want in Jeruzalem stond de tempel, en zolang daar de eredienst stipt en trouw werd nagekomen, zou geen vijandelijke voet ooit de heilige stad betreden. Israël was het uitverkoren volk, en onder geen omstandigheid zou God dit volk in de steek laten. Dit was God aan Zijn volk *verplicht*. God moest dat doen, omdat zij vroom waren, en zoveel offers brachten.

Het zou Israël persé altijd goed gaan.

Het zou de vijanden Gods, de heidenen, altijd slecht gaan.

Deze gedachten hadden met religie natuurlijk niets te maken. Het was alleen maar een slecht staaltje van chauvinistisch nationalisme, met de vlag der "religie" gesierd. "Religie" tussen aanhalingstekens, omdat men tegelijk kans gezien had, de "religie" tot "formalisme" te denatureren. Zolang de vormen maar in ere bleven en de voorgeschreven offers stipt werden gebracht, liep alles gesmeerd. De vreze des Heren was volkomen bijzaak.

Een verschrikkelijke caricatuur dus, waar alles bij scheefgetrokken werd.

Er was natuurlijk wel een uitverkoren volk, en er waren beloften van vrede en onschendbaarheid, en vernietiging der vijanden, maar alleen binnen het kader van het *verbond*. Een verbond waarin de gehoorzaamheid en de liefde zijn opgezegd, is natuurlijk geen verbond meer, het is uitgehold.

Als wij deze dingen bedenken, krijgt het pleidooi van de advocaat Jeremia, die aandringt op clementie, grote kracht.

Want in deze dogma's waren de Jeruzalemmers *opgevoed-Bij* dit slechte traditionalisme waren ze van kindsaf grootgeworden.

De boven-uitgesproken gedachten hebben ze met de moedermelk ingedronken.

Ze wisten náuwelijks anders.

Het is zelfs aannemelijk, dat Jeremia aanvankelijk zelf óók zo heeft gedacht. Die valse profetie was niet van vandaag of gisteren. Als kind heeft hij dat altijd zo gehoord en als vanzelfsprekend geaccepteerd. 't Is dat God hem de ogen geopend heeft voor de verschrikkelijke leugens van het "religieus formalisme". Dat God dat dogma voor zijn ogen heeft stukgeslagen. Dat voor hem, zoals later voor Luther, het licht is opgegaan, en het Woord Gods is gaan schijnen in zijn ziel. Maar anders!

En daarom kan Jeremia zo goed meevoelen met de misleide massa.

De opvoeding doet zoveel.

De macht van de traditie is zo ontzaglijk sterk!

Wij verwonderen ons er wel eens over, dat de Roomsen al die verhaaltjes van vagevuur en aflat en Mariaverering zo maar slikken. Maar ja, je moet maar zo geléerd zijn! Jeremia pleit: Here, ze hebben 't altijd zo geleerd! Ze zijn bedrogen! Ik wist ook niet anders, als Gij mijn ogen niet geopend had! Ontferm U over de misleide schapen!

Maar wat een verantwoordelijkheid dan toch voor die valse profeten!

Wat hebben die mensen veel op hun geweten!

Hoeveel zielen hebben zij niet vermoord!

Het is niet eenvoudig "profeet" te zijn!

Judese profeten en Roomse priesters, dominees en ouderlingen en ouders, wat léért ge de mensen toch? Hoe voedt gij ze op? Zijn het dogma's en leerstellingen — en als je maar trouw dit doet en dat niet doet? Formules en tradities? Of zegt gij hen en leeft gij hen voor, dat "Gods verborgen omgang vinden zielen, waar Zijn vrees in woont"? En dat er alleen "vrede en geen gevaar" is, als ze zich bekeren tot God en vroom willen blijven, alleen maar vroom!

De Here heeft Jeremia ogenblikkelijk toegestemd, dat die valse profeten grote deugnieten waren. Moordenaars der zielen. Zij zullen hun gerechte straf dan ook niet ontgaan. Hun oordeel gaat zelfs voorop. Zij die beweren, dat er geen zwaard en geen honger zal zijn, zullen het allereerst door zwaard en honger worden verteerd. De misleiden, maar ook de misleiders zullen worden weggeworpen op Jeruzalems straat. "Zeg tot hen dit woord" (vs 17a)¹.

De misleiden dus ook.

De Here aanvaardt het pleidooi van Jeremia niet.

Het volk had de waarheid kunnen weten, en de wil des Heren móeten gehoorzamen. Het had, de eeuwen door, nooit ontbroken aan getrouwe predikers, die met klem betoogd hadden dat godsdienst geen kwestie van vormen, maar zaak des harten was. Ik noem van de oudere profeten slechts Amos en Micha. Ze hebben het uitgeschreeuwd: zoek de Here en leef!

Nee, ze kunnen zich heus niet verontschuldigen.

Het is altijd wel gemakkelijk de leidlieden de schuld te geven. Dat wordt zelfs mode. Het zijn dan de dominees die schuldig staan aan het verval der kerk. Wat óók wel zo zijn zal! Maar dan blijft toch het *ambt der gelovigen*. Wie hoort, moet kritisch horen! Hij moet het ware van het valse kunnen onderscheiden. Dat geldt nòg meer voor de N.Testamentische, dan voor de O.Testamentische kerk. *Zij* waren onmondige kinderen, en *gij* hebt de zalving des Geestes!

Nee, laten we ophouden ons te verontschuldigen.

Die oude Joden daar in Jeruzalem, en wij — laten we eerlijk zijn — vonden en vinden die "valse profetie" eigenlijk wel prettig.

Dat was een evangelie "naar de mens". En feitelijk een heel gemakkelijk evangelie. Het evangelie van "vormen en manieren" is het prettigste evangelie dat er bestaat.

Je kunt dan volledig jezelf blijven.

Je hoeft alleen maar wat te polijsten.

Je hoeft er niet voor in het vuur. Geen pijnlijke zelfoperatie van het oog uitrukken of de hand afhouden. Geen zetten van de voeten op de gloeiende kolen van het altaar, om in de dienst des Heren te worden verteerd.

Zó, nu weet u precies het onderscheid tussen ware en valse profetie.

De valse profetie legt u in de watten.

De ware profetie zet u in de vlammen.

De valse profetie geeft u valse rust.

¹ Dit laatste hoort niet, zoals de St.Vert. doet vermoeden, bij de volgende vs (17 vv.). Het is slechts een uitbarsting van Jeremia's zielesmart, waarbij de opdracht: "zeg tot hen dit woord" niet past.

De ware profetie brengt u tot verontrusting.

Om door die verontrusting heen te komen tot de ware rust van Hem, Die zegt: Ik zal u rust geven.

Met dit laatste verzet de ware profetie zich ook tegen de valse profetie aan de rechterkant.

We maakten tot dusver alleen kennis met valse profeten aan de linkerkant. De lichte profetie.

Er zijn ook zeer zware, die nooit van "vrede en geen gevaar" reppen.

Alleen maar van oordeel en verdoemenis.

Valse profeten met het aureool der allerswaarste orthodoxie en niettemin: valse profetie. Want ook hùn profetie, die aan de verantwoordelijkheid van de mens voorbijgaat, is, op de keper beschouwd, zo "licht" als een veer.

Laten wij nu toch onderkennen de valse profetie aan beide kanten van de weg, maar vooral de linkse. Het komt mij voor, dat ons kerkvolk van deze eeuw in hoofdzaak links georiënteerd is. Formalisme en traditionalisme hebben reuzengrijparmen gekregen. We maken er maar wat van. We spelen er maar wat mee. We maken het ons religieus zo gemakkelijk mogelijk. Godsdienst in de clubfauteuil. Gemakkelijk, voordelig en efficiënt. Vooral efficiënt. Kerkgang, belijdenis en Doop- en Avondmaalsbediening aan de lopende band. En vlees en wereld komen er niet eens meer *bij*. Die zijn er al in verdisconteerd. Ze zijn in onze religie ingebakken, zo gezegd. "Vrede, vrede, en geen gevaar." We zijn niet bang. Hoogstens voor de Russen en voor het aanslagbiljet. Maar wie weet, komen er weer betere tijden ... keep smiling!

MACHTELOZE VOORBIDDERS

Al stond Mozes met Samuël voor Mij, dan zou
Mijn ziel zich niet tot dit volk geneigd gevoelen.

Jeremia 15:1 m (vert. prof. Aalders).

God kan Jeremia verbieden om op te treden als voorbidder voor zijn volk, maar moeilijk om medelijden te hebben met zijn volk. Na de mislukte interventie horen we de profeet dan ook in luide jammerklachten uitbarsten over de komende catastrofe (14:17, 18). Reeds ziet hij voor z'n geestes oog de verslagenen overal liggen: de stervenden op het slagveld en de verhongerden in de stad. Het kan ons niet verwonderen, dat het op het tempelplein verzamelde volk geschokt wordt door deze uitbarsting van droefheid. De terugslag daarvan vernemen we in een gebed. We hebben deze menigte al eerder horen bidden (14:7-9) zonder resultaat. Ze geven echter de moed niet op. De afwijzing prikkelt tot vernieuwde gebedsactiviteit. Ze kunnen nooit weten! Dit gebed is niet slechts herhaling! Het wordt nog dringender. Alle stellingen worden in gereedheid gebracht, om Gods torens te bestormen, Zijn hart zo mogelijk te vermurwen: Gods Naam en Sion, de troon Zijner heerlijkheid, het verbond. Het schuldbesef is er, zo te zien, ook niet op achteruitgegaan. De "ongerechtigheid" wordt aangevuld met de zelfbeshuldiging van "goddeloosheid". Het ziet er aan alle kanten onweerstaanbaar uit. Hoort u zelf maar:

"Hebt Gij dan Juda geheel en al verworpen?
of heeft Uw ziel een afkeer van Sion?
Waarom hebt Gij ons geslagen,
zodat er voor ons geen helen aan is?
Hoop op vrede — maar er is niets goeds;
en op een tijd van beterschap — maar zie, verschrikking!
We kennen, Here, onze goddeloosheid,
de ongerechtigheid onzer vaders,
dat wij tegen U gezondigd hebben.
Verwerp niet om Uws Naams wil,
onteer niet Uw heerlijke troon!
Gedenk, maak niet te niet Uw verbond met ons!
Zijn er onder de nietigheden der volken die het laten regenen?
of kan de hemel regenstralen geven?
Zijt Gij dat niet, Here onze God?
Zo zullen wij op U hopen,
want Gij doet dit alles!" (14: 19-22)

Wie zo roerend bidden kan, is geluk te wensen, zouden wij zo zeggen, en het gaat al in ons zingen: "hun bede heeft Hij nimmer afgewezen"!

Maar het loopt anders!

Het heeft er zelfs de schijn van, dat hoe dringender het gebed wordt, des te onverbiddelijker God wordt. Vroeger bleef het nog bij een afwijzing, maar nu krijgt Jeremia kort en goed het bevel, heel deze biddende menigte van het tempelplein weg te jagen (15:1).

En als er soms in een angstig hart de vraag leeft: "Heer, waar dan heen?" dan kan ditmaal het antwoord niet zijn: "tot U alleen, Gij zult ons niet verstoten".

Ze worden wèl verstoten!

Het is God ook vrijwel onverschillig, wáár ze heengaan. In elk geval zijn ze ten dode opgeschreven, allemaal! Deze dood zal wel zeer gevarieerd zijn, want

"het zal geschieden als ze tot u zeggen:
waar zullen we heengaan?
dat gij tot hen zeggen zult:
zo zegt de Here:
wie ten dode, ten dode;
en wie ten zwaarde, ten zwaarde;
en wie ten honger, ten honger;
en wie ter gevangenschap, ter gevangenschap!" (15:2)

Maar het resultaat zal voor allen zijn: de dood!

Deze dingen schijnen wel erg onbegrijpelijk en volkomen in strijd met de profetische boodschap, dat God Zich keren zal tot het volk, als het volk zich tot Hem keert.

Als dit nu niet meer waar is, schijnt het ons toe, dat het hart uit de Bijbel weggesneden wordt.

Het raadsel wordt nog groter, als wij bedenken, dat God zegt, dat de zaak er niets anders door zou worden ook al stonden Mozes en Samuël voor Zijn aangezicht te pleiten. Ook dan zou Zijn ziel niet tot dit volk geneigd worden.

We kunnen ons voorstellen, dat de Here het gedrein van dit volk moe geworden is. Maar als deze mensen hun mond nu eens hielden, en vervangen werden door acceptabele figuren?

Wij zouden daar zo niet aan gedacht hebben, maar nu God het Zelf zegt — Mozes en Samuël!

Het is niet de eerste maal, dat we deze twee samen aantreffen.

Ook in Psalm 99 worden ze in één adem genoemd, en er wordt zelfs bijgezegd: "zij riepen tot de Here en Hij verhoorde hen".

In de herinnering van het volk leefden zij voort als bidders van formaat.

In critieke momenten der geschiedenis hadden hun gebeden uitkomst gebracht.

Toen God het ongelovige Israël in de woestijn wilde uitroeien wegens ongeloof en revolutie, is Mozes als voorbidder opgetreden, en het resultaat is geweest, dat de Here zeide: "Ik heb hun vergeven naar uw woord" (Num. 14: 20).

Toen Israël dreigde door de Filistijnen onder de voet te worden gelopen, is Samuël er tussen gesprongen met zijn gebed: "en Samuël riep tot de Here voor Israël, en de Here verhoorde hem" (1 Samuël 7:9).

Mozes en Samuël — het waren echt gelovige bidders.

Daarom waren zij zulke invloedrijke bidders; ze kregen, om zo te zeggen, alles van de Here gedaan.

Het doorgaande getuigenis van de Schrift is: "zij riepen tot de Here en Hij verhoorde hen". Dat laatste is de logische conclusie van het eerste. Dat komt er niet als iets ongehoords bij. Dat volgt er vanzelf uit.

Die verhoring volgde niet, omdat die mensen Mozes of Samuël heetten.

God is geen aannemer des *persoons*, maar des *gebeds*.

Van Mozes en Samuël geldt precies hetzelfde wat van Elia gezegd wordt: zij waren mensen van gelijke beweging als wij.

Toch wisten zij wereldmachten en natuurelementen te bedwingen en naar hun hand te zetten.

Niet omdat zij zulke *sterke* mensen waren.

Maar omdat zij zulke *zwakke* mensen waren.

Gebogen gestalten voor de troon van God.

Mensen met lege, doch gevouwen handen.

En in gevouwen handen legt God de teugels van het wereldbestuur.

Aan de biddende mens verleent Hij iets van Zijn goddelijke almacht.

Nooit kan 't geloof te veel verwachten!

Maar als *déze* mensen *nú* voor Gods aangezicht verschenen waren, zou — voor de eerste maal in hun leven — hun geloof te veel hebben verwacht. *Zó* moeten wij uit Gods mededeling aan Jeremia wel concluderen. Voor het eerst in hun leven zou dit: "zij riepen tot de Here en Hij verhoorde hen", doorbroken zijn — God zal niet *hóren*.

"Al stond Mozes met Samuël voor Mij, zo zou Mijn ziel zich niet tot dit volk geneigd gevoelen."

Zó staat het er!

En het raadsel wordt voor ons, hoe langer wij erover nadenken, steeds pijnlijker.

Met grote angst gaan wij er aan denken, dat het gouden kleinood, waarin wij ons altijd zo hebben verheugd, ons uit de handen geslagen wordt. Ik bedoel het gouden kleinood, vervat in de simpele woorden: "God hoort het gebed".

Wij moeten nu wel tot de conclusie komen, dat deze belofte toch niet altijd en onder alle omstandigheden waar is. Het pijnlijke is, dat wij nu niet meer kunnen uitmaken, wanneer het *wèl*, en wanneer het niet waar is.

Wij hebben uit onze Catechismus geleerd, dat het woordje "Amen" betekent: "het zal waar en zeker zijn", en dat mijn gebed "veel zekerder van God verhoord is, dan ik in mijn hart gevoel, dat ik zulks van Hem begeer". Aan deze fiere zekerheden begint nu dit hoofdstuk van Jeremia te tornen. Als je Jeremia 15 naast Zondag 52 legt, is het blijkbaar toch zo zeker niet meer. We weten er nu eigenlijk niets meer van. We vragen ons af, of er dan nog iets aparts bij moet komen, zal God het gebed *wèl* horen. We krijgen de indruk, dat God gelijke monniken niet altijd gelijke kappen doet dragen. Het volk waar Mozes voor bad, en het volk waar Samuël voor bad (en met succes) had het er ook zo netjes niet afgebracht. U moet die geschiedenissen maar eens nalezen en u huivert voor de revolutieklanken! Waarom nu zij wel en wij niet, zo zouden met enige reden de tijdgenoten van Jeremia kunnen vragen. Hoe wij het ook wenden of keren, deze bladzijde van de Bijbel zet ons voor een pijnlijk raadsel. Waarbij het gaat om het hart der religie... de verhoring van het gebed!

Deze regels worden hier niet neergeschreven met de bedoeling om alle "raadselen" op te lossen.

Dat kan geen mens.

Dat kon Asaf ook niet, ook niet toen hij "in Gods heiligdom" was ingegaan. Er veranderde toen niets en het mysterie bleef mysterie, alleen leerde hij het anders en beter *zien*.

En zo willen wij hier nu ook proberen de redelijkheid te ontdekken van het harde bescheid:

"al stonden Mozes en Samuël voor Mij", Ik zou niet horen!

Wij zullen er dan in de eerste plaats rekening mee moeten houden, dat er een geschiedenis der Godsopenbaring is, en dat er in deze geschiedenis wel *voortgang*, maar geen *herhaling* is. Het is niet waar, wat nogal eens gezegd wordt, dat de geschiedenis zich herhaalt. De stukken op het schaakbord staan telkens weer anders. Gesteld dat Mozes en Samuël herleefd waren in de dagen van Jeremia, dan zouden zij niet precies hetzelfde gedaan hebben en ook niet hebben kunnen doen als in hun dagen. De gewijzigde situatie vraagt andere methoden. En als God de ene maal niet doet, wat Hij een andere maal wel doet, dan is God niet veranderd, maar dan liggen de stukken heel anders. Wie beweert, dat de Here het volk in Jeremia's dagen precies zo had moeten behandelen als het volk in Mozes' dagen, houdt met deze factoren geen rekening. Hij houdt met name geen rekening met de angstige groei, die er zit in de zonde.

Er was zonde zowel in de oude tijd van Mozes en Samuël als in de nieuwe tijd van Jeremia.

Maar in die oude tijden was Israël nog een kind.

En een kind behandelt men anders dan een volwassene.

In heel de leiding van Zijn volk houdt God daar in Zijn opvoedkunde rekening mee.

In Jeremia's dagen is Juda geen kind meer. Het is de kinderschoenen ontwassen. Het heeft een lange historie achter de rug. Het heeft Gods leidingen gezien, Zijn wonderen aanschouwd, Zijn straffen gevoeld. Voor Juda moet dus de regel gelden, dat zij de weg *geweten* hebben.

Geweten en niet bewandeld!

Er staat in dit hoofdstuk het merkwaardige woord, dat de Here Juda zal "overgeven tot een beroering aan alle koninkrijken der aarde, vanwege Manasse, zoon van Jehizkia, koning van Juda, om hetgeen hij te Jeruzalem gedaan heeft" (15: 4). De bedoeling is natuurlijk niet, dat de schuld van Manasse hier ineens deze nazaten aangewreven wordt, maar wel dat dit geslacht het nog roerend met Manasse eens is.

Juda is dus bezig, zich in het kwaad te *verharden*.

Nu gaat het al wat duidelijker worden, waarom de Here niet bereid is te vergeven en zelfs niet naar Mozes en Samuël te luisteren. Wat de weg naar Gods hart barricadeert, is niet de zonde op zichzelf, maar het vasthouden aan de zonde. Het is de onbekeerlijkheid, die hier tussen zit. Had Juda zich van harte tot God bekeerd, dan zou ook voor hen gegolden hebben: "hun bede heeft Mij nimmer afgewezen".

U vraagt misschien verwonderd: was er dan geen bekering?

Maar dat gebed dan? U weet wel, dat onweerstaanbare en roerende gebed, waar we in 't begin van spraken? Nu, zó "roerend" is dat niet, als u 't goed bekijkt. Het komt er feitelijk op neer, dat de Here aan Sion, aan Zijn troon, en aan het verbond *verplicht* is, aan hun wens te voldoen. Ze vinden bovendien, dat Gods slaande hand wel wat al te hard aankomt, "dat er geen helen aan is". En als we dan nog horen van schuldbelijdenis, dan zijn we geneigd te zeggen: ze kènnen de *termen*.

Als de zaken dan zó staan, als de vormen nog aangehouden worden en met dierbare termen wordt geopereerd, maar een volk rustig z'n eigen gang blijft gaan, dan komt er onherroepelijk een moment, dat God "nee" moet zeggen.

Het rijk Gods zal wèl komen, maar niemand moet menen, dat God daarbij aan een bepaalde natie of aan een bepaalde kerk gebonden is.

Die kerk kan dan een luisterrijke historie hebben, en "grote mannen" hebben voortgebracht.

Daar kon Israël ook wel op bogen. Maar met die historie en traditie doen wij niets. Ook die grote mannen, Mozes en Samuël, en noemt u verder maar op, zijn niet in staat een volk zijn God terug te geven als er in het hart van dat volk geen ruimte is voor God.

Het wil mij voorkomen, dat God ons dit leren wil op deze bladzijde.

En dat wij onze "beste tradities", onze vaders, onze kerkelijke roem en onze opvoeding er maar niet tussen moeten schuiven, als de persoonlijke verhouding tot God niet deugt. God schuift zelfs Mozes en Samuël rustig opzij. En als de kinderen van Mozes en Samuël niet luisteren willen, en de trekken van Mozes en Samuël niet vertonen, dan schuift God ook die kinderen opzij, en dan verandert de stroom der genade niet, maar wordt hij alleen maar in andere bedding verlegd. Als men in Nederland niet meer wil, dan is China er ook nog, en Korea, en desnoods Sovjet-Rusland. Dat weet God beter dan wij.

In elk geval wordt de zaak met *gebeden* niet gered. Ook met de vroomste en gelovigste gebeden niet. Het gebed is een grote macht, maar op een bepaald punt volkomen machteloos. Want gebeden zijn per slot van rekening woorden, en woorden brengen de verzoening niet. Dat heeft dezelfde Mozes al begrepen, die een greep deed in zijn voorbede naar de daad: dat zijn naam zou worden uitgedelgd uit het boek des levens. De daad van het offer! Er is in Jeremia 15 een onuitgesproken heimwee naar ... Christus! Al stond Mozes met Samuël voor Mij, dan nóg niet. En al werden die twee namen uitgebreid tot een eindeloos lange rij van namen, dan nóg niet. Want het blijven allemaal mensen, en hun gebeden blijven woorden!

Maar indien, o God, Jezus Christus voor Uw aangezicht stond, dan nóg niet?

Ja, dan wel!

Want Hij heeft niet alleen voor de overtreders gebeden, maar ook voor hen geleden!

En Hij is in staat een volk zijn God terug te geven, door in hun hart ruimte te maken voor de Vader.

Maar dan zal door de levende kracht van het geloof ook radicaal moeten worden gebroken met de onbekeerlijkheid.

Dan gaat het "gouden kleinood" weer glanzen:

Heer, waar dan heen?
Tot u alleen!
Gij zult ons niet verstoten.
Uw eigen Zoon
Heeft tot Uw troon
De weg ons weer ontsloten.

DE MOEDELLOZE PROFEET

Zal ijzer breken ?

Jeremia 15:12a.

Wie het Oude Testament aandachtig leest, en weten wil welke boodschap God daarin heeft voor onze tijd, voelt grote dankbaarheid in zich opkomen, dat de nieuwe vertaling gereed is. Het zal nog wel even duren voordat deze nieuwe vertaling onder ieders bereik is, maar het begint nu toch te dagen. Gelukkig! Want het is toch eigenlijk wel erg, dat een groot deel van de Bijbel vrijwel onleesbaar was voor de gewone man. Van de Bijbel nog wel — het Woord van God, de "brief uit de hemel"! Deze verzuchting moest wel even geslaakt, nu wij toegekomen zijn aan een gedeelte uit Jeremia, waar de onleesbaarheid wel bijzonder hinderlijk is bij het raadplegen van de Statenvertaling. Het 15e hoofdstuk van Jeremia is met name vol dramatische spanning. Hier is een heftig dispuut tussen God en de profeet, en dat loopt ten slotte zó hoog, dat Jeremia finaal met God overhoop komt te liggen. "Was Jeremia", zegt Kroeker, "een religieuze of nationale volksheld geweest, we zouden heden ten dage onkundig gebleven zijn van zijn hevige spanningen en conflicten. De fantasie zou al het *menselijke* uit zijn leven weggevlakt hebben. Nee, Jeremia was geen "Uebermensch"; ook als Gods profeet was hij dat niet"¹.

Van deze spanningen blijkt niets, wanneer men de ietwat vlakke Statenvertaling opslaat. Bovendien is het niet steeds duidelijk waar de Here, en waar Jeremia het woord neemt. Voor een goed verstaan van deze pericoop lette men er daarom op, dat in vs 11 niet de Here, maar Jeremia nog aan het woord is, en dat wat hierboven staat: "zal ijzer breken?"² het korte maar afdoende antwoord van God is, waarmee Zijn gedesillusioneerde en ontmoedigde knecht het voorlopig moet doen.

"De moedeloze profeet" luidt het opschrift boven dit opstel. Dit is geen originele vondst, maar sluit zich aan bij wat de uiterst bekwame exegeet Volz boven deze pericoop plaatst: "Am Rand der Kraft".

Inderdaad, Jeremia voelt zich aan het eind van zijn kunnen.

Men moet zich de situatie maar even indenken!

Het recht is hem niet alleen ontzegd, om als voorbidder voor zijn volk op te treden (vs 1 v.v.), maar hij moet zelfs de schrikkelijkste oordelen aankondigen. Deze oordelen zijn vervat in de verzen 5-9.

Het komt neer op de volledige ondergang van Jeruzalem, welke jammer nog verergerd wordt door het feit, dat niemand met Jeruzalem medelijden zal hebben, of z'n inwoners zal beklagen (vs 5). Niet alleen de hoofdstad, maar heel het land wordt in de chaos betrokken, want zodra de vijandelijke troepen de landsgrenzen³ overschrijden, slaat de bevolking op de vlucht, zoals het kaf van het koren wegstuift als het gewand wordt (vs 7).

Vanzelfsprekend rukt nu de jonge manschap van Juda op, om zo mogelijk de vijandelijke invasie te stuiten, maar zij lijdt een verpletterende nederlaag. Het is typerend voor een gevoelige ziel als Jeremia, dat hij nu niet de verschrikkingen van het slagveld gaat tekenen,

¹ Kroeker, Jeremia, blz. 147.

² De nieuwe vertaling vs 12 luidt in z'n geheel aldus: "Zal ijzer breken? ijzer uit het Noorden, en koper?"

³ Met de "poorten des lands" zijn dus blijkbaar de landsgrenzen bedoeld.

maar zich gaat bezinnen op het leed, dat de vrouwen en moeders in Israël zal gaan treffen. Het aantal weduwen zal niet meer te tellen zijn, ze zijn meer dan het zand der zeeën (vs 8). Maar vooral aan de beroofde *moeders* denkt Jeremia met ontzetting. Hij brengt ons van het bloedige slagveld naar de huizen waar de doodstijdingen worden binnengebracht, en wat hem het meest bezeert, is niet het doodsgerochel van de stervenden, maar de smart der achterblijvenden: "Ik breng hun, *over moeder en jongeling*, een verwoester op de middag"⁴.

Het is voor een moeder een vreselijk verdriet, als één van haar jongens op het slagveld blijft.

Maar wat dan te zeggen van de moeder die al haar kinderen verliest!

Jeremia roept ons het beeld voor ogen van een moeder, die zeven zonen had, en alle zeven zijn ze gesneuveld.

Wat er omgaat in het hart van deze beroofde vrouw, zegt Jeremia zó: "Zij, die zeven baarde, is zwak geworden, zij heeft haar ziel uitgeblazen". Dit betekent niet, dat zij bij het horen van de verpletterende tijding in onmacht valt⁵, maar dat het *leven voor haar geen zin meer heeft*. Voor de Joodse moeder betekende bezit van zonen niet slechts *geluk*, maar ook *eer*. Kinderloosheid of beroofd te worden van zonen daarentegen smaadt en vloekt. Met haar zonen is ook zij praktisch gestorven. Jeremia voegt er dan ook aan toe: "Haar zoon is ondergegaan als het nog dag was, zij is beschaamd en schaamrood geworden".

Het is déze boodschap, die Jeremia heeft moeten overbrengen, en we zullen nu goed doen, ons er op te bezinnen, hoe deze opdracht hem *vereenzaamt naar twee kanten*.

Naar de kant van God en naar die van de mensen.

Naar de kant van God, omdat Jeremia veel liever een heilsboodschap dan een onheilsboodschap had willen overbrengen. Hij heeft zoëven nog een poging gewaagd, als voorbidder op te treden, maar de Here heeft zijn handen weggeduwd. Het is nu in pure *gehoorzaamheid*, dat Jeremia precies het tegenovergestelde doet van wat hij eigenlijk zelf zou willen. Inplaats van zegen afbidden, oordeel voorspellen. We mogen niet beweren, dat Jeremia dit doet tegen wil en dank. Maar het gaat toch tegen vlees en bloed in. Hier liggen al de kiemen van het conflict, waarin hij zo aanstonds zal geraken met God. Het begin van de vereenzaming.

Daar komt nu nog bij de vereenzaming naar de andere kant... zijn volksgenoten!

Deze mensen begrijpen er niets van, hoe zéér het Jeremia doet, dat hij spreken *moet*, zoals hij doet. Ze beschouwen hem als een soort oordeelswellusteling, die er plezier in heeft, om met donder en bliksem te jongleren. Ze vinden hem een lelijke dwarskijker, een onuitstaanbare pessimist, één stuk verdriet, een lastige spelbreker. Het gevolg van deze reactie is niet alleen, dat Jeremia niet de minste vrucht op z'n prediking heeft, maar ook, dat iedereen een hekel aan hem krijgt. De mensen worden allemaal boos op Jeremia en hij gaat door voor de meest gehate man. En toch heeft hij nooit iemand geld geleend, en is hij niemand geld schuldig! (vs 10). Men zou zeggen: wat heeft dat er nu mee te maken! Nu, de profeet zegt dat zo, omdat hij de mensen kent. Hij weet, dat er nooit meer verwoestingen worden aangericht dan door het geld. De beste manier om twee mensen van elkaar te verwijderen, is een paar rijksdaalders er tussen te gooien. Nu dan, zelfs geldkwesties heeft Jeremia met zijn volksgenoten nooit gehad. Niettemin haten ze hem allen als de dood.

En dan moet men zich zo uitgesloofd hebben als Jeremia!

⁴ Deze vertaling is juister dan de Statenvertaling, die leest: "Ik heb hun over de moeder doen komen een jongeling, een verwoester op de middag".

⁵ Aldus b.v. prof. Aalders, Korte Verklaring, blz. 136 noot † en blz. 146. Ook de nieuwe vertaling geeft de zin niet geheel juist weer.

Plechtig verklaart hij aan God, dat hij nooit iets anders gedaan heeft dan ten tijde van rampspoed en benauwdheid voor dat volk te pleiten, en dit nog wel terwijl het volk zich vijandig tegen hem gedroeg. Hij heeft in praktijk gebracht: zegent degenen die u vervloeken, en bidt voor degenen die u geweld aandoen (vs 11)⁶.

En nu déze bejegening!

Het verwondert ons niet, dat Jeremia er moedeloos onder wordt, en op de rand staat van de levensmoeheid. "Wee mij, mijn moeder, dat gij mij gebaard hebt"!

Hij klaagt God niet aan, maar hij beklagt zich wel bij God, en als dit zo moet doorgaan, zal hij geestelijk en lichamelijk te gronde gaan.

Wat zal de Here nu hierop antwoorden?

Op welke wijze zal Hij Zijn bezwijkende knecht bemoedigen?

Het antwoord van God kan kort en krachtig zijn.

Het luidt: zal ijzer breken?

Wij kijken bij zo'n kort, laconiek antwoord even vreemd op, maar voor Jeremia moet het duidelijke taal geweest zijn.

Duidelijk, en tegelijk beschamend — ja, dat hij daar ook niet aan gedacht had.

De korte vraag: kan ijzer breken? moet Jeremia terstond herinnerd hebben aan het indrukwekkend moment van zijn roeping tot profeet.

Reeds toen was het te voorzien, dat hij geen gemakkelijke taak zou krijgen, en dat er ontzaglijk veel weerstanden zouden komen.

Maar God had beloofd: "En Ik, zie, Ik Zelf stel u heden tot een ijzeren zuil en tot een koperen muur tegen het gehele land" (1:18).

Tegen die ijzeren zuil en koperen muur zou elke tegenstand te pletter lopen.

Niet de muur, maar de bestormer zou bezwijken.

Daar komt de Here nu Jeremia alleen maar even aan herinneren. Nu geen plechtige betuigingen meer of sterke verzekeringen, maar de eenvoudige vraag: kan ijzer breken?

Er wordt nog aan toegevoegd: ijzer uit het Noorden?

Ieder wist, dat ijzer uit het Noorden, ergens aan de Zwarte Zee gedolven, van de allerbeste kwaliteit was.

Zo zijn de beloften Gods ook ijzersterk en van superieur gehalte.

Deze beloften moeten Jeremia nu genoeg zijn. Op die beloften van God moet hij als op z'n laatste stelling terugvallen. God voegt daar niets aan toe. Hééft daar ook niets aan toe te voegen. Geen extraatjes bij de belofte, maar de belofte alleen. En het *Woord* van God alleen. Dat is voor de vertwijfelde, moedeloze, bezwijkende mens voldoende. Meer dan voldoende.

Kan ijzer breken? Nee!

Kan God Zijn beloften breken? Nee!

⁶ Het zal wel niet juist zijn, dat de Statenvertaling, en ook de nieuwe vertaling, in vs 11 de Here sprekend invoeren. Prof. Aalders (K.V.) vat het m.i. terecht op als een woord van Jeremia en vertaalt: "Amen, Here, indien ik U niet heb gediend ten goede, indien ik bij U niet heb aangedrongen ten tijde van rampspoed en benauwdheid ten behoeve van de vijand!"

En al ware het dat een ijzeren zuil breken zou, en een koperen muur het niet meer houden zou, dan nõg zouden Gods beloften nooit verbroken worden.

Want bergen zullen wijken en heuvelen wankelen, maar het verbond Mijns vredes zal niet wijken, zegt de Here, uw Ontfermer.

Er komen veel moeilijke uren in ons leven.

We zien er soms geen gat meer in.

De tijd waarin wij leven is niet gemakkelijk. Het zal er ook niet gemakkelijker op worden. Het wordt voor velen moeilijk een behoorlijke boterham te verdienen. De zuigkracht der zonde wordt steeds sterker. De jeugd kan er al haast niet meer tegenop. Dat geeft ook de ouderen vaak zorgen.

En de wereld dreigt de kerk te absorberen.

De moeilijkheden en gevaren worden bij de dag meer.

Wat moeten we nu doen?

We moeten eigenlijk maar niets anders doen dan deze eenvoudige vraag leren spellen: kan ijzer breken?

KANN AUCH EIN PASTOR SELIG WERDEN?

Indien gij terugkeert, zal Ik u doen terugkeren, dan zult gij vóór Mij staan; en indien gij uitspreekt wat waarde heeft, zonder vermete taal, zult ge als Mijn mond zijn.

Jeremia 15:19m.

Onder bovenstaande titel is eens een boekje verschenen. De auteur wist, dat allerlei boosdoeners zalig konden worden. Hoeren en tollenaars en al dat gespuis. Ook de moordenaar aan het kruis. Achter al dat geboefte heeft hij een uitroepeten durven plaatsen. Halleluja! Zij kunnen zalig worden! De engelen in de hemel verblijden zich over hun behoud! Maar als de schrijver toekomt aan ambtsdragers, professoren en doctoren in de theologie, dominees en ouderlingen, is hij ineens niet zo zeker meer van zijn zaak. Nu geen uitroepeten meer, maar een vraageten. Kann auch ein Pastor selig werden?

Geen wonder! Over voorgangers, Schriftgeleerden, ouderlingen en overpriesters is de Schrift nu ook niet bepaald enthousiast. Ze komen er bepaald slecht af, mag men wel zeggen, en het "wee u" is bijna niet van de lucht. Vertrouwelijke omgang met het heilige kan een gevaarlijk ding worden. De weg waarlangs men zalig wordt is niet het ambt, maar het geloof. De ambtsdrager, die zich niet bekeert, staat even ver van het koninkrijk Gods als de dronkaard, die zich niet bekeert, zo niet verder. Er zijn wellicht meer hoogmoedige, gierige, egoïstische en wat voor andere slechte ambtsdragers ook, en voor hen geldt als voor ieder ander: bekeert u! Het is voor deze grote eis, dat ook Jeremia eens geplaatst is. Maar het zal goed zijn, de dingen eerst even in orde te verhalen.

Wij herinneren ons, dat de Here gepoogd had, Jeremia te bemoedigen, door hem eenvoudig Zijn beloften voor te houden. Die beloften zouden evenmin verbroken worden als ijzer uit het Noorden breken zou.

De profeet moet dus, ondanks alle tegenstand, maar rustig doorgaan.

En maar op God vertrouwen!

Hoe heeft nu Jeremia daarop gereageerd?

Niet, zoals wij verwachten zouden, door deze beloften blijmoedig te aanvaarden.

Het is geen juichend mens, die we nu ontmoeten, die gelovig antwoordt: *ik* weet, dat Uw Woord de waarheid is. Geen "*ik* ben verzekerd, dat Gij mij niet in de steek zult laten".

Alleen maar een slap, neutraal: "*Gij* weet het, Here"¹.

Jeremia bedoelt eigenlijk: *Gij* zegt dat nu wel, maar *ik* ben er nog zo zeker niet van, dat ik niet te eniger tijd mijn vijanden ten prooi zal vallen. En dat heel mijn werk tevergeefs zal zijn.

Hier doet de *twijfel* dus al z'n intrede. *Twijfel* is eigenlijk nog te zacht gesproken. Het is niet minder dan ongelooft.

¹ Wij volgen hier de beste uitleggers, die vs 15 terstond aan vs 12 verbinden. De tussenliggende verzen 13 en 14 vindt men vrijwel gelijk in 17:3, 4 terug en zijn waarschijnlijk per abuis in hoofdstuk 15 terechtgekomen. Dit 15e hoofdstuk is in hoofdzaak een dialoog, een gesprek tussen God en Jeremia, en uit dien hoofde is het wel zeer waarschijnlijk, dat vs 15 rechtstreeks antwoord is van Jeremia op de vraag des Heren in vs 12.

Maar het wordt nog erger.

Jeremia gaat nu na dit ongelovig: "Here, Gij wéét het", nog een heleboel tegen de Here zeggen, en wat hij zegt, is op zichzelf niet onwaar.

Hij brengt in herinnering, dat Gods Woorden, als ze tot hem kwamen, door hem opgegeten zijn — hij heeft ze niet automatisch overgebracht, maar ze zijn een stuk van hemzelf geworden, zoals de spijs in vlees en bloed overgaat.

Voorts heeft hij steeds "door Gods hand eenzaam terneer gezeten" (vs 17). Als er een bruiloft was, was Jeremia er niet bij, en bij een begrafenis evenmin. Deze afwezigheid was geen gebrek aan interesse, maar verkondiging. Men komt bij rouw en vreugde in de gezinnen, om z'n *medeleven* te tonen, maar als een profeet op Gods bevel nergens komt, dan is dat een betuiging, dat God Zich geheel van dit volk teruggetrokken heeft.... Hij trekt Zich van dit volk niets meer aan.

Dit alles heeft Jeremia gedaan, hoewel het hem moeite kostte, want deze man was geheel aangelegd op vriendschap en vreugde.

De reden waarom Jeremia dit opsomt, is echter in hoge mate bedenkelijk.

Hij vindt dat hij zich voor de dienst des Heren toch wel bijzonder verdienstelijk gemaakt heeft, en dat hij verwachten mocht, dat dit beter werd gehonoreerd.

Hier gaat Jeremia, die z'n eigen lof bezingt, de Farizeër uithangen, en aan de zonde van ongelooft paart zich die van hoogmoed.

Maar het wordt nòg erger.

In plaats dat zijn trouw en gehoorzaamheid beloning vonden, is hij in God in hoge mate teleurgesteld, vindt hij.

Hij durft het zelfs aan, God van woordbreuk te beschuldigen.

"Gij zijt mij waarlijk als een uitdrogende beek, water waarop geen staat valt te maken" (vs 18).

Er waren in Palestina beken en riviertjes die in de regentijd overvloed van water hadden. Maar wie dacht, dat hij er ook in tijden van droogte water zou vinden, kwam teleurgesteld uit ... ze waren uitgedroogd.

Zó voelt Jeremia zich door God bedrogen.

Onbeheerst slingert hij de Almachtige z'n beschuldigingen in het gezicht.

In bittere opstandigheid klaagt hij God aan, dat hij nu altijd de man moet wezen op wie de slagen neerkomen. Anderen hebben vreugde en geluk en hij moet altijd in zak en as zitten. Het loopt hèm permanent tegen! En dat terwijl *hij* altijd zo gehoorzaam en gewillig in Gods wegen ging.

Zo zijn de mensen hem tegengevallen èn Gød is hem tegengevallen, en met innig medelijden over zichzelf vervuld, balt hij de vuist tegen de mensen (vs 16) en... tegen de hemel (vs 18).

In deze diepte is nu Jeremia, de knecht Gods, neergetuimd.

Ongelooft, hoogmoed, opstandigheid, opgehoopt in het hart van een profeet des Heren, een ambtsdrager Gods en voorganger van het volk, van een mens, die het volk juist om déze zonden bestraffen moest en oproepen tot bekering... Kann auch ein Pastor selig werden?

Nu neemt de Here het woord.

Dit antwoord is als een vuistslag, die Jeremia doet duizelen van pijn. Tegelijk een omarming, die hem doet schreien van vreugde.

Als wij nu gaan luisteren, wat God zegt, dan is het eerst de moeite waard te vernemen wat God *niet* zegt. Nee, met geen woord gaat de Here op de klachten van Zijn profeet in. Die worden volkomen genegeerd! Wat de klacht betreft, dat hij op zijn Zender geen staat meer maken kon (vs 18), nu, zo meteen zal wel blijken, wie van beide "trouw" is gebleven, God of Jeremia. En wat de klacht betreft, dat hij, Jeremia, zich zo uitgesloofd had voor de Here, zonder behoorlijke waardering te vinden, — weet deze man dan nòg niet, dat alleen reeds het feit, dat iemand "voor de Here mag staan", en Gods mond mag wezen, een uitbundig privilege is, waardering of géén waardering? Hoort u maar: indien gij terugkeert, dan zult gij vóór Mij staan, en alleen dan zult gij Mijn mond zijn. Dat "zult" moet u lezen als "moogt"!

Maar nu komt wat de Here wèl zegt!

En dat is om twee redenen huiveringwekkend.

In de eerste plaats verklaart God, dat Jeremia z'n ambt heeft verspeeld. Hij zegt namelijk, dat hij onder bepaalde voorwaarden mag "terugkeren", en dat daarmee bedoeld is terugkeer in het ambt van profeet, blijkt uit de nadere omschrijving: dan moogt gij weer vóór Mij staan, en Mijn mond zijn.

Dat ambt was hij dus kwijtgeraakt!

Nee, er was niets gebeurd. Geen schorsing en geen afzetting. Voor het grote publiek was hij nog altijd profeet. Dominee stond nog recht op. En preken dat hij nog kon! De vonken vlogen er af! Maar niettemin is er van alles gebeurd. We zouden 't nooit geweten hebben, als Jeremia het zelf niet eerlijk had beleden. Dat God hem al afgezet had, en dat hij van herder huurling was geworden. Een man die zó stond tegenover God, kon God niet in het ambt gebruiken. Dit lezen wij nu in de confessiones van Jeremia. Augustinus is niet de eerste geweest met het schrijven van confessiones. Jeremia heeft de zijne ook al te boek gesteld, al zijn ze (helaas!) minder bekend.

Zo staat daar nu de afgezette dominee in de kou! De man, die meende "vermetele woorden" te mogen zeggen tot God, en toch ambtsdrager blijven! Innerlijk vreemd staan tegenover God, en toch profeet blijven! Precies hetzelfde doen wat de grote hoop doet, en toch "mond Gods" blijven. Nee Jeremia, broeder, dit gaat niet.

Wat moet hij nu doen! Wel, één ding: *hij moet zich bekeren.*

Indien gij terugkeert, zal Ik u doen terugkeren!

Voor terugkeer in het ambt is terugkeer tot God onafwijsbare voorwaarde!

Dat is nu in de tweede plaats het erge, dat Jeremia te horen krijgt.

Hoe dikwijls heeft Jeremia het woord "bekeran" niet moeten gebruiken in zijn preken. Altijd maar weer, en tot vermoeiens toe, heeft hij de weggelopen kinderen moeten toeroepen: keert terug! En *als* gij terugkeert tot God, zal God tot *u* terugkeren. Dat heeft dominee honderd keer tegen z'n gemeente gezegd. En dominee heeft zowaar vergeten, dat tegen *zichzelf* te zeggen. Zover is het dan nu. Nu moet God het tegen Jeremia zeggen. Precies hetzelfde wat Jeremia aldoor namens God heeft moeten zeggen. Jeremia heeft gepreekt en nog eens gepreekt, en niet geluisterd. Jeremia, broeder, waarom hebt ge nagelaten tegen u zelf te preken? Ge wist toch, dat dat de allerbeste preken zijn?

Zo ziet u dus, hoe smal de weg is, en eng de poort, die tot het leven leidt, ook voor profeten en ambtsdragers. De kansel is geen secure verzekeringspremie voor de hemel. Het ambt is

geen paspoort voor de zaligheid. Dat is alleen het geloof. En het geloof roept *om* bekering. Om dagelijkse bekering. Dat geldt ook voor dominees. Dat geldt juist voor dominees. Want zij hebben een dubbele verantwoordelijkheid. En zij kunnen een dubbel verlies lijden, ze kunnen hun ambt kwijtraken op hetzelfde moment dat ze bedolven worden onder toespraken ter gelegenheid van hun zilveren ambtsjubileum. Voor God namelijk. En behalve hun ambt kunnen ze hun zaligheid verspelen. Hoe mooi en roerend ze er dan ook over gepreekt hebben.... Kann auch ein Pastor selig werden?

Ja, dat kan hij, maar onder precies dezelfde condities als ieder ander. Onder conditie van geloof en bekering.

De inhoud van geloof en bekering worden in dit verband nu eens zó geformuleerd: het is dit, dat wij de *dienst van God*, het *mogen* dienen van Hem, weer gaan zien als het allerschoonste.

Dat is het mooie in het antwoord van God.

We zeiden: dit antwoord was een vuistslag, die deed duizelen van pijn, maar tegelijk een omarming, die deed schreien van vreugde.

God zei tot Jeremia: gij móógt weer terugkeren. Ik wil u weer herstellen in het ambt. Ik wil u weer terughebben.

Meer stelde God niet in 't vooruitzicht.

Had Jeremia dat nu gezien als een last, en niet als een lust, dan had hij er voor altijd de brui aan gegeven. Dan was de eis der bekering voor hem een te hoge prijs geweest. Maar zó stond het voor Jeremia niet. God te mogen blijven dienen, dat was z'n lieve lust. Dan maar met honderdmaal meer bezwaren en ergernissen dan tot nu toe! Here, màg ik U nog blijven dienen? O, *als*. U het nog eens met mij proberen wilt, alstublieft! Want dit zou voor mij de grootste ramp wezen, als ik van U mijn congé kreeg. En wat die "bekering" betreft, Here, ik zie dat ik mij in veel meer moet bekeren, dan al mijn hoorders. Ik vraag U maar één ding: Bekeer mij, zo zal ik bekeerd zijn!

PAYER DE SA PERSONNE

Ook kwam het Woord des Heren tot mij: Gij zult u geen vrouw nemen en gij zult geen zonen of dochters hebben te dezer plaatse.

Jeremia 16:1, 2.

Ontelbare malen was al aan Jeremia de vraag gesteld, waarom hij toch eigenlijk nooit getrouwd was. Dat was toch vreemd! Het lag toch voor de hand, dat een jonge man als hij, een huwelijk sloot en een eigen gezin stichtte. Ja, eigenlijk was het ongehoord, want dit ging geheel tegen de voorvaderlijke zeden in. In onze traditieloze tijd moge het gaan van ongewone wegen niet meer zo opvallen, ginds in het Oosten in die dagen wel! Daar moest de profeet dan maar eens rekenschap van geven. Man Gods, vertel het ons eens, wat voor zin heeft dat vrijgezellenleven van u?

Het moet voor Jeremia in zekere zin een vreugde geweest zijn, dat men er naar vroeg.

Zijn opzienbarend *gedrag* wekte dan tenminste nog enige reactie! Met z'n *woorden* was dat niet het geval. Daar luisterde praktisch niemand meer naar. Die vervlogen als rook in de wind. Zou deze prediking-van-de-daad nu nog iets uitwerken? Want dat was het! Dit profetisch coelibaat moest aanschouwelijk onderwijs zijn. Met deze vreemde preek zonder woorden, dit vrijgezellenbestaan van de eenzame heeft God nog iets aan Zijn volk te zeggen.

Er zit een geweldige boodschap in.

En nu ze er toch naar vragen, wil Jeremia wel zeggen, wat die boodschap is.

Nee, hij was niet ongetrouwd gebleven omdat hijzelf weinig voor een huwelijk voelde, of geen vrouw naar zijn keus had kunnen vinden. Integendeel! Heel z'n gevoelige ziel hunkerde er naar, liefde te geven, en liefde te ontvangen, en wat zou hij gelukkig geweest zijn met de zonen zijner jeugd!

Nee, dat was het niet! Hij had dit vrijgezellenleven niet gekozen uit egoïstische of welke andere motieven dan ook! Maar het was hem opgelegd! Het was hoog bevel. Als ze 't dan wilden weten: de Here had hem de pas afgesneden! Het *Woord des Heren* kwam tot mij: "gij zult u geen vrouw nemen en gij zult geen zonen of dochters hebben te dezer plaatse".

Het huwelijksgeluk was voor hem niet weggelegd. Dit op hoog bevel van de Heer der Heren!

Toen zakten de monden open van verbazing.

Gij raast, Jeremia! Ge staat ons maar wat wijs te maken. Dit is toch de gekroonde dwaasheid, dat God, Die het huwelijk heeft verordineerd, u dit zou verbieden!

Toen moest het hoge woord er uit.

Ja, dat was ook vreemd, dat vond Jeremia ook, maar het vreemde lag niet aan *zijn* kant en nog minder aan *Gods* kant, maar zij moesten de oorzaak zoeken bij zichzelf.

Hun gedrag was zó vreemd, dat God daar wel iets aan moest doen.

Is het niet vreemd, dat een zó verwend en vertroeteld volk z'n God verlaat, en is het dan wèl vreemd, dat God dat niet verdragen kan, en na veel vergeefse waarschuwingen met Zijn oordeel komt?

Hier is het oordeel: "zo zegt de Here van de zonen en dochters, die te dezer plaatse geboren

worden, en van hun moeders die hen baren, en van hun vaders die hen verwekken, in dit land: aan dodelijke ziekten zullen ze sterven, ze zullen niet beklagd noch begraven worden, tot mest op de bodem zullen ze zijn; of door het zwaard en door de honger zullen ze aan hun eind komen, en hun lijken zullen tot voedsel zijn voor het gevogelte des hemels en voor het gedierte der aarde" (vs 3, 4).

Nu weten ze dan alles!

Er komen zware tijden. Ieder die een gezin sticht, begunstigt het kerkhof. De jongens zullen kanonnenvlees zijn, en de dochters worden door de honger gewurgd. Vaders en moeders worden door besmettelijke ziekten ten grave gesleept.... begrijpen ze nú, waarom Jeremia géén gezin sticht?

Dit moeten ze nu vooral goed begrijpen!

Hier is geen defaitist aan het woord. Een man, die uit vrees voor een boze toekomst tegen zichzelf en anderen zegt: kijk uit, en neem geen risico's. Als het daarover gaat, heeft de Bijbel wel wat anders te vertellen. Nooit kan 't geloof teveel verwachten. Zou ik armoe lijden om een mondje meer, ach, waar mensen lijden, helpt de Heer!

Nee, daar gaat het niet om. Ging het dáár om, dan was Jeremia heus wel getrouwd! Maar zijn coelibaat is symbool. Aanschouwelijk onderwijs! Zo eenzaam, mensen, als ik ben, beroofd van alle levensgeluk en levensvreugde, zult *gij* allemaal worden, stuk voor stuk... tenzij ge u bekeert!

Om die bekering is het Jeremia te doen. Daarom wil hij juist *vrees* wekken. Geen vrees voor de toekomst. Geen "wereldangst". Dat is het tegendeel van bekering. Maar vrees voor God. De angst moet ze om 't hart slaan. De eenzame profetenfiguur moet ze achtervolgen tot in de slapeloze nachten toe. Ze moeten doodsbenauwd worden, niet omdat ze zo eenzaam worden zullen, maar omdat ze zo eenzaam *zijn*. Want *God* missen ze. Dit is de vreselijke eenzaamheid. En de beroving van alle levensvreugde. Mensen, zo schreeuwt Jeremia het uit, wilt ge weer echte levensblijdschap, en huwelijksgeluk, en een dageraad, zoekt dan niet de zon op, maar zoekt God op! Met God komt alle geluk, ook al verdwijnt alle geluk, en komen oorlog, honger en besmettelijke ziekten sámen opzetten, ook al is het dat het werk van de olijfbom liegt, en geen rund in de stalling achterblijft! Jeremia's ontbering *van* het huwelijk is de grote roep *naar* het huwelijk — hèt huwelijk, tussen Christus en Zijn gemeente!

Nog door een tweetal andere symbolische handelingen moet Jeremia het komende gericht accentueren. Of liever: door zich te onthouden van handelingen. Zo mag hij om te beginnen in geen enkel sterfhuis binnentreden om van deelneming in rouw blijk te geven. En als men Jeremia vraagt, waarom hij alle huizen voorbijloopt, waar de gordijnen neergelaten zijn, en men hem verwijt dat hij als herder der gemeente toch wel wat meer meeleven aan de dag moest leggen, dan wijst de profeet al weer op zijn Zender. Een dienstknecht is niet meer dan zijn heer. Als zijn Heer Zijn ontferming heeft ingetrokken over dit volk, dan mag de knecht niet doen, alsof dat volk in blakende gunst staat bij de hemel. *In* Jeremia gaat *God* aan de toeschouwers voorbij. Dat is wel erg! Er moet wel het een en ander gebeurd zijn, dat de "God aller vertroosting" geen enkel troostwoord meer heeft.

Het zal nòg erger worden, zegt Jeremia, want er zal een tijd komen, dat er zóveel sterfgevallen zijn, dat er eenvoudig niet meer aan te denken valt, de gebruikelijke plichtplegingen voor rouwbeklag na te komen. Niemand zal komen condoleren, niemand zal zich (ten teken van rouw) laten kaalscheren, niemand zal "insnijdingen maken" (een heidens gebruik van zelfverwonding bij rouw, dat blijkbaar in het decadente Israël van die tijd inheems geworden was) en er zullen geen gasten aanwezig zijn bij het begrafenismaal (vs 6, 7). Al deze diep ingewortelde volksgewoonten en gebruiken worden eenvoudig afgeschaft.

Waarom? Een soort revolutie of zo? Nee, maar om de eenvoudige reden, dat het getal doden zo groot wordt, dat er niet meer aan te beginnen valt om te begraven: "groten en kleinen zullen sterven in dit land zonder begraven te worden".

Groten en kleinen!

De mensen houden nu eenmaal graag stand op, en trekken dat door tot op het kerkhof. Eerste, tweede en derde klas.

De rijke man krijgt een deftige begrafenis en Lazarus een ezelsbegrafenis.

God haalt daar radicaal een streep door.... groten en kleinen, ze krijgen allen dezelfde begrafenis, dat is in dit geval helemaal geen begrafenis.

Het is tenslotte om dezelfde reden, dat Jeremia opdracht krijgt, ook geen enkel feest meer te bezoeken, en bij geen bruiloft als gast aan te zitten.

Deze afzijdigheid moet profetie zijn van de grote stilte: "Zie, Ik doe in deze plaats voor uw ogen en in uw dagen ('t is dus dichtbij!) verstommen de stem der vreugde en de stem der vrolijkheid, de stem van de bruidegom en de stem van de bruid" (vs 9).

Zal Israël de stem van de stilte horen?

Wij willen op deze vraag later een antwoord zoeken. Het is er ons thans om begonnen, te doen zien hoezeer de weg van de profeet de weg van het offer is.

Hoe ontzaglijk diep grijpt God in het leven in van ieder die Hij in Zijn dienst roept. Dit is werkelijk geen sinecure. God vraagt niet alleen de *mond* van Jeremia en z'n *verstand*. Hij is er niet mee klaar preken te maken en uit te spreken. God vraagt ook niet alleen zijn *tijd*. God vraagt *alles*. Zijn publieke leven en zijn private leven moet alleen en uitsluitend voor de Here zijn. De Here eist zijn hele persoon op, en Jeremia moet, wat de Fransen zeggen, en wat hierboven als opschrift staat: *payer de sa personne!*

Jeremia staat hierin niet alleen.

Hosea kreeg destijds het bevel om wèl te trouwen, en wat een huwelijk! Hij moest op bevel van God trouwen met een lichtzinnige vrouw, die hem ontrouw zou worden. Dat had God toen nodig, om door dat huwelijk aanschouwelijk onderwijs te laten geven: zo ontrouw is Israël aan Mij!

Daarvoor moet Hosea dan maar het huwelijksgeluk opgeven.

En Ezechiël mocht toen zijn lieve vrouw gestorven was, geen traan laten (Ezechiël 24:16), ook alweer omdat God dat nodig had voor Zijn werk.

Wat is het om te juichen, in de dienst des Heren te mogen staan, en... au, wat doet dat verschrikkelijk zeer.

Daar is Jeremia ook niet aan ontkomen.

Hij heeft gesnakt naar een beetje huwelijksgeluk, en het mocht niet. Hij had zo'n behoefte aan een levensgezellin, die hem begreep en opbeurde, en het was verboden. Hij had zo graag de treurenden willen troosten, en hij moest zwijgen; hij hunkerde naar de vreugde van het leven, en het ging hem rakelings voorbij!

En nu maar niet vragen: waarom?, want God zegt toch alleen maar: daarom!

En nu ook maar niet dat kruis moeizaam voortslepen, want God zegt: dan kan Ik u niet gebruiken, ge moet het vrolijk dragen. Zoals men een banier vrolijk draagt; zoals een moeder haar kind vrolijk draagt, en wat u verder maar wilt.

Wie niet *helemaal* in dienst van God wil staan, kan er helemáál niet in staan.

Hebben wij nu eigenlijk wel goed begrepen, dat wij hier *allen* in betrokken worden, en dat niet alleen Hosea en Ezechiël en Jeremia en welke profetenfiguren u ook maar kent, zich dit voor gezegd moeten houden?

Wij zijn nu allen profeten, en geen profetenmantel is weggelegd voor wie niet als Elisa z'n ploeg in splinters slaat en z'n prachtige ossen op het altaar verbrandt.

Dit staat hier wel fier, en we zingen ook wel dapper van *al* onze kronen die wij aan Zijn voeten leggen zullen, maar wat komt er eigenlijk van terecht.

Laten we nu maar eerlijk wezen: niets!

Wij, zachtgekookte en behoedzame en halfslachtige mensen van deze twintigste eeuw, wij begrijpen er geen steek meer van, wat het "dienen van God" inhoudt.

Wij zijn mensen van het percentagecijfer, en hebben precies uitgerekend, welk percentage van ons leven wij voor onszelf kunnen besteden, en welk percentage er dan nog voor de Here overblijft. Onze godsdienst is 'n soort aangiftebiljet voor de belastingen geworden, waarvan we precies weten, hoeveel we mogen "afrekken".

Hoe meer we God daarmee kunnen bedotten, hoe liever het ons is.

We zijn al zover gevorderd, dat we zes dagen van de week voor onszelf hebben afgetrokken. Over de Zondag zijn we 't nog niet helemaal eens.

Dat God souverain beschikken kan over ons particuliere en publieke leven, over mijn hart en mijn beurs, over mijn verstand en mijn tijd, dat lijkt mij waanzin. Dat er geen duimbreed grond is waarvan Christus niet zegt: Mijn, is een verouderde Kuyperiaanse volzin — en onzin. Daarom schrappen we de C van Christelijk uit onze acties.

Jeremia is nog maar een heel flauwe afdruk van Jezus Christus, Wiens leven in de dienst van Zijn Vader volkomen is verteerd. Weten wij nog iets van dit verteerd worden... uit dankbaarheid? Of zullen wij verteerd worden door Gods toorn? Een derde mogelijkheid is er niet.

DE ZONDEN DER VADEREN

Omdat uw vaders Mij verlaten hebben.

Jeremia 16:11a.

Het komende gericht zal *totaal* zijn.

God zal zee en land afzoeken om de boosdoeners in hun schuilhoeken op te sporen (vs 16). Wie niet omkomt door oorlogsgeweld of epidemie komt voor deportatie in aanmerking. Spreekwoorden hebben in de regel een taai leven. Maar heel de structuur van land en volk zal door het oordeel dermate gewijzigd worden, dat zelfs de diep ingewortelde spreekwoorden, die van vader op kind overgingen, zinloos geworden zijn. Men zal niet meer spreken over Israël dat "*uit Egypte*" werd gevoerd, maar over Israël dat *uit alle oorden der wereld* weer te voorschijn komt (vs 15). God zal *ze* namelijk "wegslingeren" naar alle richtingen en verdrijven naar de verste heidenlanden. Dan hebben ze hun zin: ze hadden zoveel op met afgoderij — welnu, ze kunnen hun hart ophalen, en in die verre heidenwereld dag en nacht andere goden dienen, spot Jeremia (vs 13).

Intussen deden ze in Jeruzalem of hun neus bloedde.

Ze wisten van de prins geen kwaad, en stonden stom verbaasd.

Die sombere profeet, die iedereen meed en door ieder gemeden werd, stond daar maar z'n boetpredicaties uit te spreken, en met onheilen en rampen te strooien of het maar niets was. Maar wat haalde die man in z'n hoofd.

Ze hadden met hun meewarige glimlach over Jeremia bovendien nog de wind in de zeilen, want politiek stond de barometer op mooi weer. De grote mogendheden van die tijd hadden dusdanig de handen vol, dat de kleine naties, waaronder ook Juda behoorde, geen ernstig gevaar te duchten hadden. Er scheen voor Palestina een tijd van langdurige vrede te zullen aanbreken.

Wat wilde Jeremia dan toch?

Ze zouden 't hem maar eens op de man af vragen: "waarom heeft de Here al dit grote onheil over ons gesproken, en wat is onze ongerechtigheid en wat onze zonde, waarmee wij gezondigd hebben tegen de Here, onze God?" (vs 10).

Ze waren zich dus niet alleen van geen gevaar, maar ook van geen zonde bewust!

Hoe bestáát het!

De man Gods had er anders geen doekjes om gewonden, en ze te pas of te onpas op hun verkeerdheid gewezen.

Als deze liederen dan weer zo onbeschaamd vragen: Zeg eens op, wat hebben *wij* misdaan, dan schijnt dit Jeremia toch even van z'n stuk te brengen. Hij wordt wat verlegen en begint min of meer te stotteren. Het is nu niet zo resoluut meer: *gij* zijt die man, maar het gaat er op lijken, dat Jeremia retireert. Tenminste, hij zegt: "omdat uw *vaders* Mij verlaten hebben, luidt het Woord des Heren, en andere goden zijn nagegaan, en die hebben gediend, en zich voor die hebben neergebogen, maar Mij hebben verlaten en Mijn wet niet hebben gehouden" (vs 11).

Ziezo, nu kunnen de *kinderen* rustig naar huis gaan.... 't waren de vaders maar, maar zou je dan die vaders ook niet!

Toen Jeremia *die* klanken vernam, misschien hier en daar een half-gesmoorde vloek tegen die ouders en grootouders, toen is hij gaan doorpraten en heeft hij ook een boekje opengedaan over de kinderen. Maar we gaan geen profeten in de rede vallen. We willen eens rustig gaan luisteren naar wat zij te vertellen hebben over de zonden der vaderen!

Dat zal dan wel in hoofdzaak dit wezen, dat als regel een nationale catastrofe, een geestelijke inzinking, een kerkelijke deformatie niet het gevolg is van de zonde van één generatie.

Zó snel gaat dat gewoonlijk niet.

Daar werken twee, drie geslachten aan mee, soms nog meer!

Alles wat leeft, doorloopt een groeiproces, en dit kan een proces van regeneratie of van degeneratie zijn, van veredeling of verbastering.

Het is volkomen duidelijk, dat de opeenvolgende geslachten niet los naast elkaar staan, maar het ene beïnvloedt het andere, en grijpt er diep op in. Wij staan niet op de schouders van ons voorgeslacht, maar we zijn er uit gegróeid. De oudere generatie moet niet stom verbaasd staan over de bokkesprongen van de jongere, en niet doen alsof dit een volkomen verrassing is. Die sprongen mogen misschien wat wilder en wat hoger zijn — er worden ook hier vanzelfsprekend records verbeterd —, maar dit is alles slechts gevolg van de training van thuis. De ouders vinden niet maar hun eigen zonden in hun kinderen terug — dan zou er stilstand zijn —, maar ze zien ze enige malen vergroot.

Dit betekent een enorme uitbreiding van verantwoordelijkheid.

We zeggen nogal eens, dat ieder mens *voor zichzelf* verantwoordelijk is, en dat hij rekenschap moet afleggen over z'n eigen daden.

We menen dan nog niet zo'n slecht woord gesproken te hebben.

We hebben het wèl.

Want het is een halve waarheid, en daarom een leugen.

Wij hebben ook verantwoordelijkheid voor ons nageslacht. Onze kinderen zijn voor een groot deel wat *wij* er van maken. Niemand zondigt voor zichzelf alleen. De grote soevereine God, Die van elk scheepsel weer iets aparts maakt, stelt Zich in zekere zin toch weer afhankelijk van de deugden en ondeugden van kleine, zwakke mensen. Dit is het mysterie van de afhankelijkheid van de Onafhankelijke.

Wij kunnen het wenden of keren zoals we willen, maar de mens bepaalt nu eenmaal voor een groot deel het lot van de andere mens. De vaders en moeders bepalen het lot hunner kinderen. Zij werken op hun geslacht in ten goede of ten kwade. Er zijn kinderen die hun ouders zegenen; er zijn anderen die hen vervloeken.

Als de vaders en moeders daar nu maar eens aan dachten.

Niet pas als ze kinderen gekregen hebben — dan is het vaak al te laat —, maar vóórdát ze vader of moeder geworden zijn.

Hele series jonge mensen storten zich domweg in het huwelijk, zonder dat ze weten wat ze doen. Of het meisje met die mooie ogen een biddende moeder zal worden voor haar kinderen; of die jongen met z'n goeie betrekking de juiste zal zijn in z'n gezin — nu ja, wie heeft zich daar nu het hoofd over gebroken. Er is aan veel gedacht voor het huwelijk. Er is aan alles gedacht, mag men wel zeggen — behalve aan dat!

Wilt u nu zo goed zijn een rode streep te zetten onder de woorden in uw Bijbel: "omdat uw

vaderen Mij verlaten hebben"?

Dáárom ging het de kinderen zo slecht!

En u wilt toch niet graag, dat het uw kinderen slecht gaat?

Wilt u hier eens over nadenken?

Er zijn tal van dingen, waar *wij niets aan kunnen doen*. Of je geboren wordt met een zwak of sterk gestel, met goeie hersens of als imbeciel, als vrije Nederlander of verraden Ambonees.

Dat bestemt God allemaal.

Ook het gezin waar iemand geboren wordt, en de ouders die hij krijgt.

Dat is een stukje "uitverkiezing", dat dan ineens tot aan de rand gevuld wordt met "verantwoordelijkheid". Dat gezin kan het voorportaal worden van de hemel of van... de hel!

Omdat uw vaderen Mij verlaten hebben!

Dat was, namens God, Jeremia's opgaaf van redenen, waarom het de kinderen zo slecht zou gaan.

Dat moet toch eigenlijk wel met wrevel vervullen ook! Daar zit voor ons gevoel een groot stuk onbillijkheid in. Wat heb *ik* tenslotte met een ander te maken, al is dat ook m'n naaste familie. Waarom moet ik de gevolgen van wat mijn vader gedaan of mijn moeder nagelaten heeft, m'n leven lang meetersen?

De Bijbel heeft die kant van de kwestie ook wel degelijk bekeken.

Toen eens ('n mens vindt altijd z'n uitvluchten) de Israëlieten zich beriepen op die erfelijke belasting, en zeiden: onze vaders hebben onrijpe druiven gegeten, en daarom zijn onze tanden stomp geworden, toen heeft een andere profeet netjes uit de doekjes gedaan, dat dit spelletje niet opging, en gezegd dat de kinderen niet zouden boeten voor de zonden der vaders, en omgekeerd.

Wist Jeremia daar niet van?

Jawel!

Is het vermoeden, zoëven uitgesproken, dan misschien juist, dat de profeet in z'n schulp kroop, toen de "oudsten" zo langs hun neus weg vroegen, waarom dit onheil hèn nu juist trof... *zij* waren zich van geen schuld bewust. En dat Jeremia toen een beetje timide, naar de vaderen wees?

Nee, ook dit is niet juist.

We hebben al eerder afgesproken, dat we Jeremia niet in de rede zouden vallen, maar naar alles wat hij te zeggen had, eerlijk zouden luisteren.

Dat kunnen we zo slecht.

We staan altijd direct klaar met interrupties. Dat màg nu eenmaal niet in de kerk, maar elke preek zou te enenmale onverstaanbaar worden vanwege het rumoer, als elke interruptie in de gedachte der hoorders, taal en klank kregen.

Dat zouden wij dus niet doen! Afgesproken! We hebben geluisterd naar wat Jeremia over de vaderen te zeggen had. Nu is het moment aangebroken, dat we Jeremia helemaal laten uitpraten. Hij heeft ook wel gevoeld, dat hij het bij die "vaderen" niet kon laten. Dat daaruit alle mogelijke verkeerde gevolgtrekkingen konden worden gemaakt.

Daarom volgt nu dit: "en gij nog erger gedaan hebt dan uw vaderen, doordat gij, zie, wandelt

elk naar de verstoktheid van zijn boos hart, zonder naar Mij te horen".

Zo, nu is het er uit.

Zo stonden de zaken dan.

Deze kinderen waren het met hun "vaderen" volkomen eens.

De "vaderen" kunnen wel een ontzaglijke invloed hebben op de kinderen, ten goede of ten kwade. Maar ze kunnen er geen mechaniekjes van maken.

Hadden deze kinderen zich nu van hun vaderen gedistantieerd, hadden zij nu eens *niet* uit volle borst gezongen: ons wenkt het beeld der vaad'ren, ja dan! Dan was er niets te doen geweest.

Maar ze hebben er zich volkomen aan geconformeerd!

Dit laatste is veel te zwak gezegd. We hebben al gehoord, dat alles wat leeft, een groeiproces doormaakt. Er zit ook geen stilstand in de zonde. De zonde groeit. Ze groeit onrustbarend. Er is bijna geen houden aan. Wat bij de "vaderen" misschien nog "liefhebberij" was, wordt bij de kinderen "systeem". Wat de zonde betreft, is de tweede generatie altijd consequenter dan de eerste. Het "staan op de weg der zondaren" eindigt altijd in het "zitten in het gestoelte der spotters". Deze consequentie *leidt* niet *naar* de duivel, maar is *uit* de duivel. De onbestreden zonde neemt gigantische afmetingen aan, groeit uit tot daemonie, vooral in het laatst deidagen, als alle remmen worden weggenomen en alle staketsels weggebroken, als de reformatie uit de herinnering is verdwenen, en de grootste aller deportaties begint. Daar gaat ze, de eindeloze stoet van ballingen en gebondenen, de geketenden en verblinden, die zich verwonderen achter het Beest!

DE REMPLAÇANTEN

Tot u zullen volken komen van de einden der aarde en zeggen: enkel leugen hebben onze vaders bezeten, nietigheid, waaronder niet één, die baat kon brengen.

Jeremia 16:19m.

Het is met de exegese van de Schrift een wonderlijk geval. Moet u maar eens horen. We zijn nu gekomen bij een gedeelte uit Jeremia, dat nogal wat moeilijkheden oplevert. Er is namelijk geen verband. Schijnbaar tenminste niet. We hebben zojuist de profeet Gods oordelen horen aanzeggen aan het volk, en zonder enige overgang gaat hij nu ineens God aanspreken. Aldus: "Here, mijn sterkte en mijn burcht, mijn toevlucht ten dage der benauwdheid" (vs 19a). En na deze aanspraak tot God volgt dan geen gebed, maar een betuiging. Waarvan de inhoud hierboven staat. In zijn spreken met God verdwijnen Juda en Jeruzalem uit het gezichtsveld, en raken de heidenen in zicht. Deze heidenen zullen komen van de einden der aarde tot de Here met een eerlijke belijdenis van de volstreekte waardeloosheid van hun afgodendienst, en de erkenning, dat de Here alleen God is.

U ziet, enig verband met het voorafgaande of met het volgende is met het blote oog niet te bespeuren.

We roepen dus nu de exegeten van professie te hulp, maar nu beginnen de moeilijkheden pas. Ze spreken elkaar volkomen tegen!

De een zegt: "dat deze pericoop van de hand van Jeremia is, is ten enenmale uitgesloten"¹. Een ander beweert, dat er niet de minste twijfel aan bestaat, of deze verzen zijn van Jeremia afkomstig². Wel is de laatste exegeet van oordeel, dat dit gedeelte op onverklaarbare wijze hier in dit hoofdstuk terecht gekomen is. Het hoort hier niet, en elke poging tot dusverre gedaan, om verband te leggen tussen dit "gebed" van Jeremia en hetgeen voorafgaat en volgt "kan niet anders dan de indruk van kunstmatigheid wekken"³. Maar vlak daartegenover neemt een derde uitlegger het woord, en schrijft: "van God uit gezien, is het verklaarbaar, dat hier dit kleine eschatologische gedeelte een plaats vindt"⁴.

We zullen het beste doen in deze doolhof van elkaar tegensprekende meningen onze eigen weg te zoeken⁵.

Op gevaar af, ingedeeld te worden bij hen, die een "kunstmatig" verband leggen met de voorafgaande oordeelsdreiging, zijn wij van oordeel, dat dit verband er wel degelijk *is*, en nog niet eens zo gezocht ook. We willen nog een stap verder gaan! Bijna nergens in de Schrift bereikt de dramatiek een dergelijke hoogte als hier, en het is slechts een gevoelige ziel als Jeremia gegeven, het zó te zien en zó te zeggen!

Men herinnere zich nog even wat hier aan de orde is.

¹ Aldus Volz a.w., blz. 181.

² Prof. Aalders. Korte Verklaring: Jeremia, blz. 160.

³ Idem, blz. 160.

⁴ Jacob Kroeker, Jeremia, blz. 155.

⁵ In geen geval kunnen we het hier met prof. Volz eens zijn, die van oordeel is, dat hier de stem gehoord wordt van het na-exilisch Jodendom, dat nogal "mild" stond tegenover de heidenwereld: die afgoderij was een erfenis van hun vaders, en kon hun niet volledig als schuld worden aangerekend.

Jeremia had zijn volk het oordeel moeten aanzeggen, en dat oordeel zou *totaal* zijn. Het hele land zou worden uitgekamd, en uit alle schuilhoeken zouden de boosdoeners te voorschijn worden gehaald (vs 16).

Uit het "heilige land" zouden ze worden "weggeslingerd" (vs 13).

Dat is erg!

Maar het is het ergste nog niet!

Het meest aangrijpende in deze wegwerking en verwerping is, dat dit "uitverkoren volk" de voor hen bestemde en opengehouden plaatsen tenslotte tóch nog *door anderen laat innemen*. God zorgt voor remplaçanten. Natuurlijk zorgt God daarvoor. Hij speelt niet voor lege zalen, maar alleen voor een uitverkocht huis. Maar het diep-tragische is, dat de genode en verwachte gasten er niet zijn. Het intens-weemoedige van het woord: "Vele eersten zullen de laatsten zijn" is, dat die laatsten juist de eersten hadden kunnen zijn. De tragiek van de verspeelde kans is veel moeilijker te verwerken, dan de nederlaag van de kanslozen!

Dit alles heeft Jeremia gezien met feilloze scherppte, met Nieuw-Testamentische intuïtie. Dat de *kinderen des koninkrijks* werden uitgeworpen, en dat ze van Oost en West en van de einden der aarde kwamen opdagen, de kreupelen en blinden en lammen, om de onbezette en versmade plaatsen aan de grote bruiloftsdis in te nemen.

Om de dramatiek te voltooien, zegt Jeremia er nog iets bij!

Israël was van z'n plaats gedrongen, omdat ze die afgodendienst zo prachtig vonden. Daar zwelgden ze in. En nu komen de remplaçanten, de verlegen, schamele gasten uit het heidendom, vertellen: wij zijn die afgodendienst beu! O God, wij loven U en prijzen Uw Naam, daar wij van deze *leugen* verlost zijn.

Jeruzalems zonen en dochteren hadden gezegd: de goden die onze "vaderen" achterna gelopen hebben, zullen wij ook nalopen, en wij zullen ze nog méér vereren, want ze zijn het waard.

En de "blinde" heidenen zijn tot het inzicht gekomen: "enkel leugen hebben onze vaderen bezeten, nietigheid, waaronder niet één, die baat kon brengen".

Wij hebben een uitlegger reeds horen spreken van een "eschatologisch" visioen van Jeremia. Dit is niets te veel gezegd.

Inderdaad zijn deze woorden eschatologisch geladen, en voor ons heeft dat iets onzegbaar benauwends en tegelijk iets wat intens verheugen kan.

Het benauwende!

De Heiland heeft beloofd, dat Hij met Zijn kerk zou wezen *tot het einde der wereld*. En onze Nederlandse Geloofsbelijdenis heeft daaruit de vrolijke conclusie getrokken, dat Christus nooit zonder onderdanen zal zijn.

De vraag is alleen maar: waar zijn die onderdanen en wie zijn het?

Wij moeten ons in deze cardinale vragen niet vergissen.

Dat er altijd gelovigen zullen zijn, ondanks alle woeden van satan en wereld, en dat de kerk altijd zal blijven, zij het dat zij de catacomben weer zal moeten opzoeken, impliceert volstrekt niet, dat de kerk altijd op dezelfde plaatsen en in dezelfde landen zal blijven.

De *stroom* zal nooit ophouden te vloeien, maar de *bedding* kan worden verlegd.

Zo is de bedding eens verlegd van Azië naar Europa.

Van de eens zo bloeiende kerk in Klein-Azië is zo goed als niets meer over.

Hebben wij enige garantie, dat de stroom des heils altijd zal blijven vloeien door de bedding, zeg maar, van onze kerken in Nederland?

Wij hebben die niet.

Als wij ons niet bekeren, zal het drama van Jeremia 16 zich herhalen! Dan gaat het ook bij ons "van reformatie tot deportatie"!

Wij moeten er maar goed aan denken, dat we onze "kansen" niet verspelen.

"Grijp toch de kansen, door God u gegeven", zingen we graag op onze evangelisatie-samenkomsten, en we denken dan aan de "van God en Zijn dienst vervreemden", en achten onze eigen positie wel aardig safe.

Jawel, dat dachten ze in Jeruzalem ook.

Maar de remplaçanten-aangelegenheid blijft actueel. En God hééft de remplaçanten, waar wij ze niet zoeken. Waarom heeft God toen Zijn gasten gehaald uit de achterbuurten van Athene en Corinthe en Rome, uit de bordelen en uit de heidense tempels, en waarom zouden ze nú niet wegschuilen achter het ijzeren gordijn, en zitten te wachten in Moskou en communistisch China?

Dat hebben wij niet voor 't zeggen.

Dat heeft God voor 't zeggen.

En dat is de "vrolijke noot" in heel dit drama.

Er *zijn* dan toch remplaçanten, want God wil dat Zijn huis vol worde, en ze komen aan, door goddelijk licht geleid, van de einden der aarde, en de schare is aan het groeien, die niemand tellen kan, en uit alle geslachten en natiën en tongen worden ze gerecruteerd, de bruiloftsgasten aan de tafel van het Lam!

Dat is het uitzicht in de benauwing.

Het verlossingslied dwars door de ondergangstemming.

Wij zien in de eschatologische tijd als waarin wij nú leven, in de regel niet veel meer dan afbraak. Ruïnes. Revolutie. Nihilisme. Dictatuur!

Maar Jeremia houdt ons het eschatologisch uitzicht voor van mensen, die de *leugen*, waarin ze zijn opgevoed, en die misschien door hen zelf was gepropageerd, als leugen hebben leren zien en verfoeien. En die de goden die ze steeds hebben vereerd, afzweren.

Waar goden vallen, wordt God zichtbaar.

Van onder de puinhopen van almachtige staten en tempels, aan de cultus en de sport gewijd, komen eeuwigheidswaarden te voorschijn, en de door zijn afgoden gehavende en bedrogen mens stamelt: enkel leugen hebben onze vaders ons nagelaten!

Zou een mens zich goden maken?

Bij U, Heer, is *de* levensbron!

Maranatha. Kom, Here Jezus!

ONUITWISBAAR EN VERDWIJNEND SCHRIFT

De zonde van Juda staat geschreven met ijzeren stift, gegrift met diamanten spits in de tafel van hun hart.

Wie afwijken, zullen in de aarde geschreven worden.

Jeremia 17:1 en 13m.

De mensen in Jeremia's dagen bezaten een zeldzame vaardigheid, om de ernst van de zonde te kleineren. Men moest daar niet te zwaar aan tillen. Tenslotte kwam er elk jaar weer een grote verzoendag.

De bijvoeging "in Jeremia's dagen" had ook weggelaten kunnen worden.

Had Jeremia in onze tijd geleefd, hij zou niet anders geprotesteerd hebben tegen de zeldzame oppervlakkigheid. Hij zou alleen een moderner beeld gebruikt hebben. Maar ook dit antieke beeld van stift en diamant is verstaanbaar.

"Men gebruikte in de Oudheid ijzeren stiften in welker uiteinde een scherfje diamant geklemd zat, om in de hardste stoffen letters en figuren te graveren"¹.

Wat zo eenmaal met stift en diamant gegraveerd was, bleef staan. Het was onuitwisbaar. De matroos kan er later spijt van hebben als haren op z'n hoofd, dat hij in een lichtzinnige bui een naakte vrouw op z'n arm liet tatoueren, maar ja, krijg dat er maar weer af. Daar zou je voor uit je huid moeten kruipen.

Zó liepen ze daar in Jeruzalem als getatoueerden rond.

En zat dat afzichtelijke nu alleen maar op de *huid*. Nee, verklaart Jeremia, het zit in uw *hart*. De zonde van Juda is diep ingegrift in de tafelen der harten! Onuitroeibaar, en onuitwisbaar. Het zijn geen slippertjes die ze maken, maar ze zitten in de zonde volkomen vastgeroest. Het zijn verstokte recidivisten, beroepsinbrekers, gewoonte-drinkers, spiritus-maniakken. Met dit laatste is niet bedoeld, dat drankzucht de volkszonde was van die tijd. Het was maar beeldspraak. Welke zonde Jeremia met name op het oog heeft, kan wel uit het volgende blijken. Vooreerst wordt in de oordeelsdreiging in vs 3 uitdrukkelijk gerept van *vermogens* en *schatten*, die de bezitters kwijt zullen raken. Even verder (vs 5) wordt de vloek uitgesproken over de man die "vlees tot zijn arm stelt", en in vs 11 krijgt de binnenvetter er van langs, die op slinkse manier rijk geworden is: hij wordt vergeleken met een vogel die in het Hebreeuws "roeper" heet, en in onze vertaling "veldhoen", een beest in elk geval, dat er gewoonte van maakte, eieren uit eens anders nest te halen, en uit te broeden. Het diertje had er overigens niet veel aan, want de vreemde jongen vlogen later toch uit het nest weg!

Zo zal, merkt Jeremia fijntjes op, de schraper toch weer alles wat hij bijeengeroofd heeft, moeten "achterlaten". Dit alles samengenomen, begrijpen we wel, welke zondaren de profeet op het oog heeft: het zijn de mammonisten en materialisten. Het waren in eigen oog natuurlijk doodeerlijke lieden, die zuinigjes geleefd en hard gewerkt hadden, om wat te sparen voor de oude dag, maar zo'n redenering, brengt Jeremia in het midden, is nu weer echt een bewijs van de "arglistigheid" of bedriegelijkheid van het menselijk hart (vs 9). Altijd weer probeert een mens niet alleen anderen, maar ook zichzelf, en als 't even kan, ook God te

¹ Aalders a.w., blz. 161.

bedriegen met een vroom gebaar.

Het heeft Jeremia verbaasd, hoe gemakkelijk deze booswichten het met hun geweten op een accoordje gooiden, en hoe eenvoudig naar hun mening, alles weer met God in het reine gebracht kon worden: een paar offeranden, 'n beetje ceremonieel, en de zaak was weer gezond. Tegen hèn moet Jeremia opmerken, dat de zonden niet door een beetje offerbloed worden weggewassen. Daar is meer voor nodig. Daar zit het kwaad veel te diep voor: de zonde van Juda staat geschreven met ijzeren stift, gegrift met diamanten spits in de tafel van hun hart!

Naast een *onuitwisbaar* schrift wordt in dit hoofdstuk gewag gemaakt van een *verdwijnend* schrift.

Het komt voor in een gedeelte, dat weer echt "Jeremiaans" is (vs 12-18).

We hebben al meermalen gelegenheid gehad op te merken, hoe deze profeet zo'n geweldige vaart heeft, dat hij af en toe om zo te zeggen "uit de bocht schiet". Dat zijn de momenten, dat hij 't met zichzelf te kwaad krijgt, en in zekere zin ook met God. Zo'n conflict is er ook nu weer, en zo krijgen we in de genoemde verzen midden tussen de profetieën zo'n heel persoonlijk getuigenis, waarin Jeremia met zichzelf en met de Here tot klaarheid poogt te komen.

Hij begint God aan te roepen met een overvloed van namen: "Troon der heerlijkheid, Van ouds Verhevene, Plaats van ons heiligdom, Hope Israëls, Here" (vs 13)².

Dat is al wat druk. We beginnen al te vermoeden, dat hier iemand aan het woord is, die min of meer uit z'n evenwicht is. Dit vermoeden rijpt tot zekerheid, als wij vlak daarop de bidder zelf horen vragen: "genees mij, Here, dan zal ik genezen zijn" (vs 14). Hij is dus ziek, niet lichamelijk, maar geestelijk. Er zijn moeilijkheden, waar hij niet uit kan komen. Waar hij geestelijk door uit het lood geslagen is. Hij had namelijk voorspeld, dat het oordeel op handen was. Maar er gebeurde niets. Integendeel leek de situatie voor Jeruzalem rooskleuriger dan ooit. Toen kwam de spot los. De mensen op straat vroegen hem: "waar blijft nu het Woord des Heren, laat het toch komen!" (vs 15). Daar bleef het niet bij. Men lachte hem niet alleen uit, maar men was woedend op hem. Heimelijk werden er vuisten gebald. Die Jeremia was volksvijand no. 1, die niets liever wou dan Jeruzalems ondergang.

Daar gaat Jeremia nu over piekeren.

Heeft Jeruzalem dan toch gelijk, en is hij alleen maar 'n zwartgallig pessimist?

Is het *Gods* Woord geweest, dat hij overbracht, of waren het alleen maar z'n eigen gedachten en wensen? Jeremia wéét het niet meer. Hij had altijd gedacht, dat hij z'n volk oneindig had liefgehad, dat hij bij God nooit op Israëls ramspoed had aangedrongen, nooit hun onheilsdag begeerd (vs 16), maar ja, men kan toch nooit weten. Jeremia moet almaar denken aan de tekst, waar hij eens over geprekeerd had: "Arglistig is het hart boven alles, ja verderfelijk is het, wie kan het kennen?" Had dit alleen voor de hoorders gegolden, of ook voor de dominee?

Hoe dit conflict is opgelost, hoe Jeremia weer in evenwicht gebracht is, meldt de Schrift niet. Het *is* in elk geval weer terecht gekomen. Dat laten we dus verder rusten. Het is evenwel in dit gebed geweest, dat dat andere woord gevallen is, van het verdwijnend schrift: "wie afwijken, zullen in de aarde geschreven worden".

In de aarde geschreven!

² In de nieuwe vertaling komt (in tegenstelling met de St.V.) goed uit, dat we hier met een aanspraak tot gebed te doen hebben.

U weet, hoe dat gaat.

Een paar voetstappen zijn voldoende om wat in de aarde geschreven staat, uit te wissen. Een klein regenbuitje, en er is niets meer van te lezen. Het is alles zo vluchtig. De mens kan zich roem vergaren, en een naam zich verwerven in deze wereld. Maar in het licht der eeuwigheid is het ijdel er dan de ijdelheid, vluchtiger dan de vluchtigheid.... in de aarde geschreven!

De Bijbel maakt melding van een derde schrift: verblijdt u, dat uw namen geschreven zijn in de hemelen.

Dit is de enige gedachte die rust geven kan.

Onze zonde gegrift in de tafels der harten is huiveringwekkend, onze roem geschreven in de aarde stemt weemoedig, onze namen geschreven in de hemelen is zaligheid.

Alleen, hierin is iets wat ons bang maakt.

Als we over deze dingen ernstig nadenken, komt er iets over ons van een zielsconflict, waar Jeremia ook mee te kampen had, zij het van wat andere aard.

We voelen intuïtief, dat deze twee niet samen kunnen gaan: een hart waar de zonde onuitwisbaar in gegraveerd is, en een boek des levens, waar onze naam onuitwisbaar in geschreven staat. Zodat alleen maar de derde mogelijkheid overblijft: het oordeel over die van de Here afwijken... in de aarde geschreven!

We zijn er niet zo gerust op, dat het felle verwijt tegen Juda, ons niet geldt.

We kunnen wel het hoofd schudden over die mensen, in wie de zonde een tweede natuur geworden was, wier zielen in de zonde vastgeroest zaten.

En we hebben daar een mooie dogmatische onderscheiding voor, namelijk: léven in de zonde en vallen in de zonde. Bij die tweede categorie horen wij dan, en zo hebben we onszelf vrij gunstig geklasseerd voor de finale.

Maar als we er ernstig over gaan nadenken, kunnen we dat feitelijk niet volhouden.

We zitten er toch wel aardig aan vast, aan die zonden van ons.

En we moeten eerlijk toegeven, dat ze een zekere plooi aan ons karakter gegeven hebben. Dat we er ons al dieper inwerken. Dat we de zonde die we vandaag verfoeien, morgen al niet zo heel erg meer vinden, en overmorgen wordt het nòg gemakkelijker, want zo sterk en zo gemeen is de zonde. De zonden vormen geen spatten op ons levenskleed, maar vreten diep in ons leven in. Het gaat er mee als met die getatoueerde matroos, waar we over spraken — dat verfoeilijke zit er in, en gaat er nooit meer uit.

Maar als we zóver gekomen zijn met onze conclusies, gaat de Heilige Geest protesteren.

Gaat er nooit meer uit?

Het gaat er stellig uit, als de Geest komt werken.

Geen zonde is onoverwinnelijk, geen kladschrift van de duivel onuitwisbaar. Als wij maar openstaan voor de Geest, en met de profeet Jeremia bidden: genees mij, zo zal ik genezen zijn; help mij, zo zal ik geholpen zijn.

Dan komt er een wonderlijke verandering tot stand.

De Heilige Geest komt dan met Zijn schrift, het schoonschrift van de hemel, en schrijft nu de wet des Heren op de reine tafelen van ons hart, en het begint te zingen: hoe lief heb ik Uw wet!

Dan *zijn* we er nog niet.

Tot onze laatste snik blijft het zó: als ik het goede wil doen, ligt het kwade mij bij.

Maar met die jammerlijke gebrokenheid van ons leven weet de Heilige Geest wel raad. Hij verlaat Zijn werk niet. Als ik bid: genees mij, dan *zal* ik genezen zijn; en die genezing is volkomen, als ik tot m'n eigen grote verbazing met m'n eigen ogen lees, dat mijn naam geschreven staat in het levensboek.... in de hemel!

DE ZONDAG

Gij zult de Sabbatdag heiligen.

Jeremia 17:22m.

Het gebed is uit¹. Het was nogal sterk gepassioneerd, hebben we gemerkt. Nu volgt op het gebed de preek, die, laten we 't maar eerlijk zeggen, nogal een teleurstellende indruk maakt. Noch wat vorm, noch wat inhoud betreft, schijnt zij de hoogte van het voorafgaand gebed te kunnen bereiken. Van enige bewogenheid schijnt nauwelijks meer iets te bespeuren, en het lijkt er op, dat de fel bewogen gebedsstroom gaat verzanden in een vrij vlakke en huiselijke preek over het vierde gebod: gedenkt de Sabbatdag, dat ge die heiligt. Men vraagt zich zelfs af, of deze preek met het zopas beëindigde gebed wel iets te maken heeft.

Hoe is namelijk de situatie?

Op bevel des Heren heeft Jeremia een geïmproviseerde preekstoel beklommen in de open lucht, en wel "in de poort van de kinderen des volks". Dat zal wel de drukste poort geweest zijn, waar dagelijks veel mensen in- en uitgingen. Daar heeft hij een sermoen gehouden, dat voor alle bewoners van Jeruzalem bestemd was, maar waarin de profeet toch wel met name de koning op de korrel genomen heeft. Inclusief de koninklijke hofhouding natuurlijk². Met klem heeft hij er bij z'n gehoor op aangedrongen, toch vooral aan de sabbat geen afbreuk te doen. Met name het "dragen van lasten" op sabbat zat Jeremia dwars. Men had er, om welke reden dan ook, blijkbaar gewoonte van gemaakt, om de invoer van levensmiddelen ook op de sabbat te laten doorgaan. Dat zat Jeremia zó hoog, dat hij zelfs waarschuwt: "hoedt u, om uws levens wil, dat gij geen last draagt op de sabbat en die binnenbrengt door de poorten van Jeruzalem", want de sabbat was er om geheiligd te worden, en om dat doel te bereiken, moest men generlei werk doen. Dat had de Here aan "de vaderen" geboden, en dat kon men nu toch langzamerhand weten. De prediker voegt er aan toe, dat, zo de sabbat in ere blijft, en geen invoer meer plaats heeft door de poorten, de koningen van Juda permanent door deze poorten zullen blijven in- en uitgaan, en de stad eeuwig zal blijven bestaan.

Indien daarentegen aan deze sabbatsbepalingen de hand niet wordt gehouden "dan zal Ik een vuur ontsteken in haar poorten, dat de paleizen van Jeruzalem verteren zal, zonder te worden geblust" (vs 27).

We merkten al op, dat dit alles in dit verband, en ook uit de mond van Jeremia, nogal vreemd aandoet.

De meeste uitleggers zijn er dan ook gauw mee klaar. Een Schriftverklaarder van formaat als Kroeker "verspilt" geen woord aan dit sabbatssermoen, en verklaart: "de volgende pericoop, vs 19-27, gaat over de sabbatsheiliging, en vertoont geen enkele verwantschap met de woorden van Jeremia"³. En de bekende Volz gaat met dit gedeelte over in de befaamde kleine letter, wat zoveel betekent als: dit hóórt er niet bij. Volgens hem is hier dan ook een man aan het woord, die vanachter de schrijftafel z'n wijsheid ten beste geeft, een latere wetgeleerde dus, die er niet tegen opziet, het "to be or not to be" van land en volk te verbinden aan het al of niet dragen van lasten op sabbat door de poorten van Jeruzalem.

¹ Bedoeld is het gebed van Jeremia 17:12-18.

² Zie vooral vs 20.

³ Kroeker a.w., blz. 164 (noot).

Tegenover al deze bedenkingen wagen wij het de vraag te stellen, waarom Jeremia eigenlijk zoiets niet heeft kunnen zeggen, en vooral, waarom Jeremia niet heeft mogen opkomen voor het vierde gebod. Het moge waar zijn, dat dit gebod niet zo erg populair is, en dat wie er voor opkomt, al gauw het judicium krijgt van wetticist of formalist, maar dit neemt niet weg, dat het sabbatsgebod nog altijd een *gebod des Heren* is, en daarom een volwaardige plaats heeft en houden moet onder de tien. Het is ook helemaal zo gek niet, dat Jeremia een en ander toespitst op het "dragen van lasten", want dat was tóén nu eenmaal actueel. Nú wordt er anders aan dit gebod geknabbeld, maar toen zó. Maar welke aanvallen er ook op worden gedaan, ze zijn altijd gevaarlijk, want het zijn altijd aanvallen op het *hart der religie*. En als het hart wordt aangetast, is het stellig geen overdreven formalisme, maar een conscientiekreet, als er geroepen wordt: "hoedt u om uws levens wil. .. !"

Deze conscientiekreet is ook nu nog ontzaglijk actueel.

Want de Zondag wordt door velen zó doorgebracht, dat Gods engelen er hun wijze hoofd over schudden moeten, de Heer van de sabbat er zeer bedroefd over zal zijn, en toornig, en de kerk er mee te gronde gaat, als wij ons niet bekeren.

Er zijn ook tegenwoordig blijkbaar velen, die niet meer weten (of niet willen weten), dat de Zon-dag geen dag van de zon, en nog minder van de mens, maar de *dag des Heren* is.

Wie langs een smalle weg gaat met aan weerszijden een sloot, loopt gevaar naar twee kanten. Hij kan in de rechter- en in de linkersloot lopen. En al heeft nu van ouds "rechts" in onze oren een betere klank dan "links", toch zal ieder toestemmen, dat wie in de rechtersloot loopt, precies even nat wordt, als die in de linker terecht komt.

Nu, zo dreigt rondom de Zondag het gevaar van twee kanten.

Het eerste gevaar is de *Joods-wettische* Zondagsopvatting, waarbij allerlei sabbatsbepalingen stipt in acht genomen worden, maar waarmee de Here niet gediend wordt, omdat wij thans niet met uiterlijke vormen, maar in "Geest en waarheid" hebben te dienen en te aanbidden.

Dit is het rechtse gevaar, van het formalisme.

Het linkse gevaar is de *libertijnse* Zondagsopvatting, waarbij alle bepalingen en voorschriften op zij gezet worden, en alleen gevraagd wordt naar het genoegen. Ook hiermee wordt de Here niet gediend, omdat er nog altijd zoiets bestaat als het vierde gebod, en daarin: gedenkt de Sabbatdag, dat ge die heiligt!

In het eerste geval is men bezig de Zondag aan *verstening* prijs te geven, en in het tweede geval aan *verdamping*.

We zullen van beide eenzijdigheden iets meer moeten zeggen.

In latere tijden zullen de Farizeeers zich met zekere wellust geworpen hebben op deze woorden van Jeremia. Geen lasten dragen. Dàt was een kolfje naar hun hand. Daar genoten ze van. En ze hebben er een hele reglementenbundel van gemaakt. Zó, dat ze van die lasten waarvan Jeremia zei, dat men ze *niet* dragen mocht, gekomen zijn op een hele serie van lasten die ze de goegemeente oplegden — zó zwaar, dat ze die zelf met geen vinger wensten aan te raken.

In dit systeem is er maar één vraag van belang: wat mag en wat mag nièt?

Wie nu z'n belijdenis kent, weet uit Zondag 36, dat die vraag, die de Farizeeërs vóór in de mond lag, daar niet eenmaal wordt gesteld. Hoe komt dat?

Omdat onze vaders terecht de Zondag niet hebben gezien als een *verbodsdag*, maar als een feestdag.

De Zondag is geen concentratiekamp, omringd door allerlei prikkeldraadversperringen van dit mag niet en dat mag niet.

Dan zijn we *gevangenen* van de Zondag.

Slaven en geen kinderen!

Dan wordt de Zondag een echt vervelende dag, waar we geen raad mee weten, noch voor onszelf, noch voor onze kinderen.

De fout van het latere Jodendom was, dat ze op de sabbat wel het *dagelijks* werk nalieten, maar hun *zondige* werken niet.

Dat is het nu juist wat de Here ons in het vierde gebod wil leren.

Dat wij de Here door Zijn Geest in ons werken laten, opdat wij al de dagen van ons leven van onze *boze werken* afstaan.

Dáárom gaan we 's Zondags naar de kerk.

Niet, om onze "godsdienstplichten" te vervullen, en daarmee uit!

Maar om onder de bediening des Woords met Gods Geest in aanraking te komen, Die het zondige uit ons leven wegbrandt.

De "sabbatsbepalingen" hadden dus een diep-religieuze achtergrond.

Ook dat "lasten dragen" van Jeremia!

Het *eigenlijke doel* was niet gelegen in die uiterlijke vormen, maar deze waren *middel* om tot het doel te komen: de heiliging!

En wie het *middel* verwerpt, heeft zeker weinig begeerte, het doel te bereiken.

Zodra het alleen om de vormen gaat, is de ziel er uit.

De Here had óók geboden, dat de wet Gods geschreven moest staan op de deurposten van Israëls woningen.

Wie vroeger door de Jodenbuurt van Amsterdam liep, kon aan de deurposten een klein kokertje zien hangen, waarin een papiertje met de tien geboden er op.

Aan de letter was dus voldaan.

Maar de wet zelf liet men volkomen liggen.

En zo kan het gebeuren, dat men heel precies is in de Zondag, maar het gebod zelf met geen vinger heeft aangeraakt.

Voor deze formalisten van formaat is de Zondag een "ééndags-vlinder", een gebod voor één dag.

Ieder voelt, hoe dwaas dit is.

Zou God ooit een gebod geven, dat maar voor één dag in de week geldt?

Zo, dat je zegt: vandaag is het Zondag, en nu moet ik oppassen, m'n vingers niet te branden? Maandagmorgen kan het sabbatsgebod mij gelukkig niets meer doen. Dus, tot de volgende Zondag!

Uit reactie tegen een versteende Zondagsviering, huldigen velen de libertijnse.

's Morgens naar de kerk. Verder de dag voor mijzelf.

Laten wij ons niet langer wijs maken, dat het "bij ons" nogal gaat met de Zondagsviering. Het

gaat buitengewoon slecht. Het halve-Zondagschristendom heeft de kerk veroverd. Daar gaan ze bij bosjes, het "vrome volk", dat 's morgens nog gezongen heeft in de kerk van dat "huppelen van zielevreugd", om nu heel andere genoegens te zoeken. Wie het beter doen kan, kruipt achter 't stuur. De rest stapt op de fiets. En op een zomerse dag liggen de lichamen der bondelingen te zonnen en bruin te branden. Zijn onze lichamen geen "tempelen des Heiligen Geestes"? Ze worden nu even tijdelijk gebruikt als afgodstempeltje.

Wie de Zondag zo gebruikt (misbruikt), berooft zowel de Here als zichzelf. Hij berooft de Here, want u maakt toch niemand wijs, dat u Zijn dag "geheiligd" hebt? Hij berooft *zichzelf*, want in de dagen der week vervult de Zondag dezelfde taak, die *het hart vervult in het lichaam*.

Niemand heeft graag een zwak hart.

Hij kan zijn werk dan niet behoorlijk meer doen.

De Zondag is het hart van de week.

Blijft dat hart gezond, d.i. gebruiken wij deze dag speciaal om bezig te zijn in de dingen des Vaders, dan kunnen we ons "christen-werk" in de week behoorlijk doen.

Anders niet!

Dan gaan we het hart verzwakken.

En zullen we misschien aan hartverlamming sterven!

U ziet dus, het gaat niet om kleinigheden, maar om dingen die het hart raken. Jeremia had het zo gek nog niet bekeken: "hoedt u om uws levens wil, dat gij geen last draagt op de sabbat".

Wij zien een en ander met grote bezorgdheid aan.

We komen veel "christenen" tegen, die er bepaald slecht uitzien. De een is kortademig, een tweede moe. Er zijn er die lijden aan te hoge bloeddruk (de "rechtsen" van zoëven) en die lijden aan te lage bloeddruk (de linksen).

Wij zeggen alleen maar: pas op uw hart.

Als een dokter tegen een hartpatiënt zegt: gebruikt u vooral geen zout, dat is erg slecht voor u, dan vindt die patiënt dat misschien erg vervelend, maar als hij verstandig is, laat hij het. Doet hij het toch, dan pleegt hij in zekere zin zelfmoord.

Dus: pas op uw hart.

Er wordt heel wat gezwoegd en gedaan, om de geestelijke vermoeide mens, de moderne mens in de crisis, weer wat te helpen en op te fleuren. Hier is de remedie. Hopeloos ouderwets natuurlijk. De "geestelijke therapie" is met sprongen vooruit gegaan. Goed dan!

Maar zo'n ouderwets middel helpt vaak beter! Hier is het: gedenkt de Sabbatdag, dat ge die heiligt!

Zo heeft Jeremia het gezegd, in de naam des Heren.

Hij heeft het met grote "bewogenheid" gezegd, speciaal tot de "leden van het koninklijk huis". Toen al! Hij heeft het gezien als een kwestie van er op of er onder. En wee de mens en de kerk die bagatelliseert wat God gewichtig noemt.

MISLUKTE LEVENS

Mislukte de pot die hij bezig was te maken, zoals dat gaat met leem in de hand van de pottenbakker, dan maakte hij daarvan weer een andere pot, zoals het de pottenbakker goed dacht te maken.

Jeremia 18:4.

Ieder weet, dat Christus in Zijn prediking steeds zeer actueel was. Er was in Zijn onderwijs een directe aansluiting aan het dagelijks leven. Wat de Heiland rondom Zich zag gebeuren, leverde Hem ruime stof voor een preek. Nu eens waren het de spelende kinderen op de markt, dan weer de musjes op het dak of de leliën op het veld. In zekere zin was het geen zoeken naar nieuwe methoden. Jezus heeft ook de *vorm* van Zijn prediking van de Vader geleerd, zoals Hij de *inhoud* van de Vader gehoord heeft. Er was ook in Zijn *homiletiek*, als we 't zo eens zeggen mogen, een nauwe *aansluiting aan de Schriften*. Het hoofdstuk uit Jeremia dat nu voor ons ligt, kan dit nader aantonen. Op Gods bevel moest ook Jeremia de stof voor zijn prediking ontlenen aan het dagelijks leven. Een heel ordinair tafereeltje van de straat, zoals iedereen dat dagelijks kon waarnemen. De gewone man loopt er voorbij en zegt er hoogstens het zijne van. Maar een profeet zegt juist niet het zijne, maar wat Gods Geest er hem in te zien geeft. Profetenogen zien scherp. En het profetenoor luistert nauwlettend. Hem spreekt niet alleen de bloem een taal, maar ook het werkstuk van de pottenbakker. Een simpele werkplaats van een klein zwoegend baasje en de openbaring Gods raken elkaar.

Op zekere dag moest Jeremia zich naar zo'n huis begeven, waaide pottenbakker z'n bedrijf uitvoerende. Geruime tijd heeft de profeet het werk van de klei- en kleinkunstenaar aandachtig gadeslagen. Hij zag toe, hoe deze man bezig was het een of ander gebruiksvoorwerp uit leem te vervaardigen. Dat ging vrij primitief toe. Er waren twee houten schijven voor nodig, die door een spil met elkaar verbonden waren. De onderste schijf werd met de voet rondgedraaid. De bovenste schijf draaide dan mee. Daarop lei de pottenbakker een klomp leem, en hij fatsoeneerde dat onder het draaien door met de hand tot een pot of kan of kruik. Laten we nu maar zeggen, dat deze man juist bezig is met een kruik. Elke vakman die z'n werk liefheeft, wil er natuurlijk iets moois van maken. Iets waar hij trots op kan zijn, en wat hij kan laten zien. Maar vandaag heeft de vakman, in wiens werkplaats Jeremia binnengelopen is, niet z'n beau jour. Het wil maar niet lukken. Is hij soms een beetje zenuwachtig onder de spiedende ogen van de toekijker? Hoe het ook zij, de kruik wil niet zoals hij wil. Er wil vandaag maar geen product te voorschijn komen, dat helemaal beantwoordt aan de eis die de man van het vak er aan stelt. Hij kan toch ook niet met prutswerk voor de dag komen. Vooral nu niet, nu er hoog bezoek is op het atelier. Dat komt zijn eer te na. Wat doet dus de pottenbakker? Hij neemt eenvoudig het hele geval, waar hij misschien al uren mee bezig geweest is, van de schijf af, rolt het leem weer op tot een vormloze klomp, en begint opnieuw. Met zo'n mislukt exemplaar kan de pottenbakker niets beginnen. Hij kan er niet alleen geen eer aan behalen; het product is ook niets waard, totaal onverkoopbaar!

Het is zonder meer duidelijk, dat de "pottenbakker" het beeld is van God, en het leem waaruit iets bruikbaar gemaakt moet worden, het beeld van Israël. Ook van het Israël van nu: de kerk. Het gaat dus om de Maker en het maaksel, de Kunstenaar en het product. En om de vraag of het maaksel beantwoordt aan de wens van de Maker of wil men: of het schepsel beantwoordt aan de wil van de Schepper. Dat is het onderwerp, waar de Here nu wel eens

over doorpraten wil met Zijn volk. Dat is dus over het al of niet mislukken van het leven.

Wij komen dat beeld van de pottenbakker en het leem ook elders in de Schrift tegen.

We denken daarbij terstond aan Jesaja en Paulus.

Als wij hen horen spreken over de pottenbakker en het leem, dan gaat het over de *souvereiniteit* Gods. Hij kan de mens "maken en breken", zoals de pottenbakker met het leem doet wat hij wil. En wie zijt gij, o mens, dat ge tegen God antwoordt?

Maar deze kant gaat Jeremia niet op.

Deze echt-menselijke profeet slingert er direct de menselijke verantwoordelijkheid doorheen. De toepassing die Jeremia maakt van wat hij in het pottenbakkers-atelier gezien heeft, komt hierop neer: De Here is nu al eeuwen bezig, o Juda, om iets van u te maken. Een heilig volk. Een volk, waarop de grote Werkmeester trots kan zijn, dat Hij kan laten zien: ziedaar Mijn uitverkoren volk!

Maar het is mislukt!

En dat is niet de schuld van de pottenbakker, maar van het materiaal. Dat deugde niet. De mislukking komt niet op rekening van de Formeerder, maar van het volk!

Maar er *is* nog een kans!

Er kan nog iets goeds uit voortkomen, evenals de pottenbakker het mislukte product weer samenknede en opnieuw begint. Maar dan moet er één ding gebeuren. Juda moet zich bekeren. Aan God zal het niet liggen. Door de pottenbakker werd tenslotte slechts de *vorm*, *niet het materiaal zelf verworpen*. Zo heeft God Zijn volk nu ook nog niet verworpen. De ballingschap staat wel voor de deur, en ook daar blijft het volk leem in Gods hand. Misschien lukt het dan beter, dwars door die uiterste beproeving heen. De Here bereikt Zijn doel soms beter door "kwade" dan door goede dagen. De weg door de diepte is meestal niet de gemakkelijkste, maar wel de beste. 't Komt er tenslotte ook niet op aan, of *wij* onze zin krijgen, maar of God Zijn doel bereikt. *En dat doel is, dat er een werkstuk van de schijf komt, dat z'n Maker eert!* Zijn Naam moet eeuwig eer ontvangen.

"Mislukte levens", staat hierboven, want dat is het onderwerp waarover de Schrift ons hier nader wil onderwijzen.

Intussen verstaat de Bijbel onder "mislukte levens" iets anders dan wij.

Volgens de armzalige logica der gangbare mening is een leven mislukt, als het eindelijk in de goot terechtgekomen is. We denken aan a-socialen, dronkzuchtigen en andere drenkelingen op de levenszee. Liederen die maatschappelijk en moreel gederailleerd zijn.

We kunnen 't ook wat minder dramatisch bekijken, en dan zeggen we: iemands leven is mislukt, als hij regelmatig pech gehad heeft. Alles wat hij aanpakte, brak hem bij de handen af; het scheen of het ongeluk hem voortdurend op de hielen zat. Het leven beloofde zoveel, maar het is niets geworden. *Zó zien wij de dingen*.

De Bijbel is echter van mening, dat elk leven mislukt is, dat niet beantwoordde aan z'n bestemming. En deze bestemming is God. Het enige wat zin geeft aan het leven, is, dat wij leven voor de Here. Daar zijn we voor. We hebben ons leven niet gekregen voor onszelf, maar voor de Here. Niet, om een goeie baan, een gelukkig huwelijk en een rustige oude dag, maar om de Here.

Als het ons alleen ging om onszelf, en niet om Hem, dan is ons leven mislukt.

Naar de maatstaf dezer wereld kan het dan zeer geslaagd zijn.

Geslaagde mensen zijn naar ons oordeel allen, die iets bereikt hebben. Wier naam met ere wordt genoemd. Waar de mensen met bewondering tegenop kijken.

Maar ook het meest geslaagde en succesvolle leven is mislukt, totaal mislukt, als God er niet de inhoud van was, en de eer van God niet het enige levensdoel.

Dit is niet overdreven.

Het is geen overgeestelijk ideaal dat gesteld wordt.

Het is de meest natuurlijke zaak ter wereld.

Op elke bladzijde houdt de Schrift ons voor, dat God niet is het *middel*, om onze wensen te verkrijgen, maar het *doel* van ons leven.

Als dit doel niet wordt bereikt, is ons leven mislukt.

Alles wat z'n doel mist, is mislukt.

En dat is tevens onze grote zonde.

Als de melk overgekookt is, zegt moeder: wat zonde!

Ze zal daar niet direct diepe gedachten bij hebben, 't is maar "bij wijze van spreken", maar intuïtief heeft moeder toch een grote waarheid uitgesproken.

Want die overgekookte melk miste haar doel.

De bedoeling was, dat die melk zou worden gedronken, en voeding zou geven, maar nu is alleen maar de boel vuil gemaakt.

Wat zonde!

Al dat gemors met het leven.

In het nette natuurlijk.

We maken er geen vuile boel van. Ze kunnen gerust naar ons kijken. Ons enige gebrek was maar, dat alles draaide om ons lieve ik en alles zich concentreerde op ons eigen belang, en God was niet veel meer dan nul in het cijfer. Natuurlijk geloven we wel in God, wat de duivelen trouwens ook doen. En zij sidderen. Daar komen *wij* vaak niet eens aan toe. Ook gaan we naar de kerk en zo, maar we vergeten, dat godsdienstigheid nog geen godsdienst is. En dat godsdienst geen etiket is, maar heel gewoon "dienen" van God. Niet één dag in de week, maar de volle zeven dagen. Niet zo af en toe, maar permanent. We gaan toch ook niet af en toe ademen. Eerst een uur wel, dan weer een uur niet. U haalt het volgende uur dan niet eens. Regelmatige ademhaling is een kwestie van te zijn of niet te zijn. En godsdienst is het evenzeer. Het is de ademhaling der ziel.

Laten we nu toch allen eerlijk erkennen, dat ons leven mislukt is, dat het over heel de linie mis is. Dat we aldoor op een verkeerd doel gericht hebben. Dat ons leven... zonde is.

En dan met dat mislukte leven gaan naar Hem, Die zonde voor ons is gemaakt, Jezus Christus, de grote levensmislukking en levensvorst en levensvernieuwer, met het gebed:

Neem mijn leven, laat het Heer
toegewijd zijn tot Uw eer.

HET GEBED OM WRAAK

... laat hen struikelen voor Uw aangezicht.

Jeremia 18:23m.

God had gezegd, dat Hij van het mislukte leven van Zijn volk nog wel iets moois kon maken, evenals een pottenbakker uit het stugge leem wel een pronkstuk vervaardigen kan. Als het materiaal — een mensenhart *is* hard materiaal — zich dan maar kneden laat. Dat is, dogmatisch gezegd: als Juda zich nu maar bekeert! Dáár loopt feitelijk heel deze geschiedenis op uit: "bekeert u toch een ieder van zijn boze weg en betert uw handel en wandel" (vs 11b).

Het is helaas tegen doven gezegd.

"Zij zeggen: het baat niet, want wij zullen onze eigen gedachten volgen en een ieder naar de verstoktheid van zijn boos hart handelen" (vs 12).

Natuurlijk hebben de Judeërs dat zó niet met ronde woorden gezegd. Er is niemand, die toegeeft, dat hij een "boos hart" heeft. Daar zullen we wel voor oppassen. We hebben graag een goedkeurend knikje over voor de Bijbelse waarheid. We zetten er ook nog een vroom gezicht bij. Maar intussen gaan we gewoon door, en we handelen "een ieder naar de verstoktheid van zijn boos hart". Daar laten we ons met geen stok afbrengen, nog minder door een preek. En het is deze innerlijke gesteldheid, die Jeremia nu binnenstebuiten keert. Hij laat z'n gehoor voelen, dat God dwars door hen heen kijkt, en precies weet wat een voze geschiedenis het is in de kerk.

Daar heeft de profeet intussen helemaal geen leedvermaak over.

Integendeel, hij is door deze houding ten diepste geschokt.

Hij begrijpt er niets meer van, en vraagt in grote bewogenheid, wie zó iets ooit heeft gehoord: "Wijkt ooit van de rotsen der berghellingen de Libanon-sneeuw, of drogen ooit de koude, neerstromende wateren van een piasregen?" (vs 14).

De vragen zijn duidelijk en verbijsterend.

De sneeuw op de Libanon *kan* niet smelten, en het water van een waterval *kan* niet opdrogen. Maar Juda kan God wel verlaten. Juda heeft kans gezien, het meest ongerijmde te doen: de band van het verbond te verbreken.

Ze moeten dan zelf maar weten, wat daar van komt. Veel moois is het niet. Wie God verlaat, heeft smart op smart te vrezén (vs 15-17).

Zó heeft Jeremia gesproken, maar dit is meteen de druppel, die de emmer doet overlopen.

De hoorders koken over van nijd.

Zij zeggen: "Kom, laat ons plannen tegen Jeremia beramen, want nooit ontbreekt onderrichting aan een priester, of raad aan een wijze, of een woord aan een profeet" (vs 18).

De bedoeling is duidelijk.

Jeremia heeft het ergste gedaan, wat iemand in kerkelijke kringen doen kan: hij is tegen de heersende opvattingen ingegaan. Hij heeft heilige huisjes aangetast. Hij heeft geprobeerd tegen de kerkelijke autoriteiten op te tornen: de priesters en de profeten! En tegen de burgerlijke autoriteiten, de politici van naam: de wijzen. Hoe durft hij, de vermete! Zou hij

het beter weten dan alle gezalfde priesters, en beter dan alle profeten, die steeds het goede boodschappen, en alle politieke voormannen, die in de staatkundige beginselen waren doorkneed?

Dat bestáát niet!

Weg daarom met deze spelbreker en defaitist!

Het is nu naar aanleiding van deze moordplannen der Judeërs, dat Jeremia z'n ziel uitstort in een fel gebed, waarin hij Gods wraak van de hemel afroept over dit gespuis. De woorden, die hierboven staan: "... laat hen struikelen voor Uw aangezicht", zijn nog niet eens de meest vlamme. Er wordt in dit gebed óók gevraagd, of de Here hun kinderen aan de honger wil prijsgeven, en hen over wil leveren aan de macht van de vijand, zodat hun vrouwen weduwen worden, en hun mannen slachtoffers van de dood. En zelfs dit: "doe geen verzoening over hun ongerechtigheid, delg hun zonde voor Uw oog niet uit". Heel dit dreunende wraakgebed is aan het slot van dit hoofdstuk te lezen (vs 19-23). En dit dringt ons onwillekeurig tot een vergelijking. Of liever: een dubbele vergelijking. Namelijk tussen Jeremia, de profeet, en Jezus, onze hoogste Profeet. Waarbij twee dingen opvallen: een gelijksoortige *actie* van de belagers en een schijnbaar zeer ongelijksoortige *reactie* van de belaagden.

De actie der belagers.

Er valt in de geschiedenis der zonde steeds een dubbele lijn waar te nemen: een levendige variatie en een dodelijke eentonigheid.

Zie het laatste in het proces tegen Jezus en Jeremia.

In beide gevallen een coalitie van kerkelijke en burgerlijke autoriteiten. In beide gevallen is de doodzonde, dat stelling genomen wordt tegen de heersende opvattingen en de idealen die men koestert inzake een "betere toekomst". In beide gevallen ook een zoeken naar "valse getuigen", om met enige "schijn van recht" een vonnis te kunnen vellen.

Als al deze dingen later op de Heiland aanstormen met nog veel groter geweld, dan ondergaat Hij dat niet als iets vreemds. Precies zo hebben zij gedaan met alle profeten, die vóór Hem geweest zijn. Op de keper beschouwd, is de zonde zo weinig origineel. De haat bewandelt altijd reeds lang betreden paden. De liefde is vindingrijk, maar de haat pleegt plagiaat. De liefde is steeds jeugdig, maaiide haat oud en aftands. De liefde is altijd interessant, maar de haat grenzenloos vervelend en eentonig. De liefde zingt het nieuwe lied, maar de haat neuriet altijd hetzelfde deuntje en 't is steeds weer het oude liedje. .. het gebeurt niet, dat een profeet gedood wordt buiten Jeruzalem!

Het waren dus drie zeer belangrijke instanties, die Jeremia tegen zich in 't harnas gejaagd had: de priesters, de wijzen en de profeten. Deze spraken met elkaar af, dat ze de profeet op de een of andere manier in z'n woorden zouden vangen; er was altijd wel een gaatje te vinden, en het was een koud kunstje, z'n woorden zó uit te leggen, dat hij moest hangen... het zag er met Jeremia dus niet best uit!

Op de een of andere manier — hoe, wordt niet gezegd — is Jeremia er achter gekomen, welke plannen er tegen hem beraamd worden.

Hoe reageert hij daar nu op?

De Oud-Testamentische "vrome" had een uitgesproken gevoel voor het recht, en het kan ons dus geen ogenblik verwonderen, dat Jeremia's rechtsgevoel door deze samenzwering deerlijk is gehavend. Hij legt aan God de vraag voor, of kwaad voor goed vergolden kan worden. Hij heeft zijn volk nooit anders dan goed gedaan, en is steeds voor hen in de bres gesprongen. Dat was door de mensen wel niet begrepen, maar het was niettemin de waarheid. In z'n

geweten was hij daar ten volle van overtuigd... en nu dit! Dat kan natuurlijk niet, en daarom stort hij z'n ziel uit in een wraakgebed, zoals we dat al vernomen hebben — God moge geen verzoening meer doen over hun zonden!

Deze reactie doet op het eerste horen even pijn.

We hebben van een *gelijksortige* actie der vijanden gehoord tegen Jeremia en de meerdere van Jeremia: Jezus. Maar de *reactie* is wel zeer *ongelijksortig*, en bijna alle uitleggers wijzen op de oneindige afstand die er is tussen het gebed van Jeremia: "delg hun zonde voor Uw oog niet uit", en het gebed van Jezus: "Vader, vergeef het hun, want zij weten niet, wat zij doen". Prof. Aalders spreekt zelfs van een "zondige menselijke zielsgesteldheid", omdat er een "persoonlijk vergeldingsmotief" in naar voren komt, en hij kan het met het gebod der naastenliefde niet rijmen "dat de profeet instee van om vergeving te bidden, voor zijn vijanden juist omgekeerd vraagt dat de Here hun ongerechtigheid niet verzoene".

En Kroeker is van oordeel: "Daarom kon nimmer een profeet, ook een Jeremia niet, Hoofd der gemeente worden. Dat kon alleen Christus". En Volz tenslotte vindt, dat Jeremia, die even sterk was in z'n liefde als in z'n trouw, toch niet bij machte gebleken is, de beledigingen, hem *persoonlijk* aangedaan, eenvoudig te negeren. Op Jeremia's creditzijde wil Volz dan schrijven, dat hij zijn wraakgebeden niet als zondig heeft gevoeld, en dat hij ze dus ook niet neergeschreven heeft als een biecht, maar eenvoudig omdat hij gewend was, z'n diepste gevoelens aan het papier toe te vertrouwen.

De algemene opinie is dus: Jeremia is beneden de Nieuw-Testamentische maat gebleven. Deze opinie berust op een praemisse, die naar ons gevoelen *niet bewezen* kan worden, namelijk, dat Jeremia niet boven het *persoonlijke* uit kon komen.

Wel klaagt hij erover, dat men voor hem een kuil gegraven heeft, maar dat had men toch gedaan, omdat men hem *als profeet* niet dulden kon! Niet als particulier persoon, maar als *ambtsdrager*, als boodschapper en overbrenger van het *Woord des Heren* heeft men zijn dood begeerd. Bij de profeten van het Oude Testament is het *ambtsbesef* zo sterk, dat zij alles wat tegen hen ondernomen wordt, terstond zien als tegen God gericht.

Het persoonlijke en het ambtelijke valt zózeer samen, dat van een tegenstelling tussen die twee nauwelijks gesproken kan worden. Zo moet Jeremia de aanslag op zijn leven hebben gezien als een aanslag op de Here Zelf. De woede tegen hem is de haat tegen het Woord des Heren. Niet de knecht wordt beledigd, maar de Heer, niet de gezondene belaagd, maar de Zender. Jeremia beleeft dit als een felle pijn. Wat hem wordt aangedaan, wordt God aangedaan. En wát deze gevoelige ziel ook kan dulden, dit niet. Dezelfde man, die in ontroerende priesterlijke liefde kan *bidden*, kan ook in profetische toorn *vloeken*. Hierin is geen tegenstelling met Christus, maar juist gelijkvormigheid aan Zijn beeld. Hoe kon ook de Christus toornen, en bewogen zijn voor het recht en de eer van Zijn Vader. Het roepen van Jeremia om wraak is de schreeuw om het recht en een appèl op het recht. Het heilige recht des Heren. Het is de liefde, die hijgt naar vergelding. Want waarachtige liefde richt zich niet in de eerste plaats naar de mens, maar op God. De liefde tot Zijn Naam beleeft de krenking en lastering van Zijn Naam mee, en wordt er ten diepste door ontstoken. De liefde wéét niet alleen dat God niet onschuldig kan houden, die tegen Hem blijven optornen, maar de liefde verlangt er naar en smeekt er om. Daarom is de roep van Jeremia geen roep tegen Christus in, maar ten diepste een roep *om* de Christus. Een gebed om de *verschrikkelijkheid* van Golgotha, opdat de *heerlijkheid* van Golgotha zichtbaar zou worden. Het een is zonder het ander niet mogelijk. De bede: Vader vergeef, is alleen te zien in het verlengde van: o God, vergeef niet, vergeef toch niet, ook al geldt het... Uw eigen Zoon!

Maar ook na Golgotha mag en kan het roepen om het recht des Heren niet uit ons hart en ons

gebed verdwijnen.

Het zijn de martelaren, de heiligen in de hemel, die dag en nacht vragen hoe lang het nog duren zal, dat hun bloed gewroken wordt van degenen die op de aarde wonen. Zij hebben er het rechte inzicht in, dat het in de worsteling der kerk niet gaat om persoonlijke belangen, maar om de zaak des Heren. En zij kunnen het niet verdragen, dat de zaak des Heren nog steeds wordt ten onder gehouden op deze aarde, en de Naam des Heren nog steeds wordt misduid en genegeerd. En dit brengt hen tot het uitzien naar de *dag* des Heren. Het Maranatha der christelijke kerk is het vervolg op het gebed van Jeremia: de dag des Heren, dies irae voor al Gods vijanden: de goddelozen zullen van de aarde verdaan worden, en de zondaren zullen niet meer zijn, loof de Here, mijn ziel. Halleluja.

Wij willen daarom Jeremia niet misprijzen, maar God bidden of wij, Zijn kinderen, iets van deze man mochten hebben. Dat onze ziel toch wat meer wordt ontstoken in liefde voor Zijn glorie en Zijn recht. Dat wij het een beetje minder goed kunnen uithouden in deze zondige wereld. Dat wij leren, dat het zwaar ademen is in de atmosfeer van dit verpeste leven. Dat wij wat minder persoonlijk en meer ambtelijk leren leven en bidden en strijden en pijn voelen. Dat ons persoonlijk belang wordt opgesmolten in het ambtelijk gebed: Kom, Here Jezus, en werp al *Uw* vijanden in de eeuwige verdoemenis, Amen. Kom, o Heilige Geest, en verbrandt ons verburgerlijkt en liefwillig Christendom, en hul het in bliksemlicht. Leer ons toch wat meer toornig zijn. Amen!

EINDELIJK REACTIE

Daarom sloeg Pashur de profeet Jeremia en sloot hem in het blok.

Jeremia 20:2a.

Het is dan nu zo ver. Hier hebben we op gewacht. De geseling, het blok, de gevangenis, het martelaarschap. Het zijn geen onbekende begrippen voor profeten. In eentonige regelmaat keren ze telkens terug. Priester contra profeet is in de geschiedenis van het koninkrijk Gods een geliefd thema. Als de priester de macht krijgt, moet de profeet zwijgen. Achter het blok van Jeremia doemt het kruis van Golgotha op. En later komen er nog blokken en stokslagen en banbullen en concentratiekampen genoeg voor wie getuigen van Christus zijn. Het is dus helemaal geen vreemd relaas, dat we hier lezen. Zoiets waar je van achterover slaat. We kennen dit. Jeremia was niet de laatste, maar heus ook niet de eerste, die aan den lijve ondervond, dat het Woord van God niet populair is in deze wereld. Zelfs niet in de vrome priesterwereld. De coalitie van priesters, wijzen en profeten hadden al plannen tegen Jeremia beraamd, we herinneren ons dat, toen de profeet naar aanleiding van zijn bezoek aan het pottenbakkersatelier enige dingen gezegd had, die niet bepaald aangenaam waren voor z'n gehoor. Maar het was bij plannen gebleven. Pashur, de zoon van Immer, de "gelukzalige", zoals z'n naam betekent, voegt nu de daad bij het woord. Hij gooit de knuppel in het hoenderhok. Hij is dat ook wel aan z'n stand verplicht. Is hij niet tegelijk priester en hoofdopziener van de tempel, het heiligdom, dat Jeremia met afbraak bedreigd had? Er moest nu maar eens een eind aan komen. Wat deze boetgezant gezegd had over de pottenbakker en het leem, bracht het bloed al aan 't koken, maar dit over die stukgeslagen kruik ging werkelijk te ver. Dit was de druppel, die de emmer voor de zoon van Immer deed overlopen. Hier moesten krachtige maatregelen genomen v/orderen. Vandaar de stok om Jeremia te geselen, en het blok om hem op te sluiten. Deze afdoende maatregelen geven de tempelklok in Jeruzalem verademing. En ons, die dit lezen, in zekere zin ook. Er gebeurt nu tenminste iets. We hadden graag gezien, dat er iets anders gebeurd was. Dat ze naar het profetenwoord geluisterd en zich bekeerd hadden. Een positieve reactie dus. Naar boven! Deze reactie, naar beneden, is eigenlijk wel verschrikkelijk. Maar toch nog beter dan volkomen onverschilligheid. Er is niets ergers denkbaar, dan dat men God maar laat praten. Hem eenvoudig negeert, en doet alsof Hij lucht is. Dat is de ernstigste belediging, die men Hem kan aandoen. Wees alstublieft een van beide: koud of heet, maar niet lauw. Dat is gewoonweg afschuwelijk!

Wij moeten nu eerst nog even ingaan op de aanleiding, die Pashur er toe bracht de hand te slaan aan de profeet des Heren.

Dit kwam zó.

Jeremia had opdracht gekregen, enige zinnebeeldige handelingen te verrichten, en daarop meteen de goddelijke toelichting te geven.

We blijven in de sfeer van de pottenbakkerij. De profeet moet nu niet gaan zien hoe zo'n kruik gemaakt wordt, maar hij moet in de winkel van de pottenbakker een kruik gaan kopen, die reeds afgewerkt is, en zich met die kruik in gezelschap van de oudsten begeven naar het dal Ben-Hinnom, dat vóór de Schervenpoort ligt. Hij weet nog helemaal niet, wat er allemaal gebeuren gaat, maar dat behoeft hij ook niet te weten. Profeten hebben slechts blindelings te doen wat hun opgedragen wordt.

Hij zal wel enig vermoeden hebben gehad.

De plaats waar Jeremia naar toe moest, de "Schervenpoort". droeg die naam waarschijnlijk omdat iedereen daar z'n puin en afval heen gooide, en als Jeremia daar nu ook heen moet gaan met zo'n stuk broos aardewerk in z'n hand, dan gaat u al enigermate; begrijpen waar het op uitlopen zal.

U hebt het niet verkeerd bekeken.

Eerst moest Jeremia namelijk die kruik ondersteboven houden, dus net doen, of hij bezig was, die kruik leeg te gieten.

De exegese van deze tekst zonder woorden is: "uitgieten zal Ik te dezer plaatse wat Juda en Jeruzalem beraadslaagd hebben" (19:7a).

Bedoeld zijn blijkbaar de plannen en beraadslagingen, om Jeruzalem in staat van verdediging te brengen. Men gelóofde wel niet veel van een aanval op Jeruzalem, maar je kon toch nooit weten, en een gewaarschuwd man geldt voor twee. Men was dus op alles voorbereid, maar nu komt Jeremia vertellen, dat de Here in al die prachtige plannen blazen zal. Hij zal ze "uitgieten" en ten enenmale verijdelen!

Dat is punt één.

Maar de ongeluksprofeet is nog niet klaar.

Voor de ogen van alle omstanders slaat hij nu die kruik in gruzels, zo grondig, dat er van krammen en lijmen geen sprake meer is.

En dan werpt hij de scherven bij de overige rommel die er op de mestvaalt ligt.

Hier hoeft eigenlijk geen exegese meer bij. Maar opdat er aan duidelijkheid niets te wensen zou overblijven, nog dit: "zo zal Ik dit volk en deze stad aan stukken breken, gelijk men pottenbakkersgerei aan stukken breekt, dat niet weer heel gemaakt kan worden" (19:11).

Het oordeel is dus volkomen.

En de profetie is meteen een stap verder gekomen.

Toen Jeremia nog in het atelier van de pottenbakker was, bestond er nog een *kans*, dat er van het volk nog iets gemáákt werd, maar toen de reactie was: het baat toch niet, wij gaan gewoon door (18:12), trad de volgende phase in.

De kruik wordt onherstelbaar gebroken. En weggeworpen.

Wie niet horen wil, moet voelen.

Jeremia heeft deze oordeelsprofetie niet zomaar de mensen in het gezicht geslingerd, maar hij heeft het breed gemotiveerd.

Het is feitelijk het oude refrein: het verlaten van de Here, de ontwijding van het heiligdom, het dienen van de Baäls. Maar er is één gruwel, waar Jeremia nog eens bijzonder de nadruk op legt, nl. dat "zij deze plaats met het bloed van onschuldigen hebben vervuld, en zij de hoogten van Baal gebouwd hebben om hun kinderen als brandoffers voor de Baäl met vuur te verbranden, iets wat Ik niet geboden noch uitgesproken heb, en wat Mij niet in de zin gekomen is" (19:4, 5).

Het kinderoffer dus.

Wij vragen ons af, waarom zo breeduit gezegd moet worden, dat God dit niet bevolen of gewild heeft. Dat kan toch iedereen begrijpen!

Maar hier hebt u nu weer een geval hoe gemakkelijk waarheid en leugen kunnen samenvloeien.

In de wet van Mozes stond inderdaad zoiets, dat de Here beslag legde op de "eerstgeborenen". De bedoeling was het "pars pro toto" — God had recht op *alles* wat Israël bezat! Deze prachtige symboliek is door Israël niet begrepen, en het hek ging helemaal van de dam, toen men kennis kreeg aan de Molochdienst. Naar heidense opvatting moest men z'n eerstgeborene offeren, om zich daardoor te verzekeren van de gunst der godheid, die ná dit offer verdere vruchtbaarheid en kinderzegen zou schenken.

Dit kinderoffer werd dus een soort synthese van de dienst des Heren en de dienst van Baäl.

Nu was het feitelijk zó, dat iedereen verschrikkelijk tegen die gruwelijke offers opzag.

De jaarlijkse Tofeth-dag, zoals het heette, werd niet met blijdschap begroet, maar men zag er verschrikkelijk tegenop.

De meest ontzettende taferelen speelden zich af: moeders die in zwijm vielen, en vaders die zich vertwijfeld op de grond wierpen, als hun lieve kinderen naar het altaar werden gebracht!

Maar waarom deed men het dan?

Ja, geeft u daar nu eens een antwoord op!

Het juk van Jezus is zacht en Zijn last is licht, en iedereen doet alles om er van af te komen.

De zweepslagen van satan zijn striemend, de offers die hij vraagt, meedogenloos hard, het juk dat hij oplegt, is onmetelijk zwaar, en miljoenen schikken er zich gewillig in.

Waarom?

Weet u het?

Dit is het grote mysterie der zonde, het ontzaglijk raadsel der verblinding!

Dit is nog niet uit!

Nog zoeken vele ouders naar de synthese van kerk en wereld, en door hun eigen ongeïnteresseerdheid voor de waarachtige dienst des Heren zetten zij het leven van hun kinderen op het spel, leggen zij ze in feite op het altaar van Moloch.

Alleen maar: de afschuwelijke tonelen van de Tofeth-dag zijn weggecamoufléerd.

Geen schreiende moeders en wanhopige vaders.

Wel trotse ouders, die zeggen: wat heeft mijn kind het heerlijk ver gebracht. Niet in de vreze des Heren moet u weten, maar in de wereld. Wie zou daarom wenen? Er loopt immers geen bloed meer uit!

Wij moeten nu, na dit alles, nog even terugkomen op de reactie van Pashur.

U begrijpt nu wel, waarom deze man wild werd.

Alles wat Jeremia in de naam des Heren zo streng veroordeelde, had hij met zijn priesterautoriteit gedekt.

Hij voelde zich dus door deze philippica *persoonlijk* gekwetst, temeer nu ook nog zijn "heilig huisje", de tempel, waarvan hij hoofdopziener was, in het geding kwam, die tempel zou in de vloedgolf van het oordeel meegesleurd worden, en geen steen zou op de andere blijven.

Nu, dat nàm Pashur niet.

Jeremia, die het Woord des Heren overbrengt, mag van alles zeggen, als hij maar op de vlakte

blijft. We zijn dan nog wel bereid, om van een mooie preek te gewagen.

Maar het persoonlijke lusten we niet.

Wat hier bedoeld wordt, voelt u misschien het beste uit wat dezer dagen in een kerkbode te lezen stond, en waarmee dit drama van Pashur besloten wordt:

"Bij een van de grote Amerikaanse bladen kwam op de administratie het volgende briefje binnen: "Mijnheer, ik heb lange tijd met genoeg uw blad gelezen, maar nu u persoonlijk gaat worden, zeg ik bij deze mijn abonnement op!"

Weet u waarom?

Luister: Toen op een goede dag de krant helemaal opgemaakt en persklaar was, kwam "de chef" tot de ontdekking, dat door weet-ik-wat voor oorzaak, op de "frontpage" nog een stuk "blank" stond. Veel tijd om te piekeren was er niet! De zaak moest gaan draaien, anders zouden de volgende morgen tienduizenden abonné's met een verstoord gezicht misgrijpen. "Gooi er maar wat op!" was toen het consigne! De "redacteur-opmaker" piekerde even... kreeg een idee... en de zaak was gered!

De dag daarop kwam het blad (keurig op tijd) bij de lezers, met op de "frontpage" — in kapitalen gezet... de tien geboden uit Exodus 20.

"Duizenden paren ogen gleden langs de regels: ...Gij zult niet doodslaan, ... Gij zult niet echtbreken, . . . Gij zult niet stelen, ... Gij zult niet begeren, ... Gij zult geen vals getuigenis spreken, ... Gij... Gij... Gij...

Toen kwam het bedankje..."

Niet persoonlijk worden ! !

Ik denk dat die briefschrijver, niet wat je noemt "een trouwe kerkganger" zal zijn, maar... als ik zo eens naga, in wat voor houding "de trouwe kerkgangers" vaak "de tien geboden" aanhoren, dan zeg ik: dáárin is hij — met z'n bedankje — er toch velen de baas. Hij voelde tenminste dat er naar hem "gewezen" werd! Hij las tussen de regels door z'n eigen naam! Hij voelde zich op de tenen getrapt! Dat nàm hij niet! Jammer... wat is nu erger? Dàt!?! Of... in de houding van: "goed-hoor-dat-weet-ik-al" Gods heilige geboden maar over je heen laten gaan?

Als u 't mij vraagt: zó luisteren is óók een "bedankje" sturen!"

BENEDEN DE MAAT

Vervloekt zij de dag waarop ik geboren ben.
Jeremia 20:14a.

Misschien zal de Here met ons doen naar al
Zijn wonderen.
Jeremia 21:2m.

Zijt gij een koning, dat gij wedijvert in
cederhout?
Jeremia 22:15a.

Die zal als koning regeren en verstandig
handelen.
Jeremia 23:5m.

De hoofdstukken 20—23, die wij nu onder één gezichtshoek samenvatten, liggen met de wetenschap nogal overhoop. Het geheel is nogal wanordelijk en onsamenhangend, althans zo oordelen verschillende theologen erover. Als een kerkganger een onsamenhangende preek niet begrepen heeft, is hij nog wel eens zo vriendelijk om te zeggen: 't zal wel aan *mij* gelegen hebben. Godgeleerden van beroep komen daar niet zo gauw toe, en daarom horen wij hen niet zeggen, dat hun het eerste inzicht in de samenhang ontbreekt, maar zij zijn van oordeel, dat latere redactors van het boek Jeremia hier wat geknoeid moeten hebben. Ze hebben allerlei verspreide stukken uit de geschriften van Jeremia aaneengerijgd zonder enige samenhang, zodat van een onderling verband weinig te bespeuren valt, en er geen touw aan vast te knopen is. Zo schijnt, om bij het begin te beginnen, de klacht van Jeremia tot God in hoofdstuk 20, waarin zich een geweldige zielestrijd afspeelt, en waarin de ontzettende woorden voorkomen, die hierboven staan: "vervloekt zij de dag waarop ik geboren ben", zó maar uit de lucht te komen vallen. Uit het voorafgaande: de strafpredicatie tegen Pashur, valt voor ons gevoel geen enkel redelijk motief te putten, waarom de profeet ineens tot zulk een moedeloosheid moest vervallen. Maar in elk geval, het staat er zó, ook al weten wij er geen weg mee.

Hierop volgt dan in hoofdstuk 21, ook weer zonder enig aanwijsbaar verband, die geschiedenis van Zedekia, die via een gezantschap Jeremia om de voorbede komt vragen. Een wonderlijk tweetal, deze Pashur (een andere dan de bovengenoemde van hoofdstuk 20) en Zefanja, want er moet heel wat gebeuren voordat een overheid de kerk komt verzoeken om een voorbede. Vooral toen, want Jeremia, die de kerk vertegenwoordigde, wàs al geen *persona grata*!

En dan tenslotte die godsspraken tegen het koningshuis van Juda in 't algemeen, en enkele met name genoemde koningen in 't bijzonder: Sallum (d.i. Joahas), Jojakim en Jojachin (hfdst. 22), waarvan zonder meer duidelijk is, dat ze niet gelijktijdig uitgesproken en neergeschreven kunnen zijn, omdat ze uit geheel verschillende perioden van Jeremia's ambtelijke werkzaamheid stammen. Wij houden ons maar buiten deze kwesties. Het valt ook buiten het bestek van dit boek, en wie er het naadje van de kous van weten wil, kan in vele commentaren te kust en te keur gaan. We zeggen er alleen dit van: als u de zopas genoemde hoofdstukken eens achterelkaar doorleest en op u laat inwerken, dan komt u onder de indruk van één geweldig benauwend feit, dat we poogden weer te geven in het opschrift hierboven: *beneden de maat*. Dat is dan wel de samenhang in het onsamenhangende, dat iedereen zo heel

ver beneden z'n stand leeft en dat alles wat zij zeggen en doen ver beneden elk peil blijft. En wat het erge is: die "zij" zijn niet de deugnieten, Jan Rap en z'n maat, maar "de grote drie": profeet, priester en koning. Maar wat nóg erger is, onder hen bevinden zich ook... de allerheiligsten. Jeremia is er zelf bij. De herder brengt het er niet beter af dan de dwalende schapen. De waarschuwer ligt op één hoop met de gewaarschuwden. De dominee is even diep gezonken als z'n hoorders, zo mogelijk nog dieper. Op en onder de kansel is het één grauwe massa van vuil en zonde. Het is hier over de hele linie mis. Met de profeet, de priester en de koning. *De profeet.*

Want wij horen hier niet een profeet God groot maken, maar we zien hem met God overhoop liggen. En de man die zijn geboorte berichtte, was niet beter waard dan dat hem het lot van Sodom en Gomorra getroffen had. *De priester.*

Namens de koning Zedekia komt de priester Zefanja om de profeet tot gebed uit te nodigen, maar het blijkt, dat de man niet eens meer bidden kan, doch alleen een gokje met God wagen wil: "Misschien zal de Here met ons doen naar al Zijn wonderen" — dat is het tweede opschrift boven dit hoofdstuk. *De koning.*

Tot de koningen van Juda moet Jeremia het woord richten, en een van hen is Jojakim, de zoon van Josia. Maar zó weinig bezit deze zoon de reformatorische geest van zijn vader, en zó ver is hij gezonken onder het theocratisch niveau, dat hem de diep-beschamende vraag gesteld moet worden: "*Zijt gij een koning, als gij wedijvert in cederhout?*" Met dit derde opschrift boven dit hoofdstuk is ook de koning getrokken in de kring der zondaren en neergezet in het gestoelte der spotters.

We staan hier vlak voor de "deportatie". Volkomen begrijpelijk, want de "reformatie" is radicaal gederailleerd. De kerk is decadent geworden. In hoofd en leden. Het is een voos en wrak en gammel zaakje. Dit is het roemloos einde van de kerk van het Oude Testament. De kerk is in de "laatste dagen" der oude bedeling, waarvan straks de deur dreunend op slot gaat... "opdat Ik niet kome, en de aarde met de ban sla". Alléén de kerk der laatste dagen van toen?

Of ook van nu?

Het is geen wonder, dat wij de Geest horen roepen: kom! De Geest, Die de tong en de pen van Jeremia inspireerde... "Zie de dagen komen, luidt het Woord des Heren, dat Ik aan David een rechtvaardige Spruit zal verwekken; Die zal als koning regeren en verstandig handelen". Dit is (gelukkig) het allerlaatste. Het heimwee naar Jezus. De schreeuw naar Jezus. Als alles en iedereen onder de maat blijft, en er steeds dieper onder wegzinkt, klinkt heel diep weg uit de kerk der laatste dagen, toen en nu, het Maranatha: kom, Here Jezus, opdat wij 't geluk van deze Koning prijzen. Die Davids troon beklom; kom, Here Jezus, en maak alle dingen nieuw, Gij Profeet, Priester, Koning, maak ons tot een koninklijk priesterschap, en laat al het volk des Heren profeten zijn!

Wij moeten nu deze dingen wat nader gaan bekijken.

Wat allereerst de inzinking van het *profetisch getuigenis* betreft (20: 7-18) — wij horen Jeremia God allerlei verwijten doen. Hij had destijds tal van gegronde bezwaren ingebracht tegen de opdracht, en toen al gezien, dat hij het ambt niet kon aanvaarden — het zou op 'n grote mislukking uitlopen. Maar het had niet mogen baten. Hij had zich laten overreden, en was gezwicht, maar het was veel beter geweest, dat hij maar voet bij stuk gehouden had: de Here zag nu toch Zelf wel, dat alles op niets was uitgelopen, en de uitkomst had bewezen, dat zijn — Jeremia's — inzichten veel beter waren dan die van God. Ja, zover durft hij wel gaan. De mens wist het beter dan God. Het was ook duidelijk genoeg. Van de dreigende onheilsprefetieën was tot dusver niets uitgekomen, en het enige resultaat van Jeremia's

optreden was geweest, dat de mensen zich vrolijk maakten over de Here en Zijn profeet. Dat kwam er nu van! Het beste was nu maar, dat hij in 't vervolg zweeg. Volledig zwijgen. Geen profetische stem meer. Maar ja, hoe kòn hij dat, als het Woord in hem ging branden als een vuur. Het vuur zoekt altijd een uitweg. Als het niet geblust wordt, slaat het in laaiende vlammen naar buiten. Wie kan het vuur van de Geest blussen? Jeremia niet. En daar zit hij dan opnieuw in een impasse. Zo springt God maar willekeurig met Zijn knechten om, Hij dwingt als een tiran en sleurt hem van de ene benauwdheid in de andere. Nu, als Jeremia dan toch spreken moet, dan zal hij spreken, en daar zal God geen plezier van beleven. De bidder gaat vloeken. Keihard. Daverend. Vervloekt zij de dag waarop ik geboren ben. Vervloekt de man die mijn vader het geboortebericht bracht. Toemaar! Men had die schavuiten moeten ophangen. Waarom is de moederschoot niet mijn graf geworden? Wat doe ik in dit vervloekte leven? Het is allemaal zinloos.

Aldus sprak de profeet Jeremia, de man Gods.

En wat zullen *wij* nu van deze dingen zeggen?

In zijn "tafelgesprekken" zegt Luther, dat als hij van tevoren geweten had, hoe vijandig de mensen tegenover Gods Woord stonden, hij nooit een mond opengedaan zou hebben. Hij was er met de haren bijgesleept, maar had hij geweten wat hij nu weet, geen tien paarden zouden hem naar de preekstoel hebben kunnen sleuren.

Een ander ¹ merkt op: "we staan hier op het diepste punt waartoe Jeremia in zijn zielsworsteling gezonken is. Zulk een bittere levensmoetheid vervult ons met huivering. Maar wij zien hier toch tevens de grootheid van Gods Woord, dat ons de helden des geloofs tekent niet alleen in de heerlijkheid der genade hun bewezen, maar ook in hun echte, zondige menselijkheid. Het tekent ze niet als ideaal-beelden, maar geeft ze geheel zoals ze zijn geweest; opdat wij temeer zouden bewonderen het werk des Heren, dat zulke zwakke, zondige mensen heeft gebruikt om zijn doel te bereiken".

Weer een ander² geeft als zijn opinie:

Alvorens in staat te zijn als zielszorger en trooster op te treden van mensen die een zeer donkere nacht moeten binnengaan, moet hij eerst zelf een hel doorleefd hebben. Op deze wijze wordt hij er voor bewaard, ongeïnteresseerde toeschouwer te blijven. Wie littekens draagt, heeft verstand van wonden. Zo wordt zijn door hemzelf vervloekte leven een zegen voor anderen. Uit zijn zwijgen wordt een spreken geboren, dat nooit meer verstomt.

En om tenslotte nog een vierde stem te horen³: Dat Jeremia ook deze belevenissen heeft opgeschreven, was allereerst uit een zuiver-menselijke behoefte, om de innerlijke spanningen te ontladen. Wellicht ook in opdracht des Heren, om anderen te troosten, die als hij door uren van grote aanvechting heen moeten, want door deze en dergelijke belijdenissen komt deze profeet ons zeer nabij. Om deze eenzame man verzamelt zich een gemeente van strijders, die uit zijn aanvechtingen en verzoekingens iets geleerd hebben. Want Jeremia heeft noch een eind aan z'n leven gemaakt, noch z'n ambt in de steek gelaten. Hij is door dit dal heen tot grote hoogte opgeklommen en zijn ziel is tot rust gekomen.

Men kan al deze — vrij weergegeven — citaten nog eens rustig overwegen, en daaruit veel goede dingen puren. Men kan het er, zo men wil, ook oneens mee zijn. Maar bij dit alles blijft nog onaangeroerd het erge: de val van de profetie, de devaluatie van het ambt, het volstrekke falen van de allerheiligsten. Dit is het beklemmende bij het doorlezen van het boek Jeremia,

¹ Aalders a.w., blz. 192.

² Kroeker a.w., blz. 184.

³ Volz a.w., blz. 211, 212.

dat bij het voortwentelen der gebeurtenissen en het toenemen der verwarring, als het "einde der dagen" in zicht komt, de profetie méé duikelt. Wil men spreken van een "tijdelijke inzinking", toe dan maar, maar men vergete niet, dat de profetenstem was blijven zwijgen, en de leugen had overheerst, als God niet met geweld het vuur brandende had gehouden. Zal deze geschiedenis zich herhalen? Zij zal het niet! Dit is een van de grote vergissingen, dat "l'histoire se répète". Er zit een ontzaglijke ontwikkeling in de kracht der dwaling. De Nieuw-Testamentische kerk make zich geen illusies van "het laatst der dagen". Zij bouwt niet op de profeten, zèlfs niet op profeten. Wel op de profetie, maar deze is dat God een kracht der dwaling zal zenden dat zij de leugen zullen geloven. Een grauwe, valse schaduw valt over de wereld en de kerk. De lijn buigt niet naar boven, maar naar beneden. En juist in de kerk zullen velen als profetie aanvaarden, wat leugen is, en als leugen verwerpen, wat profetische waarheid is. Als reformatie bejubelen, wat deformatie is. En vele valse profeten zullen opstaan, en zullen er velen verleiden. Al deze dingen maken zo moede, en het enige, maar dan ook volstrekt enige, wat de grote impasse verbreken kan, is het Maranatha, kom, Here Jezus, want zelfs met de profeten komen wij niet klaar. Het blijft heel ver beneden de maat.

Hoe staat het met het *priesterschap* in het laatst der dagen?

Let u eens op het priesterlijk bedrijf, als het koninkrijk van Juda op z'n laatste benen loopt onder het koningschap van Zedekia.

Wij worden verplaatst in de allerlaatste regeringsjaren van deze gevallen koning.

In de hoop dat hij van Egypte hulp zou krijgen, had hij het gewaagd, het bondgenootschap met het Babylonische rijk op te zeggen — dat knellende Chaldeese juk moest nu eindelijk maar eens afgeworpen.

Het kwam heel anders uit dan Zedekia gehoopt had.

Een leger van Nebukadnezar verscheen voor de poorten van Jeruzalem, en dat zou meteen het begin van het einde zijn, want de vurig verwachte Egyptische hulp bleef uit.

Toen Egypte verstek liet gaan, kwam het Zedekia in de zin, dat God er ook nog was.

Hoe wonderlijk was onder een van zijn voorvaderen, Hizkia, Jeruzalem verlost, toen Sanherib het beleg voor de stad sloeg. Waarom zou dit nu niet weer kunnen gebeuren? "Misschien zal de Here met ons handelen naar al Zijn wonderen, zodat hij van ons aftrekt" — ook Zedekia ligt onder de ban van de leugen, dat "de geschiedenis zich herhaalt".

De verschijning van Zedekia's deputatie, waaronder de priester Zefanja, is voor Jeremia een groot uur. Er moet in de regel heel wat gebeuren vóórdat de troon de weg naar de tempel vindt, en machthebbers willen luisteren naar profeten. Vooral de profeet Jeremia kon men slecht vinden. Deze defaitist en onheilsprofeet had toch nooit wat goeds te zeggen.

Tot deze miskende en genegeerde man komt dan nu een koninklijk gezantschap.

Hoe moet Jeremia zich verheugd hebben, en hoe graag zou hij in dit critieke uur bringer van goede boodschap geweest zijn.

Helaas, hij kan het niet en hij màg het niet.

Want deze terugkeer tot de profeet is niet een terugkeer tot de Here. Men heeft God alleen maar nodig als hulp in nood.

Doch zonder bekering is elk beroep op de roemruchte historie zinloos en het gewagen van een drievoudig snoer: God, Jeruzalem en Davids huis, goddeloos.

Zij, die nu Gods wonderen van weleer willen annexeren, kunnen van God slechts een caricatuurvoorstelling hebben. Voor hun besef is een God die wonderen doet, blijkbaar zoiets

als een goochelaar, die tegen betaling van een behoorlijk offer een voorstelling geeft.

O, priester Zefanja, gij die toch weten moest wat bidden is, dit is geen bidden meer, maar het tegenovergestelde. Het is vloeken.

Er kan dus niets van komen.

Waar de genade totnogtoe tevergeefs geroepen heeft, moet nu het gericht het woord nemen.

Het kan ons niet verwonderen, dat Jeremia de deputatie moet teleurstellen.

Precies het tegenovergestelde van wat zij hopen, zal gebeuren.

Jeruzalem zal worden ingenomen en verwoest, en de profeet kan geen ander advies geven dan onvoorwaardelijke capitulatie: "wie blijft in deze stad zal sterven door het zwaard of de honger of de pest, maar wie er uitgaat en zich aan de Chaldeënen die u belegeren, overgeeft, zal leven en diens ziel zal hem ten buit zijn" (21: 9).

Er zijn in de jongste wereldoorlog lieden geweest, die op grond van dit laatste advies geoordeeld hebben, dat elke verzetsactie tegen de vijand ongeoorloofd was.

Fout natuurlijk.

Als Jeremia voor dit zeer speciale geval geen uitdrukkelijk bevel des Heren gekregen had, zou z'n advies eenvoudig als landverraad moeten worden aangemerkt.

Het was een zeer extra-ordinair geval.

Dit als navolgenswaardig voorbeeld te stellen voor alle gevallen, is, behalve verkrachting van de Schrift, ook een symptoom van lafheid.

Van lafheid of defaitisme was in elk geval Jeremia niet te beschuldigen.

Zelf heeft hij geen enkele poging gedaan, de stad te ontvluchten.

Tot het laatst toe bleef hij op z'n post.

De decadentie in de priesterwereld, zoals we die signaleerden in deze "laatste dagen van Jeruzalem", zal in het laatst der dagen nog angstwekkender vormen aannemen.

De Schrift laat ons daarover geen ogenblik in het onzekere.

Kenmerkend voor het priesterschap is de bewogenheid, het altruïsme, de toewijding, de liefde, maar u weet wel, dat er in de laatste dagen zware tijden zullen komen: "want de mensen zullen *zelfzuchtig* zijn" (2 Tim. 3:1a), en "omdat de wetsverachting toeneemt, zal de liefde van de meesten verkillen" (Matth. 24:12).

Het egoïsme zal hoogtij vieren. De kille adem van de hel — het volgroeide egoïsme — zal gaan over de wereld en... over de kerk. Het zal huiveringwekkend koud worden. De priester wordt een vreemde en een verachte figuur. De geschiedenis van het decadente priesterschap van Jeremia's dagen herhaalt zich niet, want de geschiedenis is geen zee welke wateren in "eindeloze deining" op en neer gaan. Het wordt een geweldige doorbraak, een verschrikkelijke overstroming. Tóén waren er priesters die niet meer behoorlijk bidden konden — dan hebben de priesters zelf opgehouden te bestaan.

Wordt er dan in 't geheel niet meer gebeden?

Jezus vraagt het vol ingehouden spanning: "als de Zoon des mensen komt, zal Hij dan het geloof vinden op aarde?" Er staat "het" geloof (Lukas 18:8), namelijk dat geloof, dat een mond heeft om te bidden, zoals de weduwe in de gelijkenis, die daar vlak aan voorafgaat.

Blijkens de vraag van de Heiland zal dat zeer speciaal-priesterlijke — wat is meer priesterlijk

dan bidden — zeer spaarzaam gevonden worden. Het bidden blijft ver beneden de maat. Het priesterschap blijft beneden de maat. Dit is het beangstigende van de laatste dagen. Dat zijn de "zware tijden", waar Paulus van sprak. Zwaar, niet vanwege de oorlogen en het oorlogsrumoer, maar vanwege de stilte. De stilte der biddeloosheid.

Een stilte, die maar even onderbroken wordt door "de Geest en de Bruid", die zeggen: kom, Here Jezus, barmhartige Hogepriester, en breng de liefde weer terug in deze koude wereld, en de aanbidding.

Ten laatste: *het koningschap!*

Het is wel buitengemeen teleurstellend en verdrietig, dat juist de koningen van Juda zo zeer beneden de maat gebleven zijn. Beneden de maat der theocratie namelijk. Zij waren — of liever zij moesten zijn — "theocratische" koningen. Dat wil niet zeggen: koningen die regeren bij de gratie Gods. Want dat geldt van alle, ook van heidense vorsten. Maar het betekent, dat zij in hun regering iets moesten vertonen van de Here Zelf. Zij moesten in hun regiment zijn: rechtvaardig, wijs en zacht — zoals God Zelf, en zij moesten de ellendigen beheren, hun recht doen op hun klacht. Dat was echt "koninklijk". Het volk moest er niet zijn om de vorst, maar de vorst om het volk. Vader des vaderlands! En zo moest direct het verschil te zien zijn tussen de koningen van Gods volk en de koningen van "de volken rondom". Dat waren echte despoten, die volkomen willekeurig te werk gingen naar gril en luim. Voor wie de onderdanen niets betekenden, en die door iedereen werden gevreesd en... gehaat, hoezeer ook gevlod.

Zo was Gods bestel over Juda!

Maar zie nu, hoezeer Juda's vorsten ontzonken zijn aan dit theocratisch ideaal, en hoe ze stuk voor stuk Oosterse despootjes geworden zijn. Bij name worden ze genoemd, een voor een, Joahas, Jojakim, Jochin, ja heel het koningshuis van Juda, dat geen gerechtigheid meer oefent en de beroofde niet redt uit de hand van de verdrukkers (21:12).

Wel heel bar schijnt Jojakim het gemaakt te hebben. Tot hem moet Jeremia als volgt het woord richten:

"Wee hem, die zijn huis bouwt met ongerechtigheid, zijn opper-

[zalen met onrecht; die zijn naaste voor niets laat werken, hem zijn loon niet geeft; die zegt: Ik zal mij een groot huis bouwen, ruime opperzalen; die daarin zijn vensters aanbrengt en het dekt met cederhout,

[het bestrijkt met menie. Zijt gij een koning, als gij wedijvert in cederhout?" (22:13, 14)

Men moet weten, dat de Oosterse despoten over 't algemeen zeer prachtlievend waren.

Zij stelden er een eer in, grote bouwwerken tot stand te brengen, opdat in later eeuwen hun naam met eer zou worden genoemd.

Dat is het ideaal, dat ook Jojakim gegrepen heeft.

Niet in het oefenen van gerechtigheid, maar in het stichten van trotse paleizen zoekt hij zijn koningseer.

Hij wil meedoen.

Hij wil wedijveren met de heidense koningen rondom.

Wedijveren wie het "in cederhout" het verst kan brengen.

En dat doet Jeremia nu minachtend vragen: zijt *gij* een koning, dat gij wedijvert in cederhout?

Men zou het alle christenen-van-nu kunnen vragen, want zijn wij allen, als "Zijner zalving deelachtig", niet tot het koningschap geroepen?

De roem der kerk is, "dat zij totaal anders is".

En de roeping der kerkleden, om precies "anders te zijn dan anderen". Theocratisch!

En de zondeval van ons christendom is, dat wij bezig zijn te "wedijveren in cederhout". Als het maar bij cederhout bleef!

En hoe meer wij voortschrijden naar het einde, hoe minder "koninklijk" de kerk er uitziet, waarbij de Bijbel ons verwijtend aankijkt en vraagt: zijt *gij* een koning?

Het is waarlijk geen wonder, dat bij het falen der koningen — en waarlijk niet alleen van de goddeloze, maar ook van de "vrome" koningen — het "vroom gemoed" heeft uitgezien naar *de Koning* van Psalm 72:

Dan zal na zoveel gunstbewijzen
't gezegend heidendom,
't Geluk van deze Koning prijzen,
Die Davids troon beklom.

Dit was toekomstmuziek voor Israël.

Het was het hijgen naar het volkomene in de verontrusting over al het onvolkomene.

Voor de kerk van het Nieuwe Testament is de droom werkelijkheid geworden.

En niettemin blijft de droom, want Hij is gekomen tot het Zijne, en de Zijnen hebben Hem niet aangenomen. De morgenstond is gekomen, en het is nòg nacht. En het wordt steeds meer nacht, en steeds meer profeten, priesters en koningen, deelhebbers aan de zalving des Heren, zakken onder de maat. Wachter, wat is er van de nacht? Dit is er van de nacht, dat de dagen zullen komen, luidt het Woord des Heren, dat "de Here onze gerechtigheid" als Koning zal regeren, rechtvaardig, wijs en zacht. En Hij maakt alle dingen nieuw. Hoe lang nog, Here? Maranatha, kom, Here Jezus, dat zeggen, ondanks alles, de Geest en de Bruid. En dit zal met name "de Bruid", die zo trouweloos was en zo weinig aan de verwachting beantwoordde, uitermate verheugen, dat die komende Heer tegelijk haar *gerechtigheid* is.

DE LASTIGE LAST

Wanneer nu dit volk of een profeet of een priester u vraagt: wat is des Heren last, zeg dan tot hen: gij zijt de last, en Ik zal u afwerpen, luidt het Woord des Heren.

Jeremia 23:33.

De leugen zit de waarheid altijd op de hielen.

Met name in Jeremia's dagen puilde Jeruzalem uit van valse profeten, die het licht van Gods openbaring poogden te onderscheppen. Men kan uit hoofdstuk 23 heel wat te weten komen van deze duistere lieden. Vroeger waren er in het tienstammenrijk ook valse profeten geweest, die ronduit de afgoderij propageerden (vs 13). Dat deden de Jeruzalemse profeten nú niet — ze waren honderd procent Jahvisten, en dat was al een hele stap vooruit, zou men zeggen. Jeremia is echter van oordeel, dat het er niet beter, maar minder op geworden is, want deze Judese profeten maken het volk wijs, dat hun verhouding met God prima in orde is, alleen al vanwege het feit, dat zij het "uitverkoren volk", kinderen van Abraham zijn. Zo is de afgoderij ingeruild voor formalisme, en het laatste van deze mensen is erger dan het eerste. Jeremia noemt dit kortweg "met leugen omgaan", en "een sterken van de handen der boosdoeners" (vs 14). Immers, dit was het mooie in de "nieuwe leer", dat de *eis der bekering* niet meer gesteld werd. Dat hoefde niet meer. En wat is prettiger voor een zondaar dan dat hem gezegd wordt, dat hij rustig door kan gaan. Van gericht is geen sprake meer, en de toekomst die daagt, is enkel rozengeur en maneschijn.

Aldus spraken de valse profeten.

Dat verzonnen ze natuurlijk zo maar.

Maar ze wisten er wel raad op, hun leugenwoord een schijn van geloofwaardigheid te geven. Ze kwamen met dromen aanzetten (vs 25). De een had nog interessanter droom gehad dan de ander, en die dromen waren allemaal even mooi. Eenvoud is kenmerk van het ware, maar de leugen heeft altijd behoefte aan sensatie. Vandaar die dromen, en de wereld — ook de vrome wereld —, die nu eenmaal graag bedrogen wil worden, trapte er natuurlijk subiet in.

Jeremia is er ontdaan van.

Het is hem ten enenmale onbegrijpelijk, dat het opgelegde bedrog zo maar aanvaard wordt, en de klare waarheid genegeerd: "mijn hart is in mijn binnenste gebroken, al mijn beenderen sidderen; ik ben als een beschonken man, als iemand wien de wijn naar het hoofd gestegen is, om de Here en om Zijn heilige Woorden" (vs 9).

Hij kan daar nu wel tegen fulmineren, en verklaren, dat de tegenstelling tussen waarheid en leugen, zijn boodschap en de boodschap der valse profeten even groot is als tussen koren en stro (vs 28), maar het mag niet baten. De leugenprofeten, die vrede verkondigen, hebben het oor. Hij niet. Ze vinden Jeremia die altijd maar van oordeel en bekering spreekt, een geweldige *lastpost*.

Van deze "lastpost" naar "de last des Heren" is geen grote sprong.

Jeremia maakt van een fijne woordspeling gebruik (waarvoor met name de Oosterling zeer gevoelig was), en wij verkeren in de gelukkige omstandigheid, dat deze woordspeling voor ons zo maar verstaanbaar is, omdat evenals in 't Hebreeuws ook in het Nederlands het woord

"last" een dubbele betekenis heeft.

Daarmee gaat nu de profeet opereren.

In de Hebreeuwse taal heeft "last" in de eerste plaats de betekenis van "godsspraak". Het is afgeleid van een woord dat "opheffen" of verheffen betekent. Zoals een priester of profeet zijn stem "opheft", en een godsspraak laat horen. In onze taal heeft het woord "last" die betekenis ook. Meestal in een verbinding: lastbrief of lastgeving. Maar ook een zwaar gewicht moet men "opheffen", en daarom heeft last ook de betekenis van een "zwaar pak".

De zin van dit Schriftgedeelte wordt zo meteen doorzichtig.

De boodschap van de valse profeten klonk de Jeruzalemmers altijd als muziek in de oren. Dat was altijd wel prettig te horen van vrede, vrede en geen gevaar. Maar als Jeremia kwam met zijn boodschap, dan zagen ze hem al aankomen. Daar had je die lastpost weer. Nooit eens wat opwekkends. Altijd zwaartillend. Je kon van tevoren uitrekenen hoevaak hij in z'n preek de termen "gericht" en "bekering" gebruikte.

Zie, daar komt op zekere dag Jeremia weer aan.

De mensen meesmuilen al.

't Zal vandaag weer een donderpreek worden, zonder iets liefs of pastoraals.

Daar heb je hem weer!

Een van de "hoorders", de stoutmoedigste, maakt zich tolk van allen, als hij Jeremia alvast aanklampt en vraagt: En? Wat is voor vandaag des Heren last?

De man vraagt het natuurlijk niet uit heilbegeerte.

Geen moment is in hem het verlangen opgekomen, om het Woord des Heren te vernemen.

Er speelt om z'n mond een fijn, spottend lachje.

Jeremia voelt het zomaar, dat dit geen serieuze vrager is, maar dat hij hem feitelijk een beetje in 't ootje wil nemen. Hij *vraagt*: wat is des Heren last, maar hij *bedoelt*: hoe lastig zult ge 't ons vandaag weer maken? Hij informéert: dominee, over welke tekst preekt u vandaag, en hij denkt bij zichzelf: 't zal wel weer wat fraais worden. We zullen wel weer hevig moeten tillen aan de lasten die ons worden opgelegd. 't Is weer het oude liedje wellicht: bekeert u, bekeert u, bekeert u! Hel en verdoemenis. Wat moest je nu toch met zo'n zware dominee!

De last des Heren was voor allen een grote last.

Het is niet onmogelijk, dat toen Jeremia deze spotternij hoorde, hij geen mond opengedaan heeft, en verdrietig is weggegaan.

Toen heeft de Here tot Jeremia gezegd: als iemand uit het volk, of een van de priesters of een van de profeten (bedoeld zijn natuurlijk de valse profeten) nu nog wéér eens spottend vraagt: wat is des Heren last? zwijg dan niet, maar dien die vrager van antwoord. Sla zijn ironie kapot met Mijn goddelijke ironie, scheur de spot van de aarde aan flarden met de spot van de hemel, en zeg: wilt u weten wat de last des Heren is? Nu, dat zal ik u zeggen. Moet u goed luisteren: *gij* zijt die last! God heeft verschrikkelijk veel hinder van u. Gij maakt God ontzaglijk moe. Hij heeft elke dag onzegbaar veel last van u. Dat is, als *gij* 't nu precies weten wilt, des Heren last. Maar ik moet u er nog iets bijzeggen. Ik ben nog niet klaar. Gij vindt het Woord des Heren een zware last en ge verwerpt het. Goed, maar weet dan, dat God *u* zo zal verwerpen: "Zie, Ik hef u op, en werp u weg, met de stad die Ik u en uw vaders gegeven heb, van voor Mijn aangezicht, en leg op u een eeuwige smaad en eeuwige schande, die niet zal worden vergeten" (vs 39).

Daar hebben Jeremia's hoorders het weer mee kunnen doen.

En terwijl ze de kerk uitgingen, zeiden ze tegen elkaar: wat was hij weer lastig vandaag!

De bekende William Booth moet eens het volgende gezegd hebben: "Er heerst in het algemeen de verkeerde mening, dat het evangelie slechts goed gebracht wordt, als 't verkondigd wordt in vriendelijke, gevoelige en liefelijke woorden. Dat is geheel foutief! Nog nooit is er in de wereldgeschiedenis zó'n grote behoefte geweest aan onbevreesde en vastberaden christenen als juist nu. Komt te voorschijn, gij Godsmannen met voorhoofden van koper, vervuld met de liefde van Jezus, en de donderslagen van Jehova's toorn tegen alle ongerechtigheid. Onze tijd heeft Jeremia's nodig om de waarheid te verkondigen, de gehele waarheid, of het de mensen behaagt of niet, gevangenis of geen gevangenis, modder of geen modder oplevert, om de boodschap van de door God voorzegde oordelen en onverbloemde waarheid te brengen aan de vorstelijke hoven, in de paleizen der edellieden, in de hutten van de armen en aan allen die het aangaat. Gevraagd: Jeremia's!"

Dit vindt onder ons kerkvolk wel gereede instemming.

Wij zijn het daar wel mee eens.

Maar dat is juist mee onze ellende, dat we 't er zo gloeiend mee eens zijn. Dat we begeren, dat het ons maar goed wordt aangezegd, en dat het nooit diep genoeg kan gaan als het gaat om een "rijke Christus en een arme zondaar". Wij vinden die preekjes van tegenwoordig veel te oppervlakkig, en de dominees preken iedereen zomaar regelrecht de hemel in. Maar zo gemakkelijk zal dat niet gaan.

Dus: Jeremia's gevraagd!

Een adhaesiebetuiging voor William Booth!

Hebben we dat niet goed gezegd, en zijn we geen vrome mensen?

Nee, dat zij we *niet*, want we hebben wéér, voor de zoveelste maal, precies de verkeerde kant uitgekeken.

Wij hebben er niet het minste bezwaar tegen, de advertentie: "Jeremia's gevraagd", te laten staan. Maar we zouden er een andere advertentie onder willen plaatsen. Beter misschien: er bóven. Met vette letters. Van deze inhoud:

BEKERING GEVRAAGD.

Want al schrijven er duizend op de advertentie "Jeremia's gevraagd", en er is geen sterveling, die naar hen luistert, dan zijn we nog precies even ver van huis. Eigenlijk nog verder van huis, want niemand komt precies zo de kerk uit, als hij er in gegaan is (ook al beweren sommigen dat). We zijn een stap dichterbij de hemel óf bij de hel gekomen. Het laatste geldt voor allen die Jeremia horen, maar zich niet bekeren.

Laten we eerlijk wezen.

Laten we onszelf en anderen en God niet langer proberen iets wijs te maken: we *vinden* de Bijbel lastig. *Wij* ook! We brengen het er geen zier beter af dan de tijdgenoten van Jeremia. Wij vinden de preken ook lastig. Natuurlijk niet die preken, die een aantal termen aan elkaar rijgen. Die kunnen we wel verteren. Maar als het op de naam en de vrouw afgaat. En inderdaad: dat *is* ook lastig. De Bijbel liegt er niet om. Eist van ons pijnlijke zelfoperaties. Vraagt radicaal het oog uit te rukken, en de hand af te houwen, zo deze tot zonde zouden verleiden. Legt ons de plicht voor, de minste te wezen, de vijand lief te hebben, de rok te geven zo iemand de mantel vraagt.

Dit zijn allemaal dingen, die ons, egocentrische mensen, veel te ver gaan. Zulke

rustversturende dingen lusten wij niet. Wij hebben de rust lief. We zouden op de gevel van onze kerk willen beitelen: rust in vrede, als het niet al te veel op een kerkhof ging lijken. Vooral geen last des Heren dus in de kerk. Zolang als we *in* de kerk zitten wel. Dan vinden we dat prachtig. Laten de spaanders er maar afvliegen. Wat was de dominee weer op dreef. Maar zodra we uit de kerk gekomen zijn, is de last des Heren ons een last geworden, die we met geen vinger zullen aanroeren. Zo zijn wij wel.

En toch, Jeremia, was uw lastige preek geladen met liefde. En Uw last, o Heiland, is zo licht, en Uw juk zo zacht. Kom dan, o Heilige Geest, en verlicht ons verstand en hart. Opdat wij zien dat de *zonde een* last is en uitermate lastig.

TWEEËRLEI WAARDERING

De Here deed mij zien, en zie, er stonden twee korven vijgen voor de tempel des Heren . . .

Jeremia 24:1a.

De wegvoering van Juda naar Babel is in twee fasen verlopen. De definitieve was in 586 v.Chr., maar reeds elf jaar daarvoor, in 597, is een niet onbelangrijk deel van Juda in ballingschap gegaan. Dat was onder Jechonja of Jojachin. Hij en de koningin-moeder Nehusta, alsmede vele hooggeplaatsten, moesten toen de droeve gang reeds maken. Ook de profeet Ezechiël was onder de weggevoerden. De situatie was toen dus zó, dat een deel van Juda nog in Jeruzalem woonde en een ander deel in ballingschap leefde. Het is nu naar deze periode in Juda's historie, dat het visioen van de twee korven met vijgen ons verplaatst.

Wat Jeremia zag was geen werkelijkheid, maar een visioen. De Here "deed het mij zien" — dat is altijd de term als er een visionaire handeling plaats grijpt. Maar zoals een droom in de nacht zich nogal eens aansluit bij wat men overdag heeft beleefd, zo stond stellig dit visioen niet helemaal buiten de werkelijkheid. Palestina was het land van de wijnstokken en de vijgebomen, en zulke korven met vijgen kon men dus dagelijks zien staan. Wie door de dorpen en langs de landwegen wandelde, zag voor de huizen zo'n korf staan, die straks naar de markt zou worden gebracht. De korven die Jeremia ziet, staan niet voor een particulier huis, maar voor het huis des Heren. De Here is er dus de Eigenaar van. En we zullen het dus direct maar zeggen: het gaat hier om het volk, het erfdeel des Heren. Dat volk was, zoals we ons herinneren, in tweeën gesplitst, vandaar dat er zich twee korven bevinden voor de tempel.

Er is echter nogal wat onderscheid in de kwaliteit van de vijgen, merkt Jeremia.

"De ene korf bevatte zeer goede vijgen, zoals de vroegrijpe vijgen, maar de andere korf zeer slechte vijgen, zó slecht, dat ze niet te eten waren. Toen zeide de Here tot mij: wat ziet ge, Jeremia? en ik zeide: vijgen; de goede vijgen zijn zeer goed, maar de slechte zeer slecht, zó slecht, dat ze niet te eten zijn" (vs 2 en 3).

Het kwaliteitsverschil was dus zeer opvallend. De profeet merkt het met één oogopslag. Er waren geen middensoorten bij, maar de ene korf bevatte vijgen van prima kwaliteit, eerste soort, terwijl de andere korf vijgen bevatte, die niet alleen onverkoopbaar, maar ook oneetbaar waren. De slechtste kwaliteit die men zich maar denken kon.

Dus niet voor de consumptie, maar voor de mestvaalt geschikt.

Deze beide korven met vijgen stelden de beide volksgroepen voor, zoals we zagen, de weggevoerden en de achtergeblevenen.

Maar nu moeten we ons van meetaf hoeden voor een misverstand. Wij zouden namelijk direct denken aan een verschil van morele of religieuze kwaliteit tussen deze mensen: Jojachin en de zijnen zullen wel de boosdoeners zijn, die nu hun streken thuis krijgen, en die te Jeruzalem achterbleven en dus niet gestraft werden, daar zag de Here dus blijkbaar nog wel wat goeds in.

Zó staan evenwel de zaken niet.

Het derde van de vergelijking ligt niet in de verschillende geaardheid van de twee volksgroepen, maar in het verschillende lot dat hen treft.

Men leze maar eens vs 5: "Zo zegt de Here, de God van Israël: gelijk deze goede vijgen, zo zal Ik de ballingen van Juda die Ik uit deze plaats naar het land der Chaldeeën heb weggezonden, *aanzien ten goede*".

Dus niet: zo goed als deze vijgen zijn, zo goed zijn de verbannen, en omgekeerd: zo slecht als die andere vijgen zijn, zo slecht zijn de Jeruzalemmers. Ze hadden 't allemáál bedorven! Voor de Here is niemand goed, en in geen geval van prima kwaliteit. En voorzover het met een mens goed wordt, doet de Here dat: "Ik zal hun een hart geven, om Mij te kennen" (vs 7).

Maar de zaak ligt zó: zo goed als die éne korf met vijgen is, *zo goed zal Ik, de Here, met hen handelen*. En zo slecht die andere vijgen zijn, zo slecht zal het hen vergaan vanwege hun onbekeerlijkheid.

Het is hier dus een kwestie van verschillende bejegening van Gods kant.

"Zoals een ieders oog met welgevallen op zulke goede vijgen rust, zo zal des Heren oog gunstrijk rusten op Jojachin en de zijnen; doch zoals ieders afkeer wordt gewekt door die slechte, oneetbare vijgen, zo zal het lot van Zedekia en de met hem achtergeblevenen aller afschuw wekken"¹.

Er worden hier verschillende perspectieven geopend.

Vooreerst blijkt, dat het optimisme, waarin de achtergeblevenen verkeerden, volkomen ongegrond was. Zij dachten, dat de deportatie van voorbijgaande aard was. Alles kwam spoedig weer terecht en Jeruzalem was in elk geval veilig.

Die illusie wordt hun nu volkomen uit de hand geslagen.

Zonder bekering is het nergens veilig — zelfs in Jeruzalem niet.

Anderzijds wordt een antwoord gegeven op de benauwende vraag, of de ballingschap van 597 het definitieve einde van Juda betekent. Nee, zegt de Here. De ballingschap zal de nacht zijn die aan een nieuwe voorafgaat!

Dit zijn zeer belangrijke dingen, maar het is toch niet het allerbelangrijkste wat de Here door het aanschouwelijk onderwijs van die twee korven vijgen wil zeggen.

En dat is het verschil van waardering dat hier aan de orde is.

Dat visioen van de twee korven vijgen kwam natuurlijk niet zo maar. God heeft er Zijn bedoeling mee. Er is het een en ander recht te zetten.

Het oordeel Gods verschilt nogal van dat van de mensen.

In het Jeruzalem dat beneden is, had men zo z'n gedachten over de dingen van de dag, maar in het Jeruzalem dat boven is óók, en die beide opinies liepen nogal wat uiteen.

Toen Jojachin en de zijnen in ballingschap moesten gaan, toen zeiden de mensen in Jeruzalem: zie je wel. Dit *moest* er wel van komen. We hadden altijd wel gedacht, dat de bom eens zou inslaan. Ze kregen dan nu hun verdiende loon. De schavuiten! Wie God verlaat, heeft smart op smart te vrezén!

Tegen deze donkere achtergrond zagen de achtergeblevenen in Jeruzalem zichzelf in een stralenkrans.

Uit het feit, dat zij de dans ontsprongen waren, trokken ze de prettige conclusie, dat zij met God op goede voet stonden. Zij behoren niet tot de zelfkant, maar tot de fine fleur der natie. God had het met hen buitengewoon getroffen, en ze konden naar zich laten kijken. Zij ook

¹ Aalders a.w., blz. 230.

zulke boosdoeners? Nee, dat is me nu ook wat! Dan waren zij toch ook wel in hetzelfde oordeel gevallen. Nee, er was voor de Jeruzalemmers geen vuiltje aan de lucht, en de toekomst leek hoopvoller dan ooit. Jeruzalem was de stad Gods en zij waren het volk Gods, en noch het een noch het ander kon ooit verloren gaan.

Daar hebt u ze dan, de veilige stadbewoners en de deplorabele zwervers.

De zelfvoldane Sionieten, de eigengereide burgers die "binnen" zijn, de gearriveerden, die zichzelf goedkeurend op de schouder kloppen. Het ras, dat nooit uitsterft schijnbaar. De Farizeërs, de "afgezonderden", de trouwen, de hoogst genoteerden op de kerkelijke beurs, de geestelijke bankiers. Als ze nu maar wisten, dat hun formalisme even onverteerbaar was als die vijgen oneetbaar. Maar zij weten het niet, de stumpers. Ze gaan zelfs op de tenen staan en doen alsof. Moet u ze horen over de zwervers op 's Heren wegen! Het gespuis, dat nooit in de kerk komt, dat God niet vreest en geen mens ontziet. Die gedegenereerden en doorgezakten. Evangeliseren onder deze verlorenen? 't Moest verboden worden. Vooreerst staan de kerkdeuren open voor iedereen, en vervolgens krijg je d'r niets dan last mee. Ze maken de makke schapen ook maar wild, en het peil van het kerkpubliek zakt er zienderogen door!

En dan te weten, dat de Schrift het "wee u" laat horen over de negen en negentig rechtvaardigen, die de bekering niet nodig hebben, en dat Jezus Zelf die verlorenen achtervolgt met Zijn liefde. Dat de "kinderen des koninkrijks" worden buitengeworpen, en dat ze komen van Oosten en Westen om de onbezette plaatsen in te nemen, omdat de Here nu eenmaal wil, dat Zijn huis vol worden zal!

Wanneer zal de tijd komen, dat wij afleren te denken in de categorie: zonde-deugd, en daarvoor in de plaats stellen: zondegenade.

En dat wij allen van genade moeten leven, zó volledig van genade als het maar even kan, stadbewoner of balling, bondeling of wereldling, die binnen zijn en die buiten zijn. En dat nog altijd de mogelijkheid openblijft, dat vele laatsten de eersten zijn, en dat die "buiten zijn", de gouden klank der genade beter leren verstaan dan die binnen zijn.